

**Қазақстан Республикасы Білім және ғылыми министрлігі
Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы**

**Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина**

**БАСТАУЫШ МЕКТЕПТІҢ ОҚУ ПӘНДЕРІ БОЙЫНША ҚОРЫТЫНДЫ
ЖИЫНТЫҚ ЖҰМЫС БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР
ӘЗІРЛЕУ**

Әдістемелік ұсынымдар

**РАЗРАБОТКА МЕТОДИЧЕСКИХ РЕКОМЕНДАЦИЙ ПО ИТОГОВОЙ
СУММАТИВНОЙ РАБОТЕ ПО УЧЕБНЫМ ПРЕДМЕТАМ НАЧАЛЬНОЙ
ШКОЛЫ**

Методические рекомендации

**Астана
2017**

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының Ғылыми кеңесімен басылымға ұсынылған (2017 жылғы 20 маусымдағы №7 хаттама)

Рекомендовано к изданию Ученым советом Национальной академии образования им. И. Алтынсарина (протокол № 7 от 20 июня 2017 года)

Бастауыш мектептің оқу пәндері бойынша қорытынды жиынтық жұмыс бойынша әдістемелік ұсынымдар әзірлеу. - Астана: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2017.-240 бет.

Разработка методических рекомендаций по итоговой суммативной работе по учебным предметам начальной школы.– Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2017. – 240 с.

Аталған оқу құралында жекелей алғанда бөлімдерді, білім мазмұнын жаңарту аясында бастауыш мектептегі оқу жылдарының және тоқсан қорытындысы бойынша білім алушылардың жетістіктерін бағалауға мүмкіндік беретін жиынтық бағалау, критериалды бағалау жүйесінің құралдары мен процедураларының механизмдері көрсетілген.

Оқу құралында бастауыш мектеп білім алушыларының оқу жетістіктерін жиынтық бағалаудың критерийлерін жобалау бойынша қазақстандық мектептердің тәжірибесі жалпыланған, жиынтық бағалау тапсырмаларының мысалдары көрсетілген.

Әдістемелік ұсынымдар облыстық (аудандық) әдістемелік кабинеттердің басшылары мен әдіскерлеріне, білім беру жүйесі ұйымдарының басшыларына, айрықша қажеттіліктері бар балалармен жұмыс жасайтын мұғалімдерге, мамандарға арналған.

В настоящем пособии показан механизм, процедуры и инструментарий критериальной системы оценивания, в частности суммативного оценивания, позволяющего оценить достижения обучающихся по итогам изучения разделов, четвертей и учебного года в начальной школе в рамках обновления содержания образования.

В пособии обобщен опыт казахстанских школ по проектированию критериев суммативного оценивания учебных достижений обучающихся начальной школы, представлены примеры разработок заданий суммативного оценивания.

Методические рекомендации адресованы руководителям и методистам областных (районных) методических кабинетов, руководителям организаций системы образования, учителям, специалистам, работающим с детьми с особыми потребностями.

Ы.Алтынсарин атындағы
Ұлттық ғылым академиясы, 2017
Национальная академия образования
им. И. Алтынсарина, 2017

Глоссарий

1. Критериалды бағалау – белгіленген критерийлер негізінде білім алушылардың нақты қол жеткізген нәтижелерін оқытудың күтілетін нәтижелерімен сәйкестендіру үдерісі.

2. Бағалау критерийі – білім алушының оқу жетістіктерін бағалауға негіз болатын белгі.

3. Дескриптор – тапсырмаларды орындау кезіндегі әрекетті көрсететін сипаттама.

4. Модерация – бағалаудың анықтығы мен дәлдігін қамтамасыз ету үшін қойылған балдарды стандарттау мақсатында тоқсандық жиынтық бағалау бойынша білім алушылардың жұмыстарын талқылап қарастыратын үдеріс.

5. Оқытудың күтілетін нәтижелері – білім алушының оқу үдерісі аяқталған кезде нені біліп, түсініп, нені көрсете алатынын айқындайтын құзыреттіліктер жиынтығы.

6. Кері байланыс – қандай да бір әрекетке немесе оқиғаға пікір, баға, жауаптық реакция.

7. Білім алушының портфолиосы – оқу жылына бойында білім алушының пәндер бойынша жеке оқу жетістіктерін тіркеу және жинақтау тәсілі.

8. Рубрика – бағалау критерийлеріне сәйкес білім алушылардың оқу жетістіктері деңгейлерін сипаттау тәсілі.

9. Әр түрлі деңгейлік тапсырмалар – білім алушылардың қабілеттерін ескере отырып, саралап оқытуды ұйымдастыру үшін пайдаланылатын күрделілігі әр түрлі деңгейдегі тапсырмалар.

10. Рефлексия – өз іс-әрекетінің нәтижелерін қайта ойлау, талдау және өзін-өзі тануға бағытталған ойлау үдерісі.

11. Оқу бағдарламасының ортақ тақырыбы – нақты пән бойынша оқу мақсаттарына жету үшін түрлі пәндер аясында білімі мен білігін біріктіретін құрал ретінде пайдаланылатын мазмұны бірыңғай ортақ компонент.

12. Тоқсандық жиынтық бағалаудың спецификациясы – тоқсандық жиынтық бағалаудың мазмұны мен құрылымын құрастыруға және оны өткізуге қойылатын талаптар.

13. Жиынтық жұмыс – белгілі бір оқу кезеңінде пән бойынша оқу жетістігі деңгейін анықтауға негізделген білім алушының жұмысы.

14. Жиынтық бағалау – оқу бағдарламасындағы бөлімдер/ортақ тақырыптар бойынша белгілі бір оқу кезеңі (тоқсан/триместр, оқу жылы) аяқталғанда өткізілетін бағалаудың түрі.

15. Балл қою кестесі – тоқсандық жиынтық бағалау тапсырмаларына балл қою бойынша бірыңғай норманы белгілеу үшін мұғалімдер қолданатын кесте.

16. Білім алушының оқу жетістігі деңгейі – бағалау критерийлеріне сәйкес білім алушылардың оқу жетістігін дамыту деңгейі.

17. Ойлау дағдыларының деңгейі – әрбір деңгейі белгілі бір ойлау дағдыларын қалыптастыруға бағытталған оқу мақсаттарының иерархиялық жүйесі.

18. Қалыптастырушы бағалау – оқу үдерісін дер кезінде түзетуге мүмкіндік беретін, білім алушы мен мұғалім арасындағы кері байланысты қамтамасыз етіп, үздіксіз жүргізілетін бағалаудың түрі.

19. Оқу мақсаттары – оқу бағдарламасына сәйкес пән бойынша оқу курсы аралығында білу, түсіну және дағды жетістіктеріне қатысты күтілетін нәтижелерді қалыптастыратын тұжырым.

20. Бағалау нәтижелерін тіркейтін электрондық журнал – жиынтық бағалау (бөлім/ортақ тақырыптар, тоқсан) нәтижелерін тіркейтін және тоқсандық, жылдық, қорытынды бағаларды формула бойынша автоматты түрде есептеуді жүзеге асыратын электрондық құжат.

Кіріспе

Заманауи әлемде барлық салалардағы прогресті қамтамасыз ететін, қоғамның стратегиялық ресурсы ретіндегі білім берудің рөлі, жүйелі өзгерістерді талап етеді. Мектеп, білім берудің негізгі және ұзаққа созылатын сатысы ретінде, жалпы қоғамды және әрбір азаматты жаңа сапалы білім берумен қамтамасыз етудің шешуші сәтіне айналуға.

Білім алушылардың және олардың ата-аналарының толыққанды, білім алудағы әрбір тұлғаның жеке қажеттіліктерін қанағаттандыратын құқықтарымен қамтамасыз етуге жағдай жасау маңызды. Оқытудың әдістері мен формаларының көптүрлілігі, білім алушылардың жетістіктерін бағалау процесінде анықтауға болатын, көрсетілетін білім беру қызметінің сапасы туралы объективті ақпаратпен берілуі қажет.

Қазіргі таңда бағалау процесінің өзектілігі білім берудің заманауи стратегиялық міндеттерімен, білім беру сапасына қойылатын халықаралық стандарттар мен заманауи талаптарды ескеру арқылы білім беру деңгейін көтеру қажеттілігімен, шетелдегі қазақстандық түлектердің бәсекеге қабілеттілігі мен білім алу нәтижелерінің объективтілігін қамтамасыз ету мақсатында, білім алушылардың білім алудағы жетістіктерін бағалау және белгілеудің ортақ талаптарын жасау қажеттіліктерімен анықталады. Қазақстанның PISA-2009 нәтижелерінің талдаулары, 2011-2020 жылдарға арналған білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасының шеңберінде, бағалау жүйесі мен білім сапасын бақылауды білім беру саясатының басым бағыты ретінде, ұлттық білім беру жүйесін жетілдірудің өзекті перспективасын береді.

Бастауыш мектептің бірінші сыныбында білім беру, бірінші сыныптардың мектепке жайлы бейімделуін қамтамасыз ету мақсатында, ресми бағасыз білім беру принциптеріне (қағидаларына) сүйене отырып құрылады. Тәжірибеде бастауыш мектеп білім алушыларының жетістіктерін бағалаудың және бақылаудың баламалы жүйесі табысты қолданылуға. Білім алушылардың, сонымен қатар, бастауыш мектеп білім алушыларының жетістіктерін бағалаудың тиімді формаларының бірі болып, критериалды бағалау жүйесі табылады. Критериалды бағалау технологиясын қолдану, аталған немесе басқа оқу материалының қаншалықты табысты меңгерілгендігін анықтауға мүмкіндік беретін нақты анықталған, алдын ала белгілі критериялармен, білім алушылардың жетістіктерін салыстырудан, аталған немесе басқа да тәжірибелік дағдылар қалыптасқан, барлық білім алушылардың даярлығының жалпы деңгейінің өзгерісі, сонымен қатар, оның түрлі салалардағы танымдық іс-әрекетінің табыстылық динамикасын белгілеуден тұрады.

Қазіргі таңда педагогикалық тәжірибеде жиі пайдаланылып жүрген бес балдық жүйедегі бағалау әдістемесі үйреншікті және ыңғайлы, бірақ, онда білім алушылардың өз жетістіктерін бағалауларын дамытушы және ынталандырушы, сонымен қатар, білім алушының жеке нәтижелерін жақсартуға ұсыныс ретіндегі, өз жетістіктері мен сәтсіздіктері жайында ақпарат алу барысындағы білім беру

процесінде кері байланысты жүзеге асыратын дифференциалды қабілеттерге ие емес және бағалаудың объективтілігін қадағалауға мүмкіндік бермейді.

Білім беру процесінде критериалды бағалау жүйесін пайдалану, анықталған параметрлерді пайдалану сонымен қатар, бастауыш мектепте білім алушылардың құзыреттіліктерін қалыптастыру арқылы, бағалау жүйесін жекелеген пәннің мақсатты бағытымен байланыстыруға және білім алушылардың жетістіктерін анықтауға және арттыруға мүмкіндік береді. Бастауыш мектептегі әрбір білім алушының дайындық деңгейін, жеке прогресін критериалды бағалау жүйесін пайдалану арқылы анықтау, білім алушылардың ынтасын арттырып қана қоймай, сонымен қатар, бастауыш мектептегі білім беру процесінің сапасын арттыруға да мүмкіндік береді.

Әдістемелік құрал жиынтық бағалаудың (бұдан әрі – ЖБ) рөлін, принциптерін, механизмін ашып көрсетеді, сонымен қатар ерекше білім алу қажеттіліктері бар білім алушылардың оқу жетістіктерін жиынтық бағалаудың критерийлерін жобалау бойынша қазақстандық мектептердің тәжірибесін жинақтайды.

Құрал 3 тараудан тұрады, онда жиынтық бағалаудың мақсаты мен міндеттері, ЖБ нормативтік құқықтық қамтамасыз ету, сондай-ақ ЖБ-ды жүргізу бойынша қалыптасқан тәжірибе көрсетілген және білім алушылардың ерекше білім алу қажеттіліктерін ескере отырып, мұғалімдердің жаңа бағалау жүйесін қолданудың практикалық мысалдары келтірілген.

1. Критериалды бағалау жүйесі аясындағы қорытынды жиынтық жұмыс

ЖБ мақсаты мен міндеттері

Жаңартылған білім мазмұнына көшуге байланысты білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың жаңа, объективті жүйесі қажеттілігінің туындауы заңды.

Заманауи мектептегі білім беру процесіне жаңа бағалау жүйесін енгізудің қажеттілігі оқу бағдарламаларына бірқатар толықтырулардың енуіне негізделген:

- білім алушыларда кең ауқымды дағдыларды қалыптастыруға ерекше көңіл аудару;

- фактологиялық материалды беруге бағытталған оқытудан ақпарат алу тәсілдерін үйретуге ығысу;

- ынтымақтастық пен дербестікке қабілетті жеке тұлғаны әлеуметтендіруге бағдарлану;

- өз бетінше ақпаратты табу, талдау және тиімді қолдана алу дағдыларын қалыптастыру.

Мектепте қалыптасқан тәжірибедегі дәстүрлі бағалау жаңа білім стандартының талаптарына, оқу бағдарламаларына, сонымен қатар адекватты және ғылыми негізделген білім алушының жетістігін бағалаудың моделін талап ететін оқу мақсаттарына сәйкес келмейді.

Қазақстанда жаңа білім беру стандарттарына көшу шеңберінде маңызды жаңа енгізілімдердің бірі білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың жаңа жүйесін енгізу болды, ол бағалау процесін адамгершілікті және тұлғаға бағыттауға мүмкіндік береді.

Жаңа бағалау жүйесі оқушылардың жетістіктерін бағалауды жүзеге асыру үшін педагогтың тиісті даярлығын ғана емес, сондай-ақ оның оқушылардың жетістіктерін бағалауға, тиімді кері байланысты ұйымдастыруға мүмкіндік беретін түрлі әдістемелер мен технологияларды таңдау бойынша мақсатқа бағытталған жұмысын да көздейді.

Критериалды бағалау – бастауыш білімнің мақсаты мен мазмұнына сәйкес келетін, білім алушылардың оқу-танымдық біліктерін қалыптастыруға мүмкіндік беретін, айқын анықталған, ұжыммен әзірленген, білім беру процесінің барлық қатысушыларына (білім алушыларға, мектеп әкімшілігіне, педагогтарға, ата-ана мен басқа да заңды өкілдеріне) алдын ала белгілі критерийлермен білім алушылардың оқу жетістіктерін салыстыруға негізделген бағалау процесі.

Қазіргі кезде критериалды-бағдарлық тәсіл негізінде білім алушылардың білім нәтижелерінің сапасын бағалау және бақылаудың жүйесін енгізу өзекті міндет және қажеттілік болып табылады. Бұл қадам білім алушылардың жетістіктерін бағалаудың объективтілік және нақтылық деңгейін едәуір арттырады.

Заманауи мектепте білім алушылардың білім алу іс-әрекетін критериалды бағалау тәсілі қажет, себебі бұл тәсіл кері байланысты іске асыруға көмектеседі,

білім беру процесіне барлық қатысушылардың оқыту нәтижесі мен өлшем критерийлерін көруге мүмкіндік береді.

Бұл бағалау жүйесінің ерекшелігі оны жиынтық бағалаудың қорытынды балдарын қоятын кезде қолдану ғана емес, сонымен қатар білім беру процесінің табыстылығы бойынша мұғалім, оқушы, ата-ана арасындағы бақылау-диагностикалық байланысты жүзеге асыру болып табылады.

Критериалды бағалау жүйесі оқытудың проблемаларын диагностикалаудың және жетістіктерді өлшеудің негізгі құралы болып табылады, ол білім беру процесінің сапасын анықтауға, оқытудың стратегиялары мен тәсілдері бойынша шешімдерді қабылдауға, білім мазмұнын және күтілетін нәтижелерді бағалаудың формаларын жетілдіруге мүмкіндік береді. Білім жетістіктерін бағалау кезінде алынған нәтижелер мен оқыту барысындағы жоспарланған мақсаттардың ара қатынасын ескеру маңызды.

Сондай-ақ, білімдегі жетістіктерін бағалауда бағалау жүйесі ерекше мұқтаждықтары бар балалардың оқудағы жетістіктерін объективті көрсетуі қажет және білім алушылардың білім беру процесіндегі одан арғы қадамдарын құру үшін, қолдау жасау үшін негіз болуы қажет.

Бағалаудың мұндай тәсілі білім алушылардың оқу материалын қаншалықты меңгергендігін, олардың бойында практикалық дағдылардың дұрыс қалыптасқандығын анықтауға мүмкіндік береді. Бұл ретте негіз ретінде мұндай балалар үшін нақты айқындалған міндетті минимумді алған жөн.

Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау білім алушылардың жалпы дайындық деңгейіндегі өзгерістерді және олардың түрлі салалардағы танымдық іс-әрекетіндегі даму динамикасын белгілеп отыруға (ақпаратты меңгеруі, ақпаратты өңдеуі, шығармашылық және жоба іс-әрекеті, ойын жеткізу және т.б.), білім беру процесіндегі бар проблемалар мен жеткен жетістіктер туралы нақты сипаттама алуға мүмкіндік береді.

Критериалды бағалау жүйесі мұғалім, оқушы, ата-ана, сынып жетекшісі, сонымен қатар, білім беру ұйымдарындағы әкімшілік, педагогикалық ұжым арасындағы үнемі байланысты, білім беру үдерісінің толықтай, жүйелі қалыптастыруды қамтамасыз етеді.

Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалауда олардың психикасын барынша сақтау, жаралайтын жағдаяттардан алшақ болу және балалардың психологиялық даму ерекшеліктерін ескеру керек екені сөзсіз.

Бағалау жүйесіндегі жоғарыда аталған тәсілдер білім беру үдерісінің барлық қатысушыларының бағалау жүйесіне деген қарым-қатынасын, түсінігін, табысты білім алуын, кері байланысты жүргізуін қамтамасыз етуі қажет.

Аталған қағидалар бағалау жүйесінің негізін қалыптастыруы қажет және оның жалпы шеңберінде қызметі, табыс критерийі және әрбір нақты білім жүйесінің толыққанды қызметін атқарады.

Критериалды бағалау жүйесінің әдістемелік негізі В.П. Беспальконың критериалды-бағдарланған оқыту технологиясы болып табылады [1].

Оның критериалды бағалау теориясының негізгі қағидалары дәстүрлі білім беру процесінде оқыту жағдайлары параметрлерінің (барлығына бірдей оқу

уақыты, ақпаратты ұсыну тәсілі және т. б.) нақты бекітілгеніне, ал оқыту нәтижелерінің белгіленбей қалатынына негізделген. Американдық психологтар Дж. Керолл мен Б. Блумның [2] тұрақты, бекітілген параметр ретінде оқыту нәтижелерін көрсету қажет екендігі туралы әзірлеген қағидаларын негізге ала отырып, В.П. Беспалько бағалау жүйесін әзірлеудің тәсілдерін өзгертуге тырысты. Мұндай жағдайда американдық психологтардың пікірі бойынша, берілген нәтиже-критерийге барлық білім алушылардың қол жеткізуі үшін басқа оқыту жағдайының параметрлері өзгереді. Осындай тәсілдеме негізінде критериалды-бағдарланған оқыту технологиясы әзірленді, бұл технологияны сондай-ақ толық меңгеру технологиясы деп те атайды, өйткені оның бастапқы кезі барлық білім алушылар қажетті оқу материалын меңгеруге қабілетті деген ұстаным болып табылады. Бұл үшін білім беру стандарттарына сәйкес келетін меңгерудің белгіленген критерийлерін әзірлеу қажет. Барлық мектеп пәндері бойынша ұсынылатын стандарттар меңгерудің нақты критерийлерін әзірлеу үшін негіз болып табылады.

Критериалды-бағдарланған оқыту тәсілдемесінің тиімділігі тапсырманың түрлерін және оларды ұсынудың формаларын түрлендіру, білім алушыларға көрсетілетін көмектің түрлерін түрлендіру барлық білім алушылардың берілген міндетті критерийлер деңгейіне қол жеткізуге мүмкіндік беретіндігінде болып табылады.

Критериалды бағалау жүйесінің негізгі элементтерін мысалға келтірейік:

- оқытудың нақты нәтижелерінің тізбесінде (оқу бағдарламасы шеңберінде меңгеру деңгейлері анықталған оқу мақсаттары) көрініс табатын тақырыпты (сабақты) меңгерудің критерийлерін дәл анықтау;

- негізгі мақсаты түзету оқу процедураларының қажеттілігін анықтау болып табылатын тексеру жұмыстарын әзірлеу;

- оқу материалын жекелеген бөліктерге (оқу бірліктеріне) бөлу, оқу барысында қол жеткізілетін сипаттамасы бар (дескрипторлары бар) нәтижелерді (критерийлерді) анықтау, әрбір оқу бірлігін оқып-үйренуде мақсаттарға жетуге мүмкіндік беретін ағымдық тексеру жұмыстарын әзірлеу;

- оқытудың сәйкес келетін әдістерін таңдау, оқыту тапсырмаларын құрастыру;

- әр тапсырмаға альтернативті түзету материалдарын әзірлеу.

Осындай тәсілдеме шеңберінде бағалау мен өзін-өзі бағалаудың әртүрлі формалары, әдістері және түрлері пайдаланылады. Бұл ретте мұғалім алдында келесі бірқатар қағидалар туындайды:

- баға арқылы білім алушының жеке тұлғасы емес, оның жұмысы ғана бағалана алады;

- білім алушының жұмысы басқа білім алушылардың жұмыстарымен емес, эталонымен (өте жақсы орындалған жұмыс үлгісімен) салыстырылады;

- нақты тапсырмалардың әртүрлі формалары, сондай-ақ мінсіз орындалған тапсырмалардың анық және айқын сипаттамалары пайдаланылады;

- білім алушыларға эталон алдын ала белгілі болады;

- білім алушы өзінің жетістік деңгейін және бағасын өзі анықтауына

мүмкіндік беретін бағаны шығарудың нақты алгоритмі әзірленуі тиіс. Рефлексия білім алушының тұлғалық дамуының міндетті шарты, оның дамуына қажетті компонент болып табылады;

- оқушыларды бағалау процесіне қосу, өзін-өзі бағалауға талпыну;

- оқытып-үйреткенді ғана бағалауға болады, сондықтан бағалау критерийі – оқу мақсаттарының нақты көрінісі;

- пән бойынша жалпы оқу мақсаттары білім алушылардың сол пән бойынша жетістіктерін бағалаудың критерийлері болып табылады және білім алушының жекелеген жұмыстардың көмегімен анықталған нәтижелерін жалпылауға мүмкіндік береді.

Критериалды бағалау оқу бағдарламасының мазмұнына, бақылау іс-шараларының формаларына, білім алушылардың жеке психологиялық-педагогикалық ерекшеліктеріне сәйкес жүзеге асырылады; білім алушылардың оқу жетістіктерін аралық және қорытынды бақылауды тұтас пайдаланылатын қалыптастырушы және жиынтық бағалаудың бірлігі негізінде; білім алушылардың оқу жетістіктерін бақылау процесінің сипаттамасы ретіндегі саналылық негізінде; осы технологияны пайдаланудың тиімділігіне педагогикалық диагностика өткізуде іске асырылатын диагностикалық негіздерінің бірлігі негізінде жүзеге асырылады.

Нормативтік-құқықтық қамтамасыз ету

Критериалды бағалау жүйесінің мазмұны мынадай заңнамалық және әдістемелік-нұсқаулық құжаттармен реттеледі:

- Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319-III «Білім туралы» Заңы;

- Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы № 1080 қаулысымен бекітілген Орта білім берудің (бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру) мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты;

- Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2015 жылғы 25 сәуірдегі № 327 қаулысымен бекітілген Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты;

- «Білім алушылардың үлгеріміне ағымдық бақылау, аралық және қорытынды аттестаттау өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына өзгеріс енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 6 маусымдағы № 265 бұйрығы;

- Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 15 шілдедегі № 453 бұйрығымен бекітілген бастауыш білім берудің үлгілік оқу жоспарлары;

- Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 8 сәуірдегі № 266 бұйрығымен бекітілген бастауыш білім берудің жалпы білім беретін пәндерінің үлгілік оқу бағдарламалары;

- Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 21 шілдедегі № 463 бұйрығымен бекітілген бастауыш білім берудің жалпы білім беретін пәндерінің үлгілік оқу бағдарламалары;

- «Білім беру ұйымдары білім беру қызметінде пайдаланатын қатаң есептіліктегі құжаттардың нысанын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2007 жылғы 23 қазандағы № 502 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 29 тамыздағы № 531 бұйрығы;

- «2016-2017 оқу жылында Қазақстан Республикасының жалпы орта білім беретін ұйымдарында оқу процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері туралы» әдістемелік нұсқау хат;

- Бастауыш сынып мұғалімдеріне арналған критериалды бағалау бойынша нұсқаулық;

- Өңірлік және мектеп үйлестірушілеріне арналған критериалды бағалау бойынша нұсқаулық;

- Жалпы білім беру бағдарламаларын жүзеге асыратын білім беру ұйымдарындағы білім алушылардың оқу жетістіктерін критериалды бағалауды жүргізудің ережесі;

- Жиынтық бағалауға арналған әдістемелік ұсыныстар;

- Қалыптастырушы бағалауға арналған тапсырмалардың оқу пәндері бойынша жинақтары;

- Жиынтық бағалауға арналған тапсырмалардың оқу пәндері бойынша жинақтары.

Жиынтық бағалауды жүргізу бойынша қалыптасқан тәжірибе

Қазақстанда соңғы онжылдықта бірқатар мектептерде бағалаудың жаңа жүйелерін енгізу бойынша тәжірибе жинақталған: «Мирас» халықаралық мектебі, «БЭСТ» мектебі, Алматы қаласындағы Халықаралық Бакалавриат мектебі және т.б.

Мысал ретінде «Мирас» халықаралық мектебінің тәжірибесін келтірейік.

«Мирас» халықаралық мектебі – ұлттық бағдарламалар және Халықаралық Бакалавриат бағдарламалары кіріктірілген мемлекеттік емес білім беру мекемесі [3].

«Мирас» халықаралық мектебіндегі білім алушылардың жетістіктерінің деңгейін бағалау жүйесі мектептің миссиясы и философиясына негізделген. Халықаралық мектептің білім беру бағдарламасындағы білім беру міндеттерінің ауқымын кеңейту барысында бағалау жүйесінің негізгі принциптерін қайта қарау қажеттілігі туындады. Оның негізіне Халықаралық Бакалавриат Ұйымы әзірлеген білім сапасын бағалау жүйесіндегі идеялар алынды.

Дәстүрлі нормативтік бағалаудан айырмашылығы (білім алушылардың жетістіктері деңгейін «нормамен», яғни білім алушылардың көпшілігінің көрсеткіштерімен салыстыру) – халықаралық мектептердегі бағалау жүйесінің негізіне критериалды тәсілдеме (білім алушылардың жетістіктерін эталонмен,

яғни оқу іс-әрекеті критерийлерімен салыстыру) алынған.

«Мирас» мектебінде оқытылатын әр пән бойынша Халықаралық Бакалавриат ұйымымен бекітілген бірқатар критерийлер бар. Әр критерий үшін бағалау мезетінде оқушының қызметіне негізделген бірнеше пункттер келтірілген. Бағалау мезетінде әр оқушының жетістігін түсіндіретін нақты сипаттамалар берілген.

Семестр соңында әр критерийдің нәтижелері қосылып, жалпы балл Халықаралық Бакалавриат бағаларының кестесіне келтіріледі және 1-7 шкалаларына сәйкестендіріледі. Оқушылардың жетістіктері бойынша есеп жасау кезінде МҮР шкаласы қазақстандық бағалау шкаласымен салыстырылады.

1-кесте Бағалау шкаласы

МҮР бойынша бағалау шкаласы	1	2	3	4	5	6	7
Дәстүрлі бағалау шкаласы	1	2	3	4	5		

Оқытудың әр кезеңінде бағалаудың өз міндеті бар және ол белгілі бір сипатқа ие.

Бастауыш мектепте бағалаудың негізіне оқу бағдарламаларындағы нақты белгілі бір оқу міндеттерін іске асыруға бағытталған білім алушылардың оқу әрекеттерін бағалау және әрбір білім алушының осы міндеттерге жету дәрежесін айқындау алынған.

Бағалау жүйесі өзара байланысқан үш саланы қамтиды: бағалау стратегиялары, деректерді жинақтау және талдау (құралдары) тәсілдері, оқу жетістіктері туралы ақпараттандыру тәсілдері. Бағалау стратегияларын таңдау жоспарлаудың негізгі кезеңдерінің бірі ретінде оқу міндеттерімен тікелей байланысты. Жоспарлаудың бірінші кезеңінде-ақ алға қойылған барлық мақсаттар мен міндеттерге жетудің дәрежесін өлшеу бойынша мұғалім мен білім алушылар әрекеттері ойластырылады.

Білім алушылардың оқу әрекеттерінің нәтижелерін бағалау кезінде бағалаудың кең ауқымды стратегиялары мен формалары пайдаланылады (3-қосымша).

Бағалау тәсілдерінің арсеналы мұғалімнің бақылауы, жобаны, шығармашылық тапсырмаларды және т. б. орындауын бағалауы сияқты бағалау формаларымен толықтырылады.

Әрбір стратегия үшін қолданылатын бағалау құралдарының спектрі кеңейтілді.

Бағалау үдерісін жүзеге асыруда әр жұмыс түрі үшін бағалау критерийлерін (рубрикаларын) анықтау маңызды болып табылады. Білім алушылардың өздерінің бағалаудың құралдары мен критерийлерін құруға қатысқандары жөн.

Білім алушылардың жетістік деңгейлері анықталған:

- «тұрақты қолданады»;
- «дамытады»;

- «қалыптастырады»;
- «қалыптастыра бастады»;
- «әзірге айғақтар жоқ».

Білім алушылардың жетістіктерінің деңгейі туралы ақпарат беру ата-аналар, студенттер мен мұғалімдер, әріптестер мен одақтастардың мүдделерін қамтиды және біріктіреді; бағаланатын жерлерді көрсетеді; жан-жақты, адал, әділ болып табылады; барлық тараптар үшін айқын және түсінікті болады; оқытудың белгілі бір кезеңінде оқып-үйретілген материалдарды қамтиды; оқушы моделінің сипаттамалары аясында баланың дамуын көрсетеді.

Қатысушылар ретінде білім алушылар және мұғалімдер, мұғалімдер мен ата-аналар, білім алушылар, ата-аналар мен мұғалімдер бола алатын әртүрлі конференциялар ақпараттандырудың түрлері болып табылады.

Білім алушылар мен ата-аналардың кездесулері конференцияның дәстүрлі формасы болып табылады, онда білім алушылар ата-аналарына көрсеткісі келетін жұмыстарын өздері іріктейді, оның бұл жұмыс мұғалім жоғары бағаламаған жұмыс болуы да мүмкін. Оқушы өзі үшін неғұрлым маңызды жұмысты таңдайды.

Ақпараттандыру жүйесінде ата-аналарға жазбаша есеп беру ерекше орын алады, онда білім алушының бағдарламаны меңгерудегі прогресі көрсетіледі.

Семестрлік есеп форматы бағдарламадағы әрбір білім беру міндеттерінің шеңберінде білім алушының жетістіктерінің деңгейін көрсетеді. Әрбір деңгейдің білім беру процесіне қатысушылардың барлығына түсінікті және айқын сипаттамасы бар.

Бағалаудың мұндай формасы терең, мазмұнды, пайдалы болып табылады.

Негізгі орта және жалпы орта мектептегі бағалау

Пәндер бойынша білім деңгейі (пәндік құзыреттілік деңгейі) ғана емес, сонымен бірге білік және дағдыларының қалыптасу деңгейі де бағаланады.

Білім алушылардың жетістіктерін бағалау жүйесі критерийлер жүйесіне негізделген, олардың арасында төмендегі критерийлер басым болып табылады:

- пәндік тілді меңгеру, негізгі фактілерді, тұжырымдамаларды, әдістерді және т.б. білу;

- білім ала білу және оны іс жүзінде қолдана білу: ақпаратты табу, талдау, интерпретациялау және ұсынылған міндеттерді шешу үшін адекватты қолдана білу;

- нақты білімдерді біртұтас әлем бейнесінің құрамдас бөлігі ретінде қабылдау;

- жеке және топтық іс-әрекеттерді ұйымдастырудың технологияларын меңгеру.

Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау олардың жетістіктерін алға қойылған критерийлермен салыстыру және оқыту процесінің бастапқы кезіндегі өздерінің жетістіктер деңгейімен салыстыру негізінде жүргізіледі. Әр білім саласы бойынша барлық критерийлердің толық тізбесі білім алушылар мен олардың ата-аналарына оқу жылының басында беріледі.

Бағдарлама бойынша (10-сынып) оқытуды аяқтағанда білім алушылардың жетістіктері деңгейін бағалау критерийлері ІВО мектептеріне ұсынылады, басқа барлық сыныптар үшін бағалаудың критерийлерін мектептердің өздері бейімдейді, осылайша әрбір оқу жылында бағдарлама бойынша білім беру мақсаттары мен міндеттері оларды кезең-кезеңімен шешуі үшін айқындалып, нақтыланады.

Қорытынды бағалау бағалау критерийлері қолдану арқылы жүзеге асырылады. Білім алушының орындаған жұмыстары оның пәндік портфолиосын құрайды. Білім алушының арнайы жетістіктер парағында семестр бойы орындаған барлық жұмыстарының нәтижесі көрсетіледі. Мұғалім қорытынды бағалау процесінде білім алушының әрбір критерийдің шеңберінде жеткен деңгейін анықтайды.

Қорытынды бағалау кезінде қорытынды бағаны ағымдағы бағаларды пайдалана отырып, қандай да бір математикалық операциялар арқылы, мысалы, орташа арифметикалық есеппен шығаруға болмайды. Ағымдағы баға нақты жұмыстың табыстылығын көрсететін көрсеткіш рөлін атқарады.

Осылайша, білім алушының білім деңгейін көрсететін әрбір бағаның жалпы сипаттамасы да, сондай-ақ оның транспәндік дағдыларды және құндылық-тұлғалық қарым-қатынастарды меңгеру дәрежесі де неғұрлым терең болады.

Бастауыш мектепке арналған Халықаралық Бакалавриат (ІВ РҮР) бағдарламасы.

Бастауыш мектепте Қазақстан Республикасының Мемлекеттік білім беру стандартындағы озық оқыту аспектілерімен қоса Халықаралық Бакалавриат бағдарламасының принциптері мен негіздері кіріктірілген оқыту бағдарламасы ұсынылады.

Бастауыш мектепке арналған Халықаралық Бакалавриат (ІВ РҮР) бағдарламасы – Халықаралық Бакалавриат ұсынатын үш оқыту бағдарламаларының бірі. Бағдарлама 3 жастан 12 жасқа дейінгі оқушыларға арналады, баланы жан - жақты дамытуға, олардың әлеуметтік, физикалық, психологиялық, мәдени және академиялық қажеттіліктерін қанағаттандыруға айрықша мән береді.

Оқу бағдарламасының ерекшелігі ең үздік ұлттық және халықаралық тәжірибені қолдану, барлық білім алушылар үшін білім берудің перспективалық және сапалы жүйесін құру мақсатында еліміздің білім беру саласында халықаралық оқу бағдарламасы мен нормаларын енгізу және тарату болып табылады.

Халықаралық Бакалавриат бағдарламасы бойынша білім алушылар үшін материалдарды мұқият академиялық зерделеу, жоғары стандарттар мен жоспарланған нәтижелерді орнату көзделеді.

Орта мектепте Халықаралық Бакалавриат бағдарламасындағы оқытудың тәсілдемелеріне қойылатын талаптар мен философиясының, ұлттық білім беру стандарттарының мазмұнды компоненттерін кіріктіру арқылы жаңа педагогикалық технологиялар және оқыту әдістемелері енгізілуде.

Негізгі және жоғары мектептің Жұмыстық оқу жоспары оқыту орыс тілінде жүргізілетін негізгі орта және жалпы орта білім беру деңгейлерінің Үлгілік оқу жоспарының негізінде құрастырылған.

ҚР МЖМБС және орта мектепке арналған Халықаралық Бакалавриаттың (IB МҮР) білім беру стандарттары мен практикасын кіріктіретін негізгі орта мектептің бағдарламасы 11-16 жастағы (6-10 сыныптар) білім алушыларға арналған.

Бұл халықаралық бағдарламаның мақсаты заманауи қоғам талаптарына сәйкес оқушылардың дағдыларын дамыту және білімдерін арттыру болып табылады. МҮР бағдарламасында үш іргелі тұжырымдама маңызды рөл атқарады: біртұтас оқыту, мәдениетаралық түсіністік және дамыған коммуникативтік дағдылар.

Халықаралық Бакалавриат мектептерден бағдарламаның әрбір кезеңінде пәндерді кең және теңгерімді таңдауын қамтамасыз етуді талап етеді. Әрбір пәндер тобы бойынша Халықаралық Бакалавриат шығарған оқу бағдарламасымен таныстыру бойынша нұсқаулықтарда тұжырымдамалар мен дағдылардың құрылымы көрсетілген. Оның қызметі МҮР мектептері арасында басшылық жасау, кеңес беру және жаһандық қауымдастық құру болып табылады. МҮР мектептері өз бағдарламаларын оқушылардың әрбір пәндік топтар бойынша алға қойған мақсаттарға жете алатындай етіп құрылымдауы тиіс. Мұны бағдарлама курсының соңында қорытынды бағалау барысында Халықаралық Бакалавриат растауы қажет.

Пәндік салалар мына пәндерді қамтиды:

- ✓ Тіл және әдебиет (мектептегі оқыту тілі немесе оқушылардың ана тілі) – ағылшын, орыс немесе қазақ тілі;
- ✓ B тілі (мектепте қосымша оқытылатын шет тілі) – ағылшын, орыс, қазақ, француз тілі
- ✓ Жаратылыстану пәндері – 6-8-сыныптарда жалпы пән ретінде, 9-10-сыныптарда жеке үш пән ретінде оқытылады;
- ✓ Математика;
- ✓ Дизайн;
- ✓ Гуманитарлық пәндер;
- ✓ Дене шынықтыру;
- ✓ Өнер – бейнелеу өнері, музыка және театр өнері.

МҮР бағдарламасындағы оқу пәндерінің мазмұны жаһандық мәнмәтін деп аталатын арнайы тақырыптар аясында ұйымдастырылады. Олар студенттерге (оқушыларға) шынайы әлем мен сыныпта оқытылатын материал арасындағы байланысты орнатуға көмектеседі.

МҮР бағдарламасындағы сабақ беру және оқыту тұжырымдамаларды мәнмәтінінде зерделеуді қамтиды. Жаһандық мәнмәтін тиімді мәнмәтіндік оқытудың жалпы платформасын қамтамасыз етеді. Олар сабақ беру және оқытудың нақты тәсілдемелерін қамтамасыз ететін ерекше параметрлерді, оқиғалар мен мән-жайларды анықтайды.

Жаһандық алты мәнмәтін адамзаттың болашағы туралы ойландырады және біздің ортақ ғаламшарымызға деген жауапкершілікті оятады. Олар 11-16 жастағы жасөспірімдерге алдында тұрған жергілікті, мемлекеттік және әлемдік проблемалар туралы, сондай-ақ күнделікті мәселелер туралы ой салады, ойландырады. Әрбір оқылатын тару үшін мұғалімдер мазмұнды оқыту мен білім беру үшін бір жаһандық мәнмәтінді анықтайды. Оқу процесінде студенттер барлық алты жаһандық мәнмәтінді зерттеулері тиіс, олар: Ұқсастық пен қарым-қатынас, Кеңістік пен уақытта бағдарлануы, Жеке тұлғаның өзін-өзі танытуы және мәдениет, Ғылыми және техникалық инновациялар, Жаһандану және тұрақты даму, Адалдық және даму.

Жаһандық мәнмәтін бойынша бағалау Жеке жоба көмегімен жүзеге асырылады, бұл – өз бетімен өзіндік жұмыс, МҮР бағдарламасының кульминациялық оқиғасы болып табылады. Жеке жоба студенттің МҮР бағдарламасын оқып-үйренуі, зерттеуі, яғни, өтуіне қарай Жаһандық мәнмәтіндерді түсінуін көрсетуге бағытталған, бұл өз кезегінде өз бетінше әрекет ететін тұлға ретінде студенттің дамуын көрсетеді. Студенттер жұмысты бастамас бұрын МҮР-дің бір немесе бірнеше мұғалімін қолдау кезінде жобаны жасайтын пән мен тақырыпты анықтайды. Студентке супервайзер тағайындалады, жобаны орындайтын барлық кезеңдерде ол студентке қолдау көрсетеді.

Жобаны дайындау оқытудың маңызды бөлігі болып табылады, өйткені бұл студент әрекетінің мәрелік өнімі болып табылады, сондықтан студент Жеке жобаны жасаудың барлық процесін кезең-кезең бойынша көрсетіп, тіркеу журналын жүргізеді.

Студенттердің Жеке жобасын бағалау үшін мектепте арнаулы бағалау ұстанымбелгілері қолданылады. Оған қоса, осы жобалар модерациялау үшін Халықаралық Бакалавриат ұйымына жіберіледі.

МҮР бағдарламасы бойынша екі типті бағалау жүзеге асырылады, олардың әрқайсысының өз қызметі бар:

Аралық бағалау студент үлгерімі деңгейі мен оқуының тиімділігін ұдайы бақылап отыруға, сондай-ақ оқушының мақсатқа бара жатқандағы жеткен кезеңін бақылап отыруға мүмкіндік береді. Осыдан кейін мұғалім оқыту әдістемесіне қажетті түзетулер енгізеді, ал оқушылар өздерінің оқу үлгерімін, білім деңгейін білуге, оның ішінде оқудағы ақтандақтарды да анықтауға мүмкіндік алады.

Аралық бағалаудың мақсаты әр оқушының үлгерім деңгейін анықтау және оны дамытуға ықпал ету. Бағалау бойынша жазбалар Оқушы Келбеті журналында жүзеге асырылады.

Қорытынды бағалау жыл бойы, әдетте әр тақырып соңында жүргізіледі. Қорытынды бағалаудың мақсаты – әр студенттің мақсаттарына сәйкес жетістіктерін көрсету. Бұл бағалау МҮР бағдарламасының нақты аспектілері бойынша оқушының қол жеткізген дәрежесін анықтауға мүмкіндік береді. МҮР бағдарламасы бойынша сабақ беретін мұғалімдер МҮР-дің барлық бағалау түрлері, аралық бағалауда да, қорытынды бағалауда да Халықаралық Бакалавриат орнықтырған ұстанымбелгілеріне сәйкес жүзеге асырады. Ұстанымбелгілер топтар мен олардың пәндері бойынша қойылған мақсаттарға сәйкес анықталады.

Қазіргі кезде сыртқы емтихандарды өткізу ресми түрде қарастырылмаған. Оның орнына Халықаралық Бакалавриат сыртқы модерациялау арқылы авторизацияланған мектептердің бағалау стандарттарын бекітеді.

Қазақ және орыс тілінде оқитын сынып студенттері арасында МҮР бағалауынан басқа, яғни қазақстандық стандарттарға сәйкес бағалау түрі жүргізіледі. Әр пән бойынша деңгейді анықтауға болатын арнаулы меже орнықтырылған, олар әр пән бойынша жетістіктер деңгейін анықтайды.

10-сыныпты аяқтаған соң студенттерге IBMYP сертификатын алуға, немесе сыртқы модерациялау арқылы Халықаралық Бакалавриат бекіткен МҮР бағдарламасы бойынша оқу курсынан өткендігін растайтын, әлемде ресми мойындалған Жетістіктер есебі беріледі. Жетістіктер есебі – студент нақты баға алған барлық модерациялық пәндер бойынша атқарған жұмыстарының нәтижесі болып табылады. Сертификат барлық орнықтырылған талаптарды орындаған студенттерге беріледі.

«Мирас» мектебінің әкімшілігі мен педагогикалық ұжымының пікірі бойынша «Мирас» мектебі «тиімді бағалау – үлгерім туралы ақпараттар мен есептерді берудің тәжірибелік жүйесін жасауға ықпал етеді, ол өз кезегінде ата-аналарды балаларының оқу процесіне қызығушылығын арттырады, өзіне тартады» деп санайды.

МҮР бағдарламасы әр пән тобы аясында оқушылардың түрлі дағдыларын дамыту дегенді білдіреді және осындай оқыту қадамынан бас тарту студенттерді тек емтихан тапсыруға ғана даярлау деген түсінікті тудырады. Дегенмен, әр тақырып (юнит) соңында және жыл соңында тест жұмыстары жүргізілетін болады және ол жалғасады. Бұл әдісті қаталдық тұрғысынан кем түсетін әдіс деп айта алмаймыз. Керісінше. Мектеп қабырғасында жыл соңына қарай кешенді тестілеу жұмыстары ұдайы жүргізілетін болады. МҮР бағдарламасын аяқтаған соң студенттердің алдында Дипломдық Бағдарлама бойынша күрделі оқу курсынан өту қажет. Оқушылардың уақытты дұрыс та ұтымды пайдалануы аса маңызды, мысалы, өткен материалдарды қайталау, тест, емтихан тапсыру кезінде қиындықтарға кездеседі, осылардың бәрі оқып-білім алудағы сіңірген еңбектің зая кетпей, ақталғанын, лайықты қайтарымы болғанын талап етеді.

Республикамызда халықаралық стандарттар деңгейінде 20 «Назарбаев Зияткерлік мектептері» табысты жұмыс істеуде. Олардың тәжірибесі, сөзсіз, бүкіл қазақстандық білім беру жүйесіне таратылуы тиіс.

«Назарбаев Зияткерлік мектептері» Дербес білім беру ұйымы – ғылыми, экономикалық және саяси салалардағы дарынды балаларды оқытуға арналған мемлекеттік зияткерлік мектептер желісі.

Білім мазмұнын жаңарту шеңберінде Қазақстанда уақыт, білім беру және тіл саясаты талаптарына «НЗМ» ДББҰ әзірлеген критериялды бағалау жүйесін енгізуді көздейтін жаңартылған білім мазмұнының үлгі сай келеді.

Назарбаев Зияткерлік мектептерінің тәжірибесі орта білімнің барлық деңгейлерінің Мемлекеттік жалпыға міндетті стандартын әзірлеу кезінде ескерілді. Құндылықты - бағдарлық, әрекеттік, тұлғалық - бағдарлық, коммуникативтік тәсілдемелер классикалық білім беру негіздері ретінде оқу

бағдарламаларының жаңа құрылымында көрініс тапқан оқу мақсаттары жүйесінің және білім беру процесі нәтижелерінің басымдылығын күшейту үшін пайдаланылды.

Қазіргі уақытта дайын білімді меңгеру және қорыту негізгі мақсат емес, ол адамның интеллектуалды дамуының көмекші құралдарының бірі болып қалды, ал қажетті ақпаратты өз бетімен табуға, проблемаларды анықтауға және оларды шешудің жолдарын табуға, алынған білімді сыни талдай алуға және оларды жаңа міндеттерді шешу үшін қолдана білуге үйрету білім мазмұнын жаңартудың нәтижесіне айналады.

Критериалды бағалау жүйесінің механизмі және құралдары

Бағалау жүйесі кері байланысты жүзеге асырудың және оқыту проблемаларын диагностикалаудың негізгі құралы болып табылады.

Білім берудің жаңа стандартын әзірлеу барысында білім алушылардың жетістіктерін бағалау жүйесімен байланысты ғылыми және әдіснамалық проблемалардың бар екені анықталды.

Білім алушылардың жетістіктерін бағалау жүйесінің маңызды құралдарының бірі бола отырып, білім беру процесін одан әрі жетілдіру үшін бағалау жүйесі тиімді және әділетті болуы қажет.

Бағалаудың критериалды-бағытталған тәсілі негізінде білім алушылардың білім нәтижесін бақылау жүйесі мен бағалаудың сапасы бүгінгі күні өзекті болып табылады.

Критериалды бағалау жүйесі – білім алушылардың оқу жетістіктерін алдын ала белгілі критерийлерге сәйкес бағалау, білім алушылардың жеткен нақты нәтижелерін жоспарланған оқу мақсаттарына сәйкес дәрежесін орнату.

Критериалды бағалау жүйесінде білім алушының тұлғасы емес, оның жұмысы ғана бағаланады; білім алушының жұмысы басқа білім алушылардың жұмыстарымен емес, эталонымен (өте жақсы орындалған жұмыс үлгісімен) салыстырылады; эталон білім алушыларға алдын ала белгілі болады. Оқытып-үйреткенді ғана бағалауға болады, сондықтан бағалау критерийі – оқу мақсаттарының нақты көрінісі.

Критериалды бағалау жүйесі шеңберінде бағалау 2 түрге бөлінеді: қалыптастырушы бағалау; жиынтық бағалау (бөлім, тоқсан, оқу жылының қорытындысы бойынша).

Қалыптастырушы бағалау бағалаудың әртүрлі формада (ауызша сауалнама, жазба жұмысы, тәжірибелік жұмыс, зертханалық жұмыс, жоба, тест және т. б.) жүзеге асырылады және жиынтық бағалау өткізгенге дейін мұғалім мен білім алушыға оқу процесін түзетуге, ықтимал болатын кемшіліктер мен жетіспеушіліктерді жоюға мүмкіндік береді. Тоқсан бойы жүргізіледі.

Қалыптастырушы бағалауда жұмысты ұйымдастырудың білім алушыға оқу бағдарламаларындағы оқу мақсаттарына жету үшін көмек беруге мүмкіндік беретін жеке, жұптық және топтық формалары пайдаланылады.

Қалыптастырушы бағалау нәтижесінде мұғалім дер кезінде оқу процесін түзетеді, жиынтық бағалауды өткізгенге дейін білім алушылардың ықтимал кемшіліктер жояды.

Қалыптастырушы бағалауда білім алушылар пәндер бойынша жалпы білім беретін оқу бағдарламаларына сәйкес оқыту мақсаттарына жетеді.

Жиынтық бағалау бөлім/ортақ тақырып, тоқсан аяқталған кезде білім алушылардың білімді меңгеруі мен дағдыларының қалыптасуының кіріктірілген деңгейін анықтау үшін арналған.

Жиынтық бағалау мұғалімдерге, оқушыларға және ата-аналарға балл және баға қоя отырып, белгілі бір оқу кезеңінің соңында (тоқсан, оқу жылы) және оқу бағдарламаларының бөлімдерін/ортақ тақырыптарын игерудің соңында білім алушылардың прогрестері туралы ақпарат беру мақсатында жүргізіледі.

Бөлімдер/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалаудың тапсырмаларын мұғалімдер пән бойынша оқу бағдарламасы мен оқу жоспарының негізінде әзірлейді. Жиынтық бағалау бойынша жұмыстарды орындау барлық білім алушылар үшін міндетті.

Тоқсан бойынша жиынтық бағалаудың тапсырмалары тоқсан бойынша жиынтық бағалаудың спецификациясы негізінде әзірленеді. Спецификация тоқсандық жиынтық бағалаудың мазмұны мен құрылымын құрастыруға және оны барлық орта білім беру ұйымдарында өткізуге қойылатын талаптарды білдіреді. Тоқсандық жиынтық бағалаудың спецификациясы мазмұнын, құрылымын анықтайтын келесі ақпараттардан тұрады: мақсаты, тоқсандық жиынтық бағалауға шолу, тоқсандық жиынтық бағалауды өткізу бойынша нұсқаулар, тоқсандық жиынтық бағалау тапсырмаларының үлгілері, тапсырмалардың балл қою кестелері.

Жиынтық бағалаудың тапсырмаларын мұғалім өз бетінше әзірлейді немесе «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ әзірленіп, Жиынтық бағалаудың тапсырмалары бойынша әдістемелік нұсқаулықта ұсынылған тапсырмаларды пайдаланады. Мұғалім жиынтық жұмыстардың бірнеше нұсқасын пайдалана алады.

Тілдік пәндер бойынша жиынтық бағалау сөйлеу әрекетінің төрт түрі (тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым) бойынша өткізіледі. Тыңдалым мен айтылымды бағалау жиынтық бағалауды өткізу жоспарланған апта ішінде сабақта жүргізіледі.

Білім берудің барлық деңгейлеріндегі мұғалімдер үшін әзірленген Жиынтық бағалау бойынша әдістемелік ұсынымдар бөлім/ортақ тақырып, тоқсан бойынша жиынтық бағалауды ұйымдастыру мен өткізудің тәсілдемелерін көрсетеді. Құжат мынадай ақпараттарды қамтиды:

- бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалаудың тапсырмаларын әзірлеу бойынша ұсыныстар;
- бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалаудың дескрипторлары мен баллдары бар тапсырмалар үлгілері;
- тапсырмаларды әзірлеу және процедураны өткізу үшін тоқсандық жиынтық бағалаудың спецификациясы;

- тапсырмалардың балл қою кестелерімен қоса тоқсандық бағалау тапсырмаларының үлгілері.

Бөлім/ортақ тақырып және тоқсан бойынша жиынтық бағалаудың нәтижелері болмаған жағдайда тоқсандық және жылдық қорытынды баға қойылмайды. Бұл жағдайда білім алушы уақытша бағаланбаған болып есептеледі.

Үлгерім бойынша есеп беру кезінде уақытша бағаланбаған білім алушылар ескерілмейді, олардың үлгерімі бойынша есеп қосымша беріледі.

Балдарды бағаға ауыстыру шкаласына сәйкес білім алушылардың жиынтық бағалау бойынша балл түріндегі нәтижелері тоқсандық және жылдық бағаға ауыстырылады.

Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау нәтижелері туралы ақпарат білім алушылар мен ата-аналарына немесе өзге де заңды өкілдеріне қағаз немесе электрондық түрде ұсынылады.

1-сыныпта бірінші жартыжылдықтың оқу материалын меңгеру деңгейіне жиынтық бағалау жұмысы жүргізілмейді. Тоқсандық бағалар тек 3-ші, 4-тоқсандарда қойылады.

Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау нәтижелерінің негізінде 50% де 50% пайыздық қатынасында тоқсандық баға қойылады. Бұл білім алушы тоқсан үшін бағалаудың 50%-ын бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық жұмыстың нәтижесі бойынша алады, ал 50%-ын тоқсандық жиынтық жұмыстың нәтижесі бойынша алады дегенді білдіреді. Осы екі бөліктің сомасы тоқсандық қорытынды бағаны береді.

1-сыныпта жылдық баға 3-ші, 4-тоқсандардың қорытындысы бойынша бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық жұмыстың нәтижелері негізінде қойылады.

Жылдық бағаны есептеу үшін білім алушының бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалаудың және тоқсан жиынтық бағалаудың жалпы баллдары қосылады. Сонан кейін оқу жылының пайыздық арақатынасы (50%:50%) бойынша баллдардың пайыздық мазмұны анықталады. Баға электронды журналға енгізілген формула бойынша автоматты түрде жүзеге асырылады.

Тоқсандық және жылдық бағалар қайта қарастырылмайды.

Білім алушыларды денсаулығына байланысты дене шынықтыру сабағынан босату олардың келесі сыныпқа көшірілуіне әсер етпейді.

Электрондық журналдың формасы білім алушылардың тоқсандар бойы (бөлімдер мен тоқсандар бойынша жиынтық бағалаудың баллдары) жетістіктерін енгізетін кесте түрінде берілген, сонымен қатар балдарды бағаларға ауыстыру (тек тоқсанның және оқу жылының қорытындысы бойынша) шкаласына сәйкес бағаларды автоматты түрде есептеу жүргізіледі.

Білім берудің барлық деңгейі бойынша әрбір оқу пәні үшін электрондық журналдың өз форматы әзірленген, онда әр тоқсанда өткізілетін жиынтық жұмыстардың саны көрсетілген.

2. Жиынтық бағалау рәсімі

Жиынтық бағалауды өткізудің тәртібі

Белгілі бір оқу кезеңінде оқу бағдарламасы мазмұнын меңгеру деңгейін анықтау және тіркеу үшін жиынтық бағалау өткізіледі. Тіркеу процесінде оқу бағдарламасы мазмұнына сәйкес білім алушылардың көрсеткен білімдері мен дағдылары бойынша дәлелдерді жинақтау арқылы жүзеге асырылады. Жиынтық бағалау тоқсан бойында (тарау/ортақ тақырыптарға арналған жиынтық бағалау), тоқсан аяғында (тоқсанға арналған жиынтық бағалау) және білім беру деңгейін аяқтағаны бойынша өткізіледі

Жиынтық бағалауды өткізу мақсаты тарау/ортақ тақырыптарды аяқтаған соң білім алушылардың ілгерілеуі туралы ақпаратты және тоқсанға қойылған балл мен бағаларды мұғалімдерге, білім алушыларға және ата-аналарға көрсетуге арналған. Жиынтық бағалау міндетті түрде барлық білім алушылардың орындауына арналған.

- Жиынтық бағалау жұмысының мазмұнына қойылатын міндетті талаптар - тарау/ортақ тақырыптарға және тоқсанға арналған тапсырмалар білім алушылардың өткен оқу бағдарламалық материалдарынан болуы қажет.

- Тарау/ортақ тақырыптарға арналған жиынтық бағалау тапсырмаларын әзірлеуді мұғалім жүзеге асырады.

- мұғалімге жиынтық бағалау бойынша тапсырмаларды өз бетімен әзірлеу ұсынылады, алайда білім берудің барлық деңгейлері бойынша мұғалімдерге қолдану үшін тапсырмалардың үлгілері, әдістемелік материалдар ұсынылады.

Тоқсан бойынша жиынтық бағалау тапсырмалары тоқсандық сипаттамалық жиынтық бағалау негізінде әзірленеді. Барлық орта білім беру ұйымдары үшін бірдей сипаттама жасалады.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 6 маусымдағы № 265 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізілген [4] «Білім алушылардың үлгеріміне ағымдық бақылау, аралық және қорытынды аттестаттау өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» бұйрығында барлық жиынтық бағалаудың тәртіптемесі жазылған (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығы).

Бағалау тәртіптемесінің барлық мүмкін болатын жағдайлары қарастырылған. Мысалы, тарау/ортақ тақырыптарға немесе тоқсандық жиынтық бағалауды өткізуге арналған күні білім алушының себепті жағдаймен болмауы (ауру, жақын туыстарының қайтыс болуы, конференция, олимпиада және ғылыми жарыстарға қатысуы), онда білім алушы тоқсан бойынша жиынтық бағалауды ағымдағы тоқсанның аяғына дейін тапсыруы қажет, сонымен қатар, оған жиынтық бағалаудың қосымша тапсырмалар нұсқасын қолдануға рұқсат беріледі.

Жиынтық бағалауды тоқсан бойынша өткізу барысында ең маңызды тәртіптеме модерациясы бағалауды стандарттау болып табылады.

Модерация процесі білім алушылардың оқу нәтижесін бағалауда объективті және шынайы бағалауды қамтамасыз етуі үшін қажет және бағалауды тоқсан

қорытындысы бойынша білім беру ұйымының әдістемелік кеңесі немесе параллель топтағы мұғалім топтары өткізеді. Модерация тәртіптемесі баға қоюда мұғалімге қиындық келтірген білім алушылардың нәтижесін талдауға мүмкіндік береді.

Жиынтық бағалау нәтижесі бойынша балл/деңгей/баға туралы шешімді мұғалім бағалау критерііне сәйкес шығара алады. Объективті шешім шығаруда мұғалімге көмек көрсету үшін әрбір білім алушыға қатысты тарау/ортақ тақырыптардың жиынтық бағалау тапсырмаларына арналған дескрипторлар әзірленеді, тоқсандық жиынтық бағалау үшін балл қоюдың схемасы қолданылады.

Жиынтық бағалаудың нәтижесі бойынша алынған ақпарат жиынтық бағалауды және сол сияқты қалыптастырушы бағалауды жоспарлау, түзету, оқу процесіне талдау жасау үшін қолданылуы мүмкін.

Пән бойынша әдістемелік бірлестікке жаңа оқу жылына арналған кезеңдерін, әдіс-тәсілдерін, жиынтық бағалаудың барлық түрлері бойынша бақылау тапсырмаларын көрсетіп Жиынтық бағалау жоспарын құру ұсынылады. Тарау/ортақ тақырыптарға арналған жиынтық бағалау тарау немесе ортақ тақырыптардың аяқталуы бойынша немесе жоспар мен оқу бағдарламасына сәйкес өткізіледі. Аталған жиынтық бағалау нәтижесі бойынша білім алушыларға тоқсанға баға қояр кезде ескерілетін балл қойылады.

Тоқсандық жиынтық бағалауды жоспарлауда әуелі оқу бағдарламасындағы оқу мақсаттарына шолу жасау керек, себебі бағалау олардың меңгерілуін тексереді.

Бағалаудың аталған рәсімдерін ұйымдастыру, жоспарлау кезінде жиынтық бағалауға арналған әдістемелік ұсыныста берілген тапсырмалар үлгілері бар тоқсандық жиынтық бағалаудың спецификациясы қолданылады.

Тоқсандық жиынтық бағалаудың спецификациясы мазмұнын, құрылымын анықтайтын келесі ақпараттардан тұрады:

- тоқсандық жиынтық бағалаудың мақсаты;
- тоқсандық жиынтық бағалауға шолу:
  - жиынтық жұмыстардың ұзақтығы;
  - бағалау құрылымы;
  - тапсырмалар саны;
  - тапсырмалар бойынша балдарды бөлу;
- тоқсандық жиынтық бағалауды өткізу бойынша нұсқау;
- тоқсандық жиынтық бағалау тапсырмаларының үлгілері;
- тапсырмалардың балл қою кестелері.

Әр мектептің ұсынылған үлгілерді қолдануына немесе өз бетінше тапсырмалар құрастыруына мүмкіндігі бар. Тоқсандық жиынтық бағалау тапсырмаларын құрастыру спецификацияға сәйкес бір параллельдегі барлық сыныптарда бірыңғай талаптар негізінде жүзеге асырылады.

Тапсырмалар әр түрлі болуы мүмкін: диктант, мазмұндама, эссе, тест, зертханалық жұмыстар, бақылау жұмыстары, жобалар және т.б.

Тоқсандық жиынтық бағалауды өткізу кезінде тоқсан басында білім алушылар мен олардың ата-аналарын хабардар ететін тоқсандық жиынтық бағалаудың кестесі мектеп директорының бұйрығымен бекітіліп құрылады [4].

Тоқсандық жиынтық бағалау бір параллельде бірдей жағдайда өткізіледі. Тоқсандық жиынтық бағалауды қайта орындауға (көшіруге) рұқсат етілмейді.

Тоқсандық жиынтық бағалау уақытында белгілі себептерге байланысты (ауруына, жақын туыстарының қазасына, конференция, олимпиада, ғылыми, спорттық жарыстарға және т.б. қатысуына байланысты) білім алушылар келмеген жағдайда оларға мектепке келген соң екі апта ішінде тапсыруға рұқсат етіледі, ол үшін жиынтық бағалаудың қосымша нұсқалары қолданылады.

Тоқсандық жиынтық бағалау материалдарын білім алушылар жұмысты орындағанға дейін қол жетпейтін орында сақтау қажет. Қауіпсіздікті қамтамасыз ету мақсатында тапсырмаларды белгілі бір орында, белгілі қызметкерге ғана (мысалы, директордың орынбасары) мүмкіндік беріп сақтау ұсынылады.

Тоқсандық жиынтық бағалауды әдетте мұғалімдер өткізетін болғандықтан, білім алушылар жиынтық бағалауды орындайтын кабинетте тек бір мұғалім ғана болады. Мүмкіндігінше кез келген бос мұғалімнің тоқсандық жиынтық бағалауды өткізуді ұйымдастыруға, өткізуге мысалы, бақылаушы ретінде көмектесуі ұсынылады. Тоқсандық жиынтық бағалауды өткізу кезінде мұғалімнің жиынтық бағалаудың өткізілуін үздіксіз қадағалауы маңызды және басқа әрекеттер жасамағаны дұрыс (мысалы, дәптер тексеру, компьютермен жұмыс жасау).

Тоқсандық жиынтық бағалау өткізілетін кабинеттерді мұғалімдер алдын ала дайындайды. Айналасы білім алушыларға таныс, күнделікті сабақ өтіп жүрген кабинеттері болуы ұсынылады. Кабинеттерді дайындау кезінде келесілерді ескеру қажет:

- білім алушылардың шуламай, жұмысты өз бетінше орындауына қолайлы болатындай етіп отырғызуды ойластыру;
- білім алушыларды басқа білім алушылардың жұмыстарын көре алмайтындай, тақта жаққа қарайтындай етіп отырғызу;
- білім алушыларда сұрақ немесе мәселе туындаған жағдайда парталардың арасы мұғалім мен бақылаушының еркін жүріп тұруына мүмкіндік беретіндей орналасуы тиіс;
- негізгі нұсқаулық пен уақыт жазылып тұратын болғандықтан тақта білім алушылардың алдында болғаны дұрыс;
- тапсырманы орындау барысында білім алушыларға көмегі тиюі мүмкін деген плакаттар, ақпараттық сипаттағы қабырға материалдарының алынып тасталуы немесе беті жабылуы тиіс.

Тоқсандық жиынтық бағалауды өткізуге дейін мұғалім білім алушылардың тапсырманы орындау барысында көмегі тиюі мүмкін тыйым салынған заттарды әкелмегеніне көз жеткізуі қажет. Білім алушылар өздерімен бірге тек тоқсандық жиынтық бағалау бойынша спецификацияда көрсетілген материалдарды, құралдарды және заттарды ғана әкелуіне болады. Тыйым салынған заттардың болу жағдайы ережені бұзушылық болып саналады.

Тоқсандық жиынтық бағалауды өткізу туралы жан-жақты ақпарат тоқсандық жиынтық бағалауды өткізу бойынша мұғалімдерге арналған нұсқаулықта берілген (1-қосымша).

Тоқсандық жиынтық бағалау нәтижелерінің талдауы

Тоқсандық жиынтық бағалау жиынтық бағалаудың әдістемелік ұсынысында берілген үлгідегі балл қою кестесіне сәйкес құрастырылады. Аталған кестеге сәйкес мұғалімдер балдарды қояды.

Мұғалім әр жауапқа қойылған балдардың, нәтижелердің дұрыс жазылғанына көз жеткізуі тиіс.

Бағалау нәтижелерін мұғалім, білім алушының оқудағы ілгерілеуін бағамдау үшін қолдануына болады. Ол үшін мұғалім нәтижелерді, кері байланысты білім алушыны оқуға ынталандыратындай түсінікті етіп, өзінің нәтижесі бойынша ойлануына мүмкіндік беру қажет.

Мұғалім тоқсандық жиынтық бағалау нәтижелерін білім алушылардың оқу бағдарламасы мазмұнын қаншалықты тиімді меңгергенін, қандай дағдыларды игергенін талдау үшін қолдануына болады. Сонымен бірге мұғалім үшін аталған ақпараттың келешекте қалыптастырушы бағалау кезінде оқу үдерісін жоспарлауға көмегі болуы мүмкін.

Жиынтық бағалау жұмысын дәптерге, параққа, жоба түрінде, физикалық жаттығулар және т.б. әзірлемелер түрінде орындауға болады.

Тілдік пәндер бойынша сөйлеу дағдыларын жиынтық бағалау тоқсанына екі рет өткізіледі: біріншісі бөлім үшін жиынтық бағалау және тоқсанға арналған жиынтық бағалау.

Сөйлеу дағдыларын жиынтық бағалауды жиынтық бағалау жоспарланған апта бойына сабақ барысында өткізуге болады.

Білім алушы себепті жағдаймен екі аптаға дейін болмаса (ауру, жақын туыстарының қайтыс болуы, конференция, олимпиада және ғылыми жарыстарға қатысуы) , онда білім алушы мектепке келген соң тарау/ортақ тақырыптарға немесе тоқсандық жиынтық бағалаудан екі аптаның ішінде тапсыруы тиіс , сонымен бірге ол жиынтық бағалаудың қосымша тапсырмалар нұсқасын қолдана алады.

Білім алушының себепті жағдаймен екі аптадан артық уақыт болмаған жағдайында (ауру, жақын туыстарының қайтыс болуы, конференция, олимпиада және ғылыми жарыстарға қатысуы), білім алушы мектеп құрған жеке график бойынша бағаланады. Сонымен бірге жиынтық бағалаудың қосымша тапсырмалар нұсқасын қолдана алады.

Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалауды жоспарлау және ұйымдастыру

Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалауды ұйымдастыру, жоспарлау бекітілген критериялды бағалауды өткізу тәртібіне сәйкес жүргізіледі.

Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалаудың рәсімдер саны жиынтық бағалауға қатысты әдістемелік ұсыныста берілген:

- жаратылыстану-ғылыми пәндер – бөлім бойынша;
- әлеуметтік-гуманитарлық пәндер – ортақ тақырыптар бойынша;
- тілдік пәндер – сөйлеу әрекетінің түрлері бойынша: тыңдалым мен айтылым, оқылым мен жазылым бойынша анықталады.

Оқу бағдарламасында көрсетілген оқу мақсаттары өтілген бөлім немесе ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалаудың рәсімдер мазмұнын анықтауға мүмкіндік береді. Бөлім немесе ортақ тақырыптардағы бағалауға жататын оқу мақсаттарының саны (2-кесте) пәндерге байланысты әр түрлі болуы мүмкін.

2-кесте. «Математика» пәні бойынша бөлімдер мысалы, 1-сынып

1-тоқсан-9 апта		
Ұзақ мерзімді жоспардың бөлімдері	Бағдарламаның бөлімшелері	Мақсаттар саны
Сандар мен цифрлар	Натурал сандар және 0 саны. Бөлшектер	12
	Сандармен амалдарды орындау	
	Нүктелер координаттары және қозғалыс бағыты	
	Тізбектер	
	Математикалық тіл	
Геометриялық фигуралар	Жиындар және олармен орындалатын амалдар	4
	Геометриялық фигуралар	
	Геометриялық фигуралардың орналасуы	
Шамалар мен өлшемдер	Есептер және математикалық модель	4
	Шамалар және олардың өлшем бірліктері	
3 бөлім	10 бөлімше	20

Мысалы, математика бойынша 1-сыныптың ұзақ мерзімді жоспарында 1-тоқсанда 3 бөлім берілген: «Сандар мен цифрлар», «Геометриялық фигуралар», «Шама және өлшем бірліктері». Оқу мақсаттарының саны әр бөлімде әр түрлі: бірінші бөлімде – 12, екінші бөлімде – 4, үшінші бөлімде – 4. Сәйкесінше математикадан бөлім бойынша жиынтық бағалау 1-тоқсанда әр бөлімді меңгеруді аяқтаған кезде үш рет өткізіледі.

Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау тапсырмаларын құрастыру кезінде мұғалім жиынтық бағалауға қатысты әдістемелік ұсыныста көрсетілген үлгілерді қолдануына болады. Одан басқа, мұғалімге келесі алгоритмдерге сәйкес өз бетінше бағалау құралдарын құрастыру ұсынылады (1-сурет):

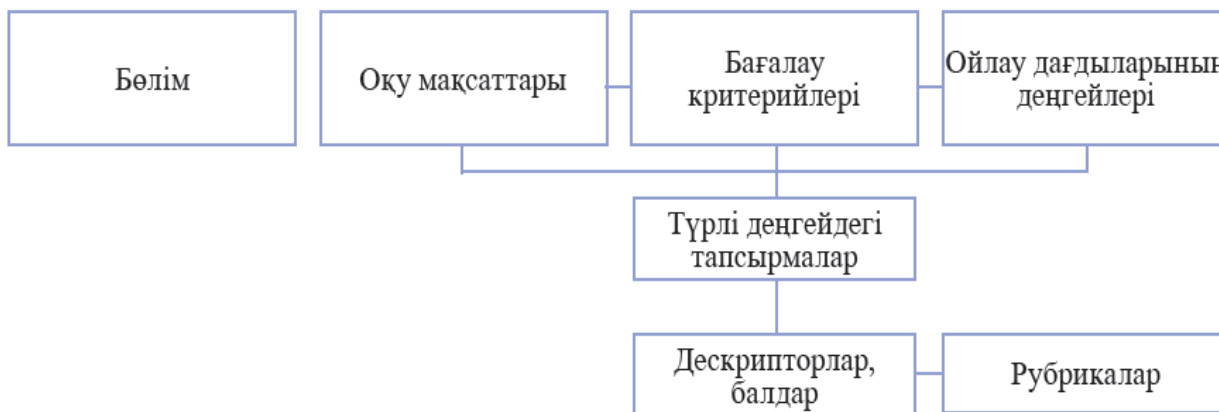
1. оқу бағдарламасы, бөлім/ортақ тақырыптар бойынша оқу мақсаттарын меңгеру;

2. жиынтық бағалауда тексерілетін оқу мақсаттарына сәйкес бағалау критерийлерін анықтау, ойлау дағдыларының деңгейлерімен сәйкестендіру;

3. ойлау дағдыларының деңгейлеріне сәйкес келетін тексерілетін критерийлердің, оқу мақсаттарының мазмұнын қамтитын бір немесе бірнеше тапсырмалар дайындау;

4. әр тапсырмаға дескрипторлар құрастыру;

5. білім алушыларға, олардың ата-аналарына жиынтық бағалау нәтижелерін ұсыну үшін бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалауға рубрикалар құрастыру (бағалау критерийлерінің деңгейлерге сәйкестігін сипаттау).

1-сурет. Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалаудың тапсырмаларын құрастыру алгоритмі

Осылайша мұғалім бөлім немесе ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалауды жоспарлау кезінде оқу мақсаттарының негізгілерін көрсететін, ойлау дағдыларының деңгейлеріне сәйкес екенін белгілейтін бағалау критерийлерін анықтайды. Мысалы, 1-сыныптағы математика бойынша «Геометриялық фигуралар» бөлімінде 4 оқу мақсаты берілген:

1. Жиындарды элементтерінің белгілері (нысандардың түсі, пішіні, өлшемі, материалы, әрекеті) бойынша құру және жіктеу;

2. Геометриялық фигураларды: нүкте, түзу, қисық, сынық сызықтар, тұйықталған және тұйықталмаған сызықтар, кесінді, сәуле, бұрышты бір-бірінен ажырату және атау;

3. Жазық фигураларды (үшбұрыш, дөңгелек, шаршы, тіктөртбұрыш) және кеңістік фигураларды (куб, шар, цилиндр, конус, пирамида, тікбұрышты параллелепипед) тану және қоршаған ортадағы заттармен сәйкестендіру;

4. Жазық фигуралардың модельдерінен және бөліктерінен композиция құрастыру.

Жоғарыда аталған оқу мақсаттарының бағалау критерийлері 3-кестеде көрсетілген.

3-кесте. «Геометриялық фигуралар» бөліміндегі оқу мақсаттарына бағалау критерийлері бойынша мысал

<i>Бөлім</i>	<i>Оқу бағдарламасы бойынша бөлімшелер</i>	<i>Оқу мақсаты</i>	<i>Бағалау критерийлері</i>	<i>Ойлау Дағдыларының деңгейлері</i>
			<i>Білім алушы:</i>	
Геометриялық фигуралар	Жиындар және олармен орындалатын амалдар	Жиындарды элементтерінің белгілері (нысандарының түсі, пішіні, өлшемі, материалы, әрекеті) бойынша құру және жіктеу	Жиын элементтерін ортақ белгілерін анықтай отырып, біріктіреді (топтастырады)	Талдау
	Геометриялық фигуралар және олардың жіктелуі	Геометриялық фигураларды: нүкте, түзу, қисық, сынық сызықтар, тұйықталған және тұйықталмаған сызықтар, кесінді, сәуле, бұрышты бір-бірінен ажырату және атау	Геометриялық фигуралар: нүкте, түзу, қисық, сынық, тұйықталған және тұйықталмаған сызықтарды, кесінді, сәуле, бұрыштарды ажыратады және атайды	Білу және түсіну
		Жазық фигураларды (үшбұрыш, дөңгелек, шаршы, тіктөртбұрыш) және кеңістік фигураларды (куб, шар, цилиндр, конус, пирамида, тікбұрышты параллелепипед) тану және қоршаған ортадағы заттармен сәйкестендіру	Жазық фигураларды (үшбұрыш, дөңгелек, шаршы, тіктөртбұрыш) және кеңістік фигураларды (куб, шар, цилиндр, конус, пирамида) таниды және атайды	Білу және түсіну
			Жазық және кеңістік фигураларды ажыратады	
			Фигураларды қоршаған ортадағы заттармен сәйкестендіреді	Қолдану
		Геометриялық фигураларды кескіндеу және салу	Жазық фигуралардың модельдерінен және бөліктерінен композиция құрастыру	Геометриялық фигураларды композицияның бөлігі ретінде құрастырады және атайды.

Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау - бұл белгілі бір материалды меңгеруді аяқтаған кездегі оқу жетістігін бағалау.

Аталған бағалауды сабақ үстінде 15-20 минут уақытты алатындай мерзімде ұйымдастыру ұсынылады. Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалаудың мысалы 4-кестеде берілген.

4-кесте. «Математика» пәнінен бөлім бойынша жиынтық бағалаудың үлгісі, 1-сынып

<i>Бөлім/Тақырып:</i>	Теңдік және теңсіздік. Теңдеу
<i>Бөліміше:</i>	Теңдік және теңсіздік. Теңдеу Санды және әріпті өрнектер Есептер және математикалық модель
<i>Оқу мақсаты:</i>	Теңдік және теңсіздікті, теңдеуді, тура және тура емес теңдік пен теңсіздікті айыра білу. Әріптің берілген мәніндегі бір амалды әріпті өрнектің мәнін табу. Жақшасыз әріпті, санды өрнектерді салыстыру. Қосынды және қалдықты табуға берілген есептерді талдау және шығару, кері есеп құрастыру және шығару.
<i>Ойлау дағдыларының деңгейі:</i>	Білу және түсіну Қолдану Талдау
<i>Бағалау критерийі:</i>	Теңдік, теңсіздікті, теңдеуді ажыратады. Тура және тура емес теңдіктерді анықтайды. Берілген мәні бар әріпті өрнектің мәнін табады. Санды және әріпті өрнектерді салыстырады. Қосындыны және қалдықты табуға берілген есептерді шығарады.
<i>Орындау мерзімі</i>	20 минут
<i>Тапсырма</i>	

1. Теңдеу, теңдік және теңсіздікті бағдаршамның түсіне сәйкестендіріп бояңыз.

$$90-30=60$$

$$0+17<20$$

$$x+10=60$$

2. Бос орынға теңдіктердің біреуі тура, ал екіншісі тура емес болатындай етіп тиісті санды жазыңыз.

Тура	Тура емес
$40 - \square = 20$	$20 - \square = 10$

3. $c = 4$ деп алып, өрнектердің мәнін табыңыз.

$$c - 3$$

$$c + 6$$

4. Өрнектерді салыстырыңыз.

$$4 + c \square 6 + c$$

$$10 - a \square 6 - a$$

$$10 - 6 \square 4 + 2$$

5. Есепті шығарыңыз.

Ешкінің 7 лағы бар еді. Олардың 5-уі серуендеп кетті.

Үйде неше лақ қалды?

Бағалау критерийлері	Дескрипторлар	Балл
	Білім алушы	
Теңдік, теңсіздікті, теңдеуді ажыратады	теңдеулерді қызыл түспен бояйды;	1
	теңдіктерді сары түспен бояйды;	1
	теңсіздіктерді жасыл түспен бояйды;	1
Тура және тура емес теңдіктерді анықтайды	тиісті санды жазып, тура теңдік шығарады;	1
	тиісті санды жазып, тура емес теңдік шығарады;	1
Берілген мәні бар әріпті өрнектің мәнін табады	берілген мәні бар айырманың мәнін табады;	1
	берілген мәні бар қосындының мәнін табады;	1
Санды және әріпті өрнектерді салыстырады	қосындыға берілген әріпті өрнектерді салыстырады;	1
	айырмаға берілген әріпті өрнектерді салыстырады;	1
	бір амалмен берілген санды өрнектерді салыстырады;	1
Санды және әріпті өрнектерді салыстырады	есептің қысқаша шартын жазады немесе сызбасын сызады;	1
	есептің сұрағын жазады;	1
	есептің шешуін жазады (амал таңбасын таңдайды);	1
	өрнектің мәнін табады—есептің шешуі;	1
	есептің жауабын жазады.	1
<i>Барлық балл</i>		<i>15</i>

Бағалауды стандарттау мақсатында мұғалімдер білім алушылардың тоқсандық жиынтық бағалау жұмыстарының нәтижелерін талқылауы үшін модерация белгіленген. Модерацияны өткізу үшін параллель сыныпта сабақ беретін мұғалімдердің ішінен комиссия құрылады. Олар белгілі бір пән бойынша балл қою кестесіне қатысты бірыңғай түсінікті қамтамасыз ету үшін алдын ала бағаланған жұмыстарды талқылайды. Модерация төрағасы әдістемелік бірлестіктің жетекшісі, одан басқа кез келген пән мұғалімі бола алады.

Мұғалім мұнда тоқсандық жиынтық бағалау нәтижелерінің модерация қорытындысы бойынша жоғары сондай-ақ, төмен деңгейге қарай өзгеруі мүмкін екенін ескеруі қажет.

Мұғалімдердің модерация кезіндегі әрекеті

Тоқсандық жиынтық бағалауды модерациялау үдерісі белгілі бір тәртіппен жүргізіледі.

Мұғалім модерацияға дейін:

- білім алушылардың жиынтық бағалау жұмыстарын балл қою кестесіне сәйкес бағалайды. Балдар қарындашпен қойылады;
- жиынтық бағалау жұмысы үлгілерін (максималды, минималды балдармен; бағалауда қиындық тудыратын жұмыстарды) іріктеп алады;
- жеке мәліметтерді шифрлейді, білім алушылардың жұмыстарының көшірмелерін дайындайды.

Модерация кезінде:

- жұмыс қорытындысын ұжымда талқылайды, барлық балдардың балл қою кестесіне сәйкес қойылғанына көз жеткізеді;
- қажет болған жағдайда нәтижелерге немесе балл қою кестесіне өзгерістер енгізеді;
- отырыс хаттамасына қол қояды.

Модерациядан кейін:

- модерацияны ескере отырып, білім алушылардың жұмыстарын қайта қарайды, жоғарылату немесе төмендету жағына қарай балдарды өзгертуі де мүмкін;
- соңғы нақты балдар қаламмен қойылады;
- соңғы нақты балдарды электрондық журналға қояды.

Модерацияны ойдағыдай жүргізу үшін қажетті жағдайлар: ынтымақтастық мәдениеті, ашық және анық коммуникация, сындарлы (конструктивті) кері байланыс және ұжымдағы кәсіби қолдау болып табылады.

3. Бастауыш мектептің оқу пәндері бойынша қорытынды жиынтық жұмыс бойынша әдістемелік ұсынымдар

Білім алушыларды бағалау жүйесі, тек білім алушылардың жетістігін өлшеудің тиімді құралы ғана емес, сонымен қатар, білім беру сапасын арттырудың да тиімді құралы болып табылады. Бағалау – бұл сонымен қатар, мемлекет пен мектеп, мұғалім мен білім алушы, мектеп пен ата-ана арасындағы өзара әрекеттестік үрдісін көрсетеді. Бағалау жүйесі білім беру үрдісінің мақсаты мен міндеттеріне сәйкес келген жағдайда ғана, оның сапасын арттырудың тиімді механизмі болып табылады. Бағалау – әрі қарайғы білім алу бойынша шешім қабылдау мақсатында, білім беру нәтижесін жүйелі қосуға бағытталған қызметті білдіретін ұғым.

Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау нәтижелерінің талдауы

Мұғалімге бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалаудың нәтижелеріне талдау жүргізу ұсынылады. Аталған талдау білім алушыларға кері байланыс беруге, сыныптың оқу жетістігі деңгейін анықтауға мүмкіндік береді. Бұдан басқа мұғалім қажет болған жағдайда қалыптастырушы, жиынтық бағалау рәсімдерінің алдағы уақыттағы әдістерін, тапсырмаларды, сабақ жоспарларын қайта қарауына болады.

Білім алушылардың оқу жетістігі деңгейлерінің жалпы сипаты 5-кестеде көрсетілген.

5-кесте. Білім алушылардың оқу деңгейлерінің сипаты

Деңгейлер	Сипаты
Төмен деңгей	<ul style="list-style-type: none"> • пәндік терминдер мен ұғымдар бойынша қарапайым білімін және түсінігін көрсетеді; • жай тапсырмаларды орындайды және тікелей нұсқаулықтарға сай орындау рәсімдеріне ілеседі; • ақпаратты ұсынудың әр түрлі формаларының (кестелер, графиктер және диаграммалар) негізінде жай қорытынды қалыптастырады; • жай тапсырмалардағы үлгілерді ажыратады.
Орта деңгей	<ul style="list-style-type: none"> • пәндік терминдер мен ұғымдар бойынша жеткілікті білімін және түсінігін көрсетеді; • әдеттегі тапсырмаларды орындайды, таныс және кейбір таныс емес жағдайларда білімін сәтті түрде қолданады; • ақпаратты жалпылайды және ішінара негіздей отырып қорытынды жасайды, алынған нәтижелерге қатысты аргументтерді келтіре алады; • әдеттегі тапсырмалардағы үлгілерді ажыратады, шешудің стандартты жолдарын ұсынады және қолданады; • тапсырмалардың бекітілген жиынын шешу үшін оқу бағдарламасының басқа өрістерінен білімін, дағдыларын кіріктіреді.
Жоғары деңгей	<ul style="list-style-type: none"> • пәндік терминдер мен ұғымдар бойынша терең білімін және түсінігін көрсетеді; • қиын тапсырмаларды орындайды және кең өрістегі жағдайларда білімін

	<p>сәтті түрде қолданады;</p> <ul style="list-style-type: none"> • әр түрлі дереккөздерден алынған ақпаратты жалпылайды және толық негіздей отырып қорытынды жасайды, алынған нәтижелерге қатысты логикалық бірізді аргументтерді келтіре алады; • қиын тапсырмалардағы үлгілерді ажыратады, шешудің баламалы және стандартты емес жолдарын ұсынады және қолданады; • тапсырмалардың кең өрісін шешу үшін оқу бағдарламасының басқа өрістерінен білімін, дағдыларын кіріктіреді, әр түрлі стратегияларды қолданады, алынған нәтижелердің маңыздылығын және негізділігін бағалайды.
--	---

Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалауда орындалған жұмыстардың нәтижелері білім алушыларға түсінікті болып, одан әрі оқуға ынталандыруы қажет. Кері байланыс білім алушылардың оқу жетістігінің жеткен деңгейі туралы ақпараттардан тұруы керек.

Аталған ақпарат рубрика түрінде беріледі (2-қосымша).

Рубрика бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалаудың әр рәсімі үшін құрастырылады, ол әр критерий аясындағы оқу жетістігі деңгейін көрсетеді. Жиынтық бағалаудың әдістемелік ұсынысының бөлім/ ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалаудың тапсырмалар үлгілерінде құрастырылған рубрикалар көрсетілген.

Білім алушыларды бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау нәтижелерімен таныстыру кезінде білім алушылардың жұмыстары, олардың рубрикада белгіленген оқу жетістігі деңгейлерін қоса ұсыну қажет. Рубрикалар үлгілері 2-суретте берілген.

Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалаудың қорытындысы туралы ата-аналарға арналған ақпарат (рубрикалар)

Білім алушының аты-жөні	<i>Асқар ТМ</i>		Пән Сынып	Математика 1
Тоқсан <u>3</u>	«Теңдік және теңсіздік. Теңдеу» бөлімі бойынша жиынтық бағалау			
Бағалау критерийлері	Оқу жетістігінің деңгейі			
	Төмен	Орта	Жоғары	
Теңдік, теңсіздік, теңдеуді ажыратады	Теңдік, теңсіздік, теңдеулердің айырмашылықтарын ажыратуда қиналады	Теңдік, теңсіздік, теңдеулердің айырмашылықтарын ажыратуда қателеседі	✓	Теңдік, теңсіздік, теңдеулерді дұрыс ажыратады
Тура және тура емес теңдіктерді анықтайды	Тура және тура емес теңдіктерді анықтауда қиналады.	Тура теңдіктерді / тура емес теңдіктерді анықтауда қателеседі	✓	Тура және тура емес теңдікті дұрыс анықтайды.
Берілген мәні бар өріпті өрнектің мәнін табады	Өріпті өрнектердің мәнін шығаруда қиналады	Өріпті өрнектердің мәнін шығаруда қателеседі		Өріпті өрнектердің мәнін дұрыс шығарады ✓
Санды және өріпті өрнектерді салыстырады	Санды және өріпті өрнектерді салыстыруда қиналады	Санды/ өріпті өрнектерді салыстыруда қателеседі		Санды және өріпті өрнектерді дұрыс салыстырады ✓
Қосындыны және қалдықты табуға берілген есептерді шығарады	Қосындыны және қалдықты табуға берілген есептерді шығаруда қиналады	Есептің қысқаша шартын жазуда/ есептің сұрағын анықтауда/ есептің шешуін жазуда/ жауабын жазуда қателеседі		Есептің шартын толық жазады және шешуін дұрыс шығарады
Мұғалімнің қосымша пікірлері:	<p>Деңгейі-орта (15-тен 11 балл, 73%). Сөйсе жарайсың, өріпті өрнектермен берілген тапсырманы жақсы орындайсың, дұрыс есептегенсің.</p> <p>Асқардың:</p> <ul style="list-style-type: none"> - теңсіздіктің не екенін; - тура емес теңдіктерді бағалай анықтауға болатынын; - есептің шартын анықтауда (қысқаша шартын жазу, есептің сұрағын жазу) байталауға бағар. 			

Мұғалімнің аты-жөні: *Оспанова Г.Г.*

2-сурет. Математикадан бөлім бойынша жиынтық бағалау нәтижесінің рубрикалар үлгісі

Рубрика әр бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау рәсімдеріне құрастырылады, әр критерий аясындағы оқу жетістігінің деңгейлерін көрсетеді. 2-суретте көрсетілгендей, мұғалім рубрикада орташа деңгейді сипаттап жазу кезінде тапсырмадағы білім алушы қателік жіберген нақты сол элементті атап көрсетуі қажет.

Жиынтық бағалау бойынша әдістемелік ұсыныста бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалаудың тапсырмалар үлгілеріне рубрикалар құрастырылып, ұсынылған.

Тоқсандық жиынтық бағалаудың үдерісі

Тоқсандық жиынтық бағалау оқу бағдарламасы мазмұнындағы білім, дағды және түсінуге қатысты дәлелдеулерді ұсынады, тоқсандағы оқу барысының ілгерілеуін өлшейді. Тоқсандық жиынтық бағалау тоқсан соңында өткізіледі, онда тоқсандық баға қою кезінде есепке алынатын балдар қойылады.

Тоқсандық жиынтық бағалауда бақылау-тексеру жұмыстарын әр түрлі өткізу қарастырылады. Жиынтық бағалау жұмыстарын құрастыру кезінде ойлау дағдыларының деңгейлерін, жетістігін көрсетуін, ойлау деңгейлерінің талдау, синтез және бағалау сияқты жоғарғы сатыларымен қоса әр түрлі тапсырмалардан тұруын есепке алу қажет.

Оқу жылында әдістемелік бірлестіктер құрастырған жиынтық бағалаудың жоспарында тоқсандық жиынтық бағалаудың рәсімдері көрсетілуі керек (Жиынтық бағалау үдерісі бөлімін қараңыз).

Тоқсандық жиынтық бағалауды жоспарлау және ұйымдастыру.

Тоқсандық жиынтық бағалауды жоспарлауда әуелі оқу бағдарламасындағы оқу мақсаттарына шолу жасау керек, себебі бағалау олардың меңгерілуін тексереді.

Бағалаудың аталған рәсімдерін ұйымдастыру, жоспарлау кезінде жиынтық бағалауға арналған әдістемелік ұсыныста берілген тапсырмалар үлгілері бар тоқсандық жиынтық бағалаудың спецификациясы қолданылады.

Тоқсандық жиынтық бағалаудың спецификациясы мазмұнын, құрылымын анықтайтын келесі ақпараттардан тұрады:

- тоқсандық жиынтық бағалаудың мақсаты;
- тоқсандық жиынтық бағалауға шолу;
- жиынтық жұмыстардың ұзақтығы;
- бағалау құрылымы;
- тапсырмалар саны;
- тапсырмалар бойынша балдарды бөлу;
- тоқсандық жиынтық бағалауды өткізу бойынша нұсқау;
- тоқсандық жиынтық бағалау тапсырмаларының үлгілері;
- тапсырмалардың балл қою кестелері.

Әр мектептің ұсынылған үлгілерді қолдануына немесе өз бетінше тапсырмалар құрастыруына мүмкіндігі бар. Тоқсандық жиынтық бағалау тапсырмаларын құрастыру спецификацияға сәйкес бір параллельдегі барлық сыныптарда бірыңғай талаптар негізінде жүзеге асырылады.

Тапсырмалар әр түрлі болуы мүмкін: диктант, мазмұндама, эссе, тест, зертханалық жұмыстар, бақылау жұмыстары, жобалар және т.б.

Тоқсандық жиынтық бағалауды өткізу кезінде тоқсан басында білім алушылар мен олардың ата-аналарын хабардар ететін тоқсандық жиынтық бағалаудың кестесі мектеп директорының бұйрығымен бекітіліп құрылады.

Тоқсандық жиынтық бағалау бір параллельде бірдей жағдайда өткізіледі. Тоқсандық жиынтық бағалауды қайта орындауға (көшіруге) рұқсат етілмейді.

Тоқсандық жиынтық бағалау уақытында белгілі себептерге байланысты (ауруына, жақын туыстарының қазасына, конференция, олимпиада, ғылыми, спорттық жарыстарға және т.б. қатысуына байланысты) білім алушылар келмеген жағдайда оларға мектепке келген соң екі апта ішінде тапсыруға рұқсат етіледі, ол үшін жиынтық бағалаудың қосымша нұсқалары қолданылады.

Тоқсандық жиынтық бағалау материалдарын білім алушылар жұмысты орындағанға дейін қол жетпейтін орында сақтау қажет. Қауіпсіздікті қамтамасыз ету мақсатында тапсырмаларды белгілі бір орында, белгілі қызметкерге ғана (мысалы, директордың орынбасары) мүмкіндік беріп сақтау ұсынылады.

Тоқсандық жиынтық бағалауды әдетте мұғалімдер өткізетін болғандықтан, білім алушылар жиынтық бағалауды орындайтын кабинетте тек бір мұғалім ғана болады. Мүмкіндігінше кез келген бос мұғалімнің тоқсандық жиынтық бағалауды өткізуді ұйымдастыруға, өткізуге мысалы, бақылаушы ретінде көмектесуі ұсынылады. Тоқсандық жиынтық бағалауды өткізу кезінде мұғалімнің жиынтық бағалаудың өткізілуін үздіксіз қадағалауы маңызды және басқа әрекеттер жасамағаны дұрыс (мысалы, дәптер тексеру, компьютермен жұмыс жасау).

Тоқсандық жиынтық бағалау өткізілетін кабинеттерді мұғалімдер алдын ала дайындайды. Айналасы білім алушыларға таныс, күнделікті сабақ өтіп жүрген кабинеттері болуы ұсынылады. Кабинеттерді дайындау кезінде келесілерді ескеру қажет:

- білім алушылардың шуламай, жұмысты өз бетінше орындауына қолайлы болатындай етіп отырғызуды ойластыру;
- білім алушыларды басқа білім алушылардың жұмыстарын көре алмайтындай, тақта жаққа қарайтындай етіп отырғызу;
- білім алушыларда сұрақ немесе мәселе туындаған жағдайда парталардың арасы мұғалім мен бақылаушының еркін жүріп тұруына мүмкіндік беретіндей орналасуы тиіс;
- негізгі нұсқаулық пен уақыт жазылып тұратын болғандықтан тақта білім алушылардың алдында болғаны дұрыс;
- тапсырманы орындау барысында білім алушыларға көмегі тиюі мүмкін деген плакаттар, ақпараттық сипаттағы қабырға материалдарының алынып тасталуы немесе беті жабылуы тиіс.

Тоқсандық жиынтық бағалауды өткізуге дейін мұғалім білім алушылардың тапсырманы орындау барысында көмегі тиюі мүмкін тыйым салынған заттарды әкелмегеніне көз жеткізуі қажет. Білім алушылар өздерімен бірге тек тоқсандық жиынтық бағалау бойынша спецификацияда көрсетілген материалдарды, құралдарды және заттарды ғана әкелуіне болады. Тыйым салынған заттардың болу жағдайы ережені бұзушылық болып саналады.

Тоқсандық жиынтық бағалауды өткізу туралы жан-жақты ақпарат тоқсандық жиынтық бағалауды өткізу бойынша мұғалімдерге арналған нұсқаулықта берілген (1-қосымша).

Тоқсандық жиынтық бағалау нәтижелерінің талдауы

Тоқсандық жиынтық бағалау жиынтық бағалаудың әдістемелік ұсынысында берілген үлгідегі балл қою кестесіне сәйкес құрастырылады. Аталған кестеге сәйкес мұғалімдер балдарды қояды.

Мұғалім әр жауапқа қойылған балдардың, нәтижелердің дұрыс жазылғанына көз жеткізуі тиіс.

Бағалау нәтижелерін мұғалім, білім алушының оқудағы ілгерілеуін бағамдау үшін қолдануына болады. Ол үшін мұғалім нәтижелерді, кері байланысты білім алушыны оқуға ынталандыратындай түсінікті етіп, өзінің нәтижесі бойынша ойлануына мүмкіндік беру қажет.

Мұғалім тоқсандық жиынтық бағалау нәтижелерін білім алушылардың оқу бағдарламасы мазмұнын қаншалықты тиімді меңгергенін, қандай дағдыларды игергенін талдау үшін қолдануына болады. Сонымен бірге мұғалім үшін аталған ақпараттың келешекте қалыптастырушы бағалау кезінде оқу үдерісін жоспарлауға көмегі болуы мүмкін.

Білім алушы портфолиосы

Білім алушылардың ілгерілеуін қадағалау мақсатында мұғалімдер оқытудың белгілі бір кезеңінде орындалған жұмыстарды сақтауы қажет. Білім алушылардың портфолиосы бағалау нәтижелерінің анықтығы мен дәлдігін арттыруға бағытталған. Портфолио – білім алушылардың мақсатты түрде жинақтаған, олардың оқудағы нәтижесін, ілгерілеуін, белгілі бір оқу жылындағы бір немесе бірнеше пәндер бойынша жетістіктерін көрсететін жұмыстары. Портфолио бір оқу жылына арнап құрылады. Оқу жылы аяқталған соң, оны білім алушыларға, ата-аналарға беру керек.

Портфолиода білім алушылардың бағалау критерийлері бар бөлім/ортақ тақырыптар бойынша және тоқсандық жиынтық бағалау кезінде орындаған жұмыстары, балл қою кестелері, білім алушылардың рефлексиялары, мұғалімнің ұсыныстары көрсетілген кері байланыстары болуы қажет.

Оның ішінде білім алушылардың жұмыс дәптерлері, салған суреттері, тәжірибелік тапсырмаларды орындау кезіндегі фотолары, зерттеу жұмыстарының

қорытындылары, мұғалімнің жұмыстарға берген пікірлері болуы да мүмкін. Білім алушылардың кейбір жұмыстарын электрондық нұсқада сақтауға да болады.

Білім алушы портфолиосына ұсынылған құрылым:

- Титул беті;
- Пән бойынша бөлгіштер;
- Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша, тоқсандық жиынтық бағалау жұмыстары, мысалы: бағалау критерийлері, балл қою кестесімен жазба жұмыстары, таныстырылымдар, бақылау жұмыстары, эссе, т.б.;
- Білім алушылардың оқу жетістігі деңгейін көрсететін күнделікті сабақ үдерісінде орындаған жұмыстары;
- Мұғалімнің кері байланысы, пікірлері, ұсыныстары;
- Білім алушының рефлексиясы.

Портфолионың формасы білім алушылардың жас ерекшелігіне, пәнге байланысты. Мысалы, АКТ, информатика бойынша портфолио электрондық үлгіде болуы мүмкін (электрондық портфолио), ол электрондық тасымалдаушы құралда сақталады (дискіде).

Баға қою механизмі

Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау, тоқсандық жиынтық бағалау нәтижелері *электрондық нәтижелерді тіркеу журналында* тіркеледі. Барлық балдар, бағалардың есебі электрондық журналда автоматты түрде жүзеге асырылады.

Білім алушылардың бөлім/ортақ тақырыптар бойынша және тоқсандық жиынтық бағалау нәтижелерін қою электрондық журналда оқыту тәжірибесін жетілдіру, талдау үшін қолданылатын балдар, бағалар туралы ақпараттарды көрсетеді.

Жиынтық бағалаудың нәтижелері білім алушыларға, ата-аналарға тоқсан барысында, тоқсанның соңында беріледі (6-кесте).

6-кесте. Нәтижелерді тіркеу

<i>Білім алушыларға қойылады:</i>	<i>Сипаты</i>
Әр бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалаудың балы	Жинақталған балдар саны мен оқу жетістігі деңгейлері (жоғары, орта, төмен)
Тоқсандық жиынтық бағалаудың балы	Тоқсандық жиынтық бағалау спецификациясына сәйкес жинақталған балдар саны
Тоқсандық баға	Балды бағаға ауыстыру шәкіліне сәйкес белгілі пайыздық арақатынастағы барлық тоқсандық жиынтық бағалаулардың балл саны. Білім алушылар тоқсандық бағаны 50% бөлім/ортақ тақырыптардың қорытындысы бойынша, 50% тоқсандық жиынтық бағалау қорытындысы бойынша жинайды

Жылдық баға	Барлық тоқсандардағы максималды мүмкін балдарға қатысты жинақталған балдар санының пайыздық арақатынасы балды бағаға ауыстыру шәкіліне сәйкес
-------------	---

Тоқсан соңында бағалаудың барлық нәтижелері 1-ден 5-ке дейінгі бірыңғай балды бағаға ауыстыру шәкілі негізінде есептеледі, бұл бағалаудың ашықтығын, салыстырымдылығын, білім беру үдерісіне қатысушылардың бірдей түсінігін қамтамасыз етеді (7-кесте).

7-кесте. Балды бағаға ауыстыру шәкілі

<i>Балдың пайыздық мазмұны</i>	<i>Баға көрсеткіші</i>	<i>Баға</i>
0	Бағаланбады	«1»
1%-20%	Қанағаттанғысыз	«2»
21%-50%	Қанағаттанарлық	«3»
51%-80%	Жақсы	«4»
81%-100%	Өте жақсы	«5»

Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша балл қою

Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалаудың әр рәсімінің қорытындысы негізінде білім алушылар оқу жетістігі деңгейіне сәйкес максималды жинақталған балл саны түріндегі қорытынды нәтижеге қол жеткізеді. Өз кезегінде оқу жетістігінің деңгейі болашақ тоқсандық бағаны болжаудың көрсеткіші қызметін атқаруы да мүмкін (8-кесте).

8-кесте. Оқу жетістігі деңгейлеріне сәйкес балдың пайыздық мазмұны

<i>Оқу жетістігі деңгейлері</i>	<i>Балдың пайыздық мазмұны</i>	<i>Болжам баға</i>
Жоғары	81%-100%	«5» деген бағаға сәйкес
Орта	21%-80%	«3 – 4» деген бағаларға сәйкес
Төмен	0-20%	«1 – 2» деген бағаларға сәйкес

Төменде «Математика» пәні бойынша 1-сынып білім алушыларының 3-тоқсандағы бөлім бойынша жиынтық бағалау нәтижелері мысал түрінде берілген.

9-кесте. Білім алушыны жиынтық бағалаудың қорытындысы

<i>№</i>	<i>Бөлім бойынша жиынтық бағалау (ЖБ)</i>	<i>Білім алушылардың балы</i>	<i>Максималды балл</i>	<i>Оқу жетістігі деңгейі</i>	<i>Болжам баға</i>
1	1-бөлім бойынша ЖБ	8	12	Орта (66%)	3-4

2	2-бөлім бойынша ЖБ	5	10	Орта (50%)	3-4
3	3-бөлім бойынша ЖБ	10	12	Жоғары (83%)	5

Тоқсандық баға қою

1-сыныпта 1-жартыжылдықта жиынтық бағалау өткізілмейді. Тоқсандық бағалар тек 3 және 4-тоқсандарда қойылады.

Тоқсандық бағалар бөлім/ортақ тақырыптар, тоқсандық жиынтық бағалау қорытындысы есебінен жинақталады.

2-4-сыныптарда тоқсандық бағалар бөлім/ортақ тақырыптар және тоқсандық жиынтық бағалау қорытындысы арқылы жинақталады.

Тоқсандық бағаны қою үшін бөлім/ортақ тақырыптар, тоқсандық жиынтық бағалау қорытындысының белгілі пайыздық арақатынасы пайдаланылады:

– тоқсандық бағаның 50% бөлім/ортақ тақырыптар бойынша жиынтық бағалау қорытындысы арқылы қалыптасады;

– тоқсандық бағаның 50% тоқсандық жиынтық бағалаудың қорытындысы бойынша қалыптасады (10-кесте).

10-кесте Жиынтық бағалаудың пайыздық үлес салмағы

<i>Жиынтық бағалау (ЖБ)</i>	<i>Үлес салмағы</i>
Бөлім/ортақ тақырыптар бойынша ЖБ	50%
Тоқсандық ЖБ	50%
<i>Тоқсандық баға</i>	<i>100%</i>

Төменде «Математика» пәні бойынша 1-сынып білім алушыларының 3-тоқсан бағаларының есебі мысал түрінде берілген.

«Математика» пәні бойынша 1-сынып білім алушыларының 3-тоқсанның, бөлімнің жиынтық бағалауы бойынша нәтижелері 11-кестеде көрсетілген.

11-кесте. Білім алушылардың жиынтық бағалауларын қою

<i>№</i>	<i>Жиынтық бағалау (ЖБ)</i>	<i>Білім алушылар балы</i>	<i>Максималды балл</i>	<i>Оқу жетістігі деңгейі</i>	<i>Болжам баға</i>	<i>Арақатынасы, %</i>	<i>Балдың пайыздық мазмұны</i>
1	1-бөлім бойынша ЖБ	8	12		3-4	50%	33,8%
2	2-бөлім бойынша ЖБ	5	10		3-4		
3	3-бөлім бойынша	10	12		5		

	ЖБ						
4	Тоқсандық ЖБ	15	20		-	50%	37,5%
<i>Барлығы:</i>							71,3

Тоқсандық баға есебі келесі формулада жүргізіледі:

$$\text{Тоқсандық баға} = \left(\frac{\text{Бөлім бойынша ЖБ нақты балл жиынтығы}}{\text{Бөлім бойынша ЖБ максималды балл жиынтығы}} * 50\% \right) + \left(\frac{\text{Тоқсандық ЖБ нақты балы}}{\text{Тоқсандық ЖБ макс. балы}} * 50\% \right)$$

Тоқсандық бағаны есептеу үшін бөлім бойынша және тоқсандық жиынтық бағалаудағы балдың пайыздық мазмұны жинақталады.

$$33,8\% + 37,5\% = 71,3\%$$

Балды бағаға ауыстыру шәкілі бойынша баға білім алушының тоқсандық бағасымен анықталады.

<i>Баға</i>	<i>Балдардың пайыздық мазмұны</i>
«1»	0
«2»	1%-20%
«3»	21%-50%
«4»	51%-80%
«5»	81%-100%

Аталған шәкілге сәйкес **71,3 %**, баға «4-ке» сәйкес.

«Математика» пәні бойынша білім алушының 3-тоқсандағы бағасы – «4».

Жылдық баға қою

Білім алушының пән бойынша жылдық бағасы барлық төрт тоқсанның нәтижелерінен құралады (1-сыныптағы 3,4-тоқсандар).

Төменде 2-сыныптың «Математика» пәні бойынша білім алушының жылдық бағасын есептеу бойынша мысал келтірілген (13-кесте).

13-кесте. 2-сыныптағы «Математика» пәні бойынша білім алушылардың 1-4-тоқсандардағы нәтижесі

<i>Жиынтық бағалау (ЖБ)</i>	<i>1-тоқсан</i>	<i>2-тоқсан</i>	<i>3-тоқсан</i>	<i>4-тоқсан</i>	<i>Балдың жалпы саны</i>	<i>Арақатынасы, %</i>	<i>Оқу жылы бойынша балдардың пайыздық мазмұны</i>
Бөлім бойынша ЖБ	34-тен 23	30-дан 20	25-тен 21	20-дан 18	109-дан 82	50%	37,6%
Тоқсандық	34-тен	20-дан	20-дан	20-дан	80-нен 68	50%	42,5%

ЖБ	23	15	19	16			
<i>Барлығы:</i>							80,1 %

Жылдық баға есебі келесі формулада жүргізіледі:

$$\text{Жылдық баға} = \left(\frac{\text{Бөлім бойынша ЖБ нақты балл жиынтығы (1-4 т.)}}{\text{Бөлім бойынша ЖБ максималды балл жиынтығы (1-4 т.)}} * 50\% \right) + \left(\frac{\text{1-4 тоқсанның ЖБ нақты балы}}{\text{1-4 тоқсанның ЖБ макс балы}} * 50\% \right)$$

Жылдық баға есебі үшін білім алушының бөлім/ортақ тақырыптар бойынша және тоқсандық жиынтық бағалаудағы жалпы саны есептеледі. Бұдан соң оқу жылындағы балдың пайыздық мазмұны (50%:50%) пайыздық арақатынаспен анықталады.

Оқу жылындағы бөлім/ортақ тақырыптар бойынша және тоқсандық балдың пайыздық мазмұны жинақталады, балды бағаға ауыстыру шәкілі арқылы ауыстырылады.

$$37,6\% + 42,5\% = 80,1\% \text{ (14-кесте)}$$

14-кесте Балды бағаға ауыстыру шәкілі

<i>Баға</i>	<i>Балдардың пайыздық мазмұны</i>
«1»	0
«2»	1%-20%
«3»	21%-50%
«4»	51%-80%
«5»	81%-100%

80,1 % балды бағаға ауыстыру шәкіліне сәйкес – бұл **баға «4»**.

2-сыныптағы «Математика» пәні бойынша білім алушының жылдық бағасы – «4».

Қазақстан Республикасының «2007 жылғы 27 шілдедегі Білім беру туралы заңының» № 319-III 3-бабының, 3-тармағында «Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттары инклюзивті білім беруді есепке ала отырып жасалынатындығ жазылған» (№ 398-V13.11.2015 жылғы ҚР Заңының енгізген, 56-баптағы өзгертулерімен) (оның бірінші ресми жарияланғаннан кейінгі он күнтізбелік күнінің аяқталу).

Мамандар инклюзивті білім беруді мемлекеттің жалпы инклюзивті саясатының компоненті ретінде ғана қарастырады. Инклюзивті білім берудің негізгі міндеті қоғамда дұрыс тұлғааралық қарым-қатынасты қалыптастыру болып табылады.

Педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, коррекционды педагогиканың Ұлттық ғылыми-тәжірибелік орталығының арнайы мектепте білім беру зертханасының меңгерушісі Ирина Елисеева: «Адамдар, адами мәдениеттің, адами көріністердің және оның ішінде адам денсаулығының әртүрлілігіне қалыпты қарауды үйренуі қажет» - деп, айтады.

Инклюзивті білім беру, өзі арналып жұмыс жасауы қажетті ауқымды адамдар тобын қамтиды: бұл, жалпы білім беруге қосылуда түрлі себептерге байланысты проблемалары (мәселелері) бар адамдар. Білім беру процесінің толыққанды қатысушысы болып табылмайтын немесе одан шығарылған, мектепке барғанда білімдерді меңгермейтіндерді. Басқаша айтқанда, бұл дамуында шектеулі мүмкіндіктері бар балалар, оның ішінде мүгедек балалар жатқызылатын қоғамның неғұрлым осал бөліктері.

Инклюзивті білім беруге қатысты негізгі құндылықтар мен сенімдер:

- әркім білім алуға құқылы;
- білім алу өмірге келген сәттен басталады. Ерте балалық шақта білім алу өте маңызды, бірақ, ол есейген шақта тоқталып қалмайды. Бұл процесс (үрдіс) өмір бойы жүреді;
- барлық балалар білім ала алады;
- белгілі бір уақытта немесе белгілі бір салада, әркім білім алуға қиындықтарға тап болуы мүмкін
- білім алу процесінде (үрдісінде) әркім көмекті қажетсінеді;
- мектеп, оқытушы, отбасы және қоғам білім алуға ықпал жасауға жауапты және тек балалардың ғана емес;
- айырмашылық шынайы, құнды және қоғамды байытуда;
- дискриминациялық қарым-қатынас және мінез-құлық сынға алынуы қажет. Балаларды, алуан түрлілікті қабылдайтын және төзімділік қасиеті тән инклюзивті қоғамда өмір сүруге дайындау керек;
- оқытушылар өз беттерімен өмір сүрмеулері қажет, олар тұрақты қолдауды қажет етеді.

Мүгедек балалар мен даму мүмкіндіктері шектеулі (ДМШ) балаларда білім алу қажеттіліктері ерекше, инклюзивті білім беру туралы сөз қозғалғанда, нақты олар басты фокустық топ болып табылады. Олардың айрықша білім алу қажеттіліктері, даму жетіспеушіліктерін толыққанды еңсеру және балаларға академиялық білімдерді меңгеру процесін жеңілдету мен әлеуметтік дағдыларды есепке ала отырып, білім беру мен тәрбиелеуді қажет ететін психологиялық-физикалық дамудың бұзылыстары түрінде беріледі (есту, көру, интеллект, сөйлеу, мобильділік, эмоционалды сала бұзылысы). Даму мүмкіндіктері шектеулі балаларға тән, өз сипатымен ерекше қажеттіліктерді бөліп көрсетуге болады. Солардың кейбіреулері:

- қалыпты дамушы қатарластарының білім беру бағдарламаларында орын алмаған, арнайы бөлімдерді балаға білім беру мазмұнына кіргізу;
- білім берудің «айналма жолын» жүзеге асыруды қамтамасыз ететін, білім беру құралдары мен тәсілдерін, арнайы әдістерін (оның ішінде, арнайы компьютерлік технологияларды) пайдалану;
- қалыпты дамушы балаға талап етілетіннен көп деңгейде білім беруді дараландыру;
- білім беру ортасын ерекше кеңістіктік және уақыттық ұйымдастырумен қамтамасыз ету;
- арнайы психологиялық-педагогикалық қолдау.

Ерекше білім алу қажеттіліктері бар білім алушыларды әдеттегі мектепке анықтау (тағайындау), мектепте аталған ерекше білім алу қажеттіліктерін қанағаттандыруға мүмкіндік беретін бірқатар арнайы жағдайлардың жасалуын меңзейді. Осы жағдайлар, ғылыми-кеңесші Дэвид Митчеллдің кітабында жан-жақты баяндалған, инклюзивті білім беру туралы айтқанда, барлығының орындалуы міндетті болып табылатын жағдайлар кешенінің бар болуын маңызды деп есептейді. Олай болмаған жағдайда, инклюзивті білім беру идеясы кемсітіледі. Бұл жағдайларды ол келесі формулалар түрінде жеткізген:

$I.B.B. = V+O+5K+П+Pc+Pк.$

Мағынасын түсіндіріп және оның әрбір белгісіне анықтама береміз.

V - көру. Бұл инклюзивті білім берудің негізгі принциптеріне (қағидаларына) ұстамдылық және оны енгізуге дайындық. Инклюзивті мектепте барлықтарын қабылдайды және ұжымның маңызды мүшесі деп санайды. Арнайы қажеттіліктері бар білім алушының арнайы білім алу қажеттілігін қанағаттандыру үшін қатарластары мен өзге де мектеп ұжымының мүшелері қолдайды.

A-мектепке анықтау. Қабілеттіліктері бойынша бөлмей, балаларды жалпы оқу процесіне қосу (арнайы мектептерге, арнайы сыныптарға).

5K-бұл 5 компонент: бейімделген оқу жоспары, бейімделген баға, бейімделген оқыту, бейімделген қолжетімді орта, инклюзивті білім беруге құқығын тану.

Бейімделген оқу жоспары: тек қана оқу жоспарының бейімделуін ғана емес, білім беру мазмұнын бейімдеу және оны білім алушыларға жеткізу. Митчелл, мұны педагогтар кездестіретін ең қиын міндет деп санайды.

Бейімделген баға: баға, білім алушыларды «сұрыптау» құралы болмауы керек. Инклюзивті мектепте баға келесідей критерийлерге сәйкес болуы керек: объективтілік, ақпараттылық, кері байланысты қамтамасыз ету. Бағалау әдістері мүгедектік пен проблемалы білім алушының нақты түрін есепке алуы керек.

Бейімделген оқыту: Инклюзивті білім беру педагогтан оқытудың жоспарларының (стратегияларының) ауқымды жиынтығын және әдістерін білуді талап етеді. Көпшілік мектептерге арналып жасалынған әдістердің көптүрлілігі ғана емес, сонымен қатар, дамудағы мүмкіндіктері шектеулі балаларға арналған арнайы білім беру әдістері де ескеріледі.

П (K)-Қолдау: Инклюзивті білім беру кәсібилер командасы тарапынан қолдауды талап етеді (психологтар, логопедтар, арнайы педагогтар, ЛФК нұсқаушылары, әлеуметтік жұмыскерлер, дәрігерлер, қарапайым мектеп педагогтарына және оқытушы көмекшілеріне кеңес беретін арнайы білім беру үйлестірушілері. Соңғылары барлық елдерде жоқ). Ата-аналар тарапынан көмек және қолдау көрсету маңызды.

Инклюзивті білім беру жағдайында оқытушының позициясы өзгереді. Ол өзінің дербестігін жоғалтып, арнайы педагогпен, психологпен, логопедпен, әлеуметтік педагогпен тығыз серіктестік шеңберінде жұмыс жасайды. Өз қызметінде ол ашық, ұзақ уақыт аралығында аталған педагог санаттарына өз тәжірибесін көрсетуге мәжбүр. Барлық педагогтар мұндай жағдайларда жұмыс істей алмайды. Көбісі басқа педагогтың үнемі қатынасуынан шаршаңқылықты

(шиеленісті) сезінеді. Осыдан жұмыс сапасы мен жұмысқа қабілеттілігі төмендейді. Инклюзивті мектеп оқытушысы табысты болуы мүмкін, егер:

- ол айтарлықтай икемді;
- оған қиыншылықтар қызықты және ол әртүрлі әдістерді сынап көруге дайын болса;
- ол жеке айырмашылықтарды (ерекшеліктерді) құрметтесе;
- команданың басқа да мүшелерінің ұсыныстарын тындай және қолдана білсе;
- сыныпта басқа ересек адам болған кезде, өзін сенімді сезінсе;
- ол басқа да мамандармен бір команда да жұмыс істеуге келіссе.

Рс-Ресурстар: айрықша (ерекше) білім алу қажеттіліктері бар білім алушылар қажетсінетін, барлық ресурстар, әдетте, арнайы білім беру жүйесіне шоғырланған (әсіресе, егер ол айтарлықтай дамыған болса). Бұл материалдық құралдар, даярланған мамандар, материалдық-техникалық қамтамасыз етілу. Бұл ресурстарды көптеген елдерде «ресурстар білім алушыл артынан жүреді» принципі негізінде істелініп жатқандай қайта бөлу қажет.

Рк-басшылық: инклюзивті білім берудің барлық аталған компоненттері жұмыс істеуі үшін барлық деңгейде басшылық қажет: үкіметтік, аймақтық, жергілікті, сондай-ақ, мектеп директорлары мен оқытушылары деңгейінде де. Процестің барлық қатысушылары инклюзивті білім берудің идеологиялық негізін түсінуі және түсіндіре алуы, сонымен қатар, өз іс-әрекеттерімен инклюзивті білім берудің сәтті жүзеге асырылуының жақтаушылары екендерін көрсетулері керек. Мектеп басшылары, оқытушылармен бірге өз мектептеріндегі инклюзивті мәдениеттің дамуына жауап береді.

Инклюзивті білім беру тиісті негізде жүзеге асырылса, ерекше білім алу қажеттіліктері бар білім алушыларды білімді меңгерумен, әлеуметтік дамумен және өзіндік бағалауды көтерумен қамтамасыз етеді. Қалған білім алушыларда білімдерді сәтті меңгереді, сондай-ақ, қоғамның көптүрлілігін, әлеуметтік әділеттілікті, теңдік пен бір-біріне жақсы қарым-қатынас жасауды түсінуге және бағалауға үйренеді.

Оқырмандардың назарын инклюзия жайлы қате ойларға аударғым келеді:

- мектепте жүрудің өзінде жеткілікті деп, ойлау;
- жүзу білмейтінді суға тастау қалыпты деп, ойлау;
- мақсатқа емес, іс-әрекетке ден қою;
- қызметтің негізгі бағыты баланың жеке білім алу қажеттіліктерін қанағаттандыру емес, бағдарлама бойынша білім беру болып табылады;
- үндемей отыру, бұл қатысудың баламасы деп, ойлау.

Сыныптағы психологиялық ауа-райы (климат) білім алушылардың үлгерімін алдын ала анықтайды. Егер, олар өздерін ынталандыратын және дұрыс мақсат қоюға көмек жасайтын, эмоционалды-қауіпсіз және болжаулы ортада жүрсе, олар жақсы оқиды.

«Дыбыс» кохлеарлы имплантат және естудің бұзылыстары бар балаларды қолдау Қоғамының басшысы Динара Ешпанова, инклюзия мүмкіндігі шектеулі балаларға қоғамға барынша интеграциялану мүмкіндігін береді деп санайды.

Мүмкіндігі шектеулі балалар негізінен отбасында, қарым-қатынас жасау арқылы, ересек өмірге дайын болмайды. Жалпы білім беру ұйымы-бұл балаларға инклюзия режимінде білім алудың, басқа балалармен сөйлесудің және әлемді танудың жалғыз мүмкіндігі-деп, түсіндіреді ол. Инклюзияның мәні, мүмкіндігі шектеулі балалардың басқа да балалармен мемлекеттік бағдарлама бойынша бірге оқуы, бірдей білімдерді алуы болып табылады. Мектептерде осы балалардың денсаулық жағдайын ескеретін, қосымша жағдайлар жасалынуы қажет.

Арнайы білім беру жүйесін ешқандай жағдайда инклюзивті білім берумен алмастыруға болмайды. Бұл екі жүйе бір-бірімен өзара әрекеттестікте дамуы қажет.

Барлық арнайы мектептерді бірден жауып тастау мәселесі тұрған жоқ. Біз, маңызды психологиялы-педагогикалық-дефектологиялық қолдауды қажет ететін, әдеттегі мектептерде өздерін жайсыз сезінетін балалар тобының бар екенін түсінуіміз керек. Мұндай адами және технологиялық қолдау, тек арнайы білім беру ұйымдарында ғана жасалынған. Әдеттегі мектепте бір бала үшін мұндай жағдайлар жасау, мүмкін емес болып табылады.

Инклюзивті саясат-бұл ата-аналар мектепті таңдауға құқылы болатын құқықтық саясат. Орталықпен жүргізіліп жатқан зерттеулер, қажетті жағдайлар тек арнайы білім беру жүйесінде ғана жасалынғандықтан, барлық ата-аналардың өз балаларын жалпы білім беру жүйесіне бергісі келмейтіндігін көрсетуде.

Инклюзивті саясатты дамытуда, әдеттегі мектепте кездесетін кедергілерді біртіндеп жою керек.

Бұл балалар туралы бізде қалыптасқан көзқарас жоқ. Біз, жай ғана білмейтінімізден қорқамыз.

Әзірге, жалпы мектеп оқытушылары, дамуында ауытқушылықтары бар балаларды оқытуға дайын емес. Мемлекетке, тиісті бейіндегі мамандарды даярлауға ерекше көңіл бөлу арқылы, жоғары педагогикалық білім беру стандартын ауыстыру қажет.

Балаларға арналған арнайы құралдар мен оқыту материалдары, сондай-ақ, оқытушыларға арналған әдістемелік құралдар жоқ.

Өз интеллектісінің (ақыл-ойының) даму деңгейі бойынша жалпы білім беретін мектепте білімі алып, табысты бола алатын, шектеулі мобильділігі бар балалардың үлкен категориясы (санаты) бар. Бірақ, мектептерде мұндай балаларға жағдай жасалынбаған.

Балалардың жетістіктерін бағалаудың жалпы бөліктенген жүйесін еңгізу, ақыл-ойдың(дағы) даму нормаларынан түрлі артта қалушылықтары бар балаларды жалпы топтарға қосуға мүмкіндік береді.

Мамандар инклюзивті білім беру жүйесінің жоспарлы дамуын қолдайды. Бұл ретте, олар арнайы мектептердің толық жабылуының және қабілеттіліктері шектеулі барлық балалардың жалпы білім беру мектептеріне көшірулерінің мүмкін еместігін айтуда.

Инклюзивті білім беру шегінің болу керектігін түсіну қажет. Бұл, түрлі проблемасы (мәселесі) бар баланы шексіз және ретсіз жалпы сыныптарға ауыстыру (отырғызу) емес.

Мүмкіндігі шектеулі балаларды жаппай қабылдау мүмкін емес. Барлық балалардың жалпы білім беру мектептерінде білім ала алмайтындығын ата-аналарға түсіндіру қиын болып табылады. Ата-аналар өз балаларын болашақта қоғамда көру үшін мектепке дейінгі және мектепте білім беру барысында көп күш-жігерін жұмсаулары қажет.

Кейбір адамдарда инклюзивті білім беру жүйесі, қалыпты балалардың білім алу сапасының төмендеуіне әкеліп соқтырады деген қауіптері бар. Бірақ, мамандар инклюзияның білім беру процесінің барлық қатысушыларын қанағаттандыру арқылы, сапалы білім беруге арналғандығын айтып, тыныштандыруда.

Ирина Елисеева: «Біз барлық балалардың сапалы білім алуға құқығы бар екендігін түсінуіміз қажет. Егер, маңызды проблемалары бар бала, білім беру процесі барысында дені сау баланың білім алу құқығын жүзеге асыруға мүмкіндік бермесе, оның аталған жерде оқуы жайында, оған және өзгелерге мұндай қосылудың қаншалықты пайдалы екендігі жөнінде ойланған жөн. Балалардың белгілі бір бөлігіне жалпы білім беру ортасы шамадан тыс болуы мүмкін. Ауытқушылығы бар бала, ерекше жағдай жасалған жерде өзін жайлы сезінеді.»-деп, түсіндіреді.

Қазіргі таңда инклюзивті білім беру формасы бар балабақшаларды ашу мәселелері тұр. Нақты балабақшалар балаларға қатарластарының ортасында әлеуметтенуге және бейімделуге көмектесуге бағытталған.

Ирина Елисеева: «Американдықтар, ерте коррекцияға жұмсалған бір доллар, мектеп жасында сегіз доллар болып қайтатындығын есептегендігін» жөнінде айтады.

2011 жылы «Дыбыс» Қоғамының жетекшілігімен Алматыда екі жалпы білім беру мектептерінде инклюзивті білім беру жүйесі енгізілген болатын.

Қазіргі таңда, №116 мектепте бірінші сыныптарда кохлеарлы имплантатпен есту бұзылыстары бар үш бала білім алуда.

Оқу жылы басталар алдында мектеп әкімшілігі білім алушылардың ата-аналарымен, жаңа білім алушыларға қарым-қатынас пен мінез-құлық ережелері туралы түсіндіру жиналысын өткізілген болатын. Жекелей алғанда ата-аналарға балалардағы қымбат кохлеарлы аппараттар және оларға ұқыпты қарау керектігі туралы айтылды.

«Мен біздің балаларымызбен бірге білім алатын балалардың ата-аналарына өте қатты ризамын. Ата-аналар үлкен түсіністікпен қарады. Ешқандай бала біздің балаларымызды кекетпейді (келемеждемейді). Себебі, балалар-бұл қоғам мен ата-аналардың жалпы айнасы»-дейді, Жансая Махатаеваның анасы Динара Ешпанова.

Мектеп директорының айтуынша, инклюзивті білім беруге қосылған, балаларға арнайы бағдарлама жоқ. Балалар барлық сабақтарға қатысып, мемлекеттік стандартты толығымен орындайды. Қоңырауда олар ойнап, асханаға

барып, сонымен қатар, дене шынықтыруға қатысып және сабақта өздерінің сыныптастарына көмектесуге тырысады. Балалар, түрлі конкурстар мен іс-шараларға белсенді ат салысу арқылы ұжымның бір мүшесіне айналады.

«Олар өздерін мектепте, өз қалаған жерлерінде жүргендей сезінеді. Оларда ешқандай мәселелер жоқ, бұл оларға көп көмегін тигізеді. Олар ашық, көмек сұраудан қысылмайды», - дейді бастауыш мектеп кафедрасының жетекшісі Алия Малаева.

Өкінішке орай, қазіргі уақытта мектепте жалпы білім беруге қосылған балаларға білімдерді түзетіп беруге көмек беретін тьюторлар жоқ. Логопедиялық кабинеттердің ашылуы мектепке көп көмек болды. Мамандар, мұғалімдерге аталған балалармен дұрыс қарым-қатынас орнатуға көмек жасайды.

Инклюзивті білім беру енгізілген төменгі сынып оқытушылары қазіргі таңда балалардың мемлекеттік бағдарламаны игеріп жатқандығын атап өтуде.

«Жалпы, балалар білім берудің аталған кезеңін қалыпты меңгеруде. Негізгі қиындықтарды жеткіліксіз сөздік қор тудыруда. Себебі, балалар отаға дейін бірнеше жыл естімегендіктен, олар кейбір заттарды түсінбейді. Оларға сурет арқылы түсіндіруге тура келеді», - деп, бастауыш сынып оқытушысы Наталья Шубина бөліседі.

Жеткіліксіз сөздік қорға байланысты, балаларда әңгіме құрастыру және мазмұндау барысында қиындықтар туындайды. Сонымен қатар, балаларға жуан және жіңішке дауыссыздарды ажырату қиынға соғады. Бірақ, олар жақсы оқиды, айтылғанды өздігінен жаза және математика бойынша есептер шығара алады.

Наталья Шубина: «Біз балаларға көп жеңілдіктер жасамаймыз. Жалпы, біз оларды еш жерден бөлектемейміз. Біздің міндетіміз олардың бізбен бір деңгейде жүруі, біздің балаларымыз оларға өте қатты назар аудармауы, бұл балалардың өздерін өзгелермен тең ұстап, кемсітілмейтіндіктерін сезінуін қамтамасыз ету» - деп, атап өтуде.

Мектеп директоры Екатерина Анисимова, есту бұзылыстары бар балалар білім алатын сынып оқытушылары үнемі өздерін сабырлы ұстай білу қажет екендіктерін айтады. «Оқытушы сөйлеу барысында ешқандай салғырттық жібермеуі керек. Бұл балалармен көзбе-көз жұмыс істеу қажет. Оқытушыға өзін ұдайы бақылауда ұстауға тура келеді. Сондай-ақ, балалар ауыз қозғалысына назар аударады» - деп, түсіндіреді.

Мектеп басшысы ата-аналарға көп үміт артып отыр. Екатерина Анисимова: «Ата-аналар өз балаларын соңына дейін жеткізеді ме? Себебі, бұл балалар өзіне көп көңіл бөлуді талап етеді»-деп, ойлайды.

Сурдопедагог-логопед Гүлбахрам Яхьярованың айтуынша, есту бұзылысы бар бала, есту қабілеті жақсы балалар орналасқан жалпы білім беретін мектепке келгенде, бірінші кезекте үлкен психологиялық күйзеліске душар болады.

«Негізгі қиындық – бұл қарым-қатынастағы қиындық. Себебі, еститін балалар ортасындағы қарым-қатынас іс-әрекеті, жағдайға байланысты, диалог жүргізу, тіпті сәлемдесу, қоштасу, кешірім сұрау, өтініш және т.б. қарапайым жағдайларда ауызекі сөйлеуді белсенді білуді меңзейді. Балалар өздері не

айтқысы келетіндіктерін біледі, бірақ олар мұны еститін балаларға түсінікті қылып, ауызша формада жеткізе алмайды.»-деп, түсіндіреді ол.

Кез келген сырттағы шу, дәліздегі дыбыстар немесе құстардың дауысы, материалды қабылдауда қосымша кедергілер жасайды. Бірақ, бұл мәселені кабинеттерде бөтен дыбыстарды азайтатын FM жүйелерін орнату арқылы шешуге болады.

Ата-аналардың айтуынша, балалардың кездестіретін қиындықтарына қарамастан, мектепте инклюзивті білім беру бағдарламасы бойынша білім алушылар, оқуға қуанышпен, оларға мұның әдеттегі балалармен қарым-қатынас жасаудың жақсы мүмкіндігі екенін түсіну арқылы барады.

Жансая Махатаеваның анасы: «Біздің баламыздың мектепті медальмен бітіріп, мақтау қағазын алатынына үміттенеміз, шындығын айтқанда, біздің баламыздың қалыпты болғанын қалаймыз»-дейді.

Инклюзивті білім беру Қазақстанда енді дамып келе жатыр. Әзірге мектеп ауқымды реформаларға дайын емес, бірақ, шағын қадамдар жасай алады және жасауы қажет.

Бастапқы кезеңде мемлекеттің басты міндеті ғылыми-педагогикалық бірлестік және жалпы қоғам арасында ақпараттық-танымдық жұмыс жүргізу болып табылады. Оқу материалдарының нормативтік-құқықтық базасын құру, оқытушылық құрамды даярлау, инклюзивті білім беруді енгізудің отандық және шетелдік тәжірибесін зерттеу, Қазақстанға білім берудің сапалы жүйесін құруға мүмкіндік береді.

Сондай-ақ, қазақ тілді мектептерде инклюзивті білім беру мәселесі ашық қалып отыр. Әзірге бұл жүзеге асырылған жоқ.

Инклюзивті білім беруден өткен дені сау балаларда түсіне білу, қолдау көрсету (психологияда мұны эмпатия деп атайды) сезімдері арта түсіп, төзімділік деңгейі төмен ортаға қажетті, төзімділік және ашықтық қасиеттері ұштайды. Инклюзивті білім беру оқу ұжымындағы иерархиялық өзін көрсетушіліктерін бірден азайтады.

Инклюзивті білім беруді дамытудың маңызды міндеттерінің бірі, инклюзивті білім беру тәжірибесін жүзеге асырушы, инклюзивті білім беру ұйымдарының жетекшілерін, педагогтарын, мамандарын даярлау болып табылады.

Инклюзивті мектеп жағдайында тиімді, икемді, балаға бағытталған қолдау жүйесін жасаудың маңызды ресурсы болып тьюторлық табылады. Инклюзивті білім беруде тьютор ретінде қолдаушы көмекшесі (физикалық қолдау көрсетушіні), қолдау педагогы, қосымша сабақ жүргізетін маманда саналады. Қолдаушының басты міндеті қатарластарының арасында әлеуметтенуге және өмір сүре алуы үшін, баланың өзіндік іс-әрекеттеріне қолдау көрсету болып табылады.

Қазақстанда инклюзивті білім беруді енгізу бірқатар қиындықтарға тап болуда. Сау және денсаулық мүмкіндіктері шектеулі балаларға қолжетімді білім көлемі мен оқыту қарқынын ұштастыру мәселесі де бар. Даму ерекшелігі бар бала, қазіргі таңда оның білім алу мүмкіндіктеріне сай келетін ортаға орналасуы

қажет. Сонымен қатар, қажет болған жағдайда оған тьютор бекітіледі. Денсаулық мүмкіндіктері шектеулі және сау балалар арасында байланыс орнату қиын әрі баяу болып табылады. Денсаулық мүмкіндіктері шектеулі балаларды үйге және мектепке дейін жеткізуге мүмкіндік беретін автокөлік және білім беру мекемесінде арнайы медициналық қолдау жоқ. Мүгедек балалардың құқығын белгілейтін заңнама жеткілікті деңгейде жұмыс істемейді және мүмкіндігі шектеулі түлектерді жұмысқа орналастыру бойынша бағдарлама тиімді емес.

Елімізде инклюзивті білім беруді енгізу жолында бірқатар шешілмеген мәселелер мен кедергілер бар:

- мүмкіндігі шектеулі балаларға дұрыс қарым-қатынас жасамау;
- арнайы даярланған педагогикалық құрамның болмауы;
- білім беру мекемелерінің материалдық-техникалық және әдістемелік қамтамасыз етілуінің өте төменгі деңгейі;
- физикалық қолжетімділік кедергісі;
- мемлекеттік стандарттың қатал талаптары.

Айрықша білім алу қажеттіліктері бар балаларға білім берудегі инклюзивті тәсілді, интеграцияланған және коррекциондық әдістермен байланыстыруға болады. Білім берудегі инклюзивті тәсілдеменің қалыптасуындағы маңызды кезең болып, білім алушылардың ерекше оқу қажеттіліктерімен әлеуметтік интеграциялануы табылады. Мағынасы, білім алушылардың ерекше оқу қажеттіліктеріне бейімделу мүмкіндігіне ие болу және түрлену кезеңін өту арқылы мектеп жүйесінің интеграция (бірігу) тұжырымдамасынан, инклюзивті қайта құрылымдау тұжырымдамасына бірте-бірте өтуі болып табылады. Инклюзивті тәжірибедегі коррекциондық тәсілдеме білім алудың вариативтік үлгісін қарастырады. Коррекциондық жұмыстың әр бағыты барлық білім алушыларға қолайлы психологиялық қауіпсіз орта жасауға бағытталуы қажет.

Инклюзивті білім беру айрықша оқу қажеттіліктері бар балаларға арналған (мүгедек балаларға, денсаулық мүмкіндіктері шектеулі балаларға, дамуы ерекше балаларға). Оған дәлел-инклюзивті білім беру туралы түсінік. Инклюзивті білім беру – бұл барлық білім алушылар, олардың физикалық, психикалық, интеллектуалдық, мәдени-этникалық, тілдік және басқа да ерекшеліктеріне қарамастан, жалпылама білім беру жүйесіне енгізілген және тұрғылықты орыны бойынша өздерінің мүмкіндігі шектеулі емес қатарластарымен, өздерінің білім алушыларына қажетті арнайы қолдау көрсететін және айрықша оқу қажеттілігін ескеретін жалпы түрдегі мектептерде білім алатын, оқу үрдісін ұйымдастыру.

Жалпы білім беретін орта мектепте мүгедек балаларда білім алады. Инклюзивті білім беру туралы игерілген білімдерге сүйене отырып, оларды оқыту үрдісіне қосу үшін ықпал жасау қажет: нормативті-құқықтық базаның қалыптасқандығы, инклюзивті оқытудың бағдарламалық-әдістемелік қамтамасыз етілуі, әкімшілік және оқытушылық қызметкерлердің қайта даярлануы, мектепті дефектолог, психолог, логопед оқытушылармен, тьюторлармен қамтамасыз ету, психологиялық-медбикелік-оқытушылық кеңес берумен, емдік-профилактикалық денсаулық сақтау ұйымдарымен байланыс, мектеп кабинеттері мен ғимаратының қолжетімділігі, тиісті құрал-жабдықтар, жеке оқыту бағдарламасы, денсаулық

мүмкіндіктері шектеулі балаларға білім беруге арналған оқыту-тақырыптық жоспарлар, оқу бағдарламасының өтуін, білім алушының оқу динамикасын және түзету жұмыстарын жүргізуді қадағалауға мүмкіндік беретін құжаттарды жүргізу негізінде.

Білім беру жүйесіндегі инклюзивтік процесстің сапасын бағалау үшін мониторингтік зерттеулер бағдарламаларының кешені қажет. Оқытудағы мониторинг – бұл кез келген жағдайда нысанның жағдайын талдаумен және оның дамуының болжамымен қамтамасыз ете алатын, басқаруды ақпараттық қамтамасыз етуге бағытталған, білім беру жүйесі немесе оның жекелей элементтері туралы ақпаратты сақтау және тарату, қайта өңдеу, жинау жүйесі.

Кәсіби қызметте инклюзивті процеске қосылған, балалардың санаттары туралы, олардың сараптамасы, инклюзия формасы; денсаулық мүмкіндіктері шектеулі балалардың әлеуметтік және оқу қажеттіліктері, әдістемелік қамтамасыз етілуі, инклюзивті әдісті жүзеге асыруға өз дайындығының деңгейі, бала мен ұстаз және ұстазбен ата-ана арасындағы қарым-қатынас туралы ақпарат алуға көмектесе алатын мониторинг элементтерін қолдану. Мониторинг жүргізу алдында дайындық жұмыстарын қарастыру керек: жоспар жасау, мәселелер, мақсаттар, міндеттер, әдістерді іріктеу, мерзімді орнату, мониторинг графигі. Мониторинг жүргізгеннен кейін ақпаратты өңдеу, есеп түрінде талдау жасау, ұсыныстарды даярлау қажет.

Мысалы, орыс тілін оқу барысында баланың сөйлеу қабілетінің дамуын, қаншалықты түсінікті сөйлейтінін, сөйлесу кезінде сөзді қалай қолданатынын, жүйелі пікірді қалай құрастыратынын, сөздік қорын, сауаттылығын, өз қызметінде сөзді қалай қолданатынын, ой-өрісін, оқу, хат жазу, тапсырманы орындау қарқынын, орфограмманы, ережелерді есінде сақтауын, жаттығуды орындау барысында өз білімдерін қолдануын, өзіндік немесе бақылау жұмыстарын, шығармашылық жұмыстарды, сабақ барысында өзін-өзі ұстау ерекшеліктерін, дербестік дәрежесін, гигиеналық дағдыларды игеруін, басқа балалармен және ересектермен өзара әрекеттестік ерекшеліктерін, адекваттығын (қалыптылығын), сабаққа деген қызығушылығын, белсенділігін анықтау керек.

Инклюзивті оқыту аясындағы сабақты жоспарлау және ұйымдастыру барысында: жалпы білім беру міндеттерімен қоса түзету-дамытушы міндеттерді, балаға қандай әрекеттер рахаттану сезімін беретінін анықтау (оқу, хат, сурет салу және т.б.), оның нәтижелері қандай, баланың мүмкіндіктері мен қабілеттіліктері қандай, оның күшті жақтарын анықтау, танымдық іс-әрекеттерден күтілетін нәтижелердің сипаты, қандай кедергілер туындауы мүмкін, оларды қалай жоюға болады, сабаққа қызығушылық мотивтерін, әдістерін, формаларын, білім беру мазмұнын, тапсырмалардың күрделілік деңгейін тандау, коррекционды-дамытушылық (түзету) жұмыстарының міндеттерін, психологиялық ерекшеліктерін, бағдарлама мазмұнын, білім алушының дайындық деңгейін, денсаулық жағдайын, психологиялық-педагогикалық қолдау туралы мәліметтерді, сабақтың ұзақтығы мен режимін (тәртібін) ескеру, тактильді, көрермендік қолдауларды пайдалану, оқытушы қызметінің әдіс-тәсілдерін, айласын дұрыс іріктеп алу. Жоспарлау баланың дамуына бағытталуы тиіс.

Сабақ барысына білімді бақылау, біліктер, жаңа материалды жеткізу, өткенді қайталау енгізіледі. Білім берудің фронтальді (жаппай) формасында білім деңгейі есепке алынады. Қайталау немесе бекіту түрлі, жеке іріктелген дидактикалық материалдар (карточкалар, мәтіндер, жаттығулар) негізінде жүзеге асады. Егер, ортақ жұмыс мүмкін болмаса, бірінші болып жаңа тақырып (материал, ақпарат) денсаулық мүмкіндігі шектеулі емес балаларға түсіндіріледі, ал денсаулық мүмкіндігі шектеулі балаларға өткен тақырыптарды бекіту бойынша өзіндік жұмыстарды беруге болады. Осыдан кейін, денсаулық мүмкіндігі шектеулі емес балалар жаңа материалды бекіту бойынша өзіндік жұмыстарды орындайды, ал денсаулық мүмкіндіктері шектеулі балалардың өзіндік жұмыстарының орындалуын тексеру, қателерін түсіндіру, олардың алдын алу бойынша көмек жасау жүргізіледі және көрнекіліктерді қолдану, біріншісінен екіншісіне өту, тапсырмаларды реттілікпен орындауды пайдалана отырып, жаңа материал әрі қарай түсіндіріледі.

4. ПМПк

ПМПк мақсаты білім алушыларды, дамуында ауытқушылығы бар тәрбиеленушілерді білім беру мекемесінің нақты мүмкіндіктеріне және арнайы білім беру қажеттіліктеріне, жас және жеке ерекшеліктеріне, тәрбиеленушілер мен білім алушылардың денсаулық жағдайына сәйкес диагностикалық-түзетушілік, психологиялық-медициналық-педагогикалық қолдау болып табылады.

Ұйымның (мекеменің) ПМПк мамандарының құрамына инклюзия бойынша оқу-ісінің меңгерушісі немесе аға тәрбиеші, білім беру ұйымының (мекемесінің) жетекшісі, психолог, логопед, дефектолог, баламен тікелей жұмыс жасайтын оқытушылар немесе тәрбиешілер, тьютор, әлеуметтік педагог, қосымша білім беретін педагогтар, ұзартылған күн педагогі, медициналық қызметкерлер енгізілуі қажет.

Мектепте психологиялық-медициналық-педагогикалық консилиум құру, инклюзивті тәжірибені жүзеге асырудың және денсаулық мүмкіндіктері шектеулі балаларды қабылдаудың қажетті шарты болып табылады. Консилиум денсаулық мүмкіндіктері шектеулі баланы оқу процесіне қосу бойынша жалпы кешенді міндеттер қояды. Консилиум баланы және оның отбасын, баланың даму динамикасы және қозғалысы туралы анық ақпараттандыруға, түрлі жағдайларда іс-әрекетті нақты ұйымдастыруға, қосымша әдістемелік, материалдық және басқа да ресурстарды тартуға қажет. Консилиум консультативтік, диагностикалық-аналитикалық, дамытушылық, түзетушілік, оқытушылық-тәрбиелік, профилактикалық (алдын алу), ағартушылық жұмыстарды жүзеге асырады, жалпы білім беретін мектептерде денсаулық мүмкіндіктері шектеулі балалардың әлеуметтенуіне, білім алуына, бейімделуіне жағдай жасайды. Консилиум бастауыш жалпы білім беру бағдарламасының бір бөлігі ретіндегі түзету жұмысының бағдарламасын жасауға және қабылдауға (МЕМ ББ талаптарына сәйкес), денсаулық мүмкіндіктері шектеулі балаларға арналған жеке білім беру бағдарламаларына қажет.

Консилиум психикалық дамуында уақытша іркілістер бар балаларға, оқуға бейімделу кезінде қиыншылық сезінген, жүйке-психикалық және дамуында ауытқушылығы бар балаларға, сөйлеу қабілетінде кемшіліктері бар, «қауіп-қатер тобындағы» отбасылардан шыққан балаларға, эмоциялық-еріктік сапасының бұзылуы бар, мінез-құлық ауытқушылығы бар балаларға қажетті.

Кәсіби қызметте педагогикалық әдісті таңдау барысында М.А.Данилов, Б.П.Есипов классификацияларын ұстанған жөн. Жаңа білімдерді игеру, білік және дағдыларды қалыптастыру, біліктерді тәжірибеде қолдану, білім, білік, дағдыларды тексеру және бағалау сынды әдістерді қолданған жөн. Сонымен қатар, ауызша, көрнекілік, тәжірибелік әдістерде бар. Білім алушылардың барлығының мүмкіндіктерін ескеру, жеңілдікті жүктеме режимін құру, оқушының іс-әрекет нәтижесін бағалау керек.

Педагогикалық технологияларды таңдау барысында, бұл жүйенің ғылыми негізде құрылған, кеңістік пен уақытта бағдарламаланған, белгіленген нәтижеге әкелетін педагогикалық процестің барлық компоненттерінің қызмет етуі екенін естен шығармаған жөн. Бұл метатехнологиялар, макротехнологиялар, мезотехнологиялар, микротехнологиялар (оқытуды дамыту технологиясы, пәнді оқыту технологиясы, тақырыпты оқу технологиясы, қайталау, меңгеру, хат дағдысын құрастыру техникасы, жекелей қасиеттерді түзету бойынша тренингтер), ғылыми технологиялар, формальді сипаттама, процессуалдық-әрекет (іс-жүргізу әрекеті), (мақсатты сипаттау, айқын мәселелерді шешу, нәтижелерді талдау). Жүйелілік, құрылымдылық, жаңғыртылу, тиімділік, басқарушылық критерийлерін, концептуалдық, технологиялық, инструменталдық (құрал-саймандық), процедуралық деңгейлерін есепке алған жөн.

Инклюзивті білім берудегі едәуір сәйкес келетін «портфолио» технологиясы болып табылады. Ол білім алушылардың физикалық, ақыл-ойы туралы мәліметтерін есепке алу және олардың «шектеулі мүмкіншіліктерін» бөліп көрсетпей, оқыту процесін жекешелендіруді, дифференциалды әдісті сапалы және ретті жүзеге асырады.

Аталған әдістерді және технологияларды қолдану әр білім алушының қабілеттерінің барынша дамуына, танымдық қажеттіліктерін қанағаттандыруына, білім мазмұнын меңгеру процесі барысында жеке құзыреттіліктерінің дамуына жағдай жасайды деп санаймын.

Аутизмге шалдыққан балаларды мектепке дейінгі және мектеп жасындағы жаппай білім беру жүйесіне қосу, олардың сөйлеу және коммуникативтік дағдыларының, әлеуметтену мен интеллектуалдық дағдылары деңгейінің жоғарылауымен қоса, дамуына зор үлес қосуы мүмкін. Көптеген сарапшылар (Karagiannis, Stainback & Stainback, 1996) инклюзияны тиісті әлеуметтік дамудың қалыптасуына жауапты азаматтық құқық деп санайды. Бірақ, дамуы қалыпты қатарластарының ортасында инклюзия мен білім беру (оқыту) сәтті болуы үшін, аутизмге шалдыққан балаларға арнайы көмек қажет (Harrower & Dunlap, 2001).

Көрсетілетін көмек пен қолдау деңгейі, аутизмге шалдыққан баланың дамуындағы ауытқушылықтар мен диагностикалық белгілер ауырлығы негізінде өзгеруі мүмкін, сонымен қатар, баланы (білім алушыны) дамыту және табиғи

ортада білім беруге (оқытуға) қажетті дағдыларды игеру қызметі ретіндегі уақыт ағыныменде өзгеруі мүмкін. Аутизмге шалдыққан балалар сенсорлық қабылдауларымен, ынтымақтастыққа ынталануы және қабілеттілігімен, коммуникация мен сөйлеу бұзылыстарының ерекше түрімен сипатталады, сонымен қатар, аталған балаларды табысты инклюзиялаудағы басты факторлардың бірі, айтылған бұзылыстардың (ауытқушылықтардың) мағынасын түсіну және оларды оқыту үшін педагогикалық әдістерді таңдау болып табылады.

Аутизмі бар балаларға тән ерекшеліктер

Басқа да ауытқушылықтары бар балаларға қарағанда (мысалы, ақыл-есі кем), аутизмі бар балалардың басым бөлігі жалпы мектеп бағдарламасымен білім ала алады. Сақталған интеллект, жақсы ес, жақсы визуалды қабылдау балаға академиялық материалдарды табысты меңгеруге мүмкіндік береді (Joseph, Tager Flusberg & Lord, 2002). Аутизмі бар балалар математикадан жақсы үлгерім көрсетуі мүмкін, кейде бұл салада өз қатарластарынан озық шығуыда мүмкін. Кейбір балалар сурет салуда өте озық келеді (шағын моторикамен мәселелері жоқтар). Сонымен қатар, көптеген балалар оқу дағдысын тез меңгеріп, шапшаң оқуға үйренеді, бірақ, көп жағдайда оқығанды түсінумен байланыс болмайды. Кейбір балалар мектеп бағдарламасының аясына жақсы келетін арнайы қызығушылық салаларына ие: Бала Ежелгі Рим тарихынан немесе астрономиядан сарапшы болуы мүмкін.

Басқа жағынан, аутизм белгілері және қабылдаудағы мәселелер мектепте білім алу барысында елеулі кедергілер жасауы мүмкін. Қатарластарымен қарым-қатынас орнатудағы қиындықтар, үстіртін және айрықша тұлғааралық қарым-қатынастар, сыныптастары мен оқытушылар тарапынан әлеуметтік алшақтаудың себебі болуы мүмкін. Қатарластарының қызығушылықтарын елемейтін және тым жалықтыратын мінез-құлық танытумен сипатталатын бала, сыныпта алшақтатылуы мүмкін. Проблемалық (ауыр) мінез-құлық(қа ие) тән және оқытушыға «жағымсыз ынта» болған бала, «оқытылмайтын», «қолайсыз», «қалыптан тыс» болып табылады. Агрессия немесе аутоагрессия сынды проблемалық мінез-құлық формалары туралы айтпағанда, сыныпта айқайлау немесе үстелді қозғалту сынды жеңіл формадағы ақылға қонымсыз мінез таныту, сабақты жүргізуге кедергі жасап, оқытушының ашуын келтіруі мүмкін.

Сонымен қатар, аутизмі бар балаларға көптеген сөйлеудегі бұзылыстар тән. Балада прагматикамен (сөзді дұрыс қолдану), семантикамен (шектеулі сөздік қор) және грамматикамен (синтаксис, морфология) бірталай мәселелер болуы мүмкін. Сондай-ақ, просодиясы мен интонациясында бұзылыстар байқалады. Бала сөйлесу процесі барысында бірсарынды сөйлесуі, жайсыз қол қолғалыстарын қолдануы немесе сұрақ интонациясын пайдалана алмауы мүмкін(Доленко, 2010).

Аутизмі бар балаларда коммуникативтік және сөйлеу бұзылыстарынан бөлек, сенсорлы қабылдау және сенсорлы ынталануды өңдеу бұзылыстарыда бар (Aune, Burt & Gennaro, 2010). Аталған бұзылыстар үрейдің себепшісі болып, агрессияға немесе айқайға алып келуі мүмкін.

Инклюзивті оқыту ортасы – бұл аутисті бар балалардың сенсорлық ерекшеліктері қолдау таба алмауы мүмкін орта болып табылады. Сыныптағы балалар санының көп болуы және кеңістіктің шағындығы, аутисті бар балалардың жанасудан аулақ болу ниетін арттыра түседі, сондай-ақ, сыныптасының кездейсоқ жанасуы шабуыл ретінде қабылданып, агрессивті реакция туғызуы мүмкін.

Аутисті бар көптеген балалар қатты дыбыстар мен шуларға өте сезімтал келеді. Қоңырау барысындағы басқа балалардың айқайы немесе сыныптағы шу, оның көңілінің бөлінуіне және тынышталуына көмектесетін қарсы айқайдың немесе өзін-өзі ынталандыратын мінез-құлықтың себебшісі болуы мүмкін. Мұғалімнің қатты дауысы немесе басқа оқушының жылауы, қарсы эмоционалдық реакцияны туғызып, аутисті бар бала жылауды немесе айқайлауды, қиын жағдайда, пәндерді лақтыруды немесе итермелеуді бастауы мүмкін.

Сонымен қатар, желімді, бояуды жақтырмауына байланысты көркемдік тапсырмаларды орындаудан бас тартатын балаларды да кездестіруге болады. Бала сабақтан қашудан бастап, мақсатты агрессияны қоса алғанда, барлық ерік-жігерімен аталған тапсырмаларды орындаудан бас тартады (Aune, Burt & Gennaro, 2010).

Сенсорлық проблемалар (қиындықтар, мәселелер) моториканың және қозғалыс координациясындағы қиындықтармен қосарланады. Балалар кеңістіктегі өз орналасқан жерін және өз денесінің шекарасын сезінуге, кеңістікте ұйымдасуға қиналады, дене бітімін дұрыс ұстамау және жылдам қозғалыстарды қиындықпен орындайды (мысалы, дене шынықтыру сабағында аутисті бар бала ауыр және баяу жүгіреді, процесс барысында қолын бұлғайды). Бала, өзінің әлеуметтік алшақтауынан емес, нашар моторикасының себебінен, сыныптастарымен доп және басқа да қозғалыстағы ойындарды ойнауға қиналуы мүмкін.

Сондай-ақ, ойлау икемділігінің болмауы аутистік спектрдағы балаларға тән ерекшелік болып табылады. Ойлау ригидтігі (өзгерістерге дайын болмау) салдарынан оқушылар өзгерістерге бейімделуге, қателерін түзетуге қиналады, оларға аздаған жетістіктер немесе сәтсіздіктермен күресу қиынға түседі. Абстрактілі ойлаудағы және жасырын, абстрактілі алғышарттарды түсінудегі қиындықтар, ұйымдаспағандық, оқығанды түсінудегі қиындықтар, мәселені шешу жолдарын іздеудегі, шешім шығару және маңызды ой айтудағы қиындықтар, нашар үлгерім, жабырқау мен депрессияның себепкері болуы мүмкін. Осы себепті инклюзивті бағдарламамен білім алатын аутисті балаға, мектеп көлемінде және мектептен тыс шеңберде, жиі қосымша психологиялық немесе эмоционалды көмек қажет болады (Aune, Burt & Gennaro, 2010).

Инклюзивті ортадағы бастапқы дағдыларды бағалауды қалыптастыру

Аутистік спектрі бұзылған балаларды сипаттайтын арнайы ерекшеліктерді түсіну, оларды қалыпты дамып келе жатқан қатарластарының ортасына қосу процесінің алғашқы және маңызды кезеңі болып табылады. Бірақ, аталған

аутизмге тән ерекшеліктердің болу мүмкіндігі, аутизмі бар балалардың барлығында осы проблемалардың кешені бар дегенді білдірмейді. Оқытуға мақсат пен стратегияны таңдау, жеке әдісті және бастапқы дағды деңгейімен қоса, дамудағы жетіспеушіліктерді де бағалауды талап етеді. Аутизмі және өзге де бұзылыстары бар балаларға арналған сөйлеу және әлеуметтік дағдыларды бағалау хаттамасы VBMAPP (Sundberg, 2008), тек қана қызметтік дағдылар деңгейін анықтап қана қоймай, сонымен қатар, бала дамуын (прогресін) бағалау және мониторинг жасау құралы болып табылады.

Дағдыларды бағалау бірнеше салада жүргізіледі.

Қарым-қатынас және сөйлесу дағдысы. Бала айналасындағыларға өтінішімен жүгіне алады ма? Ол өтінішімен балаларға жүгіне алады ма немесе үлкендерге ғана ма? Бала өз өтінішін қалай жеткізеді – сөзбен, сөйлеммен, қимылымен, PECS карточкаларымен? Бала тек нақты және жекелей стимулдарға көңіл бөледі ме әлде оны әлеуметтік маңызды стимулдар ғана қызықтырады ма – қатарластарының көңілі, әлеуметтік мақұлдау, ақпарат т.б.?

Сөзді түсіну дағдысы. Бала оған айтылған сөзді қаншалықты түсінеді? Ол нұсқаулықтарды тек қана жалпы жағдайда ғана түсінеді ме әлде жалпы жағдайдан тыс ауызекі стимулдарға сүйену арқылы ма? Бала тек қатарластарының өтінішіне ғана жауап қайтарады ма әлде үлкендердің өтінішіне ғана ма? Нұсқаулықтар тікелей оған жолдануы қажет пе әлде ол топқа жолданған нұсқаулықты түсініп, орындай алады ма?

Диалогтық сөз дағдысы. Бала сұраққа жауап бере алады ма әлде басқа адам айтқан сөйлемді қайталайды ма? Бала түрлі оқиғаларға аяқ астынан (кенеттен) пікір білдіре алады ма? Ол белгілі бір тақырыптағы әңгімеге қосыла алады ма? Тақырыптағы әңгімені қолдай алады ма әлде әңгімені әрқашан өзін қызықтыратын тақырыпқа бұрып жібереді ме?

Ойнау дағдылары. Бала қандай ойындарды ойнай алады – үстел, қозғалыстағы, сюжеттік? Ол қатарластарымен бірге ойнай алады ма әлде өзара іс-қимыл жасамай, қатарлас ойнайды ма? Ол бос уақытында өзі ойнаумен немесе өзін-өзі ынталандырумен айналыса алады ма?

Академиялық дағдылар. Бала санаудың, жазудың, оқудың бастапқы дағдыларын меңгерді ме және осы дағдылардың деңгейі қаншалықты қатарластарының білім деңгейімен сәйкес келеді?

Оқу дағдылары. Бала топтық форматта білім ала алады ма әлде ол осы уақытқа дейін тек жеке форматта ғана білім алды ма? Балада еліктеу дағдысы бар ма және ол қатарластарының қимылын қайталай алады ма немесе еліктеу дағдысы арқылы білім ала алады ма?

Проблемалы мінез-құлық. Балада проблемалы мінез-құлық бар ма және ол қандай формада байқалады? Қандай жағдайда ұнамсыз мінез-құлық пайда болады және оның қызметі қандай?

Интеллектуалдық және сөйлеу қабілеттерін бағалаумен қатар, **дербес дағдыларының дамуына** бағалау жүргізіледі: бала өздігінен үй тапсырмаларын орындай алады ма, қоршаған ортадағы өзгерістерге қаншалықты

тез бейімделеді, жеке тазалық және өзіне көмек көрсету дағдылары тиісті деңгейде дамыған ба?

Сонымен қатар, баланың меңгерілген дағдыларды жалпылау қабілеті, оның жана дағдыларды меңгеру жылдамдығы және инклюзия процесінде ересектердің қолдауына қажеттілігі бағаланады.

Инклюзивті ортада білім беру, аутизмі бар баланың оқу, санау, жазу сынды және өзге де академиялық дағдыларды өзінің қалыпты дамушы қатарластарымен бірге меңгеруін меңзейді. Бірақ, аутизмі бар баланы қосқан жағдайда, жалпы білім беру бағдарламасы бойынша білімдерді меңгеру инклюзияның мақсаты болып табылмайды. Аталған деңгей жеке білім беру кезінде қолжетімді. Инклюзивті орта аутизмі бар балаға тиісті жалпы білім беру бағдарламасы бойынша білімдерді меңгеруге мүмкіндік беріп қана қоймай, сондай-ақ, оның дамуында кездесетін қиындықтар мен проблемаларды (мәселелерді) еңсеруге көмектеседі (Narrower & Dunlap, 2001). Аталған қабылдау негізінде бастапқы дағдылар деңгейін бағалау, баланың жеке білім алу жоспарын толықтыруға және педагогикалық қызметтің сөйлеу, қарым-қатынас (коммуникация), әлеуметтік өзара әрекеттестік және өзге де дағдыларға көңіл бөлуіне мүмкіндік береді.

Аталған немесе өзге де дағдылар даму деңгейінің төмендігі, баланың инклюзияға қабілетінің жоқтығының көрсеткіші емес. Баланың дағдыларын бағалау, оқытушыға оқыту бағдарламасына жоқ дағдыларды немесе оның әлсіз жақтарын қосуға және оқыту стратегиясы мен әдісін таңдауда инклюзияда аталған қиындықтарды ескеруге мүмкіндік береді (Sundberg, 2008).

БМС-мен (балалардың мильқ салдану, ДЦП) науқастанған бастауыш мектеп білім алушыларының білім алу барысындағы пайда болған үзілістердің орынын толтыру бойынша жұмыстар.

БМС бар бастауыш мектеп білім алушыларының білім алуы барысында орын алған үзілістер жайлы айтқанда, 1-сыныпқа түсу кезінде, біздің білім алушылардың білімінде үлкен үзілістің бар болатынын атап өткен жөн. Дефектологтар ретінде, біз, БМС-мен(балалардың мильқ салдану, ДЦП) науқастанған балалардың қозғалысындағы бұзылыстар, олардың психикалық дамуын, сөйлеуін, ойлауын кешеуілдететінін түсінеміз. Мектепте білім алу басталғанда біздің балаларымыз қоршаған орта туралы жеткілікті деңгейдегі білімдерге ие болмайды (әдетте ол тұрмыстық тақырыппен шектеледі), сөйлеу бұзылыстары барлық деңгейлерде байқалады – фонетикалық, лексикалық, грамматикалық. Біздің барлық дерлік балаларымызда интеллектуалдық тапсырмаларды орындау кезінде, төмен танымдық белсенділік, психологиялық процестердің таусылуы, тез ұлғаятын шаршағыштық байқалады. Сондай-ақ, біздің барлық білім алушыларымызға іс-әрекет алгоритмін қалыптастырудағы қиындық, баяулық тән. Сол себепті, біздің балалар біліміндегі олқылықпен жұмыс, бастауыш мектептегі олардың төрт жыл бойы білім алуы барысында жүргізіліп келеді. Ол сабақта, коррекциондық (түзету) сабақтарда, үй тапсырмасын орындау барысында жүргізіледі.

Инклюзия процесі арнайы (спецификалық) әдістер мен әдістемелерді қолдануды, инклюзияны процесс және үлкен эмоционалдық үлес ретінде

қабылдауды, педагогикалық ұжымның реттелген жұмыс тәртібін талап етеді. Адами өзара әрекеттестік құрылымдылығы сынды, инклюзия процесінің құрылымдылығы барлық мәселелер мен қиындықтардың тек бір ғана шешімі болмайды. Аутизмі бар әр баланың ерекшелігі, ол қосылатын ортаның мүмкіндіктері, педагогтардың кәсібилігі және ынталануы (мотивациясы), тиімді жұмыс жасау үшін мақсаттар мен жеке негіздегі инклюзия стратегиясын таңдауды қажет ететін факторлардың қиын механизмін көрсетеді.

Баршаның сапалы білім алуға құқықтарының теңдігі және әрбір адамның зияткерлік дамуы, психикалық-физиологиялық және жеке ерекшеліктері ескеріле отырып, халықтың барлық деңгейдегі білімге қолжетімділігі білім беру саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі принциптері болып табылады (ҚР «Білім туралы» Заңының 3 бабының 1, 2 пункттері).

Инклюзивті білім беру барлық адамдарға сапалы білімнің қолжетімді болуы жағдайларын қалыптастыруға бағытталған білім беру процестерін трансформациялау болып табылады. Ол білім алуда ерекше қажеттіліктері бар балаларды дене бітімі, психологиялық, интеллектуалдық, мәдени-этникалық, тілдік ерекшеліктеріне қарамастан жалпы білім беретін ортаға кіргізуді, олардың сапалы білім алуы, әлеуметтік ортаға әлеуметтенуі және кірігуі үшін барлық кедергілерді жою

Бүгінгі таңда Қазақстанда мүмкіндігі шектеулі балалардың басқа санаттағы білім алушылармен бірге және тең оқуы, яғни инклюзивті білім беру басым болып отыр.

Инклюзивті оқыту аясында сабақты жоспарлау және ұйымдастыру барысында келесі жағдайларды ескеру қажет: жалпы білім беру және түзету-дамыту мақсаттарының қатар жүруі, балаға іс-әрекеттің қай түрінің (оқу, жазу, сурет салу және басқалар) ұнайтынын, баланың нәтижелері, мүмкіндіктері және қабілеті қандай екенін, оның басым жақтарын, танымдық іс-әрекеттерден күтілетін нәтижелердің сипатын, қандай қиындықтар мен кедергілердің болатынын және оларды болдырмау жолдарын анықтау, сабаққа қызығушылығын арттыру тәсілдерін, оқыту әдістерін, түрлерін және мазмұнын, тапсырмалардың күрделілік деңгейін таңдау, балаға берілген психологиялық-педагогикалық мінездемені, түзету-дамыту жұмыстарының міндеттерін, бағдарламаның мазмұнын, баланың дайындық деңгейін, денсаулық жағдайын, психологиялық-педагогикалық сүйемелдеу туралы өзекті мәліметтерді, сабақтардың тәртібін және ұзақтығын ескеру, дене арқылы сезіну, көрсету арқылы қолдау тәсілдерін пайдалану, мұғалім іс-әрекетінің тактикаларын және әдістерін дұрыс таңдау. Жоспарлау баланы дамытуға бағытталуы тиіс.

Мүмкіндігі шектеулі балалар жалпы білім беру және түзету-дамыту міндеттерін неғұрлым табысты меңгеруі мақсатында ақпаратты ұсыну тәсілдерінің өзгертілуін қажетсінеді.

Ақпаратты ұсыну тәсілдерінің қажетті өзгертілуі білім алушының жеке білім беру жоспарына енгізілген. Бұл өзгертілулерді, олар ерекше қажеттілігі бар білім алушылардың жеке қажеттілігін көрсететіндей етіп қолдану қажет.

Бөлім/ортақ тақырып үшін жиынтық бағалауды жоспарлау барысында мұғалім оқыту мақсаттарын көрсететін бағалау критерийлерін құрастырады және оларды ойлау деңгейіне сәйкестендіреді.

Білім алушылардың оқу жетістіктерін жиынтық бағалау процестерін жоспарлау және ұйымдастыру барысында мұғалімге көмек ретінде Астана қаласының №65 мектеп-гимназиясының бастауыш сыныптар мұғалімдерінің практикалық ұсынымдары дайындалған.

Аталған мектептің бастауыш сыныптарында мүмкіндігі шектеулі 57 бала оқиды. Олардың 14-і құлағының мүкісі бар диагнозымен (есту қабілеті төмен), 43 білім алушы – балалардың церебральды сал (БЦП) ауруы диагнозымен.

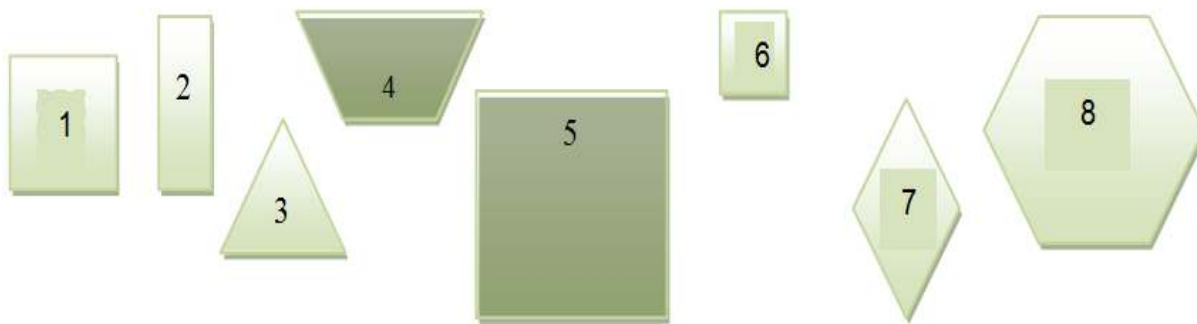
Бөлім/ортақ тақырып бойынша жиынтық бағалауға ұсынылған тапсырмаларды мұғалімдер өз оқушыларының ерекшеліктерін ескере отырып түзетулер енгізеді және бейімдейді. Бұл балалардың оқу үлгерімін қадағалауға және олардың бойында сыныптағы өзіндік жұмыс дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Мысалы, «Математика» пәні бойынша «Геометриялық фигуралар және олардың өзара орналасуы» бөлімінде жиынтық бағалау үшін барлық тапсырмалар алынбаған. Мұғалімдердің пікірінше, бірінші – көпбұрыштарды белгілері бойынша топтастыру тапсырмасын оқушы өз бетінше орындай, ал екінші тапсырмада оқушы тьютордың көмегінсіз тек кесінді және кез келген төрт бұрышты ғана сыза алады. Бұл балаларда нүктелі қағазда орындалатын кесіндіні, түзу сызықты, көпбұрыштарды бейнелеу сияқты басқа тапсырмалар қиындық тудырады. Жиынтық бағалауға арналған тапсырмалардың үлгілері (15-кестеде) көрсетілген.

15-кесте Жиынтық бағалауға арналған тапсырмалардың үлгілері

Бөлімше	3.1 Геометриялық фигуралар және олардың жіктеу 3.2 Геометриялық фигураларды бейнелеу және құрастыру
Оқу мақсаттары	2.3.1.2 Көпбұрыштарды жіктеу. 2.3.2.1 Кесінді және геометриялық фигуралар сызу.
Ойлау дағдыларының деңгейлері	Білу және түсіну. Қолдану
Бағалау критерийлері	<i>Білім алушы</i> - жалпы белгілері бойынша көпбұрыштарды топтастырады; - орналасуы туралы нұсқаулыққа сүйене отырып, нүктелі қағазда кесіндіні, түзу сызықты, көпбұрыштарды бейнелейді
Орындау уақыты	15 минут

Тапсырмалар

1. Фигураларды қараңдар. Олардың номеріне сәйкес атауларын жазыңдар.

Шаршылар _____
Тікбұрыштар _____

2. Нұсқаулықты қолданыңдар. Сызу құралдарын қолданыңдар:

а) ортада ұзындығы 3 см болатын кесінді сызыңдар, оны тігінен орналастырыңдар;

б) кесіндінің сол жағына кез келген төрт бұрыш сызыңдар.

БЦП диагнозы бар оқушылардың барлығында дерлік зияткерлік тапсырмаларды орындау барысында танымдық белсенділігінің төмен болуы, психикалық процестерінің әлсіздігі және әлсіздіктің тез үдемелі болуы байқалады. Сонымен қатар мұндай балалардың барлығына іс-қимыл алгоритмдерін қалыптастырудың жайбараттылығы, қиындығы тән. Сондықтан мұғалімдер сабақта түзетудің келесі тәсілдерін қолданады: ақпараттық (әңгімелесу, кеңес беру), практикалық (дағдыландыру, жаттығу). Балалардың қол моторикасы өте әлсіз, сол себепті сүйемелдеу педагогы әрқашан көмекке келеді.

Ауызша тапсырмалар келесі алгоритм бойынша орындалады: мұғалім тапсырманы дауыстап айтады (сабақта орындалатын жұмыстар), одан әрі оқушылар тапсырманы педагог-тьютордың көмегімен орындайды.

Математикадан «Көбейту және бөлу. Есептер» бөлімі бойынша жиынтық бағалауға арналған тапсырмалар:

1-тапсырма: 3, 27, 9 сандарын қолдану арқылы көбейтуге арналған төрт теңдік құрастыруды өздігінен орындай алмайды, себебі көбейту және бөлуге байланысты өзара тандап алу әрекеттері және компоненттер арасындағы тәуелділікті анықтау қиындық тудырады;

2-тапсырма: педагог-тьютордың көмегімен қалдырылып кеткен сандарды қоя алады;

3-тапсырма: сурет бойынша есептің шешу жолын және жауабын оқушы өздігінен орындайды;

4-тапсырма: мазмұны бойынша бөлуге арналған кері есептің шартындағы жетіспейтін деректерді, есепті шешу үшін өрнекті жазуды оқушы өздігінен орындай алады.

«Санды және әріпті өрнектер. Теңдеулер. Есептер» бөлімінде жиынтық бағалауға арналған тапсырмалар: әріптің берілген мәні бойынша екі амал арқылы әріпті өрнектің мәнін табуды; көбейту және бөлуге берілген қарапайым теңдеулер, күрделі құрылымды теңдеулер шешуді; екі амалды есептерді

модельдеу және шешуді оқушылар педагог-тьютордың көмегімен орындай алады.

«Математика» пәні бойынша 3-тоқсанның жиынтық бағалауында түрлі тапсырмалар қолданылады: бірнеше жауапты таңдауға болатын сұрақтар, нақты, толық жауапты талап ететін сұрақтар.

1, 2, 3-тапсырмаларды оқушылар тек педагог-тьютордың көмегімен орындай алады.

4-тапсырма: екі амалды есептерді модельдеу және шешу (бірнешеге арттыруға/кемітуге арналған жай есептердің; еселік салыстырудың түрлі комбинациялары);

5-тапсырма: өрнектерді оқу және жазу барысында көбейту және бөлу амалының компоненттері атауларын қолдануды орындау қиын. Бұл тапсырмаларды балалар орындай алмайды.

Инклюзивті біліммен қамтылған оқушыларға арналған жиынтық бағалау тапсырмаларын Астана қаласының №65 мектеп-гимназиясының бастауыш сынып мұғалімдері: Файзуллина С.У., Эмбердиева З.Б., Ақылбекова Л.М., Сейтбекова А.Ж., Мырзағұлова М.С., Нұрғалиева А.К., Баймағамбет М.К. құрастырды.

«Әдебиеттік оқу» пәні. 2-сынып. «Менің мектебім» бөлімі.

Сөйлеу әрекетінің түрі: Тыңдалым және айтылым

Оқу мақсаты: 2.1.5.1 Өз ойы мен сезімін тірек сөздерді пайдалана отырып, жеткізу.

Ойлау дағысының деңгейі: Қолдану

Бағалау критерийі: *Білім алушы*

- Тыңдалған мәтіннен тірек сөздерді анықтайды.
- Мәтіннің мазмұны бойынша сұрақтарға жауап береді.

Орындау уақыты: 20 минут

1. Мәтінді тыңдаңдар. (Мысалы, «Мектеп кітапханасы» мәтіні).

Тапсырманы орындаңдар.

1. Кітапханашы апайдың аты кім?

А) Ақмарал В) Айжан С) Дариға D) Халима

2. Дұрыс пікірлерді жасыл түсті қарындашпен, жалған пікірді қызыл түсті қарындашпен белгілендер:

- кітапхана мектептің бесінші қабатында орналасқан;
- Айжан апай – өте мейірімді адам.;
- терезелері көшеге қараған;
- кітаптар ешқашан жаңартылмайды;
- кітапхана үлкен, кең, жарық.

3. Мәтінге қатысы жоқ ақпаратты табыңыз?

А) Кітапхана мектептің екінші қабатында орналасқан.

В) Кітапханада оқушылар кезекшілік етеді.

- C) Кітапханашы керекті кітаптарды тауып береді.
D) Кітапханадағы кітаптар үнемі жаңартылып отырады.

4. Сөйлемге қажетті сөзді қосыңдар. .... қазақ, орыс, басқа да елдердің ақын-жазушыларының шығармалары, журнал, анықтамалар көп.

- A) кітапханада; B) асханада; C) сынып бөлмесінде; D) спорт залында

Бағалау критерийлері	Дескриптор	Балл
	Білім алушы:	
Мәтінді тыңдайды. Мәтіннің мазмұны бойынша сұрақтарға жауап береді.	Мәтіннің мазмұны бойынша бірінші сұраққа жауап береді	1
	Дұрыс және дұрыс емес сөйлемдерді анықтайды	2
	Мәтіннің мазмұны бойынша үшінші сұраққа жауап береді, дұрыс суретті анықтайды	1
	Мәтіннің мазмұны бойынша төртінші сұраққа жауап береді	1
Барлық балл		5

«Саяхат» бөлімі

Сөйлеу әрекетінің түрі: Оқылым, жазылым

Оқыту мақсаты:

2.2.1.1 Сұрақ қою арқылы (не істеді? қандай? неліктен?) мәтін түрлерін (әңгімелеу, сипаттау, пайымдау) және құрылымдық бөліктерін (басы, негізгі бөлім, соңы) анықтау.

2.3.1.1 Мұғалім көмегімен жеке сурет/сюжетті суреттер арқылы шағын сипаттау/әңгімелеу мәтіндерін құрап жазу.

Ойлау дағдыларының деңгейі: Қолдану

Бағалау критерийлері: *білім алушы*

- не істеді? неліктен? қандай? сұрақтарын қояды;

- сұрақ қою арқылы мәтіннің түрін анықтайды.

- сурет бойынша сипаттау немесе әңгімелеу мәтінін құрастырып жазады.

Орындау уақыты: 25 минут.

1. а) Берілген мәтіндерді түсініп оқыңыз.

Тоқылдақ – орман құсы. Ол ағаш қабығының астындағы зиянды жәндіктерді, оның дернәсілдерін тауып жеп, ағашты зақымданудан сақтайды. Тоқылдақты «орман емшісі» деп бекер айтпаған. Себебі тоқылдақ орманды құрттардан, ұсақ жәндіктерден тазартады. Тоқылдақ – пайдалы құс.

б) Мәтінге сұрақ қоя отырып, кестені толтырыңыз.

Сұрағы	Мәтіннің түрі

2. Берілген жоспар мен суретті пайдалана

отырып, тоқылдақ туралы сипаттау мәтінін құрастырып жазыңыз.

1) Құстың атауы

2) Сыртқы бейнесі: денесі, басы, тұмсығы, қанаты, құйрығы, тырнағы.

3) Ерекшеліктері: қайда мекендейді?, немен қоректенеді? т.б.

Бағалау критерийі	Тапсырма №	Дескриптор	Балл
		Білім алушы	
Сұрақ қою арқылы мәтіннің түрін анықтайды	1	сұрақ қою арқылы әңгімелеу мәтінін анықтайды;	1
		сұрақ қою арқылы пайымдау мәтінін анықтайды.	1
Сурет бойынша сипаттау мәтінін құрастырып жазады.	2	сурет бойынша сипаттау мәтінін құрастырып жазады;	1
		берілген жоспарға сәйкес жазады;	1
		сын есімдерді орынды қолданады;	1
		сөйлемдерді сауатты жазады.	1
Барлығы			6

Тоқсандық жиынтық бағалаудың мақсаты: жаңартылған орта білім беру мазмұны саласында тоқсандарда қалыптасқан білім, білік, дағды деңгейінде және оқу мақсаттары білім алушылардың жетістігін бағалауға жиынтық бағалау бағытталған.

2-тоқсан бойынша жиынтық бағалауға шолу

Ұзақтығы - 45 минут

Балл саны – 16

Тыңдалым мен айтылым бөлек тексеріледі.

«Қазақ тілі» пәні бойынша 2-тоқсанға арналған жиынтық бағалаудың тапсырмалары

Сөйлеу әрекетінің түрі: Тыңдалым және айтылым

1-тапсырма

Аталған тақырып пен тірек сөздерді пайдаланып, мәтін құрастырып айтыңыз.

Тақырып: *Күтпеген кездесу*

Тірек сөздер: күз, тоғай, серуендеу, бір кезде, қызық оқиға, тиін, жел соғу, кепкен саңырауқұлақтар, жерге түсу, кірпілер, жинап алу, таңдану.

Балл қою кестесі

Сұрақ №	Жауап	Балл	Қосымша ақпарат
1	Әңгімелеу барысында тірек сөздерді пайдаланады.	1	
2	Әңгімелеу барысында тақырыптан ауытқымайды.	1	
3	Мәтінді жүйелі құрастырады.	1	
Барлығы		3	

Оқылым

1-тапсырма

Өлеңді түсініп оқыңыз. Мағынасы жуық сөздердің астын сызыңыз.

Ұзақ шарлап ауланы, Торғай тоңды, жаурады.

2-тапсырма

Өлеңнен мағынасы қарама-қарсы сөздерді теріп жазыңыз.

Ауы, бірде тәттісің, Жұмсақ, бірде қаттысың.

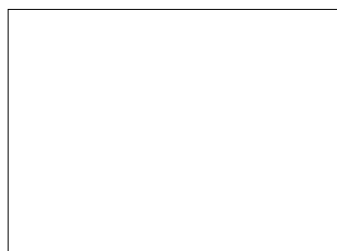
1. _____

2. _____

3-тапсырма

Суретке мұқият қараңыз.

Кірпінің денесіндегі үшкір тікенектер мен шыршаның қылқандары бір сөзбен қалай аталады?

Жауабы: _____

- Бос орынға жасырын сөздің үшінші мағынасын білдіретін заттың суретін салыңыз.

- Суретін салған затқа қатысты бір сөйлем құрап жазыңыз.

Балл қою кестесі

Тапсырма №	Жауап	Балл	Қосымша ақпарат
1	Тоңды	1	
	Жаурады	1	
2	Ащы – тәтті	1	
	Жұмсақ – қатты	1	
3	Ине	1	Білім алушылардың құрастырған басқа сөйлемдері де қабылданады.
	Иненің суретін салады.	1	
	Апам инемен көрпе тікті/Мен инені сабақтадым/ Инені ауызға салуға болмайды т.б	1	
Барлығы		7	

Сөйлеу әрекетінің түрі: Жазылым

1-тапсырма

Мәтінді мұқият тыңдаңыз.

Адасқан құмырсқа

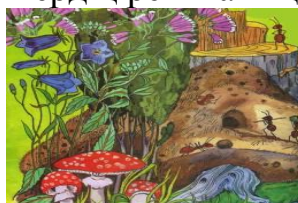
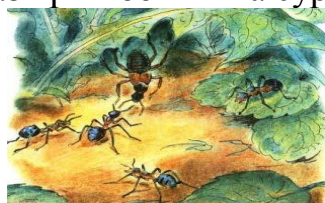
Баяғыда бір құмырсқа өзінің бауырластарына өкпелеп, илеуден кетіп қалыпты. Ол қоңыз бен араға жоғалып, достасты.

Бірде құмырсқа жол үстінен бидайдың үлкен дәнін тауып алды. Оны өзімен бірге алып кетпекші болды. Бірақ қанша әуреленсе де дәнді орнынан қозғалта алмады. Құмырсқа жаңа достарын көмекке шақырды. Бірақ достары көмекке келе қоймады.

Не істерін білмей тұрған құмырсқаға өзінің бауырластары кездесіп қалды. Олар дәнді жеткізуге көмектесті.

Сөйтіп, өкпелеп кеткен құмырсқа өзінің илеуіне қайта оралыпты.

а) Мәтіннің мазмұны бойынша суреттердің ретін анықтаңыз.

в) Берілген жоспар мен тірек сөздерді пайдаланып, мәтіннің мазмұнын жазыңыз.

Жоспар	Тірек сөздер
1.Реніш 2.Көмек сұрау 3.Достарымен табысу	Құмырсқа, бауырластар, ренжу, қоңыз, ара, достасу, дән табу, көмек сұрау, түсіну, қосылу.

Балл қою кестесі

Сұрақ №	Жауап	Балл	Қосымша ақпарат
1(а)	Мәтіннің мазмұны бойынша суреттердің ретін анықтайды	1	
1(в)	Мәтінді жоспар бойынша жазады.	1	
	Мәтіннің құрылымын (басы, ортасы, соңы) сақтайды.	1	
	Тірек сөздерді пайдаланады.	1	
	Сөйлемдерді дұрыс құрастырады.	1	
	Сөздер мен сөйлемдерді сауатты, көркем жазады.	1	
Барлығы		6	

«Дүниетану» пәні

«Дені саудың – жаны сау» ортақ тақырыбы бойынша жиынтық бағалау

Оқу мақсаты: 2.1.2.1 Мектептегі оқу және оқудан тыс әрекет түрлерін түсіндіру.

2.1.4.1 Түрлі дереккөздер негізінде пайдалы және зиянды тағамдардың арасындағы айырмашылықтарды анықтау.

2.1.4.2 Күнделікті жағдаяттардағы (үйде және қоғамдық орындарда) қауіпсіздік ережелерін түсіндіру.

Бағалау критерий: *Білім алушы*

- Мектептегі оқу және оқудан тыс әрекет түрлерін анықтайды
- Пайдалы және зиянды тағамдардың айырмашылығын түсіндіреді
- Үйдегі және қоғамдық орындардағы қауіпсіздік ережелерін атайды

Орындау уақыты: 20 минут

Тапсырма.

1. Суреттерге мұқият қараңыз. Мектептегі оқу әрекеттерін білдіретін суреттерді қызыл түспен, оқудан тыс әрекеттерді білдіретін суреттерді көк түспен белгілеңіз.

2. Берілген суреттерден өзіңізге ұнайтын әрекетті таңдап алыңыз және сипаттап жазыңыз

3. Сөйлемдерді оқыңыз. Қоғамдық көліктегі қауіпсіздік ережелерін білдіретін сөйлемдердің тұсына «+» таңбасын қойыңыз.

- 1) Жүріп келе жатқан көлікке секіріп мінуге болмайды.
- 2) Қозғалыс кезінде жүргізушімен сөйлесуге болмайды.
- 3) Бөтен адамдармен сөйлесуге және үйге ертіп әкелуге болмайды.
- 4) Қоғамдық көліктің ішінде арнайы тұтқадан ұстап тұру керек.
- 5) Бөтен адамдардың көліктеріне отыруға болмайды.

Балл қою кестесі

Бағалау критерийі	Тапсырма №	Дескриптор	Балл
		Білім алушы	
Мектептегі оқу және оқудан тыс әрекет түрлерін анықтайды.	1	мектептегі оқу әрекетін бейнелейтін суреттерді қызыл түспен белгілейді;	1
		оқудан тыс әрекеттерді бейнелейтін суреттерді көк түспен белгілейді;	1
		таңдалған әрекет түрін сипаттайды.	1
Пайдалы және зиянды тағамдардың айырмашылығын түсіндіреді.	2	тағамдардың пайдасы туралы жазады;	1
		зиянды тағамдар туралы жазады.	1

Үйде және қоғамдық орындардағы қауіпсіздік ережелерін атайды.	3	қоғамдық көліктегі қауіпсіздік ережелерінің біріншісін белгілейді;	1
		қоғамдық көліктегі қауіпсіздік ережелерінің екіншісін белгілейді;	1
		қоғамдық көліктегі қауіпсіздік ережелерінің үшіншісін белгілейді;	1
Барлығы			8

Қорытынды:

- әр пән бойынша берілетін тапсырмаларды мұғалім мен сүйемелдеуші педагог әр оқушыға жеке қарастырады және бақылайды;
- БЦП-мен ауыратын балаларға қосымша диагноз ретінде ПДТ диагнозы да қойлатындықтан, логикалық ойлауға берілетін тапсырмаларды қысқарту қажет;
- бағалау барысында әрбір баланың физиологиялық ерекшеліктері ескерілуі керек (жазу дағдысы қалыптаспаған балалар) және орындалған тапсырмалардың санына қарай тиісті баға қою қажет;
- бағалау критерийлеріне әрбір оқушының диагнозы мен психологиялық физиологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, өзгеріс енгізу керек;
- егер тапсырманы орындау үшін оқушылардың негізгі контингентіне 15-20 минут уақыт берілетін болса, инклюзивті оқушыларға орындау уақытын 30-40 минутқа ұлғайту керек.

«Ашық Әлем» Қоғамдық Қорының (ҚҚ) «Ресурстық сынып» жобасы бойынша аутизмі бар балалар жалпы білім беретін ортаға инклюзиясы Алматы қаласында 4 жыл, Астана қаласында 3 жыл көлемінде іске асырылуда. Жоба инклюзия барлық адамдар үшін мүмкін екендігін көрсетті. Жобаға қатысушылардың барлығының академиялық және әлеуметтік дағдыларының прогресі байқалуынан жобаның табысты екендігін көреміз.

№23 орта мектебінде ресурстық сыныптардың қолдауымен аутизм диагнозы бар 5 оқушы білім алады. 1-сыныпта 1 оқушы, 2 жалпы білім беретін сыныпта 2 оқушы, психикалық дамуы кідірген оқушылар оқитын 2-сыныпта 1 оқушы және психикалық дамуы кідірген оқушылар оқитын 5-сыныпта 1 оқушы. Барлық оқушылар тьютордың (педагог ассистенті) сүйемелдеуімен білім алады. №79 мектеп-лицейде де аутизм диагнозы бар 5 оқушы, 3 оқушы 1-сыныпта және 2 оқушы 2-сыныпта тьютордың (педагог ассистент) сүйемелдеуімен білім алады.

Мінез-құлық маманы, АВА толық бағдарламасының ВсаВА деңгейін бітірген, «Ашық Әлем» ҚҚ жобасы арқылы құрылған №23 орта мектебі мен №79 мектеп-лицейі ресурстық сыныптарының кураторы Калиева Жанара аутизмі бар балалардың жалпы білім беретін ортаға инклюзиясы туралы өз көзқарасын білдіреді:

«Инклюзияның процесін мен екі жақтан көремін: бірінші жағы – 2-сыныпта оқитын аутизмі бар қыз баланы тәрбиелеп отырған ана ретінде, келесі жағы – маман ретінде, ресурстық сынып кураторы. Екі жағынан да қалыпты мектепте оқытудың үлкен артықшылықтарын байқаудамын.

Аутизмі бар балалардың дамуында қандайда болмасын кідірістің болатындығы байқалады. Академиялық білім оларға жеке оқытуға қарағанда тиімді игеріледі. Сонымен қатар, аутизмі бар балалардың мінез құлқында жиі кейбір жағымсыз қылықтар мен өзін-өзі ынталандырулар болып тұрады, бұндай жағдайлар қалыпты сынып оқушыларының назарын жұмыстан алаңдатады. Осы жағдайлар бұл оқушылардың үйде немесе арнайы мекемелерде оқытылуына негіздеме болды. Сонымен, тікелей осындай балалармен жұмыс істейтін біз, ата-аналар мен мамандар, аутистік спектрінің бұзылуы (АСБ) бар балалардың қалыпты ортада болуының өзі қиыншылықтар туындататынына қарамастан, неге инклюзияны жақтауамыз? Түсіндіруге тырысайын.

Аутистік спектрінің бұзылуын (АСБ) қандай белгілер сипаттайды? Негізінен бұл қарым-қатынастың бұзылуы мен қызығушылығының шектеулі болуы. Аутизмі бар балалардың көпшілігінің мінез-құлық нормаларын қоғамда түсіну мен қабылдау қиындықтар тудырады, басқа адамдармен қарым-қатынасқа түсуді үйренулері күрделі. Жеке сабақтар жүргізу барысында көптеген академиялық дағдылар мен әлеуметтік нормалардың теориясын үйрете алсақ та, қалыпты ортада меңгерілген теорияны бекітіп, қорыта алмаймыз, сондықтан келешек өмірлерінде оларды пайдалана алмайды. Оқып, жазып, есептей біліп және көптеген пәндер бойынша терең білімді бола тұра, ересек аутизмі бар адамдар мектеп бітіргеннен кейін жұмыс таба алмай, ментальды мүгедектер болып қалады. Сондықтан өмірінің соңына дейін мемлекеттің қамқорлығында жүреді. Дегенмен де, көптеген мемлекеттердің, мысалы АҚШ, тәжірибесі, егер аутизмі бар балалардың инклюзиясын жалпы білім беретін ортаға ертерек араластырса ересек өмірлерінде әлеуметтік қарым қатынасқа түсуінің артатындығын, өмір деңгейінің де жақсаратындығын көрсетеді. Сонымен қатар, аутизмі бар балалардың өмірінің бастапқы уақыттарында шығынның көптігіне қарамастан, болашақта мемлекетке инклюзивті білім беру одан да пайдалы болуы мүмкін, өйткені әлеуметтік бейімделген, өз бетімен өмір сүре алатын және жұмыс істейтін адамдарды тәрбиелеп алуға болады.

Біз өз мектептерімізде мінездің қолданбалы талдауына негізделген инклюзияның «Ресурстық сынып» үлгісін қолданамыз. Мінездің қолданбалы талдауы (АВА - Applied behavior analysis) қазіргі уақытта жалғыз ғылыми-қолданбалы пән, оның аутизмді түзетудегі тиімділігі ғылыми зерттеулермен дәлелденген. «Ресурстық сынып» құрылымы келесідей: тьюторлар – тікелей баламен жұмыс істейтін мамандар, ресурстық сынып мұғалімі, куратор және супервайзер. Ресурстық сынып ұжымының жұмысы баланы тестен өткізуден, яғни оның мықты және әлсіз жақтарын анықтау, дамуының жеке бағдарламасын әзірлеу, жағымсыз мінез-құлқына бақылау жасау (егер ол байқалса) және мінез-құлқын түзету жоспарын құрудан, инклюзияға дайындау мен біртіндеп инклюзияны іске асырудан, оқушының сыныпқа бейімделуіне көмектесуден, құрдастарымен байланысқа түсуін реттуден және т.б. тұрады. Сонымен, бала қалыпты сыныпқа қоршаған ортаға кедергі келтіретін жағымсыз мінез-құлықсыз, дайын күйінде келеді.

Мен жобамыздың аясында өзімнің жасаған байқауларымды ұсынғым келеді. Аналардың барлығы инклюзивтің нәтижелі болатындығына сенімді болған жоқ. Кейбір аналар өз балаларының мектеп жағдайындағы алғашқы күндеріндегі жағымсыз мінез-құлықтарын, сыныпқа кіргілері келмегендігін көріп жобаға қатысу туралы шешім қабылдағандарына өкініп қалғандары да болды. Қазір жоба басталғаннан бері 3 жыл өткеннен кейін сенімді түрде біздің барлығымыздың жолымыз болғандығын айта аламыз. Біз өзіміздің балаларымыздың қалай өзгергіндігін көріп отырмыз. Олардың әлеуметтік дағдылары, сөйлеуінің дамуы және академиялық дағдыларындағы прогресті көріп отырмыз. Мысалы, таныс емес ғимаратқа кіре алмайтын, оған кіргізуге тырысқанда мазасызданатын ұл бала қазір сыныптастарымен бірге мектепте еркін жүріп, кез-келген кабинеттерге кіре алады, сонымен қатар сыныптағы балалармен бірге лагерге жеке сүйемелдемеушісіз бара алады. Балалардың бәрінің дерлік мінез-құлқы едәуір жақсарды. Олардың қалыпты сынып оқушыларымен кіріккендігі соншалықты, кейде қай балада аутизмі бар екендігін аңғара алмайсыз.

Біз үшін инклюзияның маңызы мектеп бағдарламасын меңгертуде емес, қарым-қатынасқа түсу, яғни балалардың әлеуметтік дағдыларын қалыптастыруында, оларды ересек өмірге дайындауда. Ал олардың дамуы қалыпты құрдастары үшін бірінші орында толеранттылық, мейірімділік, адамдардың ерекшеліктеріне қарамай тең екендігін түсіну. Аутист баламен, мүгедектер арбасында отырған баламен, нашар көретін немесе нашар еститін балалармен бірге оқыған дамуы қалыпты бала өзінің қартайған ата-анасын ешқашан тастамайды, мұқтаж адамдарға әрқашан көмек қолын созатын болады.

Аутизмі бар балаларды суммативті бағалау (дамуында ерекшеліктері бар басқа балаларға да қолдануға болады).

Аутизмі бар балаларда кең ауқымды зияткерлік даму болуы мүмкін: терең ақыл-есінің кемдігінен орташадан жоғары зияткерлік даму аралығында. Аутизмі бар балаларға ортақ белгілер: оқыған мәтіннің мазмұнын түсінудің қиындығы; метафоролар мен астарлы сөздерді тура түсіну; естігенін түсінудегі қиындықтар; ақпаратты өңдеуінің баяулығы; белсенді сөз қорының таяздығы (енжар сөз қорының қалыпты болғанының өзінде). Аутизмі бар балаларға мозаикалық түрдегі даму тән, яғни кейбір мысалы математикалық, музыкалық немесе сурет салу қабілеттері қалыпты немесе жоғары деңгейде болса, кейбір мысалы қолдың ұсақ және ірі моторикасы, сөзді қабылдау қабілеттері және т.б. төмен болуы мүмкін.

Сондықтан бағалау кезінде аутизмі бар балаларға уақыт шектеуін қоюға болмайды. Тек зияты толық сақталған балаларды ғана бағалауға болады. Егер ПМПК қорытындысында жеке бағдарламамен оқыту керек деген ұсыныс болса әр оқушының ерекшеліктерін, мықты және әлсіз жақтарын ескере отырып жеке оқу бағдарламасын (әр пәнге қатысу мөлшерін ескеріп) жасауды және осы бағдарламаны игеру критерийлерін бағалауды ұсынамын. Егер, қалыпты деңгейде дамыған балаларға жасалған талаптар бойынша жиынтық бағалау керек болса, уақыт шектеуін қоймай бағалауды немесе дамуы қалыпты балаларға

қарағанда екі есе көп уақыт берілуі ұсынылады. Алдына қойылған міндетті түсінуде қиындықтар туындаған жағдайда аутизмі бар балалар педагогтан немесе педагог ассистентінен (тьютор) көмек сұрай алады. Егер балада арнайы дайындық немесе демалу кестесі болса бағалау өткізу үшін бұл кесте бұзылмауы керек.

Аутизмі бар баларды 2-сыныптың математика пәнінен жиынтық бағалауға арналған әдістемелік нұсқаулықтар

Аутизмі бар балаларда кең ауқымды зияттық дамуы болуы мүмкін: терең ақыл-есінің кемдігінен орташадан жоғары зияттық даму аралығында.

Аутизмі бар балаларға ортақ белгілер: оқыған мәтіннің мазмұнын түсінудің қиындығы; метафоралар мен астарлы сөздерді тура түсіну; естігенін түсінудегі қиындықтар; ақпаратты өңдеуінің баяулығы; белсенді сөз қорының таяздығы (енжар сөз қорының қалыпты болғанының өзінде). Аутизмі бар балаларға мозаикалық түрдегі даму тән, яғни кейбір мысалы математикалық, музыкалық немесе сурет салу қабілеттері қалыпты немесе жоғары деңгейде болса, кейбір мысалы қолдың ұсақ және ірі моторикасы, сөзді қабылдау қабілеттері және т.б. төмен болуы мүмкін.

Сондықтан тесттен өткізу кезінде аутизмі бар балаларға уақыт шектеуін қоюға болмайды. Тек зияты толық сақталған балаларды ғана бағалауға болады. Егер ПМПК қорытындысында жеке бағдарламамен оқыту керек деген ұсыныс болса әр оқушының ерекшеліктерін, мықты және әлсіз жақтарын ескере отырып жеке оқу бағдарламасын (әр пәнге қатысу мөлшерін ескеріп) жасауды және осы бағдарламаны игеру критерийлерін бағалауды ұсынылады.

Аутизмі бар балаларды 2-сыныптың 2 тоқсанында *математика* пәнінен жиынтық бағалауға арналған әдістемелік нұсқаулықтар

Аутизмі бар балаларға уақыт шектеуін қоюға болмайды. Немесе дамуы қалыпты құрдастарына қарағанда екі есе көп уақыт берілуін ұсынамыз. Алдына қойылған міндетті түсінуде қиындықтар туындаған жағдайда аутизмі бар балалар педагогтан немесе педагог ассистентінен (тьютор) көмек сұрай алады. Егер балада арнайы дайындық немесе демалу кестесі болса тест өткізу үшін бұл кесте бұзылмауы керек.

Аутизмі бар балалардың көпшілігінде оқығанын түсіну қиындығы болатындықтан математикадан есеп шығаруда қиындықтар туындайды. Сондықтан есеп шығаруларын бағалау тек зияты толық сақталған балаларға ғана жүргізілуі керек. Кейбір балаларға есептегіш құралды қолдауға мүмкіндік беру керек.

«Екі таңбалы сандарды қосу және азайту. Жүздіктер. Есептер» бөлімі бойынша жиынтық бағалау

Бөлімше:	1.2 Сандармен амалдар орындау 4.3 Тізбектер 5.1 Есептер және математикалық модель
Оқу мақсаты:	2.1.2.5** Жүздіктерді ауызша қосу және азайтуды орындау. 2.1.2.8 Мынадай жағдайларда: $34+23$, $57-23$; $27+34$, $61-27$, $47+33$; $80-47$ екі таңбалы сандарды қосу және азайту алгоритмдерін қолдану. 2.4.3.1 100-ге дейінгі сандар, 1000-ға дейінгі жүздіктер тізбектерінің заңдылығын анықтау. 2.5.1.7** Екі амалмен шешілетін есептерді модельдеу және шығару.
Ойлау деңгейі:	Қолдану Анализ
Бағалау критерийі:	Білім алушы ☐ 1000 көлемінде жүздіктермен қосу және азайту амалдарын орындайды. ☐ $34+23$, $57-23$; $27+34$, $61-27$; $47+33$, $80-47$ түріндегі өрнектердің мәнін табады. ☐ 100-ге дейінгі екі таңбалы сандар тізбегіндегі және 1000-ға дейінгі жүздіктердің тізбегіндегі заңдылықты анықтайды. ☐ Құрама есептерді шығарады.
Орындау уақыты:	20 минут
<p>1-тапсырма Есептеңіз және жауабын жазыңыз.</p> <p>$800 - 500 =$ $200 + 400 =$</p> <p>2-тапсырма Амалдарды орындаңыз.</p> <p>$17 + 76 =$ <input type="text"/> <input type="text"/> $90 - 36 =$</p> <p>3-тапсырма. Заңдылықты анықтаңыз және тізбекті тағы 3 санға жалғастырыңыз.</p>	

27, 33, 39, ...

710, 610, 510, ...

4-тапсырма. Есепті шығарыңыз.

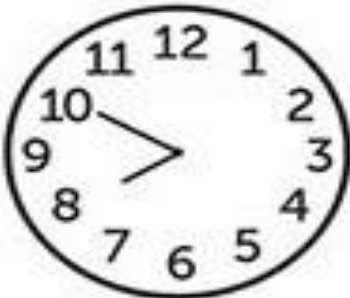
Мектептің спорт залындағы шкафта 24 футбол добы және одан 13-і артық теннис добы бар. Спорт залда барлығы қанша доп бар?

Бағалау критерийі	Тапсырма №	Дескриптор	Балл
		Білім алушы	
1000 көлемінде жүздіктермен қосу және азайту амалдарын орындайды.	1	толық жүздіктердің айырмасының мәнін табады;	1
		толық жүздіктердің қосындысының мәнін табады;	1
34+23, 57-23; 27+34, 61-27; 47+33, 80-47 түріндегі өрнектердің мәнін табады.	2	екітаңбалы сандардың қосындысының мәнін табады және жазады;	1
		толық ондықтан екітаңбалы санды азайтады;	1
100-ге дейінгі екітаңбалы сандар тізбегіндегі және 1000-ға дейінгі жүздіктердің тізбегіндегі заңдылықты анықтайды.	3	екітаңбалы сандар тізбегінің заңдылығын анықтай отырып, қатарды тағы үш санға жалғастырады;	1
		үштаңбалы сандар тізбегінің заңдылығын анықтай отырып, қатарды тағы үш санға жалғастырады;	1
Құрама есептерді шығарады.	4	есептің қысқаша шартын жазады/сызбасын сызады;	1
		бірінші орындалатын амалды таңдайды және өрнек түрінде жазады;	1
		бірінші орындалатын өрнектің мәнін табады;	1
		екінші амалды таңдайды және өрнек түрінде жазады;	1
		екінші орындалатын өрнектің мәнін табады;	1
		есептің жауабын жазады.	1
Барлығы			12

Бағлауға ұсынылып отырған жұмыстардың 1 және 2-тапсырмаларын беруге болады.

«Шамалар және өлшем бірліктер» бөлімі бойынша жиынтық бағалау

Бөлімше:	1.3 Шамалар және өлшем бірліктер
Оқу мақсаты:	2.1.3.3 Шамалар мәндерін: ұзындық (см, дм, м)/масса (кг, ц) / көлем (сыйымдылық) (л) / уақыт (сағ, мин, ай, жыл) өлшем бірліктерін салыстыру және амалдар орындау. 2.1.3.5 Циферблат бойынша уақытты анықтау: сағат және минут.
Ойлау дағдыларының деңгейі:	Қолдану
Бағалау критерийі:	Білім беруші ☐ Шамалардың арақатынасын пайдалана отырып, атаулы сандарды салыстырады. ☐ Атаулы сандармен қосу және азайту амалдарын орындайды. ☐ Уақытты анықтау үшін циферблатты қолданады.
Орындау уақыты:	10 минут
<p>1-тапсырма Салыстырыңыз:</p> <p>5 м 1 см ☐ 5 дм 11 кг ☐ 1 ц 1 сағ 6 мин ☐ 76 мин 88 л ☐ 98 л</p> <p>2-тапсырма Өрнектің мәнін табыңыз. 8 дм + 30 см = 1 м – 56 см = 3 сағ 20 мин – 20 мин = 24 кг + 76 кг =</p> <p>3-тапсырма Сағатта көрсетілген уақытты жазыңыз.</p>	
	<input type="text"/>

4-тапсырма

Циферблаттағы сағат тілдері 17 сағат 10 минутты көрсететіндей сурет салыңыз

Бағалау критерийі	Тапсырма №	Дескриптор	Балл
		Білім алушы	
Шамалардың арақатынасын пайдалана отырып, атаулы сандарды салыстырады.	1	ұзындық шамаларын салыстырады;	1
		масса шамаларын салыстырады;	1
		уақыт шамаларын салыстырады;	1
		сыйымдылық шамаларын салыстырады;	1
Атаулы сандармен қосу және азайту амалдарын орындайды.	2	ұзындық өлшем бірліктерінің қосындысының мәнін табады;	1
		ұзындық өлшем бірліктерінің айырмасының мәнін табады;	1
		уақыт өлшем бірліктерінің айырмасының мәнін табады;	1
		масса өлшем бірліктерінің қосындысының мәнін табады;	1
Уақытты анықтау үшін циферблатты қолданады.	3	сағатта көрсетілген уақытты жазады;	1
		циферблатқа берілген уақытқа сәйкес сурет салады.	1
Барлығы			10

Жоғарыда бағалауға ұсынылып отырған жұмыстардың 1,2 және 3-тапсырмаларын беруге болады.

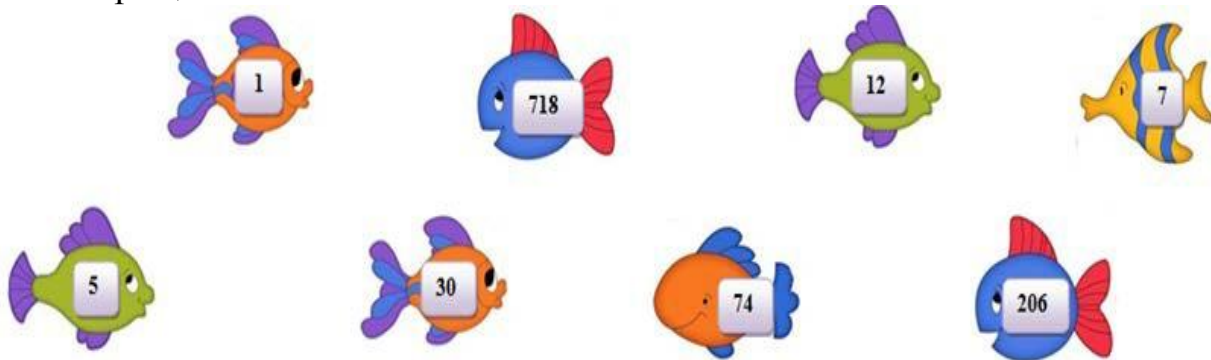
«Жиын және оның элементін белгілеу. □□және □□таңбалары» бөлімі бойынша жиынтық бағалау

Бөлімше:	4.1 Жиындар және олармен орындалатын амалдар 4.4 Заттардың комбинациялары 5.2 Математикалық тіл
Оқу мақсаты:	2.4.1.2 Сандардың жазылуындағы цифрлар саны, 2-ге бөлінуі, сандық тізбектегі алатын орындары т.б. бойынша сандық жиындар құру және жіктеу (бөліктеу).

	2.4.4.1 Қоршаған ортадағы заттардан «үш-үштен» комбинациялар жиынын құрастыру. 2.5.2.2 Жиынды белгілеу үшін латын алфавитінің бас әріптерін, жиын элементтерін белгілеу үшін латын алфавитінің кіші әріптерін; жиынға тиістілігін/тиісті еместігін белгілеу үшін, ☐ және ☐ таңбаларын пайдалану.
Ойлау дағдыларының деңгейі:	Қолдану, талдау, жинақтау және бағалау
Бағалау критерийі:	Білім алушы: <ul style="list-style-type: none"> • Сандардың топтарын жазылуындағы цифрларының саны бойынша анықтайды. • Жұп және тақ сандардың тобын құрастырады және жазады. • Сандарды сан қатарындағы орны бойынша топтайды. • Кез келген жиындардың элементтерінен «үш - үштен» комбинация құрастырады. • Жиындарды латын алфавитінің бас әрпімен, элементтерін кіші әріптермен белгілейді; • Элементтердің жиынға тиісті және тиісті еместігін белгілеу үшін ☐ және ☐ таңбаларын пайдаланады.
Орындау уақыты:	15 минут

1-тапсырма

Балықтарды **цифрларының саны** бойынша аквариумдарға бөліп орналастырыңыз.

2-тапсырма

1-ден 20-ға дейінгі тақ сандарды жазыңыз: _____

1-ден 20-ға дейінгі жұп сандарды жазыңыз: _____

3-тапсырма

20, 122, 482, 2, 605, 208, 900, 57 сандарын 200-дің алдындағы және одан кейінгі сандар тобына бөліп жазыңыз.

Кейінгі сандар

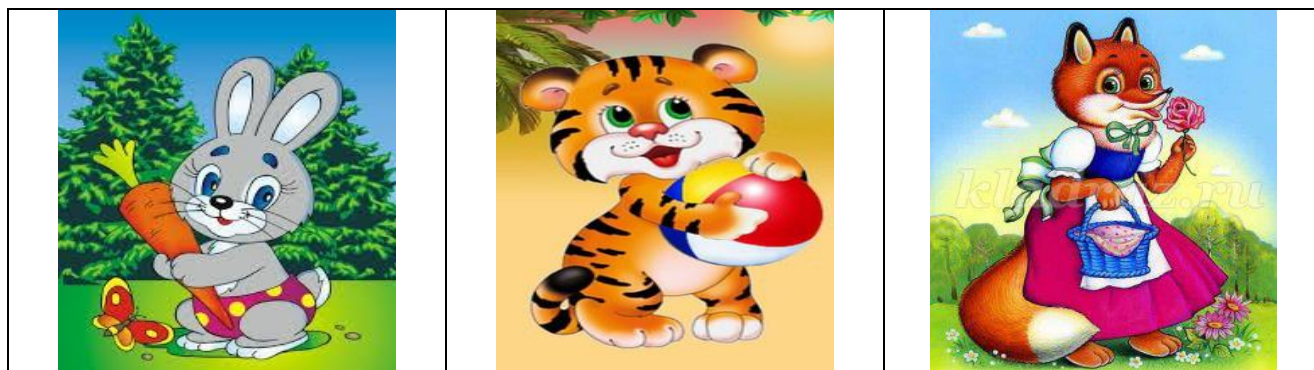
Алдындағы

4-тапсырма

Қоян, жолбарыс және түлкі бір қатарға тұрмақшы болды. Оларды неше түрлі тәсілмен орналастыруға болады?

Жазыңыз: _____.

5-тапсырма

Берілген сандарды екі жиынға біріктіріп, қоршап сызыңыз. Жиынды латын әріптерімен белгілеңіз.

33

66

400

44

600

99

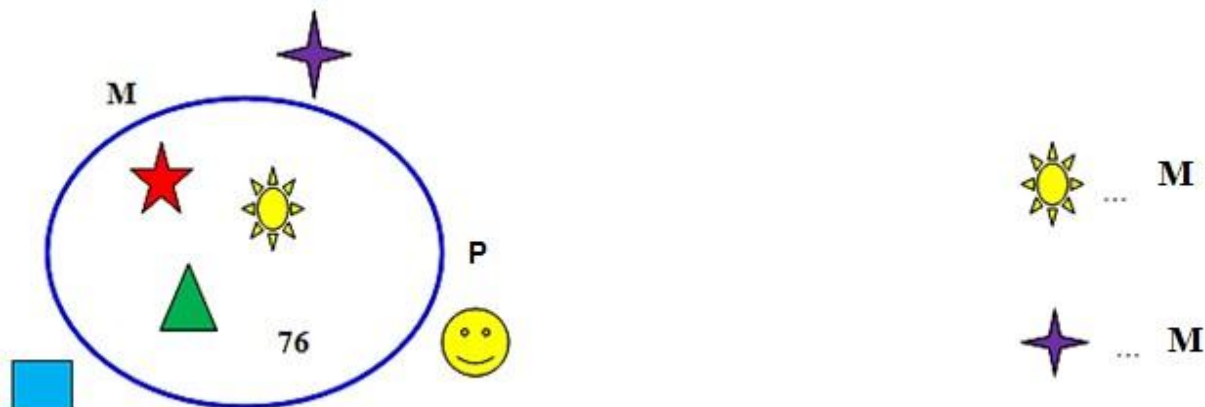
700

100

76

6-тапсырма

М жиынының элементтеріне мұқият қараңыз. Элементтердің М жиынына тиісті немесе тиісті еместігін анықтаңыз, □ және □ таңбалары арқылы жазыңыз.

Бағалау критерийі	Тапсырма №	Дескриптор	Балл
		Білім алушы	
Сандардың топтарын жазылуындағы цифрларының саны бойынша анықтайды.	1	бірінші аквариумге біртаңбалы сандарды топтастырады;	1
		екінші аквариумге екітаңбалы сандарды топтастырады;	1
		үшінші аквариумге үштаңбалы сандарды топтастырады;	1
Жұп және тақ сандардың тобын құрастырады және жазады.	2	20 көлеміндегі тақ сандарды жазады;	1
		20 көлеміндегі жұп сандарды жазады;	1
Сандарды сан қатарындағы орны бойынша топтайды.	3	200 санынан кейінгі сандарды анықтайды және жазады;	1
		200 санының алдындағы сандарды анықтайды және жазады;	1
Кез келген жиынның элементтерінен «үш-үштен» комбинация құрастырады.	4	комбинация құру тәсілдерінің санын анықтайды (6 тәсіл);	1
		комбинацияларды атайды (үштен кем емес).	1
Жиындарды латын алфавитінің бас әрпімен, элементтерін кіші әріптермен белгілейді,	5	элементтерді екі жиынға біріктіреді;	1
		жиындарды латынның бас әріптерімен белгілейді;	1
Элементтердің жиынға тиісті және тиісті еместігін белгілеу үшін	6	элементтердің жиынға тиістілігін анықтайды және сәйкес белгімен жазып көрсетеді;	1

және таңбаларын пайдаланады.	элементтердің жиынға тиісті еместігін анықтайды және сәйкес белгімен жазып көрсетеді.	1
Барлығы		13

Жоғарыда бағалауға ұсынылып отырған жұмыстардың 1, 2 тапсырмаларды беруге болады. 3-тапсырмада «келесі» және «алдыңғы» сөздерін «200-ге дейін» және «200-ден кейін» сөздерімен алмастыру ұсынылады.

«Әдебиеттік оқу» пәні

Аутизмі бар баларды 2-сыныптың 2 тоқсанында әдебиеттік оқу пәнінен жиынтық бағалауға арналған әдістемелік нұсқаулықтар

Аутизмі бар балаларда кең ауқымды зияттық дамуы болуы мүмкін: терең ақыл-есінің кемдігінен орташадан жоғары зияттық даму аралығында. Аутизмі бар балаларға ортақ белгілер: оқыған мәтіннің мазмұнын түсінудің қиындығы; метафоралар мен астарлы сөздерді тура түсіну; естігенін түсінудегі қиындықтар; ақпаратты өңдеуінің баяулығы; белсенді сөз қорының таяздығы (енжар сөз қорының қалыпты болғанының өзінде). Аутизмі бар балаларға мозаикалық түрдегі даму тән, яғни кейбір мысалы математикалық, музыкалық немесе сурет салу қабілеттері қалыпты немесе жоғары деңгейде болса, кейбір мысалы қолдың ұсақ және ірі моторикасы, сөзді қабылдау қабілеттері және т.б. төмен болуы мүмкін. Сондықтан тесттен өткізу кезінде аутизмі бар балаларға уақыт шектеуін қоюға болмайды. Немесе дамуы қалыпты кұрдастарына қарағанда екі есе көп уақыт берілуі ұсынылады. Алдына қойылған міндетті түсінуде қиындықтар туындаған жағдайда аутизмі бар балалар педагогтан немесе педагог ассистентінен (тьютор) көмек сұрай алады. Егер балада арнайы дайындық немесе демалу кестесі болса тест өткізу үшін бұл кесте бұзылмауы керек.

Аутизмі бар балаларға әдебиеттік оқу пәнін оқыту барысында негізінен бейімделген мәтіндер қолданылуы керек. Мысалы, 2-3 беттен тұратын мәтін 4-5 сөйлемнен тұратындай болып қысқартылады және әрбір сөйлем мағанасына сай келетін суретпен безендіріледі. Бағалау үшін осындай бейімделген мәтіндер мен жазылған сөйлемдер бойынша сұрақтар қолдану ұсынылады.

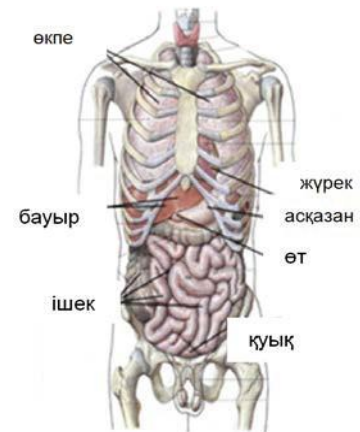
2-сыныптың 2 тоқсанында жаратылыстану пәнінен жиынтық бағалауға арналған әдістемелік нұсқаулықтар «Тірі табиғат» бөліміне жиынтық бағалау («Менің мектебім» ортақ тақырып аясында)

Бөлімше	2.3 Адам
Оқу мақсаты	2.2.3.1 Адамның тірек-қимыл жүйесінің қызметін анықтау. 2.2.3.4 Жеке гигиенаның денсаулықты сақтаудағы рөлін анықтау.
Ойлау дағдыларының деңгейі	Білу және түсіну

Бағалау критерийі	<i>Білім алушы</i> ☐ Тірек-қимыл жүйесінің қызметін түсіндіреді. ☐ Денсаулықты нығайту үшін жеке гигиеналық ережелерді сақтаудың қажеттілігін анықтайды. ☐ Жеке бас гигиенасын сақтау ережелерін құрастырады.
Орындау уақыты	15 минут

1-тапсырма

Суреттерге мұқият қараңыз. Тірек-қимыл жүйесінің атқаратын қызметін жазыңыз.

Қанқа _____

Бұлшық ет _____

Кеуде қуысы _____

2-тапсырма

Адамның жеке бас гигиенасы ережелеріне сәйкес келмейтін суретті (□) белгілеңіз.

1

2

3

4

5

6

Таңертеңгі жуыну әрекеттерінің ережесін құрастырыңыз.

1. _____
2. _____
3. _____

Бағалау критерийі	Тапсырма№	Дескриптор	Балл
		Білім алушы	
Тірек-қимыл жүйесінің қызметін түсіндіреді.	1	қаңқаның қызметін анықтайды және жазады- денені тік ұстайды;	1
		бұлшық еттің қызметін анықтайды және жазады - денені қозғалысқа келтіреді;	1
		кеуде қуысының қызметін анықтайды және жазады- ішкі ағзаларды қорғайды;	1
Денсаулықты нығайту үшін жеке гигиеналық ережелерді сақтаудың қажеттілігін анықтайды. Жеке бас гигиенасын сақтау ережелерін құрастырады.	2	тақырыпқа сәйкес емес суретті анықтайды және белгілейді;	1
		жуыну;	1
		тісті тазалау;	1
		тарану.	1
Барлығы			7

Аутизмі бар балаларға уақыт шектеуін қоюға болмайды. Немесе мүмкіндік беріп, тапсырмаларды орындау үшін денсаулығы қалыпты құрбы-құрдастарынан гөрі уақыт кем дегенде 2 есеге көп болуы керек. Сабақты түсіну қиын болған кезде, өзінің алдында тұрған міндеттерін орындай алмай қиналған кезде, аутист бала педагогтің көмегіне жүгіну тиіс.

Егер балада қандай да бір арнайы сабақ немесе демалыс режимі болатын болса, онда бұл режимді тестілеу кезінде бұзбау керек.

Бағалау үшін 2, 3 тапсырма қолданылуы мүмкін. Бірақ кейбір аутист балалардың тапсырмасын жеңілдету үшін, мұғалімнің көмекшісі сұрақты қысқаша түсіндіре алады. Мысалы, «Сен таңертең не істейсің?» (жеңілдетуге қажет болған жағдайда)

«Заттар және олардың қасиеттері» бөліміне суммативті бағалау («Туған өлкем» ортақ тақырып аясында)

Бөлімше	3.2. Ауа 3.3. Су
Оқу мақсаты	2.3.2.2 Ауаның кейбір қасиеттерін сипаттау (агрегаттық күйі, түсі, иісі). 2.3.3.1 Судың физикалық қасиеттерін анықтау (дәмсіз, иіссіз, белгілі бір формасының болмауы, аққыштығы).

Ойлау дағдыларының деңгейі	Білу және түсіну
Бағалау критерийі	<p style="text-align: center;"><i>Білім алушы</i></p> ☐ Ауаның қасиеттерін анықтайды және сипаттайды. ☐ Судың физикалық қасиеттерін сипаттайды.
Орындау уақыты	15 минут

1-тапсырма

Ауа деген не? _____

Ауаның түсі қандай? _____

Ауаның иісі қандай? _____

Ауа мөлдір ме, жоқ па? _____

2-тапсырма

Суреттерде судың қасиеттерін зерттеу тәсілдері көрсетілген. Сурет бойынша судың қасиеттерін анықтаңыз және сөйлемдерді толықтырып жазыңыз.

1

3

2

4

1. Судың _____ жоқ.

2. Судың _____ жоқ.

3. Судың _____ жоқ.

4. Су- _____.

Бағалау критерийі	Тапсырма №	Дескриптор	Балл
		Білім алушы	
Ауаның қасиеттерін анықтайды және сипаттайды.	1	- ауаның газдардың қоспасы екенін анықтайды- (газ/ азот, оттегі, көмірқышқыл газ)	1
		- ауаның түсі жок/түссіз екенін жазады;	1
		-ауаның иісі жоқ /иіссіз екенін жазады;	1
		-ауаның мөлдір екенін жазады.	1

Судың физикалық қасиеттерін сипаттайды.	2	- судың дәмі жоқ/дәмсіз екенін жазады;	1
		- судың белгілі бір пішіні жоқ екенін жазады;	1
		- судың иісі жоқ /иіссіз екенін жазады;	1
		- судың аққыш екенін жазады.	1
Барлығы			8

Аутизмі бар балаларға уақыт шектеуін қоюға болмайды. Немесе мүмкіндік беріп, тапсырмаларды орындау үшін денсаулығы қалыпты құрбы-құрдастарынан гөрі уақыт кем дегенде 2 есеге көп болуы керек. Сабақты түсіну қиын болған жағдайда, өзінің алдында тұрған міндеттерін орындай алмай қиналған кезде, аутист бала педагогтің немесе педагогтің көмекшісінің көмегіне жүгіну тиіс. Егер балада қандай да бір арнайы сабақ немесе демалыс режимі болатын болса, онда бұл режимді тестілеу кезінде бұзбау керек. Бағалау үшін 1 және 2 тапсырма қолданылуы мүмкін. Бірақ кейбір аутист балалардың тапсырмасын жеңілдету үшін, мұғалімнің көмекшісі сұрақты қысқаша түсіндіре алады.

Дүниетану

2-сынып 2 тоқсанның «Менің мектебім» бөлімін бағалау үшін 1,2,3-тапсырмалар ұсынылады. Кейбір балалар үшін тапсырманың тұжырымдамасын жеңілдетіп жасау керек (қажет болған жағдайда тапсырманы жеңілдетуді педагог ассистенті (тьютор) жасай алады).

Аутизмі бар 1-сынып білім алушыларын жиынтық бағалау (Астана қ., № 71 мектеп-лицейі педагогтарының жұмыс тәжірибесінен).

Жиынтық бағалау бойынша әдістемелік ұсынымдар

Сауат ашу

«Сауат ашу» пәнінен 4-тоқсанға арналған жиынтық бағалаудың тапсырмалары:

Тыңдалым және айтылым:

Мәтінді мұқият тыңдаңыз және берілген тапсырмаларды орындаңыз.

Бір күні бақшадағы көкөністер өздерінің адамға тигізетін пайдасы туралы дауласып қалыпты. Дауды қияр бастапты.

- Адамға мен пайдалымын. Мен тез өсемін. Бәріңнен бұрын пісемін. Адам мені көп пайдаланады, - деп мақтаныпты ол.

- Жоқ, бәрінен де мен пайдалымын. Менің ақ түсімнен адамдар қант алады, қызыл түсім нәр береді. Ешқандай зияным жоқ, - деп сөзге қызылша араласыпты.

- Ал менің шырыным өте пайдалы. Ол адамдарға күш береді, – депті сәбіз.

Бұл әңгімеге бақшадағы басқа көкөністер де қосылыпты. Олар бірін-бірі жеңе алмай ұзақ дауласып, ақырында адамның өзінен сұрауды жөн көріпті.

1. Дауға қандай көкөністер қатысты?

- A) қияр, қызанақ, сәбіз
- B) қызылша, картоп, қияр
- C) қияр, қызылша, сәбіз
- D) сәбіз, қызылша, пияз.

2. Сұрақтарға жауап беріңіз:

- Көкөністер не туралы дауласты?
- Сіз қай көкөніс пайдалы деп ойлайсыз? Неліктен?

Оқылым

1. Мәтінді оқыңыз. Мәтіннің бөліктерін анықтаңыз және байланыстырып сызыңыз.

Мұғалім бұлақ суының пайдасы туралы айтып берді. Бұл асқазан ауруларын емдейтін шипалы су болып шықты.		басы
Жазғы демалыста балалар тауға саяхатқа шықты. Қайрат пен Мұқан алға озып кетті.		ортасы
Олар тау етегіндегі мөлдір бұлақтың басына келді. Су ішті. Судың дәмі ерекше екен. Бұлақ басына басқа балалар да келді. Олар судың дәмі туралы әр түрлі пікірлер айтты.		соңы

2. Мәтіннің мазмұны бойынша тапсырмалар:

- Мәтінге ат қойыңыз.
- Бұлақтың суы қандай екен?
- Мәтіннің жанрын анықтаңыз

Жазылым

1. Суреттің орнына тиісті сөзді қойып, сөйлем құрастырып жазыңыз.

1) Мараттың .....деген, бар, Ақтөс.

2) Ақтөс сүйкімді, өте.

3) Марат көреді, жақсы

Балл қою кестесі (*Тыңдалым және айтылым*)

Тапсырма №	Жауап	Балл	Қосымша ақпарат
1	(С)	1	Мәтіннің
	Өздерінің пайдасы туралы айтысты/Өздерінің адамға тигізетін	1	мазмұнына сәйкес кез келген дұрыс

2	пайдасы туралы дауласты	1	жауап кабылданады
	Көкөністердің бәрі де пайдалы/ Барлық көкөністің пайдасы бар		
Барлығы:		3	

Балл қою кестесі (Оқылым)

Тапсырма №	Жауап	Балл	Қосымша ақпарат
1	Мәтіннің құрылымын анықтайды-басы	1	
	Мәтіннің құрылымын анықтайды – оқиғаның өрбуі (ортасы)	1	
	Мәтіннің құрылымын анықтайды - соңы	1	
2	Мәтіннің тақырыбын анықтайды	1	
	Мәтін бойынша сұраққа жауап береді	1	
	Мәтіннің жанрын анықтайды	1	
Барлығы:		6	

Балл қою кестесі (Жазылым)

Тапсырма №	Жауап	Балл	Қосымша ақпарат
1	Мараттың Ақтөс деген күшігі бар.	1	Білім алушылар сөйлемді және жалқы есімдерді бас әріптермен жазады
	Ақтөс – өте сүйкімді күшік.	1	
	Марат күшігін жақсы көреді.	1	
Барлығы:		3	

Тоқсан бойынша жиынтық бағалауға шолу

Ұзақтығы – 40 минут

Оқылым – 20 минут

Жазылым – 20 минут

Тыңдалым және айтылым бөлек тексеріледі.

Балл саны – 12 балл.

Тоқсан бойынша жиынтық бағалауда әр түрлі тапсырмалар: бірнеше жауап таңдауға болатын сұрақтар, қысқа/толық жауапты қажет ететін сұрақтар қолданылады. Берілген нұсқа бірнеше жауапты таңдауы бар сұрақтарды, қысқа және толық жауапты қажет ететін сұрақтарды қамтитын 5 тапсырмадан тұрады.

Тапсырма бірнеше құрылымдық бөліктерден/сұрақтардан тұруы мүмкін. Бірінші тапсырма тыңдалым және айтылым дағдысын, екінші тапсырма оқылым, үшіншісі жазылым дағдысын тексеруге бағытталған.

Аутистік спектрінің бұзылуы бар балаларға бағытталған жұмысқа әдістемелік ұсынымдар:

Тыңдалым және айтылым дағдыларын меңгерген балаларға №1 тапсырма ұсынылады. Баланың психофизиологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, оқу үшін мәтіннің бір ғана бөлімі ұсынылады. Логопедиялық сипаттағы бұзылыстары бар балаларға тапсырмаларды бөліктерге бөліп орындау, яғни мұғалімнің түсіндіруін немесе ауызша жеткізуін қажет етпейтін тапсырмалардың бөліктерін орындау ұсынылады.

Тапсырмалар жүйелі іс-әрекеттерге пікір білдіру арқылы орындалады. Сонымен қатар, аталған балалардың сырқатының ерекшелігіне байланысты материалдарды түрлендіру ұсынылады.

«Математика» пәні

«Математика» пәні бойынша 4-тоқсанға арналған жиынтық бағалаудың тапсырмалары

1. Анасы ұлынан дүкеннен тоқаш сатып алып келуді өтінді. Тоқаш 16 теңге тұрады. Тоқаштың құнын төлеу үшін бала сатушыға қандай монеталарды бере алады?

Екі түрлі нұсқасын жазып көрсетіңіз.

Төмендегі монеталарды қолданыңыз. Бірдей монеталарды бірнеше рет қолдануға болады.

1-нұсқа _____

2-нұсқа _____

1. Есепті шығарыңыз.

Жағажайға 7 ұл және ұлдардан 4-еуі кем қыз бала келді. Жағажайға неше қыз бала келді?

3. Суретке қараңыз. Ақиқат тұжырымды (✓) белгілеңіз.

- A) жеміс жасыл түсті
- B) жемістің сүйегі бар
- C) жемістің сүйегі жоқ
- D) жеміс үшбұрыш пішінді

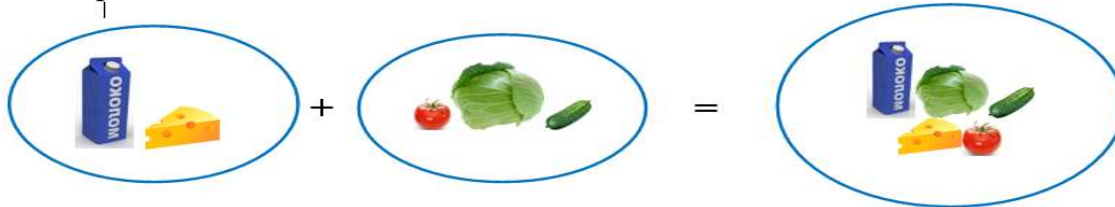
4. Суреттерге мұқият қараңыз. Оларды ортақ белгілері бойынша біріктіріңіз.

Бірінші жиынға қатысты суреттердің нөмірін бірінші сопақшаға, екінші жиынға қатысты суреттердің нөмірін екінші сопақшаның ішіне жазыңыз.

121

5. Суреттерге мұқият қараңыз. Нәтижесін тиісті тұжырыммен сәйкестендіріңіз.

Жиындардың бірігуі

Жиынның бөлігін айырып алу

6. Салыстырыңыз. >, <, = таңбаларының тиістісін қойыңыз.

30 см 3дм   12 л 10 л   6 кг 60 кг

7. Амалдарды орындаңыз.

$70 \text{ кг} - 60 \text{ кг} =$

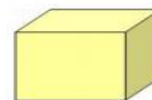
$90 \text{ л} - 40 \text{ л} =$

$1 \text{ дм} - 8 \text{ см} =$

8. Бір жазық фигураның және бір кеңістік денесінің суретін салыңыз.

_____

9. Берілген суреттегі заттардың пішіні қандай геометриялық фигураларға ұқсайды? Бағытпен сәйкестендіріңіз.

Балл қою кестесі

№	Жауап	Балл	Қосымша ақпарат
1	$10 + 2 + 2 + 2$ $5 + 5 + 1 + 1 + 2 + 2$ $10 + 1 + 1 + 1 + 1 + 1 + 1$ $2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2$	2	1) Берілген есепте монеталарды жинаудың екі түрлі тәсілін көрсету талап етіледі және олардың әрқайсысы 1 балмен бағаланады. 2) 16 теңгені жинауға қатысты басқа да дұрыс тәсілдер қабылданады.
2	Ұлдар - 7 Қыздар -?, 4-уі кем.	1	Білім алушы есептің сызбасын сызуы да мүмкін..
	7 - 4 – амал таңбасын дұрыс таңдайды;	1	
	7 - 4 = 3 (қ.) – өрнектің мәнін дұрыс есептейді;	1	
	Жауабы: жағажайға 3 қыз келді.	1	
3	В)	1	
4	1,4	1	Жиындардың басқа нұсқалары да қабылданады.
	2,3, 5	1	
5	Жиындардың бірігуі	1	
6	=	1	
	<	1	
	>	1	
7	10 кг	1	

	50 л	1	
	2 см	1	
8	Жазық фигураның суретін салады	1	
	Кеңістік денесінің суретін салады	1	
9	Бөшкенің пішінін цилиндрмен сәйкестендіреді	1	
	Үйдің пішінін кубпен сәйкестендіреді	1	
Барлығы		20	

Аутистік спектрінің бұзылуы (АСБ) бар балаларды 1 - сыныптың 4 - тоқсанындағы математика бойынша жиынтық бағалауға әдістемелік ұсынымдар

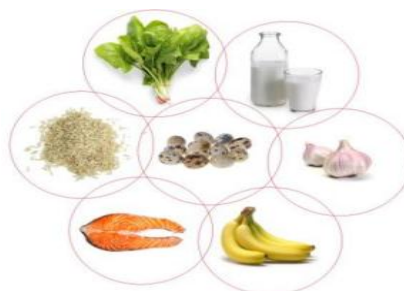
Аутистік спектрінің бұзылуы бар балалардың сырқатының ерекшелігі ескеріліп, мұндай балаларға арналған тапсырмалар дифференциалданады. Ұсынылған 9 тапсырманың ішінен синтезсіз, үстіртін талдауды талап ететін, күрделілігі төмен тапсырмаларға басымдық беріледі. Аталған балалардың визуалды қабылдау ерекшеліктерін ескере отырып, көрнекілік материалдарымен берілетін тапсырмаларды ұсыну қажет. Білім алушылар қысқа жауапты талап ететін сұрақтарға ғана жауап береді. Аталған жұмыстардан жиынтық бағалау үшін №1, 3, 4, 9 тапсырмалар ұсынылады. Тапсырманы білім алушы жүйелі іс-әрекетке пікір білдіру арқылы орындайды

«Дүниетану» пәні

1-сыныпқа арналған «Дүниетану» пәнінен 4-тоқсанға арналған жиынтық бағалаудың тарсырмалары

1. Суреттегі тағамдар қандай түрге жатады?

- A) зиянды тағамдар
- B) сүт тағамдары
- C) пайдалы тағамдар
- D) нан тағамдары

2. Зиянды тағамдар қатарын анықтаңыз

- A) апельсин, айран, табиғи шырын
- B) майонез, газдалған сусын, кетчуп
- C) сәбіз, ірімшік, газдалған сусын
- D) қаймақ, майонез, күріш ботқасы

3. Денені және киімді таза ұстау _____ деп аталады.

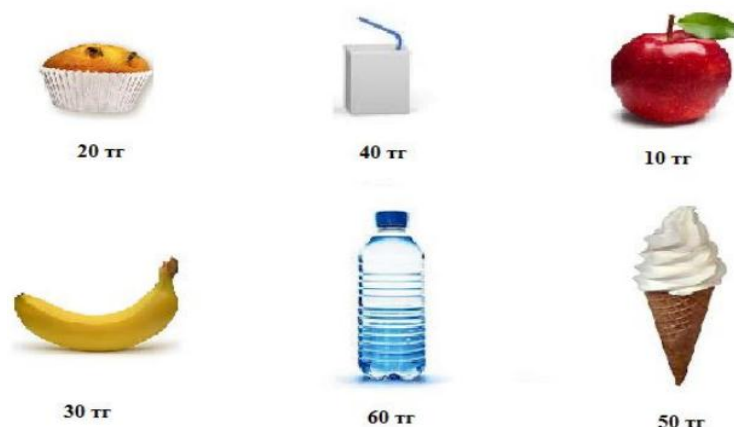

- A) табыс
- B) гигиена
- C) бақыт
- D) иммунитет

4. Жеке бас гигиенасының негізгі ережесін анықтаңыз.

- A) Әр адам дұрыс тамақтану керек.
- B) Әр адамның жеке заттары болу керек.
- C) Әр адам спортпен айналысу керек.
- D) Әр адам сәнді киім кию керек.

5. Саматтың 100 теңгесі бар. Ол осы ақшаға қандай үш түрлі тағам сатып ала алады?

Саматқа үш түрлі тағам таңдауға көмектесіңіз.

Екі түрлі нұсқасын жазып көрсетіңіз.

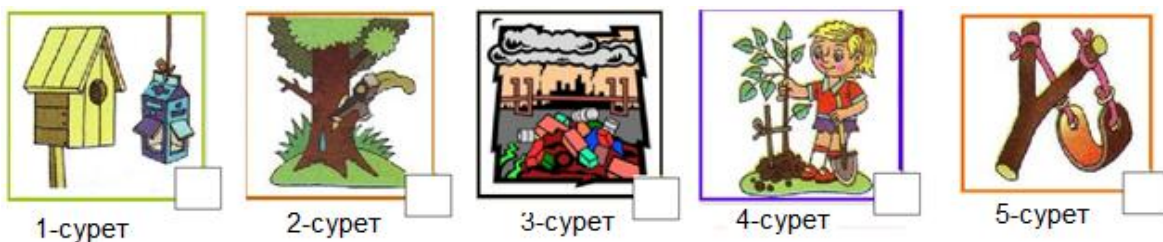
1. _____
2. _____

6. Ежелгі адамдардың өмірі туралы суретке мұқият қараңыз. Сұрақтарға жауап беріңіз.

1. Ежелгі адамдар қайда тұрған?
2. Олар тамақты қалай тауып жеген?
3. Киімдерін неден тіккен?
4. Еңбек құралдарын неден жасаған?
5. Отты қайдан алған?

7. Адамдар табиғатқа қандай зиян келтіреді? Табиғатқа зиян келтіретін үш суретті тауып, (✓) белгілеңіз.

1-сурет

2-сурет

3-сурет

4-сурет

5-сурет

8. Суреттерде табиғатта өзін-өзі ұстаудың қандай ережелері бейнеленген? Жазыңыз.

- 1) Гүлдерді _____ болмайды.
- 2) Ағаштардың бұтақтарын _____ болмайды.
- 3) Құстардың ұясына _____ болмайды.
- 4) Жануарларды _____ болмайды.

9. а) Суретке мұқият қараңыз. Берілген мақалдардың қайсысы суретке сай келеді

- А) Отансыз адам - ормансыз бұлбұл.
- В) Уақыттың бос өткені – өмірдің бос кеткені.
- С) Таза болса табиғат – аман болар адамзат.
- Д) Дос жылатып, дұшпан күлдіріп айтады.

б) Балаларға қандай кеңес берер едіңіз? Өз ойыңызды жазыңыз.

Балл қою кестесі

Сұрақ №	Жауап	Балл	Қосымша ақпарат
1	С)	1	
2	В)	1	
3	В)	1	
4	В)	1	
5	Жауап нұсқалары:	2	Кез келген екі дұрыс жауап

	1. су, банан, алма 2. кекс, банан, балмұздақ 3. балмұздақ, шырын, алма		қабылданады. Әр дұрыс жауапқа 1 балл қойылады.
6	Үңгірде/шалашта/үңгірде және шалашта	1	
	Аң аулау/терімшілік/аң аулау және терімшілік	1	
	Теріден/жануарлардың терісінен/жабайы жануарлардың терісінен	1	
	Тастан/ағаштан/тастан және ағаштан	1	
	Найзағайдан/тастарды бір-біріне соғу арқылы/ найзағайдан және тастарды бір-біріне соғу арқылы/тастардан	1	
7	2-сурет	1	
	3-сурет	1	
	5-сурет	1	
8	Үзуге/жұлуға болмайды	1	Балл қоюда грамматикалық қателер есепке алынбайды.
	Сындыруға / кесуге болмайды	1	
	Тиісуге/бұзуға/ұстауға болмайды	1	
	Тиісуге/зиян келтіруге болмайды	1	
9 а)	С)	1	
9 б)	Оқушылардың ықтимал жауаптары: Орманды ластамаңдар/ Қоқыс қалдырмаңдар/ Тазалықты сақтаңдар/ Табиғатты аялаңдар/От жақпаңдар./Отты өшіріңдер.	1	Суреттің мазмұнына сәйкес кез келген дұрыс жауаптар қабылданады.
Барлығы		20	

Жиынтық бағалауды өткізгенде күрделі талдауды қажет ететін тапсырмаларды алып тастау ұсынылады. Аталған балалардың визуалды қабылдау және көрнекі-бейнелі ойлауын ескере отырып, №1 сұрақсыз, №5, №6 әр сұрақты алдын ала түсіндіру арқылы, №7 тапсырмалар ұсынылады. Терең логикалық ой қорытындысына бағытталған сұрақтар алынып тасталуы қажет.

Қорытынды

ЭЫДҰ әлемнің күннен күнге бұрын белгісіз жаһандық сын-қатерлермен бетпе-бет келіп отырғанын және осал, алдын ала болжауға болмайтындай болып келе жатқанын негізге алады.

VUCA әлемі (Volatile – тұрақсыз, Uncertain – белгісіз, Complex – күрделі, Ambiguous – қайшылықты). VUCA әлемі – бұл тез ауысатын технологиялар (біз 4-ші технологиялық революцияның кезеңінде өмір сүрудеміз), табиғи апаттар, техногендік апаттар, жаңа әлемдік тұрақсыздық қатері, жаһандық демографиялық теңгерімсіздік, үдемелі әлеуметтік тұрақсыздық пен сәйкессіздіктер, жұмыссыздар мен NEET буыны үлесінің артуы.

XVII ғасырдың адамы бүкіл өмір бойы алатын және өңдейтін ақпаратын қазіргі заманғы адам 1 айда алып, өңдейді.

Енді жас адамды мұндай жағдайларда өмір сүруге дайындау үшін академиялық білім, функционалдық дағдылар, тұлғалық құзыреттілік пен қарым-қатынастар жеткіліксіз.

Озық экономикалар «білетін адам» білім беру мақсатынан «шығармашылықпен ойлай алатын, әрекет ете алатын, өзін-өзі дамыта алатын адам» мақсатына ауысуын талап етеді.

Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың объективті және әділ жүйесі білім беру мазмұнының ажырамас бөлігі болып табылады.

Көптеген онжылдықтар бойына білім алушылардың оқу жетістігін бағалау басқа білім алушылардың нәтижесімен салыстыру түрінде болып келді және бұлай бағалау тәсілінің көптеген кемшіліктері болды. Білім алушылардың оқу жетістіктерін жаңа бағалау жүйесін әзірлеу үшін «НЗМ» ДББҰ, «Мирас» мектебінің тәжірибесі зерделеніп, еліміздің 30 пилоттық мектебінде жаңа бағалау жүйесінің апробациясы өткізілді.

Білім алушылардың оқу жетістігін критериалды бағалау жүйесі бойынша әзірленген тұжырымдамада мақсаты мен міндеттері, іске асыру кезеңдері, қатері, күтілетін нәтижелері және практикалық маңыздылығы анықталды.

Әзірленген әдістемелік құралда оның ішінде, жынттық бағалау, белгілі бір оқу кезеңдері мен оқу бағдарламаларын меңгеруі бойынша қойылған балл мен бағаларды мұғалімдерге, білім алушыларға және ата-аналарға көрсетуге арналған бағалау жүйесінің маңызы ашылған.

Білім беру процесінде жиынтық бағалау бойынша білім алуға ерекше қажеттіліктері бар болашақты құрудың негізі болып есептелетін оқушыларға бағалау бойынша балаларды қолдау үшін ұсынымдамалар берілген. Бағалау бойынша мұндай тәсіл оқу материалының меңгерілгенін, білім алушылардың практикалық дағдылары қалыптасқанын, білім беру процесіндегі проблемаларды анықтауға мүмкіндік береді.

Жиынтық бағалау бойынша әдістемелік ұсынымдамалар мұғалімге білім алушылардың оқу жетістіктерін жоспарлауға және білім алуға ерекше қажеттіліктері бар оқушыларды бағалауға мүмкіндік береді [29].

Бүгінгі мектеп оқушылары – интеллектуалды ұлт әлеуеті және олардан

еліміздің болашағы тәуелді болады.

Жаһандық қайта құру және әлемдік трендтер мектептегі білім мазмұнын жаңартудың қарқынын тездетуді талап етеді және білім алушылардың жетістіктерін бағалаудың жаңа жүйесі, сондай-ақ, білім сапасын арттырудың шарты болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии. – М.: Педагогика. 1989. – 190-б.
2. Березовин Н.А., Цырельчук Н.А., Чеховских М.И. Психология и педагогика. 2 бөлімде. Минск. – 2002. 2-б. (Керролл және Блум бойынша).
3. сайт: <http://www.miras.kz/ru/component/content/article/24>.
4. «Білім алушылардың үлгеріміне ағымдық бақылау, аралық және қорытынды аттестаттау өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына өзгеріс енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 6 маусымдағы № 265 бұйрығы.
5. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы // ҚР 13.11.2015 жылғы № 398-V; 03.12.2015 жылғы № 433-V заңдарымен енгізілген өзгерістерімен 56-бап.
6. Karagiannis A., Stainback S., Stainback W. Historical overview of inclusion // A guide for educators / By ed. S. Stainback, W. Stainback. — Baltimore: Paul H. Brookes, 1996. — P. 17-28.
7. Harrower J.K, Dunlap G. Including Children With Autism in General Education Classrooms. A Review of Effective Strategies // Behavior modification. — 2001. — 25 (5). — 762-784.
8. Joseph R.M., Tager Flusberg H., Lord C. Cognitive profiles and social-communicative functioning in children with autism spectrum disorder // Journal of Child Psychology and Psychiatry. — 2002. — 43. — 807-821.
9. Aune B., Burt B., Gennaro P. Behavior Solutions for the Inclusive Classroom // Future Horizons. — 2010.
10. «Жалпы білім беру ұйымдарының (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беру) түрлері бойынша қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 17 қыркүйектегі № 375 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 13 қыркүйектегі № 60 бұйрығы.
11. сайт: <http://smk.edu.kz>.
12. Блум Б.С. (1956). Классификация учебных целей. Нью Йорк: Лонгман.
13. Блум Б.С., Кратвиль Д. (1956). Таксономия целей обучения. Нью Йорк: Лонгман.
14. Блэк П., Уильям Д. (2009). Педагогические исследования: формативное оценивание. Британ ғылыми зерттеу журналы, № 29.
15. Вуд Д., Брунер, Дж. С., Росс, Г. (1976). Скаффолдинг, тьюторство и компьютерное сопровождение обучения. Балалар психологиясы және психиатриясы журналы, 17(2), 89-100.
16. Выготский Л.С. (1978). Развитие высших психических функций. Москва: изд. АПН РСФСР.

17. Педагогикалық шеберлік орталығы Кембридж университетінің Білім беру факультетімен бірлесіп әзірлеген біліктілікті арттыру бағдарламаларына арналған глоссарий: оқу-әдістемелік құрал (2012). Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы.

18. Зимняя И.А. (1973). Психология слушания и говорения. Москва: Докторлық диссертация.

19. Логвина И., Рождественская Л. Инструменты формирующего оценивания в деятельности учителя-предметника. Мұғалімге арналған құрал. – Нарва, 2012. – 48-бет.

20. Оценивание учебных достижений учащихся. Әдістемелік басшылық/Құраст. Р. Х. Шакиров, А.А. Буркитова, О.И. Дудкина. – Б.: «Билим», 2012. – 80-бет.

20. ЕБДҰ (2014). Ұлттық білім саясатына шолу. Қазақстандағы орта білім.

21. Пинская М.А. Формирующее оценивание: оценивание в классе: Оқу құралы. – М.: Логос, 2010. – 264-бет.

22. Уигнис Г. и Тай Дж. (2011). Что такое «обратный дизайн»?

23. Уильям Д. (2008). Изменяя практику в классе. Заметки из исследований Ширли Кларка, Дилана Уильяма и Национальной стратегии.

24. Уильям Д. и Томсон М. (2007). *5 основных стратегий для формативного оценивания.*

25. Фишман И.С., Голуб Г.Б. Формирующая оценка образовательных результатов учащихся: Әдістемелік құрал. - Самара: «Учебная литература» баспасы, 2007. – 244-бет.

26. Шамова Т.И. Современные средства оценивания результатов обучения в школе. – Москва: Педагогическое общество России/2007. – 176-бет.

27. Д. Митчелл. Эффективные педагогические технологии специального и инклюзивного образования. М.: Перспектива, 2011 ж.

28. Инклюзивті білім беру саласындағы саясаттың негізгі принциптері. Париж: ЮНЕСКО, 2009 ж.

29. Специальная педагогика.//Н.М.Назарова ред. – М.: Академия, 2000 ж.

Мазмұны

Кіріспе.....	5
1. Критериалды бағалау жүйесі аясындағы қорытынды жиынтық жұмыс.....	7
2. Жиынтық бағалаудың тәртібі.....	21
3. Инклюзивті білім беруді есепке ала отырып, бастауыш мектептің оқу пәндері бойынша қорытынды жиынтық жұмыс бойынша әдістемелік ұсынымдар.....	31
Қорытынды.....	92
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.....	94
Қосымшалар.....	97

Тоқсандық жиынтық бағалауды өткізу бойынша мұғалімдерге арналған нұсқау

Білім алушылар орындарына жайғасып, тоқсандық жиынтық бағалау жұмысын орындауға дайын болған кезде мұғалім төмендегілерді орындауы қажет:

- Тапсырманы білім алушы отырған партаның үстіне бетін төмен қаратып қояды, бетті аударып қарамауын өтінеді.

- Білім алушыларға бағалауды өткізу ережелерін сақтау қажеттігі туралы түсіндіру жұмыстарын жүргізеді.

- Бағалауды өткізу кезінде білім алушылардың бір-бірімен сөйлесуіне, көмек сұрауына, біреуге көмектесуіне болмайтыны туралы ескертіледі.

- Білім алушылардың тапсырманы орындауға қажетті құралдарының бар екеніне көз жеткізеді.

- Білім алушылардан тапсырма парағының бетін аударып, өзі туралы мәліметті толтыруын сұрайды: білім алушының тегі, аты және сыныбы (мектебі).

- Алғашқы беттегі нұсқауды дауыстап оқып, жұмысты орындауға берілген уақытты хабарлайды. Бағалау жүргізіліп жатқан кезде білім алушылардың бір-бірімен сөйлеспеу керектігін ескертеді.

- Білім алушылардың нұсқауды түсінгеніне көз жеткізеді, сұрақ туындаған жағдайда жиынтық бағалау жұмысы басталмас бұрын жауап береді.

- Тақтаға басталу және аяқталу уақытын жазады, білім алушылар хабардар болу үшін қосымша дауыстап айтады.

- Бағалау жүріп жатқан кезде білім алушылардың жұмысты өз бетінше орындап жатқанына көз жеткізеді. Олар бір-бірімен сөйлеспеуі қажет, бір-бірінен көшіруіне болмайды.

- Білім алушылардың тапсырманы орындау кезінде көмек болатын қосымша құралдарды қолданбағанына көз жеткізеді, мысалы, сөздіктер немесе калькуляторлар (егер аталған заттар тоқсандық жиынтық бағалаудың спецификациясында қарастырылмаған болса).

- Білім алушыларға «Математика», «Жаратылыстану» сияқты пәндерден шешу жолдарын көрсетіп, содан соң ғана жауап жазу бағанына тек нақты жауапты жазу қажеттігін түсіндіреді.

- Бағалау өтіп жатқан кезде мұғалім нұсқауға немесе жұмысты орындау уақытына қатысты сұрақтарға жауап береді. Мұғалім білім алушылардың жазуына, сұрақты өзгертіп айтуға көмектесуіне немесе ақпарат беруіне болмайды.

- Білім алушылардың келген, келмегенін белгілеп алу қажет. Білім алушылардың жас ерекшелігіне қарай анықталған уақыт аралығы, яғни жұмысты орындауға неше уақыт қалғаны туралы ақпарат беру маңызды. Бағалау жұмысын аяқтауға 5 минут қалғанын білім алушыларға әрқашан ескертіп отыру қажет.

- Егер кейбір білім алушылар жиынтық бағалау жұмысын белгіленген уақыттан бұрын орындайтын болса, өз жауаптарын қайта қарап шығуын өтінеді. Жиынтық бағалау жұмысын орындау уақыты аяқталған соң білім алушылардан жұмысты орындауды тоқтатуын және қалам/ қарындаштарын үстел үстіне қоюын өтінеді. Барлық жұмыс жиналып біткенше білім алушылардың бір-бірімен сөйлеспеуі және тыныш отыруы өте маңызды.

**Бөлімді/өтпелі тақырыпты (айдар) жиынтық бағалау қорытындысы
бойынша ата-аналарға ақпарат**

Білім алушының аты-жөні	_____	Пән Сынып	_____
Токсан _____ Бөлімді/өтпелі тақырыпты суммативті бағалау « _____ »			
Бағалау критерийлері	Оқу жетістіктерінің деңгейі		
	Төмен	Орташа	Жоғары
(бағалау критерийлерін құрастыру)	(бағалау критерийлері бойынша білім алушылардың оқу жетістіктерінің төменгі деңгейін сипаттау)	(бағалау критерийлері бойынша білім алушылардың оқу жетістіктерінің орташа деңгейін сипаттау)	(бағалау критерийлері бойынша білім алушылардың оқу жетістіктерінің жоғары деңгейін сипаттау)
(бағалау критерийлерін құрастыру)	(бағалау критерийлері бойынша білім алушылардың оқу жетістіктерінің төменгі деңгейін сипаттау)	(бағалау критерийлері бойынша білім алушылардың оқу жетістіктерінің орташа деңгейін сипаттау)	(бағалау критерийлері бойынша білім алушылардың оқу жетістіктерінің жоғары деңгейін сипаттау)
Оқытушының қосымша пікірі:	(оқытушының пікірі)		

Б. Блум таксономиясына сәйкес бағалау критерийлерін бөлу

Мақсатқа жету кезеңдерін анықтау мақсатында, ойлау дағдылары деңгейлері бойынша бөлінетін, Б.Блумның білім беру мақсаттары таксономиясына сәйкес бағалау критерийлері жасалынады.

Блум таксономиясы - 1956 жылы американдық психолог Бенжамин Блуммен ұсынылған, ойлау дағдыларының алты деңгейін бағамдайтын когнитивті саладағы білім беру мақсаттарының педагогикалық классификациясы.

Анықталған дағдыларды тура бағалау критериялды бағалаудың маңызды аспектісі болып табылады. Ойлау дағдыларының деңгейлері үш топқа бөліп қарастырылған:

- білім және түсінік:
- қолдану;
- жоғары тәртіп дағдысы (анализ, синтез, бағалау).

Бағаланатын дағдалардың сипаттамасы

Ойлау дағдыларының топтары	Сипаттамасы	Етістіктер
Білім және түсінік	Нақты деректерді, ақпарат пен суреттеуді, есте сақтау немесе жаңғырту қабілеттіліктерін бағалау, ақпаратты болжамдау немесе түсіндіру, дұрыс жаңғырту арқылы меңгерілген материалды түсіну және жеткізу.	Санайды, есте сақтайды, атайды, талқылайды, анықтайды, айтады, жазып алады, қайталайды, көрсетеді, хабарлайды.

<p>Қолданылуы</p>	<p>Нақты және жаңа жағдайлардағы проблеманы шешу барысында меңгерілген материалдарды қолдану қабілеттіліктерін бағалау. Практикалық жұмыс, тәжірибелер, жобалық жұмыстар, проблемаларды шешу және жаңа немесе түрлі өнімдерді жасау, меңгерілген білімдерді көрсетудің жолы болып табылады.</p>	<p>Қолданады, есептейді, өзгертеді, таңдайды, жіктейді, аяқтайды, көрсетеді, табады, сахналайды, жұмылдырады, зерттейді, зерттеу жүргізеді, безендіреді, жеткізеді, түрлендіреді (жетілдіреді), ара қатынасын белгілейді, жоспарлайды, көрсетеді, шешеді, қолданады, құрастырады, пайдаланады.</p>
<p>Анализ, синтез және бағалау</p>	<p>Қабілетті бағалау: - ақпараттық материалдарды құрамдас бөліктерге бөлу, себеп немесе салдарын анықтау арқылы шешім шығару мақсатында ақпараттарды зерттеу, ойды тұжырымдау, жалпы ережелерді негіздеу үшін айғақтарды табу; - жаңа мәтінге (идеяларды, элементтерді) қосу, араластыру, мысалы, хабарлама (сөз сөйлеу, баяндама), іс-әрекет жоспары, сызбалар, қолда бар мәліметтерді реттеу; - аталған немесе өзге де материалдардың мағынасын бағалау (пайымдау, көркем-өнер туындылары, зерттеу мәліметтерін).</p>	<p>Талдайды, бағалайды, топтастырады, есептейді, категориялайды (санаттайды), жіктейді, салыстырады, байланыстырады, қарама-қарсы қояды, сын-пікір айтады, талқылайды, дифференциялайды, ажыратады, бөледі, зерттейді, тәжірибе жүргізеді, түсіндіреді, шығарады, ара қатынасын белгілейді, таңдайды, бөледі, тексереді, бөліп алады.</p> <p>Топтастырады, жинайды, құрамдастырады, жасайды, құрады, әзірлеу, тұжырымдайды, жалпылайды, біріктіреді, жетілдіреді, ұйымдастырады, жоспарлайды, ұсынады, топтастырады, орнатады, біріктіреді, аргументтейді, негіздейді, келісіледі, салыстырады, жасайды.</p> <p>Дәлелдейді, таңдайды, салыстырады, қорытынды шығарады, сендіреді, негіздейді, түсіндіреді, өлшейді, болжамдайды, болжайды, көркемдейді, ұсынады, бөліп қарастырады, қосындылайды, қолдайды, тексереді, бағалайды, жеткізеді.</p>

Бағалау критерийлерін жасау барысында, оқытушы ойлау дағдыларының әр деңгейін көрсететін етістіктерді пайдалана алады.

***Пән бойынша бағалау критерийлерін жасау үлгісі
«Математика», 1-сынып***

Білім беру мақсаты	Бағалау критерийі	Ойлау дағдыларының тобы
	<i>Білім алушы</i>	
Жазық (үшбұрыш, шеңбер, шаршы, тікбұрыш) / кеңістіктегі (текше, шар, цилиндр, конус, пирамида) фигураларды ажырата білу және қоршаған ортадағы заттармен оларды байланыстыру.	Жазық (үшбұрыш, шеңбер, шаршы, тікбұрыш) және кеңістіктегі (текше, шар, цилиндр, конус, пирамида) фигураларды ажырата біледі және атайды.	Білім және түсінік
	Жазық және кеңістіктегі фигураларды ажырата алады.	
	Фигураларды қоршаған ортадағы заттармен байланыстыра алады.	Қолданылу

4-қосымша

Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау қызметі бойынша оқытушы рефлексиясына сұрақтар

Сабаққа дейін (жоспарлау)

- Менің сабақ жоспарым оқыту мақсаттары мен нақты күтілетін нәтижелерді қамтиды.

- Мен өз білім алушыларымның қажеттіліктері мен қабілеттіліктерін анықтай аламын және менде мұны қалай анықтаудың жоспары бар.

Сабақта:

- Менің білім алушыларым білім беру мақсаттары мен күтілетін сабақ нәтижелерін біледі.

- Мен бастапқыда білім алушылардың тақырып бойынша қалыптасқан білім, дағды, түсініктерін анықтап аламын.

- Тапсырмалар білім беру мақсаттарына сәйкес келеді.

- Әр білім алушы оның орындаған тапсырмаларын бағалаудың критерийлерін және олардан не күтілетінін біледі.

- Мен сабақ және келесі сабақтарды жоспарлау барысында, білім алушылардың тапсырма бойынша қорытынды көрсеткіштерін пайдаланамын.

- Мен білім алушыларға өздеріне жауапкершілік алуға, нәтижелерді бағалауға және бір-бірінен үйренуге мүмкіндік жасаймын.

- Білім алушылардың түсінігін үнемі тексеріп отыру үшін ашық сұрақтар пайдаланылады.

- Білім алушылар сұрақтарға жауап беріп жатқан кездерінде, оларға ойлануға уақыт беріледі.

- Мен білім мен түсінікті тексеру үшін формативті бағалаудың түрлі әдістерін пайдаланамын.

- Мен білім алушылардың прогресіне (ілгері жылжуына) мониторинг жасау үшін бағалау нәтижелерін тіркеп отырамын.

- Білім алушыларда өз жұмыстарын және прогресін (алға жылжуын) бағалауға мүмкіндік бар.

- Бағалау нәтижелері білім алушылар біліміндегі олқылықтарды анықтауға қолданылады.

- Мен білім алушыларға жасаған жұмыстары туралы конструктивті кері байланыс ұсынамын.

Сабақтан кейін:

- Мен анализ жасаймын:
  - сабақтың мақсатына қол жеткізілді ме және қалай;
  - не істелінді, нені істеудің қажеттілігі жоқ еді;
  - не орындалмады;
  - келесі жолы нені өзгеше істеуге болады;
  - нені қайталау керек;
  - жоспарланған оқытудан басқа, білім алушылар тағы нені үйренді;
  - оқыту процесіне (үрдісіне) барлық білім алушылар қатысты ма.

5-қосымша

«Бекітілді»

_____

_____

**20_____ - 20_____ оқу жылдарына арналған
жиынтық бағалау жүргізу жоспары**

Пән _____ **Сынып** _____

Тоқсан	Бір тоқсандағы апта саны	Жиынтық бағалау процедурасының (тәртібінің) атауы (бөлімге суммативті бағалаудың тақырыбы)	Апта	Бағалауды жүргізу формасы	Жиынтық бағалау процедурасын орындау ұзақтығы	Әзірлеу	Сараптама	Тираждау	Ескерту

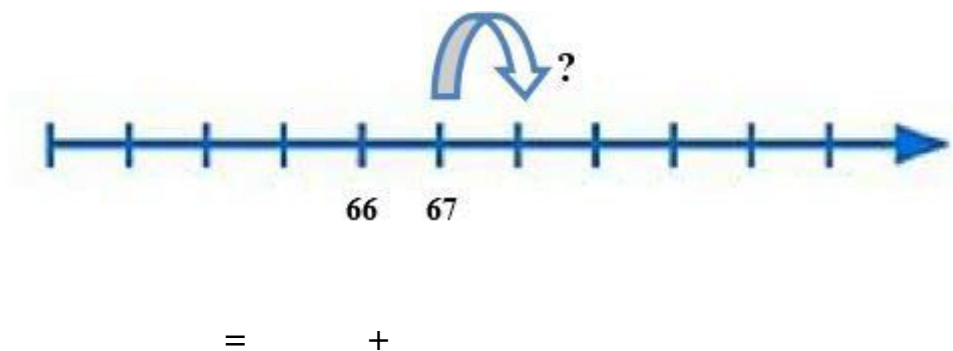

«1А - Екі таңбалы сандар» бөлімі бойынша жиынтық бағалау

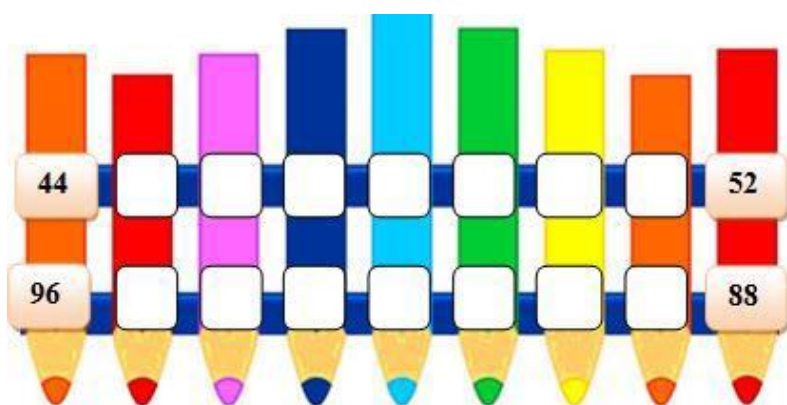
Бөлімше:	1.1 Натурал сандар және 0 саны. Бөлшектер
Оқу мақсаты:	2.1.1. 100-ге дейінгі сандардың құрылу жолын түсіну; 100 көлеміндегі сандарды тура және кері санау, натурал сандар қатарындағы орнын анықтау 2.1.1.2. Екі таңбалы сандарды оқу, жазу және салыстыру. 2.1.1.3. Екі таңбалы сандардың разрядтық құрамын анықтау, разрядтық қосылғыштарға жіктеу.
Ойлау дағдыларының деңгейі:	Білу және түсіну Қолдану
Бағалау критерийі:	<i>Білім алушы</i> - 100 көлеміндегі сандардың құрылу жолын жазып көрсетеді. - 100 көлемінде сандарды тура және кері санайды. - Сандардың натурал сандар қатарындағы орнын анықтайды. - 100 көлеміндегі сандарды салыстырады. - Сандардың разрядтық құрамын анықтайды және екітаңбалы сандарды разрядтық қосылғыштардың қосындысына жіктейді.
Орындау уақыты:	15 минут

Тапсырма

1. Келесі санды жазыңыз және санның құрылу жолын жазып көрсетіңіз.

2. Белгісіз сандарды толықтырып жазыңыз.

3. Берілген сандардың көршілерін жазыңыз.

70

36

4. Салыстырыңыз.

23

... 32

37 ... 3

77 ... 70

5. Берілген санның разрядтық құрамын анықтаңыз. Санды разрядтық қосылғыштардың қосындысына жіктеп жазыңыз.

76 =

Бағалау критерийі	Тапсырма а №	Дескриптор	Балл
		Білім алушы	
100 көлеміндегі сандардың құрылу жолын жазып көрсетеді.	1	келесі санды жазады;	1
		санның құрылу жолын көрсетеді;	1
100 көлемінде тура және кері санайды.	2	натурал сандарды тура санау ретімен жазады;	1
		натурал сандарды кері санау ретімен жазады;	1
Сандардың натурал сандар қатарындағы орнын анықтайды.	3	дөңгелек сандардың көршілерін анықтайды және жазады;	1
		ондық және бірлік разряды бар санның көршілерін анықтайды және жазады;	1
100 көлеміндегі сандарды салыстырады.	4	бірдей цифрлармен жазылған екі таңбалы сандарды салыстырады;	1
		екі таңбалы санды бір таңбалы санмен салыстырады;	1
		ондық разрядтары бірдей, бірлік разрядтары әр түрлі екі таңбалы сандарды салыстырады;	1
Сандардың разрядтық құрамын анықтайды және екі таңбалы сандарды разрядтық қосылғыштардың қосындысына жіктейді.	5	екі таңбалы санның разрядтық құрамын анықтайды;	1
		санды разрядтық қосылғыштардың қосындысы түрінде көрсетеді.	1
Барлығы			11

«1В – Сандармен амалдар орындау. Есептер» бөлімі бойынша жиынтық бағалау

Бөлімше:	1.2 Сандармен амалдар орындау 2.1 Санды және әріпті өрнектер 5.1 Есептер және математикалық модель
-----------------	--

Оқу мақсаты:	<p>2.1.2.5. Біртаңбалы сандарды ондықтан аттап қосу және азайту тәсілін қолданып, 100 көлеміндегі сандарды ауызша қосу және азайтуды орындау.</p> <p>2.1.2.6. Екітаңбалы сандарды: $40+17$, $57-40$; 35 ± 12 түріндегі өрнектерді ондықтан аттамай жағдайында ауызша қосу және азайтуды орындау.</p> <p>2.1.2.7. Екі-үш амалды жақшалы және жақшасыз өрнектерде арифметикалық амалдардың орындалу тәртібін анықтау, олардың мәнін табу.</p> <p>2.1.2.8. Барлық арифметикалық амалдарға берілген жай есептердің шешуін санды өрнектер түрінде модельдеу және шығару.</p>
Ойлау дағдыларының деңгейі:	Білу және түсіну Қолдану
Бағалау критерийі:	<p><i>Білім алушы</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - 100 көлемінде $24+7$, $31-7$ түріндегі өрнектермен ауызша есептеулер орындайды. - Екітаңбалы сандармен ондықтан аттамай қосу және азайту амалдарын орындайды. - Жақшалы және жақшасыз өрнектердегі амалдардың орындалу тәртібін анықтайды. - Бірнеше амалды жақшалы және жақшасыз өрнектердің мәнін табады. - Әр түрлі қарапайым есептерді шығарады.
Орындау уақыты:	20 минут
<p>Тапсырма</p> <p>1. Өрнектерді олардың мәнімен сәйкестендіріңіз.</p>	

Тапсырма

1. Өрнектерді олардың мәнімен сәйкестендіріңіз.

$38 + 6$	$83 - 7$
<div style="border: 1px solid green; border-radius: 50%; width: 40px; height: 40px; display: flex; align-items: center; justify-content: center; margin: 5px;">32</div> <div style="border: 1px solid green; border-radius: 50%; width: 40px; height: 40px; display: flex; align-items: center; justify-content: center; margin: 5px;">44</div> <div style="border: 1px solid green; border-radius: 50%; width: 40px; height: 40px; display: flex; align-items: center; justify-content: center; margin: 5px;">43</div>	<div style="border: 1px solid green; border-radius: 50%; width: 40px; height: 40px; display: flex; align-items: center; justify-content: center; margin: 5px;">76</div> <div style="border: 1px solid green; border-radius: 50%; width: 40px; height: 40px; display: flex; align-items: center; justify-content: center; margin: 5px;">90</div> <div style="border: 1px solid green; border-radius: 50%; width: 40px; height: 40px; display: flex; align-items: center; justify-content: center; margin: 5px;">77</div>

2. Есептеңіз.

$18+60 =$

$93 - 13 =$

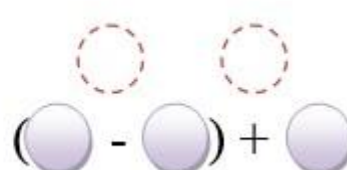
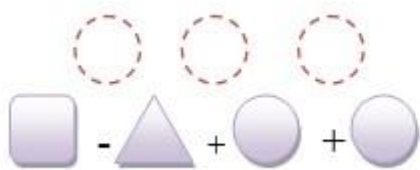
$77 - 50 =$

3. Өрнектердің мәнін табыңыз.

$46 - 33 =$

$25 + 13 =$

4. Амалдардың орындалу ретін жазыңыз.

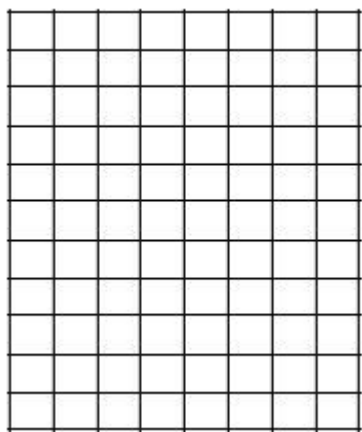
5. Амалдардың орындалу ретін көрсетіңіз. Өрнектердің мәнін табыңыз.

 $100 - (15 + 45) - 20 =$

 $10 + 40 - 20 =$

6. Есепті шығарыңыз.

Сәуленің 54 ашықхаты бар еді. Ол 20 ашықхатын Айданаға сыйлады. Сәуленің қанша ашықхаты қалды?

**«1С –Шамалар және олардың өлшем бірліктері» бөлімі бойынша
жиынтық бағалау**

Бөлімше	1.3 Шамалар және өлшем бірліктер
Оқу мақсаты	2.1.3.3** Шамалар мәндерін: ұзындық (см, дм, м)/ масса (кг, ц)/ көлем (сыйымдылық) (л) өлшем бірліктерін салыстыру және амалдар орындау. 2.1.3.4** Ұзындық (см, дм, м)/ масса (кг, ц) өлшем бірліктерін олардың арақатысына сүйеніп түрлендіру.
Ойлау дағдыларының деңгейі	Қолдан у Анализ
Бағалау критерийі	Білім алушы <ul style="list-style-type: none"> • Ұзындық, масса, сыйымдылық шамаларын салыстырады. • Атаулы сандармен қосу және азайту амалдарын орындайды. • Ұзындық және масса өлшем бірліктерін түрлендіреді.
Орындау уақыты	20 минут
Тапсырма	<p>1. Шамаларды салыстырыңыз.</p> <p>60 м ... 7 дм 6 см 1 м ... 8 дм 1 ц ... 10 кг 75 л ... 76 л</p> <p>2. Амалдарды орындаңыз:</p> <p>9 дм + 8 дм = 1 м – 55 см = 74 кг – 43 кг 32 кг + 68 кг =</p> <p>3. Өрнектеңіз.</p>

4 дм 5 см = см

70 см = дм

1 ц = кг

Бағалау критерийі	Тапсырма №	Дескриптор	Балл
		Білім алушы	
100 көлемінде 24+7, 31-7 түріндегі өрнектермен ауызша есептеулер орындайды.	1	біртаңбалы және екітаңбалы сандарды ондықтан аттап қосу амалына берілген өрнектің мәнін табады;	1
		біртаңбалы және екітаңбалы сандарды ондықтан аттап азайту амалына берілген өрнектің мәнін табады;	1
Екітаңбалы сандармен ондықтан аттамай қосу және азайту амалдарын орындайды.	2	«18+60» түріндегі өрнектің мәнін табады;	1
		«93-13» түріндегі өрнектің мәнін табады;	1
		«77-50» түріндегі өрнектің мәнін табады;	1
	3	46-33 түріндегі өрнектің мәнін жазады;	1
		25+13 түріндегі өрнектің мәнін жазады;	1
Жақшалы және жақшасыз өрнектердегі амалдардың орындалу тәртібін анықтайды.	4	геометриялық фигуралармен берілген өрнектің амалдар тәртібін көрсетеді;	1
		геометриялық фигуралармен берілген жақшалы өрнектің амалдар тәртібін көрсетеді;	1
Бірнеше амалды Жақшалы және жақшасыз өрнектердің мәнін табады.	5	амалдар тәртібін сақтай отырып, жақшалы өрнектің мәнін табады;	1
		амалдар тәртібін сақтай отырып, жақшасыз өрнектің мәнін табады;	1
Әр түрлі қарапайым есептерді шығарады.	6	есептің қысқаша шартын жазады /сызбасын сызады;	1
		есепті шешу амалын таңдайды және өрнек түрінде жазады;	1
		өрнектің мәнін табады;	1
		есептің жауабын жазады.	1
Барлығы			15

«Менің отбасым және достарым» ортақ тақырыбы бойынша жиынтық бағалау

Бөлімше:	1.5 Құқық және міндет 3.5 Қазақстан тарихы: тәуелсіздік, мемлекеттілік және отансүйгіштік
Оқу мақсаты:	2.1.5.1 Өз өмірінен мысалдар келтіру негізінде құқықты, міндетті және жауапкершілікті ажырату. 2.1.5.2 Қоғамға қызмет етудің әлеуметтік маңыздылығын түсіндіру. 2.3.5.3 Қазақстан халықтары достығының маңыздылығын түсіндіру.
Ойлау дағдыларының деңгейі:	Білу және түсіну
Бағалау критерийі:	<i>Білім алушы</i> <ul style="list-style-type: none"> • Құқық пен міндетті, жауапкершілікті жеке мысалдарының негізінде ажыратады. • Қоғамға қызмет етудің маңыздылығын анықтайды. • Қазақстан халықтары достығының маңыздылығын анықтайды.
Орындау уақыты:	20 минут

ТАПСЫРМА

1. а) Берілген сөйлемдерді оқыңыз. Оларды кестеге бөліп жазыңыз.

Кішілерге қамқор болу. Үлкендерді сыйлау. Білім алу. Табиғатты қорғау. Ойды ашық айту.

Құқық	Міндет

б) Сөйлемдерді оқыңыз. Жауапкершілікті білдіретін сөйлемді (□) таңбасымен белгілеңіз.

1. Мұғалімнің берген тапсырмасын толық орындадым.
2. Дүкеннен нан әкелуді ұмытып кеттім.
3. Кіші қарындасыма қамқорлық жасауым керек.

2. Суреттерді мұқият қараңыз. Қоғамға қызмет ету жағдайы көрсетілген суреттердің тұсына (□) таңбасын қойыңыз.

3. Суретке мұқият қараңыз. Суретке сәйкес болатын 2 мақалдың астын сызыңыз.

1. Сабыр түбі - сары алтын.
2. Татулық - табылмас бақыт.
3. Ел іші - алтын бесік.
4. Достық жоқ жерде табыс жоқ.

Бағалау критерийі	Тапсырма №	Дескриптор	Балл
		Білім алушы	
Құқық пен міндетті, жауапкершілікті жеке мысалдарының негізінде ажыратады.	1	құқықты ажыратады;	1
		Білім алу міндетті ажыратады;	1
		Ойын ашық айту міндетті ажыратады;	1
		Кішілерге қамқор болу. жауапкершілікті білдіретін сөйлемді белгілейді;	1
		Табиғатты қорғау жауапкершілікті білдіретін сөйлемді белгілейді.	1
		Үлкендерді сыйлау жауапкершілікті білдіретін сөйлемді белгілейді.	1

Қоғамға қызмет етудің маңыздылығы н анықтайды.	2	қоғамға қызмет ету жағдайы көрсетілген бірінші суретті белгілейді;	1
--	---	--	---

«Менің отбасым және достарым» бөлімі бойынша жиынтық бағалау

Сөйлеу әрекетінің түрлері:	Оқылым Жазылым
Оқу мақсаты:	2.2.3.1 Мұғалімнің көмегімен мәтіннің тақырыбы мен негізгі ойын анықтау. 2.2.2.1 Мұғалім көмегімен қарапайым және нақтылау сұрақтарын қою және оның жауабын шығармадан таба білу. 2.2.6.1 Кейіпкердің сыртқы келбетін сипаттау, мінез-құлқы мен іс-әрекетін бағалау.
	2.3.1.1 Мұғалім көмегімен оқылған шығарманы бөліктерге бөліп, жоспар құру.
Ойлау дағдыларының деңгейі:	Қолдану Бағалау
Бағалау критерийі:	<i>Білім алушы</i> <ul style="list-style-type: none"> • Мәтіннің тақырыбын атайды және негізгі ойын тұжырымдайды. • Мәтін бойынша қарапайым және нақтылау сұрақтарын құрастырады, жауабын мәтіннен табады. • Мәтін кейіпкерлерінің іс-әрекеті туралы көзқарасын айтады және дәлелдейді. • Мәтіннің негізгі бөліктеріне сүйене отырып жоспар құрады.
Орындау уақыты:	25 минут
Тапсырма	

1. Мәтінді түсініп оқыңыз.

Ораз бен Асқар есік алдында ойнап жүр. Екеуі допты әрі тепті, бері тепті. Біраздан кейін ашық тұрған қораның есігін қақпа етіп алды. Енді допты соған дәлдеп ұрды.

Бір кезде қатты тебілген доп қораның ішіне кіріп кетті. Ораз добын іздей бастады. Қараңғыда допты әрең тауып алды. Сыртқа беттеген кезде шыға берісте тұрған шелекті қағып кетті. Ішіндегі сүт ақтарылды да қалды.

Ораз не істерін білмей аңтарылып тұр.

- Қорықпа, сүтті мысық төгіп кетіпті дейміз,- деді Асқар.

- Мен өтірік айтпаймын. Байқаусызда төгіп алдым деймін,- деді Ораз.

- Мәтінге ат қойыңыз. _____
- Мәтіндегі негізгі ойға сәйкес келетін мақалды анықтаңыз. А) Өтірікшінің сөзі өрге баспайды.
В) Күлме досыңа, келер басыңа. С) Ойыннан өрт шығады.
D) Қолыңмен істегеніңді мойныңмен көтер.

2. Мәтін бойынша бір қарапайым және бір нақтылау сұрақтарын құрастырып жазыңыз. Сұрақтардың жауабын мәтіннен тауып, астын сызыңыз.

1. Қарапайым сұрақ:

_____

2. Нақтылау сұрағы:

_____

3. Сізге қай кейіпкердің іс-әрекеті ұнады немесе ұнамады? Неліктен? Сөйлемді толықтырып жазыңыз.

Маған _____,
себебі _____

4. Берілген сұрақтарға сүйене отырып, оқыған мәтінге жоспар құрап жазыңыз.

Мәтіннің бөліктері	Сұрақтар	Жоспар
Басы	Оқиға неден басталды?	1.
Ортасы	Ары қарай не болды?	2.
Соңы	Оқиға немен аяқталды?	3.

Бағалау критерийі	Тапсырма №	Дескриптор	Балл
-------------------	------------	------------	------

Мәтіннің тақырыбын атайды және негізгі ойын тұжырымдайды.	1	мәтінге тақырып қояды;	1
		мәтіндегі негізгі ойды анықтайды;	1
Мәтін бойынша қарапайым және нақтылау сұрақтарын құрастырады, жауабын мәтіннен табады.	2	мәтін бойынша қарапайым сұрақ құрастырады;	1
		мәтін бойынша нақтылау сұрағын құрастырады;	1
		мәтіннен сұрақтың жауабын тауып, астын сызады.	1
Мәтін кейіпкерлерінің іс-әрекеті туралы көзқарасын айтады және дәлелдейді.	3	кейіпкердің іс-әрекетіне қатысты көзқарасын айтады;	1
		өз ойын дәлелдейді;	1
Мәтіннің негізгі бөліктеріне сүйене отырып жоспар құрады.	4	сұрақтар бойынша мәтінге жоспар құрады.	1
Барлығы			8

«Өзім туралы» ортақ тақырыбы бойынша жиынтық бағалау

Сөйлеу әрекетінің түрлері:	Тыңдалым және айтылым
Оқу мақсаты:	2.1.1.1 Тыңдаған материал бойынша түсінбеген сөздерін белгілеу, мәтін мазмұны бойынша қойылған сұрақтарға жауап беру. 2.1.4.1 Тірек сөздерді қатыстыра отырып, берілген тақырып бойынша әңгіме құрау.
Ойлау дағдыларының деңгейі:	Білу және түсіну Қолдану
Бағалау критерийі:	<i>Білім алушы</i> <ul style="list-style-type: none"> Тыңдалған материал бойынша түсінбеген сөздерді белгілейді және мағынасын болжап айтады. Мәтіннің мазмұны бойынша қойылған сұрақтарға жауап береді. Тақырып бойынша тірек сөздер арқылы әңгіме құрастырады.
Орындау уақыты:	15 минут

Тапсырма	
<p>Мәтінді мұқият тыңдаңыз.</p> <p style="text-align: center;">Бұлақ басында</p> <p>Әли мен Қанат бұлақ басына келді. Бұлақтың айналасы ластанып кетіпті. Екеуі бұлақтың айналасын тазалай бастады. Бұлақтың көзін ашты. Жан-жағындағы қоқысты тазалады. Бұлақтың айналасы тап-таза болды. Суы сылдырап ағып жатты. Балалар өз істеріне риза болды.</p> <p>1. Мәтіннен түсінбеген сөзді немесе сөздерді жазып алыңыз.</p> <hr/> <p>Түсінбеген сөздің/сөздердің мағынасын болжап айтып көріңіз.</p> <p>2. Тыңдаған мәтін бойынша сұрақтарға жауап беріңіз. Балалар қайда келді? Дұрыс жауапты (□) белгілеңіз.</p>	

□

□

□

□

Олар не істеді?

Балалар өз істеріне неліктен риза болды деп ойлайсыз?

3. Берілген тірек сөздерді пайдаланып, «Менің досым» тақырыбына әңгіме құрастырып айтыңыз.

Тірек сөздер: досым, оқиды, мейірімді, ұқыпты, көмектеседі, татумыз.

Бағалау критерийі	Тапсырма №	Дескриптор	Балл
		Білім алушы	
Тыңдалған материал бойынша түсінбеген сөздерді белгілейді және мағынасын болжап айтады.	1	мәтіннен түсінбеген сөзді/сөздерді теріп жазады;	1
		түсінбеген сөздің/сөздердің мағынасын болжап айтады;	1

Мәтіннің мазмұны бойынша қойылған сұрақтарға жауап береді.	2	көп жауапты таңдауы бар сұраққа жауап береді;	1
		мәтіндегі ақпаратты қайталап айтады;	1
		мәтін бойынша қорытынды жасайды;	1
Тақырып бойынша тірек сөздер арқылы әңгіме құрастырады.	3	берілген тақырып бойынша әңгіме құрастырады;	1
		әңгімелеу барысында ұсынылған тірек сөздерді пайдаланады.	1
Барлығы			7

Глоссарий

1. Критериальное оценивание – процесс соотнесения реально достигнутых обучающимися результатов обучения с ожидаемыми результатами обучения на основе выработанных критериев.

2. Критерий оценивания – признак, на основании которого проводится оценка учебных достижений обучающихся.

3. Дескриптор – характеристика, описывающая действия при выполнении заданий.

4. Модерация – процесс обсуждения работ обучающихся по суммативному оцениванию за четверть с целью стандартизации выставления баллов для обеспечения объективности и прозрачности оценивания.

5. Ожидаемые результаты обучения – совокупность компетенций, выражающих, что именно обучающийся будет знать, понимать, демонстрировать по завершении процесса обучения.

6. Обратная связь – отзыв, отклик, ответная реакция на какое-либо

7. действие или событие.

8. Портфолио обучающегося – способ фиксирования и накопления индивидуальных учебных достижений обучающегося по предметам за учебный год.

9. Рубрика – способ описания уровней учебных достижений обучающихся в соответствии с критериями оценивания.

10. Портфолио обучающегося – способ фиксирования и накопления индивидуальных учебных достижений обучающегося по предметам за учебный год.

11. Разноуровневые задания – задания разного уровня сложности, которые используются для организации дифференцированного обучения с учетом способностей обучающихся.

12. Рефлексия – мыслительный процесс, направленный на самопознание, переосмысление и анализ собственных результатов деятельности.

13. Сквозная тема учебной программы – единый сквозной компонент содержания, использующийся как инструмент интеграции знаний и умений из разных предметных областей для достижения цели обучения конкретного учебного предмета.

14. Спецификация суммативного оценивания за четверть – требования к структуре и содержанию суммативного оценивания за четверть и его проведению.

15. Суммативная работа – работа обучающегося, предназначенная для определения уровня учебных достижений обучающегося по предмету за определенный период обучения.

16. Суммативное оценивание – вид оценивания, который проводится по завершении разделов/сквозных тем учебных программ, определенного учебного периода (четверть/триместр, учебный год).

17. Схема выставления баллов – схема, используемая учителями для установления единых норм по выставлению баллов к заданиям суммативного оценивания за четверть.

18. Уровень учебных достижений обучающихся – степень развития учебных достижений обучающихся в соответствии с критериями оценивания.

19. Уровни мыслительных навыков – иерархическая система целей обучения, каждый уровень которой направлен на формирование определенных навыков мышления.

20. Уровень учебных достижений обучающихся – степень развития учебных достижений обучающихся в соответствии с критериями оценивания.

21. Формативное оценивание – вид оценивания, который проводится непрерывно, обеспечивает обратную связь между учителем и обучающимся и позволяет своевременно корректировать учебный процесс.

22. Цели обучения – утверждения, формулирующие ожидаемые результаты по достижению знаний, понимания и навыков в течение курса обучения по предмету в соответствии с учебной программой.

23. Электронный журнал регистрации результатов оценивания – электронный документ, в котором выставляются результаты суммативного оценивания (за раздел/сквозную тему, четверть) и осуществляется автоматический подсчет по формуле четвертных, годовых и итоговых оценок.

Введение

Система оценивания является основным средством измерения достижений и диагностики проблем обучения, позволяющим определять качество образовательного процесса

Действующая с 2016-2017 учебного года в первых классах страны система критериального оценивания позволяет оценить учебные достижения обучающихся в соответствии с заранее известными критериями и позволяет установить степень соответствия реально достигнутых обучающимися результатов планируемыми целям обучения.

При этом оценивается только работа обучающегося, а не его личность; достижения обучающегося сравниваются не с достижениями других учеников, а с эталоном (образом отлично выполненной работы), который известен обучающимся заранее.

Новой формой отслеживания результатов обучения, которые выставляются как итоговые баллы за раздел/четверть и учебный год, является суммативное оценивание.

Необходимость усовершенствования системы оценивания способствовала созданию многофункциональной системы, к которой относится и система критериального оценивания, в том числе и суммативное оценивание в качестве итогового оценивания.

Суммативное оценивание выполняет несколько функций:

– фиксирует достижения обучающегося относительно утвержденного государством стандарта и отслеживает успеваемость отдельных учеников, школьных классов, уровня их подготовки и качества работы учителя (нормативная);

– обеспечивает содержательную связь между всеми участниками образовательного процесса, позволяет увидеть, все ли в порядке в образовательном процессе в конкретном классе, для конкретного обучающегося (информативно-диагностическая).

Система критериального оценивания, будучи основным средством измерения достижений и диагностики проблем обучения, позволяет определять качество образовательного процесса, принимать кардинальные решения по стратегии и тактикам обучения, совершенствовать как содержание образования, так и формы оценивания ожидаемых результатов.

Особое значение суммативного оценивания в том, что оно предназначено для оценивания и определения интегрированного уровня освоения знаний и сформированности навыков у обучающихся при завершении раздела/четверти и учебного года с учетом дифференциации, что особенно важно при оценивании достижений обучающихся с особыми потребностями

В критериальной системе оценивания включены 2 вида оценивания: формативное оценивание; суммативное оценивания (по итогам раздела, четверти, учебного года).

Методическое пособие не только раскрывает роль, принципы, механизм суммативного оценивания (далее- СО), но и обобщает опыт казахстанских

школ по проектированию критериев суммативного оценивания учебных достижений обучающихся с особыми образовательными потребностями.

Пособие состоит из 3 глав, в которых показаны цель и задачи итогового суммативного оценивания, нормативное правовое обеспечение СО, а также существующий опыт проведения СО и практические примеры использования учителями новой системы оценивания с учетом особых образовательных потребностей обучающихся.

1. Итоговая суммативная работа в рамках критериальной системы оценивания

Цель и задачи СО

В соответствии с переходом на обновленное содержание образования закономерной становится потребность в новой, объективной системе оценивания учебных достижений обучающихся.

Необходимость введения новой системы оценивания в образовательном процессе современной школы обусловлена введением в учебные программы ряда дополнений:

- акцент на формирование у обучающихся навыков широкого спектра;
- смещение акцентов с обучения, направленного на передачу фактологического материала, на обучение способам получения информации;
- ориентир на социализацию личности, способной к сотрудничеству и самостоятельности;
- формирование умения самостоятельно добывать, анализировать и эффективно использовать информацию.

Сложившаяся традиционная практика оценивания в школе не соответствует требованиям нового стандарта образования, учебных программ, а также целям обучения, требующим адекватной и научно обоснованной модели оценивания учебных достижений обучающихся.

Одним из важных нововведений в рамках перехода на новые стандарты образования в Казахстане стало введение новой системы оценивания учебных достижений школьников, которая позволяет сделать процесс оценки более гуманным и личностно-ориентированным.

Новая система оценивания предполагает не только соответствующую подготовку педагога для осуществления оценивания достижений учеников, но и его целенаправленную работу по выбору разнообразных методик и технологий, позволяющих оценить их достижения, а также организацию эффективной обратной связи,

Критериальное оценивание – процесс оценивания, основанный на сравнении учебных достижений обучающихся с четко определенными, коллективно выработанными, заранее известными всем участникам процесса (обучающимся, администрации школы, педагогическому персоналу, родителям и иным законным представителям) критериями, соответствующими целям и содержанию начального образования, способствующими формированию учебно-познавательных умений обучающихся.

В настоящий период введение системы контроля и оценивания качества образовательных результатов обучающихся на основе критериально-ориентированного подхода является актуальной задачей и необходимостью. Данный шаг должен значительно повысить уровень объективности и достоверности оценки достижений обучающихся.

В современной школе критериальный подход к оцениванию образовательной деятельности обучающихся востребован, так как такой подход

помогает осуществлять обратную связь, позволяющую всем участникам образовательного процесса видеть измеряемые критерии и результаты обучения.

Особенностью данной системы оценивания является то, что она не только используется при выставлении итоговых баллов суммативного оценивания, но и в целом осуществляет контрольно-диагностическую связь между учителем, обучающимся и родителями по поводу успешности образовательного процесса.

Система критериального оценивания, будучи основным средством измерения достижений и диагностики проблем обучения, позволяет определять качество образовательного процесса, принимать кардинальные решения по стратегии и тактикам обучения, совершенствовать как содержание образования, так и формы оценивания ожидаемых результатов. При этом необходимо учитывать, что при оценивании образовательных достижений важное значение имеет соотношение полученных результатов и запланированных целей при обучении.

При оценивании образовательных достижений система оценивания должна также объективно показать достижения в обучении детей с особыми образовательными потребностями и стать основой для построения дальнейших шагов поддержки обучающихся в образовательном процессе.

Такой подход к оцениванию дает возможность определить, насколько успешно усвоен тот или иной учебный материал, сформирован тот или иной практический навык у обучающихся. При этом представляется целесообразным брать за точку отсчета именно обязательный минимум, который должен быть четко определен для таких детей.

Система оценивания достижений обучающихся должна фиксировать как изменения общего уровня подготовленности обучающегося, так и динамику его успехов в различных сферах познавательной деятельности (усвоение информации, обработка информации, творческая и проектная деятельность, выражение мыслей и т.д.), позволяющих получить реальную характеристику достижений в обучении и существующих проблем в образовательном процессе.

Система критериального оценивания призвана обеспечивать постоянный контакт между учителем, учеником, родителями, классным руководителем, а также администрацией и педагогическим коллективом организации образования, что может обеспечить системный подход к формированию образовательного процесса, а значит и обеспечение его целостности.

Безусловно, при оценивании учебных достижений обучающихся необходимо как можно бережнее относиться к их психике, избегать травмирующих ее ситуаций, учитывать особенности психологического развития детей.

Вышеназванные подходы к системе оценивания должны обеспечить понимание всеми участниками образовательного процесса отношения к системе оценивания как к инструменту, необходимому для успешного получения образования, для осуществления обратной связи и не более того.

Перечисленные положения должны формировать основу системы оценивания и задавать общие рамки ее функционирования и, одновременно,

служить критериями успешности и полноценности каждой конкретной образовательной системы.

Методологической основой системы критериального оценивания является технология критериально-ориентированного обучения В.П. Беспалько [1].

Основные положения его теории критериального оценивания основаны на том, что в традиционном образовательном процессе всегда фиксированы параметры условий обучения (одинаковое для всех учебное время, способ подачи информации и др.), а незафиксированным остаются результаты обучения.

Взяв за основу разработанные положения американских психологов Дж. Керолла и Б. Блума [2] о том, что в качестве постоянного, фиксированного параметра необходимо выделять именно результаты обучения, В. П. Беспалько попытался изменить подходы к разработке системы оценивания. В этом случае, согласно теории американских психологов, параметры других условий обучения будут меняться ради достижения всеми обучающимися заданного результата-критерия. На основе такого подхода была разработана технология критериально-ориентированного обучения, которую также называют технологией полного усвоения, так как ее исходным моментом является утверждение, что все обучающиеся способны усвоить необходимый учебный материал. Для этого необходимо разработать заданные критерии усвоения, соответствующие стандартам образования. Стандарты, предлагаемые по всем школьным дисциплинам, служат основой для разработки четких критериев усвоения.

Эффективность критериально-ориентированного подхода к обучению заключается в том, что, варьируя виды заданий, форм контроля, разнообразных видов помощи обучающимся позволяют каждому ученику достичь заданного уровня обязательных критериев, без усвоения которого невозможно дальнейшее полноценное обучение и развитие личности.

Приведем основные элементы системы критериального оценивания:

- точное определение критериев усвоения темы (занятия), что выражается в перечне конкретных результатов обучения (целей обучения с определением уровней усвоения в рамках учебной программы);
- разработка проверочных работ, основное назначение которых состоит в выявлении необходимости в коррекционных учебных процедурах;
- распределение учебного материала на отдельные фрагменты (учебные единицы), определение результатов (критериев) с их описанием (дескрипторами), которые должны быть достигнуты в ходе их изучения и составление текущих проверочных работ, позволяющих убедиться в достижении целей изучения каждой учебной единицы;
- выбор соответствующих методов обучения, составление обучающих заданий;
- разработка альтернативных коррекционных материалов по каждому из заданий.

В рамках такого подхода используются разные виды, формы и методы

оценивания и самооценки. При этом перед учителем возникает следующий ряд принципиально новых установок:

- оцениваться с помощью отметки может только работа обучающегося, а не его личность;

- работа учащегося сравнивается не с работами других обучающихся, а с эталоном (образцом отлично выполненной работы);

- используются различные формы конкретных заданий, а также четкие и ясные описания идеально выполненных заданий;

- эталон известен обучающимся заранее;

- должен быть разработан четкий алгоритм выведения отметки, по которому учащийся может сам определить свой уровень достижения и свою отметку. Рефлексия является обязательным условием развития личности учащегося, необходимым компонентом его развития;

- включение учащихся в процесс оценивания, стремление к переходу на самооценивание;

- оценивать можно только то, чему учат, поэтому критерий оценивания – конкретное выражение учебных целей;

- общие учебные цели по предмету являются критериями оценивания достижений обучающихся по данному предмету и позволяют обобщать результаты, выявленные отдельными работами учащегося.

Критериальное оценивание осуществляется в соответствии с содержанием учебных программ, формами контрольных мероприятий, индивидуальными психолого-педагогическими особенностями обучающихся; на основе единства формирующего и констатирующего оценивания, заключающегося в целостном использовании промежуточного и итогового контроля учебных достижений обучающихся; осознанности, служащей действенной характеристикой процесса контроля учебных достижений обучающихся; диагностической основы, осуществляющейся в проведении педагогической диагностики эффективности использования данной технологии.

Нормативно-правовое обеспечение

Содержание системы критериального оценивания регламентируется следующими законодательными и инструктивно-методическими документами:

- Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 года № 319-III;

- Государственного общеобязательного стандарта среднего (начального, основного среднего, общего среднего) образования, утвержденного постановлением Правительства РК от 23 августа 2012 года № 1080;

- Государственный общеобязательный стандарт начального образования, утвержденный постановлением Правительства РК от 25 апреля 2015 года № 327;

- Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 6 июня 2017 года № 265 «О внесении изменения в приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 18 марта 2008 года № 125 «Об

утверждении Типовых правил проведения текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся»;

– Типовые учебные планы начального образования, утвержденные приказом Министра образования и науки РК от 15 июля 2016 года № 453;

– Типовые учебные программы по общеобразовательным предметам начального образования, утвержденные приказом Министра образования и науки РК от 8 апреля 2016 года № 266;

– Типовые учебные программы по общеобразовательным предметам начального образования, утвержденные приказом Министра образования и науки РК от 21 июля 2016 года № 463;

– Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 29 августа 2016 года № 531 «О внесении изменений в приказ исполняющего обязанности Министра образования и науки Республики Казахстан от 23 октября 2007 года № 502 «Об утверждении формы документов строгой отчетности, используемых организациями образования в образовательной деятельности»;

– Инструктивно-методическое письмо «Об особенностях организации образовательного процесса в общеобразовательных школах Республики Казахстан в 2017-2018 учебном году»;

– Руководство по критериальному оцениванию для учителей начальной школы;

– Руководство по критериальному оцениванию для региональных и школьных координаторов;

– Порядок проведения критериального оценивания учебных достижений обучающихся в организациях образования, реализующих общеобразовательные учебные программы;

– Методические рекомендации по суммативному оцениванию;

– Сборники заданий для формативного оценивания по учебным предметам;

– Сборники заданий по суммативному оцениванию по учебным предметам.

Существующий опыт проведения СО

В Казахстане за последние десятилетия накоплен определенный опыт по внедрению новых систем оценивания в ряде школ: международная школа «Мирас», школа «БЭСТ», Международная школа Бакалавриата в городе Алматы и другие.

В качестве примера приведем опыт международной школы «Мирас»

Международная школа «Мирас» - школа, которая является негосударственной образовательной структурой, в которой интегрируются национальные программы и программы Международного Бакалавриата [3].

Система оценивания уровня достижений обучающихся в международной школе «Мирас» основана на миссии и философии школы. Расширение спектра образовательных задач, заложенных в образовательной программе

международной школы, поставило перед необходимостью пересмотра основополагающих принципов системы оценивания, положив в ее основу идеи, заложенные в системе оценки качества образования, разработанной Организацией Международного Бакалавриата.

В отличие от традиционного нормативного оценивания (сравнение уровня достижений обучающихся с «нормой», т.е. показателями большинства обучающихся), в основу системы оценивания в международных школ положен критериальный подход (сравнение достижений обучающихся с эталоном – критериями учебной деятельности).

По каждому предмету, преподаваемому в школе «Мирас», существует ряд критериев, утвержденный Организацией Международного Бакалавриата. Для каждого критерия имеется ряд пунктов, основанных на деятельности учащегося на момент оценивания. Существуют точные описания, разъясняющие достижения каждого учащегося на момент оценивания.

В конце семестра результаты каждого критерия суммируются, общий балл соотносится с диапазоном оценок Международного Бакалавриата и соответствует шкале 1-7. При составлении отчетов достижения обучающихся определяются согласно приведенной шкале МҮР и сопоставляются с казахстанской шкалой оценивания (таблица 1).

Таблица 1 Шкала оценивания

Шкала оценивания МҮР	1	2	3	4	5	6	7
Традиционная шкала оценивания	1	2	3	4	5		

На каждом этапе обучения оценивание имеет свои задачи и носит определенный характер.

В основе оценивания в начальной школе лежит оценивание учебной деятельности обучающихся, направленной на реализацию четко определенных учебных задач, заложенных в учебных программах и определение степени достижения этих задач каждым обучающимся.

Система оценивания включает в себя три взаимосвязанные области: стратегии оценивания, способы накопления и анализа данных (инструментарий), способы информирования об учебных достижениях.

Выбор стратегий оценивания, как один из основных этапов планирования, напрямую связан с учебными задачами. Уже на первом этапе планирования продумываются действия учителя и обучающихся по измерению степени достижения всех поставленных целей и задач.

При оценивании результатов учебной деятельности обучающихся учитель ориентируется на уровни мыслительных навыков согласно таксономии Блума и используются широкий спектр стратегий и форм оценивания (Приложение3).

Оценочный арсенал средств пополняется формами оценивания, как наблюдение учителя, оценивание исполнения, проекта, творческих заданий и т.д.

Расширен спектр инструментария оценивания, применяемого для каждой стратегии.

Важным моментом в осуществлении процесса оценивания является определение для каждого вида работ критериев (рубрик), по которым будет проводиться оценивание; поощряется участие самих обучающихся в процессе создания критериев и средств оценки.

Выделены уровни достижений обучающихся:

- стабильно применяет
- развивает
- формирует
- начинает формировать
- пока нет свидетельств

Информирование об уровне достижений обучающихся затрагивает и объединяет интересы родителей, студентов и учителей, как партнеров и союзников; отражает те моменты, которые оцениваются; является всесторонней, честной, справедливой; является ясной и понятной для всех сторон; отражает изученное за данный период обучения; отражает развитие ребенка в рамках характеристик модели ученика.

Формами информирования являются различного вида конференции, участниками которых могут быть обучающиеся и учителя, учителя и родители, обучающиеся, родители и учителя.

Традиционной формой конференции являются встречи обучающихся и родителей, готовясь к которым обучающиеся сами отбирают те работы, которые они хотели бы показать своим родителям, причем, зачастую, это не только работы, которые получили высокую оценку учителя. Ученик выбирает работы наиболее для него значимые.

Особое место в системе информирования занимают письменные отчеты для родителей, отражающие продвижение обучающегося, его прогресс в освоении программы.

Формат семестрового отчета показывает уровень достижения обучающегося в рамках каждой из заложенных в программе образовательных задач. Каждый уровень имеет четкое и понятное всем участникам образовательного процесса описание.

Такая форма оценивания является более глубокой, содержательной, полезной.

Оценивание в основной средней и общей средней школе

Оценивается не только уровень знаний по предметам (уровень предметной компетентности), но и уровень сформированности умений и навыков.

Система оценивания достижения обучающихся основана на системе критериев, приоритетными среди которых являются:

- владение предметным языком, знание основных фактов, концепций, методов и т.д.;
- умение добывать и практически использовать знания: извлекать информацию, анализировать, интерпретировать и адекватно использовать ее для решения предлагаемых задач;
- восприятие конкретных знаний как слагаемых целостной картины мира;
- овладение технологиями организации индивидуальной и групповой деятельности.

Оценивание учебных достижений обучающихся производится на основе сравнения их достижений с предъявленными критериями и сравнением с их первоначальном уровнем достижений в начале процесса обучения. Полный перечень всех критериев по каждой образовательной области предоставляется обучающимся и их родителям в начале каждого учебного года.

Критерии оценивания уровня достижений обучающихся по завершению обучения по программе (10 класс) предоставляются школам ИВО, для всех остальных классов критерии оценивания адаптируются самими школами, тем самым определяются и конкретизируются образовательные цели и задачи для их поэтапного решения для каждого года обучения по программе.

Итоговое оценивание осуществляется с использованием критериев оценивания. Выполненные работы обучающегося составляют его предметное портфолио. На специальном листе достижений обучающегося фиксируются результаты всех работ, выполненных за семестр. В процессе итогового оценивания учитель определяет достигнутый уровень обучающегося в рамках каждого критерия.

При итоговом оценивании недопустимо выведение итоговых оценок из текущих с использованием каких-либо математических операций, например, среднего арифметического. Как следствие этого, текущая оценка играет роль показателя, отражающего успешность конкретной работы.

Таким образом, более глубоким становится и общее описание каждой отметки, в котором отражается уровень знаний обучающегося, но и степень овладения им трансдисциплинарных навыков и ценностно-личностных отношений.

Программа Международного Бакалавриата для начальной школы (IB PYP).

В начальной школе предлагаются интегрированные программы обучения, включающие принципы и основы программы Международного Бакалавриата наряду с лучшими аспектами обучения Государственного образовательного стандарта образования Республики Казахстан.

Программа Международного Бакалавриата для начальной школы (IB PYP) - это одна из трех программ обучения, предлагаемой Международным Бакалавриатом. Программа предназначена для учеников в возрасте от 3-х до 12 лет, которая придает важное значение всестороннему развитию ребенка,

удовлетворению их социальных, физических, психологических, культурных и академических потребностей.

Особенностью учебной программы является применение лучшей национальной и международной практики, внедрение и распространение международных учебных программ и норм в сфере образования страны с целью создания перспективной и качественной системы образования для всех обучающихся.

Программой Международного Бакалавриата для обучающихся предусматривается тщательное академическое изучение материала, установление высоких стандартов и планируемых результатов.

В средней школе внедряются новые педагогические технологии и методики обучения посредством интеграции содержательного компонента национальных стандартов образования, философии и требований к подходам обучения программы Международного Бакалавриата.

Рабочий учебный план основной и старшей школы составлен на основе Типового учебного плана основного среднего и общего среднего уровней образования с русским языком обучения.

Программа основной средней школы, интегрирующая образовательные стандарты и практики ГОСО РК и Международного Бакалавриата для средней школы (IB MYP предназначена для обучающихся 11-16 лет (6-10 классов).

Целью данной международной программы является развитие у учащихся навыков и увеличение их знаний, соответствующих требованиям современного общества. Важную роль в программе MYP играют три фундаментальные концепции: целостное образование, межкультурное понимание и развитые коммуникативные навыки.

Международный Бакалавриат требует от школ обеспечения широкого и сбалансированного выбора предметов на каждом этапе программы. В руководствах по ознакомлению с программой обучения, выпущенной Международным Бакалавриатом по каждой предметной группе, отражена структура концепций и навыков, функцией которой является руководство, консультирование и создание глобальной общности среди школ MYP. Школы MYP должны структурировать свои программы таким образом, чтобы учащиеся могли достичь поставленных целей по каждой из предметных групп, о чем должно быть подтверждено Международным Бакалавриатом в ходе финального оценивания в конце курса программы.

Предметные области включают:

- Язык и литература (язык преподавания в школе или родной язык учеников) – английский, русский или казахский
- Язык В (иностранный язык – дополнительно изучаемый в школе язык) – английский, русский, казахский, французский
- Естественные науки – как общий предмет преподается в 6-8 классах, и как три отдельные дисциплины в 9-10 классах.
- Математика
- Дизайн
- Гуманитарные науки

- Физическая культура
- Искусство – изобразительное искусство, музыка и театральное искусство.

Содержание учебных предметов в программе МУР организовано вокруг специальных тем, называемых глобальными контекстами. Они помогают студентам (обучающимся) устанавливать связи между реальным миром и материалом, изучаемым в классе.

Преподавание и обучение в программе МУР включает изучение концепций в контексте. Глобальные контексты обеспечивают общую платформу для действенного контекстного обучения. Они определяют особые параметры, события или обстоятельства, обеспечивающие конкретные подходы для преподавания и обучения.

Шесть глобальных контекстов побуждают к рассуждениям о будущем человечества и ответственности за нашу общую планету. Они заставляют задуматься как о проблемах местного, государственного и планетарного масштаба, так и о повседневных вопросах, стоящих перед подростком 11-16 лет. Для каждого изучаемого раздела учителя определяют один глобальный контекст, устанавливающий фокус для содержательного преподавания и обучения. В течение процесса обучения, студенты должны исследовать все шесть глобальных контекстов: Идентичность и взаимоотношения, Ориентация в пространстве и во времени, Самовыражение личностей и культур, Научные и технические инновации, Глобализация и устойчивое развитие, Беспристрастность и развитие.

Оценивание по Глобальным контекстам осуществляется с помощью Персонального проекта, который представляет собой самостоятельную работу и является кульминационным событием программы МУР. Персональный проект нацелен на отражение понимания студентом Глобальных контекстов по мере прохождения программы МУР, что, в свою очередь, показывает развитие студента как самостоятельной личности. Прежде чем начать работу, студенты, при поддержке одного или нескольких учителей МУР, определяют предмет и тему, по которым они будут делать проект. За студентом закрепляется супервайзер, который будет поддерживать его на всех этапах выполнения проекта.

Процесс подготовки проекта является важной частью обучения, т.к. это финальный продукт деятельности студента, а значит, учащийся должен вести журнал регистрации, в котором отражается поэтапно весь процесс создания Персонального проекта. Для оценивания персональных проектов студентов в школе используются специальные критерии оценивания.

Кроме того, данные проекты направляются в Международный Бакалавриат для модерации.

Существует два типа оценивания по программе МУР, каждый из которых имеет определенную функцию:

Промежуточное оценивание позволяет периодически оценивать уровень успеваемости студента и эффективность его обучения, а также следить за тем, на каком этапе достижения цели находится ученик. После этого учитель вносит

необходимые поправки в методику преподавания, а учащиеся имеют возможность узнать уровень своей успеваемости, в том числе имеющиеся пробелы.

Целью промежуточного оценивания является определение уровня успеваемости каждого обучающегося и содействие его развитию. Записи по оцениванию делаются в журналах Профиля обучающегося.

Итоговое оценивание проводится в течение всего года, обычно в конце каждой темы. Цель итогового оценивания – показать достижения каждого студента согласно целям. Данное оценивание позволяет определить степень, которую достиг учащийся по определенным аспектам программы МҮР. Все виды оцениваний МҮР, как промежуточное, так и итоговое, осуществляются учителями МҮР в соответствии с критериями оценивания, установленными Международным Бакалавриатом. Критерии определяются согласно целям групп и их предметам. В настоящее время проведение внешних экзаменов официально не предусмотрено. Вместо этого Международный Бакалавриат утверждает стандарты оценивания авторизованных школ посредством внешней модерации.

Помимо оценивания МҮР, среди студентов в классах с русским и казахским языками обучения, оценивание проводится в соответствии с казахстанскими стандартами образования. Присуждаемый уровень зависит от предметных критериев МҮР. Существует специальная шкала, с помощью которой можно определить уровень, так как для каждого предмета установлен определенный уровень достижения.

В конце 10 класса студентам дается право на получение сертификата IBMҮР и табеля успеваемости – официально признанные во всем мире документы, подтверждающие прохождение курса обучения по программе МҮР, которые утверждаются Международным Бакалавриатом путем прохождения процедуры eAssessment. Итоговые оценки выставляются либо на основе сдачи online экзаменов, либо на основе ePortfolio. Сертификат выдается только тем студентам, которые выполнили все установленные требования.

По мнению администрации и педагогического коллектива школы «Мирас», критериальное оценивание как эффективное оценивание способствует созданию практичной и четко выстроенной системы предоставления информации и отчетов об успеваемости, что в свою очередь позволит вовлечь родителей в процесс обучения своих детей.

Программа МҮР предполагает развитие разных навыков обучающихся в рамках каждой предметной группы и отказ от такого подхода обучения, который предполагает лишь подготовку студентов к экзаменам. Тем не менее, тесты, проводимые в конце каждой темы (юнита) и в конце года будут проводиться и в дальнейшем. Не следует рассматривать такой метод как менее строгий подход. Наоборот, в течение года в школе будут регулярно проводиться комплексные тестирования. По завершении программы МҮР, студентам предстоит пройти сложный курс обучения по Дипломной программе. Безусловно, что обучающиеся должны уметь правильно использовать свое время, так например: для повторения пройденного

материала, а также справляться с трудностями, с которыми они сталкиваются при сдаче тестов и экзаменов, а все это требует от студентов полной отдачи.

На уровне международных стандартов в республике успешно работают 20-ть «Назарбаев Интеллектуальных школ». Их опыт, несомненно, должен быть распространен на всю систему казахстанского образования.

Автономная организация образования «Назарбаев Интеллектуальные школы» – сеть государственных интеллектуальных школ, предназначенная для обучения одаренных детей в научной, экономической и политической сферах.

В рамках обновления содержания образования требованиям времени, образовательной и языковой политики в Казахстане в большей степени отвечает разработанная АОО «НИШ» модель обновленного содержания образования, предполагающая и введение критериальной системы оценивания.

Опыт Назарбаев Интеллектуальных школ был учтен при разработке Государственного общеобязательного стандарта всех уровней среднего образования. Ценностно-ориентированный, деятельностный, личностно-ориентированный, коммуникативный подходы, как классические основы образования, использованы для усиления приоритетности системы целей обучения и результатов образовательного процесса, что нашло отражение в новой структуре учебных программ.

В настоящее время усвоение и обобщение готовых знаний становится не целью, а одним из вспомогательных средств интеллектуального развития человека, а обучение умению самостоятельно добывать необходимую информацию, выделять проблемы и искать пути их решения, уметь критически анализировать получаемые знания и применять их для решения новых задач становятся результатом обновления содержания образования.

Механизм и инструментарии критериальной системы оценивания.

Система оценивания является основным средством диагностики проблем обучения и осуществления обратной связи.

Разработка новых стандартов образования выявила научные и методологические проблемы, связанные и с системой оценивания достижений обучающихся.

Являясь одним из важнейших инструментов оценки достижений обучающихся, система оценивания должна быть объективной и эффективной для дальнейшего совершенствования образовательного процесса.

Актуальной сегодня является система контроля и оценивания качества образовательных результатов обучающихся на основе критериально-ориентированного подхода к оцениванию.

Критериальная система оценивания - оценка учебных достижений обучающихся в соответствии с заранее известными критериями, установление степени соответствия реально достигнутых обучающимися результатов планируемыми целям обучения.

При этом оценивается только работа обучающегося, а не его личность; работа обучающегося сравнивается не с работами других учеников, а с

эталон (образом отлично выполненной работы); эталон известен учащимся заранее. Оценивать можно только то, чему учат, поэтому критерий оценивания – конкретное выражение учебных целей.

В рамках критериальной системы оценивания выделяются 2 вида оценивания: формативное оценивание; суммативное оценивание (по итогам раздела, четверти, учебного года).

Формативное оценивание осуществляется в различных формах (устный опрос, письменная работа, практическая работа и др.) и позволяет учителю и обучающемуся скорректировать процесс обучения и устранить возможные пробелы и недочеты до проведения суммативного оценивания. Проводится в течение учебной четверти.

В формативном оценивании используются индивидуальная, парная и групповая формы организации работы, позволяющая оказать обучающемуся помощь в достижении целей обучения учебных программ.

В результате формативного оценивания учитель своевременно корректирует учебный процесс, устраняет возможные пробелы и недочеты обучающихся до проведения суммативного оценивания.

При формативном оценивании обучающиеся достигают целей обучения в соответствии с общеобразовательными учебными программами по предметам.

Суммативное оценивание предназначено для определения интегрированного уровня освоения знаний и сформированности навыков у обучающихся при завершении изучения раздела /сквозной темы, четверти.

Суммативное оценивание проводится с целью предоставления учителям, обучающимся и родителям информации о прогрессе обучающихся по завершении изучения разделов/сквозных тем учебных программ и определенного учебного периода (четверть, учебный год) с выставлением баллов и оценок.

Разработка заданий суммативного оценивания за разделы/сквозные темы осуществляется учителями на основе учебной программы и учебного плана по предмету. Выполнение работ по суммативному оцениванию обязательно для всех обучающихся.

Суммативное оценивание проводится с целью предоставления учителям, обучающимся и родителям информации о прогрессе обучающихся по завершении изучения разделов/сквозных тем учебных программ и определенного учебного периода (четверть, учебный год) с выставлением баллов и оценок.

Задания суммативного оценивания за четверть разрабатываются на основе спецификаций суммативного оценивания за четверть. Спецификации представляют собой единые требования к структуре и содержанию суммативного оценивания за четверть и его проведению для всех организаций среднего образования. Спецификации включают: цель, обзор суммативного оценивания за четверть, инструкции по проведению, образцы заданий суммативного оценивания за четверть, схемы выставления баллов к заданиям.

Задания суммативного оценивания учитель составляет самостоятельно или использует задания, рекомендованные в Методических рекомендациях по

суммативному оцениванию, разработанных АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы». Учитель может использовать несколько вариантов суммативных работ.

Суммативное оценивание по языковым предметам проводится по четырем видам речевой деятельности (аудирование (слушание), говорение, чтение, письмо). Оценивание слушания и говорения проводится на уроках в течение недели, в которую запланировано проведение суммативного оценивания.

Методические рекомендации по суммативному оцениванию, разработанные для учителей всех уровней образования, отражают подходы к организации и проведению суммативного оценивания за разделы/сквозные темы и четверти.

Документ содержит следующую информацию:

- рекомендации по разработке заданий для суммативного оценивания за раздел/сквозную тему;
- образцы заданий по суммативному оцениванию за раздел/сквозную тему с дескрипторами и баллами;
- спецификации суммативного оценивания за четверть для разработки заданий и проведения процедуры;
- образцы заданий для суммативного оценивания за четверть со схемами выставления баллов.

При отсутствии результатов суммативного оценивания за раздел/сквозную тему и четверть выставление итоговой оценки за четверть и год не проводится. В данном случае обучающийся является временно не аттестованным.

При предоставлении отчета по успеваемости временно неаттестованные обучающиеся не учитываются, отчет по их успеваемости предоставляется дополнительно.

Результаты суммативного оценивания обучающихся в виде баллов переводятся в четвертную и годовую оценки согласно шкале перевода баллов в оценки.

Информация по итогам суммативного оценивания за раздел/сквозную тему предоставляется обучающимся и родителям или иным законным представителям в бумажном или электронном формате.

В первом полугодии 1 класса суммативное оценивание уровня усвоения учебного материала не проводится, следовательно, четвертная оценка выставляется только в 3 и 4 четвертях.

Четвертная оценка выставляется на основании результатов суммативного оценивания за разделы/сквозные темы в процентном соотношении 50% на 50%. Это означает, что обучающийся набирает 50% оценки за четверть по результатам суммативных работ по разделам/сквозным темам, 50% - по результату суммативной работы за четверть. Сумма этих двух частей представляет итоговую оценку за четверть.

В 1 классе годовая оценка выставляется по итогам 3 и 4 четвертей на основании результатов по суммативному оцениванию за разделы/сквозные

темы и четверти в процентном соотношении 50% на 50%. Для расчёта годовой оценки складываются общие баллы обучающегося за суммативное оценивание за разделы/сквозные темы и суммативное оценивание за четверти. Далее по процентному соотношению (50%:50%) определяется процентное содержание баллов за учебный год. Подсчет оценок осуществляется автоматически по формуле, введенной в электронный журнал.

Пересмотр четвертных и годовых оценок не допускается.

Освобождение обучающихся от уроков физической культуры по состоянию здоровья не влияет на их перевод в следующий класс.

Форма электронного журнала представляет собой таблицу, куда вносятся достижения обучающихся в течение четвертей (баллы по суммативному оцениванию за разделы и четверти), а также производится автоматический расчет оценок согласно шкале, предусматривающей перевод баллов в оценки (только по итогам четверти и учебного года).

Для каждого учебного предмета по всем уровням образования разработан свой формат электронного журнала, в котором указано количество суммативных работ за раздел в каждой четверти.

2. Процедуры суммативного оценивания

Порядок проведения суммативного оценивания

Суммативное оценивание проводится для определения и фиксирования уровня усвоения содержания учебной программы за определенный период обучения. В процессе фиксирования осуществляется сбор доказательств, демонстрирующих знания и навыки обучающихся согласно содержанию учебной программы. Суммативное оценивание проводится в течение четверти (суммативное оценивание за раздел/сквозную тему), в конце четверти (суммативное оценивание за четверть) и по завершении уровня образования.

Суммативное оценивание проводится с целью предоставления учителям, обучающимся и родителям информации о прогрессе обучающихся после завершения изучения разделов/сквозных тем учебных программ и четверти с выставлением баллов и оценок. Суммативное оценивание обязательно для выполнения всеми обучающимися.

– Обязательное требование к содержанию суммативных работ - суммативные задания за разделы/сквозные темы и четверть должны содержать только пройденный обучающимися материал учебных программ.

– Разработка заданий суммативного оценивания за разделы/сквозные темы осуществляется учителем.

– Учителю рекомендуется самостоятельная разработка заданий суммативных работ, но для учителей всех уровней образования предложены примеры заданий по суммативному оцениванию в методических материалах, которые рекомендуются для использования.

Задания суммативного оценивания за четверть разрабатываются на основе спецификаций суммативного оценивания за четверть. Спецификации едины для всех организаций среднего образования.

Планирование суммативного оценивания за четверть включает обзор целей обучения учебной программы, так как оценивание проверяет их усвоение.

При планировании и организации данной процедуры оценивания используются спецификации суммативного оценивания за четверти с образцами заданий, которые представлены в методических рекомендациях по суммативному оцениванию.

Спецификация суммативного оценивания за четверть определяет структуру, содержание и включает следующую информацию:

- цель суммативного оценивания за четверть;
- обзор суммативного оценивания за четверть;
- продолжительность суммативной работы;
- структура оценивания;
- количество заданий;
- распределение баллов по заданиям;
- инструкции по проведению суммативного оценивания за четверть;
- образцы заданий суммативного оценивания за четверть;

– схемы выставления баллов к заданиям.

Организация образования имеет возможность использовать предложенные образцы или разрабатывать задания самостоятельно. Разработка заданий суммативного оценивания за четверть осуществляется на основе единых требований для всех классов одной параллели согласно спецификации.

Задания могут быть различных видов: диктанты, изложение, эссе, тесты, лабораторные работы, контрольные работы, проекты и др.

Для проведения суммативного оценивания за четверть составляется график суммативного оценивания за четверть, который утверждается приказом директора школы и доводится до сведения обучающихся и родителей в начале четверти [4].

Суммативное оценивание за четверть проводится в одинаковых условиях для одной параллели. Повторное выполнение (переписывание) суммативного оценивания за четверть не допускается.

В случае отсутствия обучающегося во время проведения суммативного оценивания за четверть по уважительной причине (болезнь, смерть близких родственников, участие в конференциях, олимпиадах, научных и спортивных соревнованиях и др.) обучающемуся разрешается пройти его в течение двух недель после прибытия в школу, при этом используются дополнительные варианты заданий суммативного оценивания.

Материалы суммативного оценивания за четверть необходимо хранить в недоступном месте для обучающихся до самого выполнения. С целью обеспечения безопасности рекомендуется, чтобы задания хранились в определенном месте, к которому будет доступ только у определенных сотрудников (например, заместителей директора).

Поскольку суммативное оценивание за четверть обычно проводится учителями, есть вероятность того, что в кабинете, где обучающиеся будут выполнять задания суммативного оценивания, будет находиться лишь один учитель. По возможности рекомендуется, чтобы любой свободный учитель помог учителю в организации и проведении суммативного оценивания за четверть, например, в роли наблюдателя. Важно, чтобы во время проведения суммативного оценивания за четверть, учителя вели непрерывное наблюдение за проведением суммативного оценивания и не выполняли никакие другие действия (например, проверка тетрадей, работа за компьютером).

Кабинеты, где будет проводиться суммативное оценивание за четверть, должны быть заранее подготовлены учителем. Рекомендуется, чтобы окружение было знакомым обучающимся: это должен быть кабинет, в котором у обучающихся обычно проходят уроки. При подготовке кабинета необходимо учитывать следующее:

- продумать, как рассадить обучающихся, чтобы удостовериться, что они
- будут работать самостоятельно;
- расстояние между партами должно позволить учителю и наблюдателям
- свободно подойти к любому обучающемуся, если возникнут вопросы или проблемы;

– доска, на которой могут быть написаны основные инструкции и указано

– время, должна находиться перед обучающимися;

– необходимо закрыть или убрать со стен материалы информационного

– характера или плакаты, которые могут отвлекать обучающихся при выполнении заданий.

Обучающиеся могут принести с собой только предметы, инструменты или материалы, которые указаны в спецификации по суммативному оцениванию за четверть.

Более детальная информация по организации суммативного оценивания за четверть представлена в инструкции для учителя по проведению суммативного оценивания за четверть (Приложение 1).

Выполнение суммативных работ и анализ результатов суммативного оценивания за четверть

Суммативное оценивание за четверть разрабатывается с соответствующими схемами выставления баллов, образцы которых предложены в методических рекомендациях по суммативному оцениванию. Согласно данным схемам учителя выставляют баллы.

Учителю необходимо удостовериться, что баллы за каждый ответ выставлены правильно.

Учитель и обучающиеся могут использовать результаты оценивания для измерения прогресса в обучении. Результаты и обратная связь учителя должны мотивировать к обучению, быть понятными для обучающихся и предоставлять возможность задумываться о своих результатах.

Учитель может использовать результаты суммативного оценивания за четверть для того, чтобы анализировать, насколько эффективно обучающиеся усвоили содержание учебной программы и какие навыки приобрели. Как и при формативном оценивании, данная информация может помочь учителям при планировании процесса обучения в будущем.

Выполнение суммативных работ возможно в тетрадях, листах, в виде проектов, поделок, физических упражнений и других разработках.

Суммативное оценивание навыка говорения в языковых предметах проводится дважды в четверть: во время суммативного оценивания за первый раздел и суммативного оценивания за четверть.

Оценивание навыка говорения можно проводить на уроках в течение недели, в которую запланировано проведение суммативного оценивания.

В «Типовых правилах проведения текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся» прописаны все процедуры суммативного оценивания

Предусмотрены процедуры оценивания во всех возможных случаях. Например, отсутствия обучающегося в день проведения суммативного оценивания за разделы/сквозные темы и/или за четверть по уважительной причине (болезнь, смерть близких родственников, участие в конференциях,

олимпиадах и научных соревнованиях), когда обучающийся должен пройти суммативное оценивание за четверть до конца текущей четверти, при этом разрешается использовать дополнительные варианты заданий суммативного оценивания.

В случае отсутствия обучающегося до двух недель по уважительной причине (болезнь, смерть близких родственников, участие в конференциях, олимпиадах и научных соревнованиях), обучающийся должен пройти суммативное оценивание за разделы/сквозные темы и/или за четверть после прибытия в школу в течение двух недель, при этом используются дополнительные варианты заданий суммативного оценивания.

В случае отсутствия обучающегося более двух недель по уважительной причине (болезнь, смерть близких родственников, участие в конференциях, олимпиадах и научных соревнованиях), обучающийся оценивается по индивидуальному графику, составленному школой. При этом используются дополнительные варианты заданий суммативного оценивания.

Планирование и организация суммативного оценивания за раздел/сквозную тему

Планирование и организация суммативного оценивания за раздел/сквозную тему проводится согласно утвержденному порядку проведения критериального оценивания. Количество процедур суммативного оценивания за раздел/сквозную тему представлено в методических рекомендациях по суммативному оцениванию и определяется для:

- естественно-научных предметов – по разделам;
- социально-гуманитарных предметов – по сквозным темам;
- языковых предметов – по видам речевой деятельности: слушание и говорение, чтение и письмо.

Цели обучения, представленные в учебной программе, позволяют определять содержание процедуры суммативного оценивания за пройденный раздел или сквозную тему. Количество целей обучения, подлежащих оцениванию, в разделе или сквозной теме может быть разным. Например, в таблице 2 показаны разделы и соответствующее количество целей обучения.

Таблица 2. Пример разделов по предмету «Математика», 1 класс

<i>I четверть – 9 недель</i>		
<i>Разделы долгосрочного плана</i>	<i>Подразделы программы</i>	<i>Количество целей</i>
Числа и цифры	Натуральные числа и число 0. Дроби	12
	Операции над числами	
	Координаты точек и направление движения	
	Последовательности	
	Математический язык	
Геометрические фигуры	Множества и операции над ними	4
	Геометрические фигуры	

	Взаимное расположение геометрических фигур	
Величины и измерения	Задачи и математическая модель	4
	Величины и их единицы измерения	
3 раздела	10 подразделов	20

Таким образом, в долгосрочном плане по математике за 1 класс в 1 четверти представлено 3 раздела: «Числа и цифры», «Геометрические фигуры», «Величины и измерения». Количество целей обучения в каждом разделе разное: 12 – в первом разделе, 4 – во втором и 4 – в третьем. Соответственно, суммативное оценивание за раздел по математике в 1 четверти будет проводиться три раза по завершении изучения каждого из разделов.

При составлении заданий для суммативного оценивания за раздел/сквозную тему учитель может использовать образцы, предложенные в методических рекомендациях по суммативному оцениванию. Кроме этого, учителю предлагается самостоятельно разработать инструменты оценивания согласно следующему алгоритму (рисунок 1):

- 1) изучить учебную программу и цели обучения за раздел/сквозную тему;
- 2) определить те критерии оценивания в соответствии с целями обучения, которые будут проверяться в суммативном оценивании, и соотнести их с уровнями мыслительных навыков;
- 3) составить одно или несколько заданий, охватывающих содержание целей обучения, проверяемые критерии и соответствующий уровень мыслительных навыков;
- 4) составить дескрипторы к каждому заданию;
- 5) составить рубрики (описание уровней в соответствии с критериями оценивания) к суммативному оцениванию за раздел/сквозную тему для предоставления результатов суммативного оценивания обучающимся и их родителям.

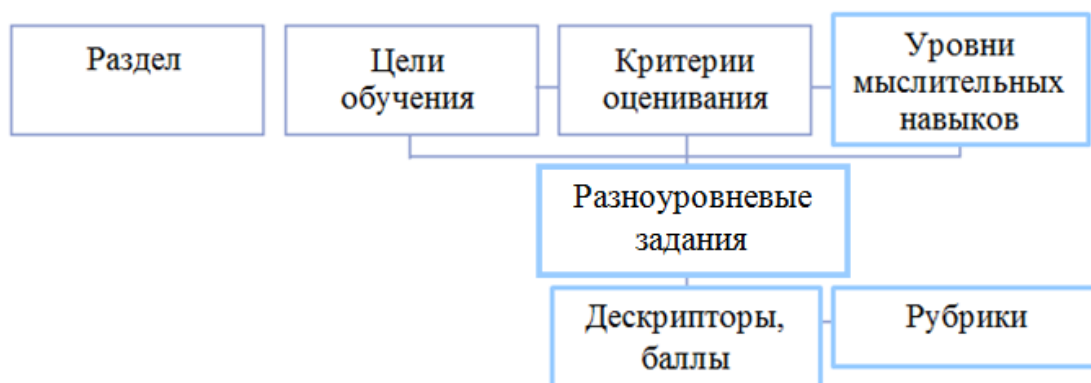

Рисунок 1. Алгоритм составления заданий для суммативного оценивания за раздел/сквозную тему

Таким образом, при планировании суммативного оценивания за раздел или сквозную тему учитель определяет критерии оценивания, отражающие

ключевые цели обучения, и соотносит их с соответствующим уровнем мыслительных навыков. Например, по математике в 1 классе в разделе «Геометрические фигуры» представлено 4 цели обучения:

1) классифицировать множества по признакам их элементов (цвет, форма, размер, материал, действие объектов);

2) распознавать и называть геометрические фигуры: точка, прямая, кривая, ломаная, замкнутая и незамкнутая линии, отрезок, луч, угол;

3) различать плоские фигуры (треугольник, круг, квадрат, прямоугольник)/пространственные фигуры (куб, шар, цилиндр, конус, пирамида) и соотносить их с предметами окружающего мира;

4) составлять композиции из моделей плоских фигур и их частей.

Критерии оценивания к вышеуказанным целям обучения показаны в таблице 3.

Таблица 3. Пример критериев оценивания к целям обучения раздела «Геометрические фигуры»

Раздел	Подраздел учебной программы	Цель обучения	Критерий оценивания	Уровень мыслительных навыков
			Обучающийся	
Геометрические фигуры	Множества и операции над ними	Классифицировать множества по признакам их элементов (цвет, форма, размер, материал, действие объектов)	Объединяет (группирует) элементы множества, определяя их общий признак	Анализ
	Геометрические фигуры	Распознавать и называть геометрические фигуры: точка, прямая, кривая, ломаная, замкнутая и незамкнутая линии, отрезок, луч, угол	Различает и называет геометрические фигуры: точка, прямая, кривая, ломаная, замкнутая и незамкнутая линии, отрезок, луч, угол	Знание и понимание
		Различать плоские фигуры (треугольник, круг, квадрат, прямоугольник)/пространственные фигуры (куб, шар, цилиндр, конус, пирамида) и соотносить их с предметами	Распознает и называет плоские фигуры (треугольник, круг, квадрат, прямоугольник)/пространственные фигуры (куб, шар, цилиндр, конус, пирамида)	Знание и понимание
			Различает	

		окружающего мира	плоские и пространственные фигуры	
			Соотносит фигуры с предметами окружающего мира	Применение
	Взаимное расположение геометрических фигур	Составлять композиции из моделей плоских фигур и их частей	Создает (конструирует) и называет геометрические фигуры как части композиции	Применение

Суммативное оценивание за раздел/сквозную тему – это оценивание учебных достижений по завершении изучения определенного материала.

Данное оценивание рекомендуется организовать так, чтобы оно занимало не более 15-20 минут на уроке. Пример суммативного оценивания за раздел/сквозную тему представлен в таблице 4.

Таблица 4. Пример суммативного оценивания за раздел по предмету «Математика», 1 класс

<i>Раздел</i>	Равенства и неравенства. Уравнения
<i>Подраздел</i>	Равенства и неравенства. Уравнения Числовые и буквенные выражения Задачи и математическая модель
<i>Цели обучения</i>	Распознавать равенство, неравенство, уравнение; различать верные и неверные равенства. Находить значения буквенного выражения в одно действие при заданном значении буквы. Сравнивать буквенные, числовые выражения без скобок. Анализировать и решать задачи на нахождение суммы и остатка; составлять и решать обратные задачи.
<i>Уровень мыслительных навыков</i>	Знание и понимание Применение Анализ
<i>Критерий оценивания</i>	Различает равенство, неравенство, уравнение Определяет верные и неверные равенства Находит значение буквенного выражения при заданном значении буквы Сравнивает числовые, буквенные выражения Решает задачи на нахождение суммы и остатка
<i>Время выполнения</i>	20 минут

Задания

1. Закрасьте уравнение, равенство и неравенство в соответствии с цветом светофора.

$90-30=60$

$0+17<20$

$X+10=60$

2. Вставьте такие числа, чтобы одно равенство было верным, а другое неверным.

Верное	Неверное
$40 - \square = 20$	$20 - \square = 10$

3. Найдите значение выражений, если $c = 4$.

$c - 3$
 $c + 6$

4. Сравните выражения.

$4 + c \square 6 + c$
 $10 - a \square 6 - a$
 $10 - 6 \square 4 + 2$

5. Решите задачу.

У козы было 7 козлят. 5 из них вышли погулять. Сколько козлят осталось дома?

<i>Критерий оценивания</i>	<i>Дескриптор</i>	<i>Балл</i>
	<i>Обучающийся</i>	
Различает равенство, неравенство, уравнение	закрашивает красным цветом уравнение;	1
	закрашивает жёлтым цветом равенство;	1
	закрашивает зеленым цветом неравенство;	1
Определяет верные и неверные равенства	вставляет число, получает верное равенство;	1
	вставляет число, получает неверное равенство;	1
Находит значение буквенного выражения при заданном значении буквы	находит значение разности буквенного выражения при заданном значении буквы;	1
	находит значение суммы буквенного выражения при заданном значении буквы;	1
Сравнивает числовые, буквенные выражения	сравнивает буквенные выражения суммы;	1
	сравнивает буквенные выражения разности;	1
	сравнивает числовые выражения с одним действием;	1
Решает задачи на нахождение суммы и остатка	записывает ключевые слова краткой записи или чертит схему задачи	1
	записывает вопрос задачи;	1
	записывает решение задачи (выбирает знак действия);	1
	находит значение выражения – решение задачи;	1
	записывает ответ задачи.	1
<i>Всего баллов</i>		<i>15</i>

При получении оценок «3», «4», «5» обучающиеся переводятся в следующий класс.

При получении оценок «1», «2» на период летних каникул этим обучающимся даются соответствующие учебные задания по предметам.

Повторное суммативное оценивание, включающее содержание материала за учебный год, проводится не ранее 3-х недель после завершения учебного года.

В данном пособии предлагаем вопросы для рефлексии учителя о деятельности по оцениванию учебных достижений обучающихся (Приложение 4), которые можно использовать в образовательном процессе.

В случае получения неудовлетворительных оценок при повторном суммативном оценивании, обучающиеся оставляются на повторное обучение или переводятся в классы компенсирующего обучения на основании заключения психолого-медико-педагогической консультации и при согласии родителей (или иных законных представителей).

Для обеспечения объективности и прозрачности оценивания результатов обучения обучающихся по суммативному оцениванию за четверть учителями проводится процесс модерации.

Модерация предназначена для обсуждения результатов суммативных работ обучающихся, учителями по одному предмету и параллели классов с целью стандартизации оценивания.

Учителя-предметники проводят процесс модерации в конце полугодия и перед выставлением итоговых отметок за год с целью стандартизации отметок внутри одного предмета и одного класса. Время между проведением суммативной работы и проведением модерации не должно превышать более 3 рабочих дней.

Важной процедурой при проведении суммативного оценивания за четверть является процедура модерации, позволяющая стандартизировать оценивание.

Процесс модерации необходим для обеспечения объективности и прозрачности оценивания результатов обучения обучающихся учителями и проводится методическим Советом организации образования или группой учителей по параллели по итогам четверти. Они обсуждают предварительное оценивание работ по определенному предмету, чтобы обеспечить единое понимание схемы выставления баллов учителями. Председателем модерации может быть как руководитель методического объединения, так и любой учитель-предметник.

Педагог должен учитывать, что по итогам модерации результат суммативного оценивания за четверть может быть изменен как в сторону увеличения, так и в сторону уменьшения.

Процедура модерации позволяет обсуждать результат обучающегося, вызвавший у учителя трудности при выставлении.

Решение о баллах/уровнях/оценках по результатам суммативного оценивания принимается учителем в соответствии с критериями оценивания.

Для оказания помощи учителю в принятии объективного решения относительно каждого обучающегося к заданиям суммативного оценивания за раздел/сквозные темы разрабатываются дескрипторы, для суммативного оценивания за четверть используются схемы выставления баллов.

Информация по результатам суммативного оценивания, как и формативного оценивания, может быть использована для планирования, коррекции и проведения анализа процесса обучения.

Методическому объединению по предмету рекомендуется составить План суммативного оценивания на учебный год с указанием периодов, методов, контрольных заданий по всем видам суммативного оценивания (Приложение 4).

Процесс модерации суммативного оценивания за четверть проводится в определенном порядке.

Учитель до модерации:

- оценивает суммативную работу обучающегося в соответствии со схемой
- выставления баллов. Баллы выставляются карандашом;
- отбирает образцы суммативных работ (с максимальным, минимальным – баллами; работы, оценивание которых вызывает затруднение);
- зашифровывает личные данные обучающихся на отобранных образцах
- суммативных работ и готовит их копии.

Во время модерации:

- обсуждает с коллегами результаты работ и убеждается, что все баллы выставлены в соответствии со схемой выставления баллов;
- при необходимости вносит изменения в результаты или в схему выставления баллов;
- подписывает протокол заседания.

После модерации:

- с учетом модерации пересматривает работы обучающихся и может изменить баллы как в сторону увеличения, так и в сторону уменьшения;
- выставляет окончательные баллы ручкой;
- выставляет окончательные баллы в электронный журнал регистрации результатов оценивания.

Необходимые условия для проведения успешной модерации: культура сотрудничества, открытая и прозрачная коммуникация, конструктивная обратная связь и профессиональная поддержка в коллективе.

3. Методические рекомендации по итоговой суммативной работе по учебным предметам начальной школы, с учетом инклюзивного образования

Система оценивания учащихся является эффективным инструментом не только измерения достижений учащихся, но и повышения качества образования. Оценивание – это также отражение процесса взаимодействия между государством и школой, учителем и учеником, школой и родителями. Только в том случае, когда система оценивания соответствует целям и задачам образовательного процесса, она становится эффективным механизмом повышения его качества. Оценивание – понятие, используемое для обозначения деятельности, направленной на систематическое суммирование результатов обучения с целью принятия решений о дальнейшем обучении.

Анализ результатов суммативного оценивания за раздел/ сквозную тему

Учителю рекомендуется проводить анализ результатов суммативного оценивания за раздел/сквозную тему. Такой анализ позволит определить уровни учебных достижений класса и предоставить обучающимся обратную связь. Кроме того, учитель может при необходимости пересмотреть планы уроков, задания и методы дальнейших процедур формативного и суммативного оценивания.

Общее описание уровней учебных достижений обучающихся представлено в таблице 5.

Таблица 5. Описание уровней учебных достижений обучающихся

Уровни	Описание
Низкий уровень	<ul style="list-style-type: none"> - демонстрирует элементарные знания и понимание предметных терминов и понятий - выполняет простые задания и следует процедурам выполнения в соответствии с прямыми указаниями - формулирует простые выводы на основе различных форм представления информации (таблицы, графики и диаграммы) - распознает шаблоны в простых заданиях
Средний уровень	<ul style="list-style-type: none"> - демонстрирует достаточное знание и понимание предметных терминов и понятий - выполняет типичные задания и умеет успешно применять знания в знакомых и некоторых незнакомых ситуациях - обобщает информацию и формулирует выводы с частичным обоснованием, может приводить аргументы к полученным результатам - распознает шаблоны в типичных заданиях, предлагает и использует стандартные пути решения - интегрирует знания, умения и навыки из других областей учебной программы для решения фиксированного набора задач
Высокий уровень	<ul style="list-style-type: none"> - демонстрирует глубокие знания и понимание предметных терминов и понятий - выполняет сложные задания и успешно применяет знания в широком диапазоне ситуаций

	<ul style="list-style-type: none"> - обобщает информацию из различных источников и формулирует выводы с полным обоснованием, приводит четкие, логически последовательные - аргументы к полученным результатам - распознает шаблоны в сложных заданиях, предлагает и использует альтернативные и нестандартные пути решения - интегрирует знания, умения и навыки из других областей учебной программы для решения широкого спектра задач, использует различные - стратегии, оценивает значимость и обоснованность полученных результатов
--	---

Результаты выполненной работы по суммативному оцениванию за раздел/сквозную тему должны быть понятными для обучающегося и мотивировать его к дальнейшему обучению. Обратная связь должна содержать информацию о достигнутом уровне учебных достижений обучающихся.

Данная информация предоставляется обучающимся и родителям в форме рубрики (Приложение 2).

При ознакомлении обучающихся и родителей с результатами суммативного оценивания за раздел/сквозную тему необходимо предоставить работу обучающегося и рубрику с пометками об его уровне учебных достижений. Образец рубрики представлен на рисунке 2.

**Информация для родителей по итогам суммативного оценивания
за раздел/сквозную тему (рубрики)**

ФИО обучающегося	Аскар Т.		Предмет Класс	Математика 1
Четверть <u>3</u> Суммативное оценивание за раздел «Равенства и неравенства. Уравнения»				
Критерий оценивания	Уровень учебных достижений			
	Низкий	Средний	Высокий	
Различает равенство, неравенство, уравнение	Затрудняется в установлении различий равенств, неравенств, уравнений	Допускает ошибки при установлении различий уравнений / равенств / неравенств	✓	Верно различает равенство, неравенство, уравнение
Определяет верные и неверные равенства	Испытывает трудности при определении верных и неверных равенств.	Допускает ошибки при определении верных равенств / неверных равенств	✓	Верно определяет верные и неверные равенства
Находит значение буквенного выражения при заданном значении буквы	Затрудняется в нахождении значения буквенного выражения	Допускает ошибки при нахождении значения буквенного выражения		Верно находит значение буквенного выражения
Сравнивает числовые, буквенные выражения	Испытывает трудности при сравнении числовых, буквенных выражений	Допускает ошибки при сравнении числовых выражений / буквенных выражений		Верно сравнивает числовые и буквенные выражения
Решает задачи на нахождение суммы и остатка	Затрудняется решать задачи на нахождение суммы и остатка	Допускает ошибки при создании краткой записи / определении вопроса задачи / записи выражения решения / формулировки ответа	✓	Верно решает и выполняет условия решения задачи
Дополнительные комментарии учителя:	<p>Уровень - средний (11 баллов из 15, что соответствует 73%). Молодец, хорошо справился с заданиями с буквенными выражениями и правильно решил задачу.</p> <p>Аскару необходимо повторить:</p> <ul style="list-style-type: none"> - что такое неравенство; - как определяются неверные равенства - потренироваться в определении условий задач (краткая запись, вопрос задачи) 			

ФИО учителя: Оспанова Т.Т.

Рисунок 2. Образец рубрики по результатам суммативного оценивания за раздел по математике

Рубрика составляется для каждой процедуры суммативного оценивания за раздел/сквозную тему и отражает уровень учебных достижений в разрезе каждого критерия. Как показано на рисунке 2, при описании в рубрике среднего уровня учителю необходимо выделить именно тот элемент задания, по которому обучающимся были допущены ошибки.

В рамках обновления содержания Национальной академией образования им. И.Алтынсарина в 2015 году было разработано методическое пособие по системе критериального оценивания учебных достижений обучающихся с особыми образовательными потребностями в условиях инклюзивного образования.

В методических рекомендациях по суммативному оцениванию представлены разработанные рубрики к предложенным образцам заданий суммативного оценивания за разделы/сквозные темы.

Процесс суммативного оценивания за четверть

Суммативное оценивание за четверть измеряет прогресс в обучении за четверть и предоставляет доказательства о знаниях, навыках и понимании содержания учебной программы. Суммативное оценивание за четверть проводится в конце учебной четверти с выставлением баллов, которые учитываются при выставлении оценки за четверть.

Суммативное оценивание за четверть предполагает проведение различного рода контрольно-проверочных работ. При разработке суммативных работ необходимо учитывать то, что они должны включать разноуровневые задания, которые будут демонстрировать достижение различных уровней мыслительных навыков, включая проверку уровней мышления высокого порядка: анализ, синтез и оценка.

План суммативного оценивания, составляемый методическими объединениями на учебный год, также должен включать процедуры суммативного оценивания за четверть.

Планирование и организация суммативного оценивания за четверть

Планирование суммативного оценивания за четверть, в первую очередь, включает обзор целей обучения учебной программы, так как оценивание проверяет их усвоение.

При планировании и организации данной процедуры оценивания используются спецификации суммативного оценивания за четверти с образцами заданий, которые представлены в методических рекомендациях по суммативному оцениванию.

Спецификация суммативного оценивания за четверть определяет структуру, содержание и включает следующую информацию:

- цель суммативного оценивания за четверть;
- обзор суммативного оценивания за четверть;
- продолжительность суммативной работы;
- структура оценивания;
- количество заданий;
- распределение баллов по заданиям;
- инструкции по проведению суммативного оценивания за четверть;
- образцы заданий суммативного оценивания за четверть;
- схемы выставления баллов к заданиям.

Каждая школа имеет возможность использовать предложенные образцы или разрабатывать задания самостоятельно. Разработка заданий суммативного оценивания за четверть осуществляется на основе единых требований для всех классов одной параллели согласно спецификации.

Задания могут быть различных видов: диктанты, изложение, эссе, тесты, лабораторные работы, контрольные работы, проекты и др.

Для проведения суммативного оценивания за четверть составляется график суммативного оценивания за четверть, который утверждается приказом директора школы и доводится до сведения обучающихся и родителей в начале четверти.

Суммативное оценивание за четверть проводится в одинаковых условиях для одной параллели. Повторное выполнение (переписывание) суммативного оценивания за четверть не допускается.

В случае отсутствия обучающегося во время проведения суммативного оценивания за четверть по уважительной причине (болезнь, смерть близких родственников, участие в конференциях, олимпиадах, научных и спортивных соревнованиях и др.) обучающемуся разрешается пройти его в течение двух недель после прибытия в школу, при этом используются дополнительные варианты заданий суммативного оценивания.

Материалы суммативного оценивания за четверть необходимо хранить в недоступном месте для обучающихся до самого выполнения. С целью обеспечения безопасности рекомендуется, чтобы задания хранились в определенном месте, к которому будет доступ только у определенных сотрудников (например, заместителей директора).

Поскольку суммативное оценивание за четверть обычно проводится учителями, есть вероятность того, что в кабинете, где обучающиеся будут выполнять задания суммативного оценивания, будет находиться лишь один учитель. По возможности рекомендуется, чтобы любой свободный учитель помог учителю в организации и проведении суммативного оценивания за четверть, например, в роли наблюдателя. Важно, чтобы во время проведения суммативного оценивания за четверть, учителя вели непрерывное наблюдение за проведением суммативного оценивания и не выполняли никакие другие действия (например, проверка тетрадей, работа за компьютером).

Кабинеты, где будет проводиться суммативное оценивание за четверть, должны быть заранее подготовлены учителем. Рекомендуется, чтобы окружение было знакомым обучающимся: это должен быть кабинет, в котором у обучающихся обычно проходят уроки. При подготовке кабинета необходимо учитывать следующее:

- продумать, как рассадить обучающихся, чтобы удостовериться, что они будут работать самостоятельно;
- расстояние между партами должно позволить учителю и наблюдателям свободно подойти к любому обучающемуся, если возникнут вопросы или проблемы;
- доска, на которой могут быть написаны основные инструкции и указано время, должна находиться перед обучающимися;
- необходимо закрыть или убрать со стен материалы информационного характера или плакаты, которые могут отвлекать обучающихся при выполнении заданий.

Обучающиеся могут принести с собой только предметы, инструменты или материалы, которые указаны в спецификации по суммативному оцениванию за четверть.

Более детальная информация по организации суммативного оценивания за четверть представлена в инструкции для учителя по проведению суммативного оценивания за четверть (Приложение 1).

Анализ результатов суммативного оценивания за четверть

Суммативное оценивание за четверть разрабатывается с соответствующими схемами выставления баллов, образцы которых предложены в методических рекомендациях по суммативному оцениванию. Согласно данным схемам учителя выставляют баллы.

Учителю необходимо удостовериться, что баллы за каждый ответ выставлены правильно.

Учитель и обучающиеся могут использовать результаты оценивания для измерения прогресса в обучении. Результаты и обратная связь учителя должны мотивировать к обучению, быть понятными для обучающихся и предоставлять возможность задумываться о своих результатах.

Учитель может использовать результаты суммативного оценивания за четверть для того, чтобы анализировать, насколько эффективно обучающиеся усвоили содержание учебной программы и какие навыки приобрели. Как и при формативном оценивании, данная информация может помочь учителям при планировании процесса обучения в будущем.

Портфолио обучающегося

С целью отслеживания прогресса обучающегося учителю следует хранить работы, выполненные обучающимися за определенный период обучения.

Портфолио обучающихся направлено на повышение объективности и прозрачности оценивания результатов обучающихся. Портфолио – это целенаправленный сбор работ обучающегося, которые показывают его результаты обучения, прогресс и учебные достижения по одному или нескольким предметам в определенный период учебного года. Портфолио составляется на 1 учебный год. По завершении учебного года его следует передать обучающимся и их родителям.

Портфолио должно включать работы обучающихся, выполненные при суммативном оценивании за разделы/сквозные темы и за четверти с критериями оценивания и схемами выставления баллов, рефлексию обучающегося и обратную связь учителя с рекомендациями.

Оно может также включать рабочие тетради, рисунки обучающихся, фотографии обучающихся в процессе выполнения практических заданий, результаты выполненных обучающимися исследований, комментарии учителя к работам. Некоторые работы обучающихся могут храниться в электронной версии.

Рекомендуемая структура портфолио обучающегося:

- титульный лист;
- разделители по предметам;
- суммативные работы за разделы/сквозные темы, за четверти, например,
- письменные работы, презентации, контрольные работы, эссе и т.д. с критериями оценивания и схемами выставления баллов;
- работы обучающихся, выполненные в процессе повседневного обучения и
  - отражающие уровень учебных достижений;
  - рекомендации, отзывы, обратная связь учителя;
  - рефлексия обучающегося.

Форма портфолио зависит от предмета и возраста обучающегося. Например, портфолио по ИКТ и информатике могут быть в электронной форме (электронное портфолио) и храниться на электронном носителе (диске).

Механизм выставления оценок

Результаты суммативного оценивания за разделы/сквозные темы и четверть фиксируются в *электронном журнале регистрации результатов оценивания (далее – электронный журнал)*. Все расчеты баллов и оценок осуществляются в электронном журнале автоматически.

Выставление результатов суммативного оценивания за разделы/сквозные темы и четверти обучающихся в электронном журнале предоставляет информацию о баллах и оценках, которые используются для анализа и совершенствования практики обучения.

Результаты суммативного оценивания будут предоставляться обучающимся и родителям в течение и в конце четверти (таблица 6).

Таблица 6. Регистрация результатов обучения

<i>Обучающемуся выставляется</i>	<i>Описание</i>
Балл за каждую суммативную работу за раздел/сквозную тему	Сумма набранных баллов и соответствующий уровень учебных достижений (высокий, средний, низкий).
Балл за суммативную работу за четверть	Сумма набранных баллов согласно спецификации суммативного оценивания за четверть.
Четвертная оценка	Сумма баллов за все суммативные работы в течение четверти в определенном процентном соотношении согласно шкале перевода баллов в оценки. Обучающийся набирает 50% оценки за четверть по результатам суммативных работ по разделам/сквозным темам, 50% - результаты суммативной работы за четверть.
Годовая оценка	Процентное соотношение набранной суммы баллов к максимально возможному баллу за все четверти согласно шкале перевода баллов в оценки.

По завершении четверти результаты всех видов оценивания будут рассчитаны по единой шкале перевода баллов в оценки от «1» до «5» для обеспечения прозрачности оценивания, сопоставимости и единого понимания всеми участниками образовательного процесса (таблица 7).

Таблица 7. Шкала перевода баллов в оценки

<i>Процентное содержание баллов суммативного оценивания</i>	<i>Показатель оценивания</i>	<i>Оценка</i>
0 %	Не аттестован	«1»
1%-20%	Неудовлетворительно	«2»
21%-50%	Удовлетворительно	«3»
51%-80%	Хорошо	«4»
81%-100%	Отлично	«5»

Выставление баллов за раздел/сквозную тему

Обучающийся по итогам каждой процедуры суммативного оценивания за раздел/сквозную тему получает результат в виде количества набранных баллов из максимально возможных и соответствующего уровня учебных достижений. В свою очередь, уровень учебных достижений может служить прогнозным индикатором будущей четвертной оценки (таблица 8).

Таблица 8. Процентное содержание баллов в соответствии с уровнями учебных достижений.

<i>Уровень учебных достижений</i>	<i>Процентное содержание баллов</i>	<i>Прогнозная оценка</i>
Высокий	81%-100%	соответствует оценке «5»
Средний	21%-80%	соответствует оценкам «3 - 4»
Низкий	0-20%	соответствует оценкам «1 - 2»

Ниже показан пример результатов обучающегося 1 класса по предмету «Математика» за 3 четверть по суммативному оцениванию за разделы.

Результаты обучающегося по суммативному оцениванию за разделы по предмету «Математика» в 1 классе за 3 четверть отражены в таблице 9.

Таблица 9 Результаты суммативного оценивания обучающегося

<i>№</i>	<i>Суммативное оценивание (СО) за раздел</i>	<i>Балл обучающегося</i>	<i>Максимальный балл</i>	<i>Уровень учебных достижений</i>	<i>Прогнозная оценка</i>
1	СО за раздел 1	8	12	Средний (66%)	3-4
2	СО за раздел 2	5	10	Средний (50%)	3-4
3	СО за раздел 3	10	12	Высокий (83%)	5

Выставление четвертных оценок

В 1 классе в течение 1-го полугодия суммативное оценивание не проводится. Четвертная оценка выставляется только в 3 и 4 четверти.

Четвертные оценки складываются из результатов суммативного оценивания за разделы/сквозные темы и за четверть.

Во 2-4 классах четвертные оценки складываются из результатов суммативного оценивания за разделы/сквозные темы и четверть.

Для выставления оценок за четверть используются результаты суммативного оценивания за раздел/сквозную тему и четверть в следующем процентном соотношении:

- 50% оценки за четверть формируются по результатам суммативного оценивания за разделы/сквозные темы;
- 50% оценки за четверть формируются по результатам суммативного оценивания за четверть (таблица 10).

Таблица 10 Удельный вес суммативного оценивания в процентах

<i>Суммативное оценивание (СО)</i>	<i>Удельный вес</i>
СО за разделы/сквозные темы	50%
СО за четверть	50%
<i>Оценка за четверть</i>	<i>100%</i>

Ниже показан пример расчета четвертной оценки обучающегося 1 класса по предмету «Математика» за 3 четверть.

Результаты обучающегося 1 класса по суммативному оцениванию за разделы и четверть по предмету «Математика» за 3 четверть показаны в таблице 11.

Таблица 11 Выставление суммативного оценивания обучающегося

<i>№</i>	<i>Суммативное оценивание (СО)</i>	<i>Балл обучающегося</i>	<i>Максимальный балл</i>	<i>Уровень учебных достижений</i>	<i>Прогнозная оценка</i>	<i>Соотношение, %</i>	<i>Процентное содержание баллов</i>
1	СО за раздел 1	8	12	Средний (66%)	3-4	50%	33,8%
2	СО за раздел 2	5	10	Средний (50%)	3-4		
3	СО за раздел 3	10	12	Высокий (83%)	5		
4	СО за четверть 4	15	20	-	-	50%	37,5%
<i>Итого:</i>							<i>71,3</i>

Расчет четвертной оценки производится по следующей формуле:

$$\text{Оценка за четверть} = \left(\frac{\text{Сумма факт. баллов СО за разделы}}{\text{Сумма макс. баллов СО за разделы}} * 50\% \right) + \left(\frac{\text{Факт. балл СО за четверть}}{\text{Макс. балл СО за четверть}} * 50\% \right)$$

Для расчета оценки за четверть процентное содержание баллов по суммативному оцениванию за разделы и четверть складываются.

$$33,8\% + 37,5\% = 71,3\%$$

По шкале перевода баллов в оценки определяется четвертная оценка обучающегося (таблица 12).

Таблица 12 Шкала переводов баллов

Оценка	Процентное содержание баллов
«1»	0
«2»	1%-20%
«3»	21%-50%
«4»	51%-80%
«5»	81%-100%

Согласно данной шкале 71,3 % соответствуют оценке «4».

Четвертная оценка обучающегося по предмету «Математика» за 3 четверть – «4».

Выставление годовых оценок

Годовая оценка обучающегося по предмету формируется из результатов всех четырех четвертей (в 1 классе за 3-4 четверти).

Ниже приведен пример расчета годовой оценки обучающегося 2 класса по предмету «Математика» (таблица 13).

Таблица 13 Результаты обучающегося за 1-4 четверти по предмету «Математика» во 2 классе

Суммативное оценивание (СО)	1 четверть	2 четверть	3 четверть	4 четверть	Общее количество баллов	Соотношение, %	Процентное содержание баллов за учебный год
СО за раздел	23 из 34	20 из 30	21 из 25	18 из 20	82 из 109	50%	37,6%
СО за четверть	18 из 20	15 из 20	19 из 20	16 из 20	68 из 80	50%	42,5%
Итого:							80,1 %

Расчет годовой оценки производится по следующей формуле:

$$\text{Оценка за год} = \left(\frac{\text{Сумма факт. баллов СО за разделы (1 - 4 ч.)}}{\text{Сумма макс. баллов СО за разделы (1 - 4 ч.)}} \cdot 50\% \right) + \left(\frac{\text{Факт. балл СО за 1 - 4 четверть}}{\text{Макс. балл СО за 1 - 4 четверть}} \cdot 50\% \right)$$

Для расчёта годовой оценки складываются общие баллы обучающегося за суммативное оценивание за разделы/сквозные темы и суммативное оценивание за четверти. Далее по процентному соотношению (50%:50%) определяется процентное содержание баллов за учебный год.

Процентное содержание баллов за учебный год по суммативному оцениванию за разделы/сквозные темы и суммативному оцениванию за четверти складываются и переводятся по шкале перевода баллов в оценки.

$$37,6\% + 42,5\% = 80,1\% \text{ (таблица 14).}$$

Таблица 14 Шкала переводов баллов

<i>Оценка</i>	<i>Процентное содержание баллов</i>
«1»	0
«2»	1%-20%
«3»	21%-50%
«4»	51%-80%
«5»	81%-100%

80,1 %, согласно шкале перевода баллов в оценки, – это *оценка «4»*.

Годовая оценка обучающегося по предмету «Математика» во 2 классе – «4».

В Законе Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 года № 319-III в статье 56 пункта 3 прописано «Государственные общеобязательные стандарты образования разрабатываются с учетом инклюзивного образования»[5].

Специалисты рассматривают инклюзивное образование только в качестве компонента инклюзивной политики государства в целом. Основной задачей инклюзивного образования является установление здоровых межличностных отношений в обществе.

«Люди должны научиться нормально относиться к разнообразию человеческих культур, человеческих проявлений и человеческого здоровья в том числе», - говорит кандидат педагогических наук, доцент, заведующая лабораторией специального школьного обучения Национального научно-практического центра коррекционной педагогики И. Елисеева.

Инклюзивное образование включает в себя широкий круг людей, для которых оно должно существовать: это люди, у которых по разным причинам есть проблемы быть включенными в общее образование. Того, кто из нее исключен или, посещая школу, не усваивает знания, т.е. не является полноценным участником учебного процесса. Другими словами – это наиболее уязвимые части общества, к которым относят и детей с ограниченными возможностями в развитии, в том числе детей-инвалидов.

Основные ценности и убеждения, присущие инклюзивному образованию:

- каждый имеет право на образование;
- образование начинается с самого рождения. В раннем детстве образование особенно важно, но оно не заканчивается в зрелом возрасте – этот процесс длится всю жизнь;
- все дети могут учиться;
- каждый может столкнуться с трудностями в обучении в определенной области или в определенное время;
- каждый нуждается в помощи в процессе обучения;
- школа, учитель, семья и общество ответственны за содействие в обучении и не только детей;
- различия естественны, ценны и обогащают общество;
- дискриминационное отношение и поведение должны подвергаться критике. Необходимо готовить детей жить в инклюзивном обществе, которому свойственна толерантность и которое принимает многообразие;
- учителя не должны существовать сами по себе, они нуждаются в постоянной поддержке.

Более всего особых образовательных потребностей у детей с ограниченными возможностями в развитии (ОВР) и детей-инвалидов, именно они являются главной фокусной группой, когда речь идет об инклюзивном образовании. Их особые образовательные потребности задаются видом нарушения психофизического развития (нарушением слуха, зрения, интеллекта, речи, мобильности, эмоциональной сферы), с учетом которого нужно строить обучение и воспитание, максимально преодолевая недостатки развития и облегчая детям процесс овладения академическими знаниями и социальными навыками. Можно выделить особые по своему характеру потребности, свойственные всем детям с ОВР, вот некоторые из них:

- введение в содержание обучения ребенка специальных разделов, не присутствующих в программах образования типично развивающихся сверстников;
- использование специальных методов, приемов и средств обучения (в том числе специализированных компьютерных технологий), обеспечивающих реализацию «обходных путей» обучения;
- индивидуализация обучения в большей степени, чем требуется для нормально развивающегося ребенка;
- обеспечение особой пространственной и временной организации образовательной среды;
- специальное психолого-педагогическое сопровождение.

Определение обучающегося с особыми образовательными потребностями в массовую школу предполагает создание в школе целого ряда специальных условий, позволяющих удовлетворять эти особые образовательные потребности. Эти условия очень подробно излагаются в книге научного консультанта Дэвид Митчелл, говоря о развитии инклюзивного образования, считает важным наличие комплекса условий, выполнение каждого из которых является обязательным. В противном случае, идея инклюзивного образования будет профанирована. Эти условия он выразил в виде формулы:

$$И.О. = В + О + 5К + П + Рс + Рк.$$

Расшифруем ее и дадим определение каждому знаку.

В - видение. Это приверженность основным принципам инклюзивного образования. и готовность к его введению. В инклюзивной школе каждого принимают и считают важным членом коллектива. Ученика со специальными потребностями поддерживают сверстники и другие члены школьного коллектива для удовлетворения его специальных образовательных потребностей.

О – Определение в школу. Включение детей в общий учебный процесс, а не сегрегацию по способностям (в специальные школы, в специальные классы).

5К – это 5 компонентов: адаптированный учебный план, адаптированная оценка, адаптированное преподавание, адаптированная доступная среда, признание права на инклюзивное образование.

Адаптированный учебный план: имеется в виду не только и не столько адаптация учебного плана, сколько адаптация содержания образования и способов его подачи учащимся. Митчелл считает это самой сложной задачей, с которой сталкиваются педагоги.

Адаптивная оценка: оценка не должна быть инструментом для «сортировки» учеников. В инклюзивной школе оценка должна соответствовать следующим критериям: объективность, информативность, обеспечение обратной связи. Методики оценки должны учитывать конкретные виды инвалидности или проблемы ученика.

Адаптивное преподавание: Инклюзивное образование требует от педагога владения широким набором стратегий и методик обучения. Имеется в виду не только разнообразие методик, разработанных для массовой школы, но и специальные методики обучения детей с ограниченными возможностями в развитии.

П Поддержка: Инклюзивное образование требует поддержки со стороны команды профессионалов (психологи, логопеды, специальные педагоги, инструкторы ЛФК, социальные работники, врачи, координатор специального образования, который консультирует обычных педагогов школы, а также помощники учителей. Последние есть не во всех странах). Важна поддержка и помощь со стороны родителей.

Позиция учителя в условиях инклюзивного образования меняется. Он утрачивает свою автономность и работает в рамках тесного сотрудничества со специальным педагогом, психологом, логопедом, социальным педагогом, с родителями. В своей деятельности он становится открытым, вынужден

демонстрировать свой опыт названным категориям педагога в течение длительного времени. Не каждый педагог может работать в таких условиях.

Многие испытывают напряжение от постоянного присутствия другого педагога. При этом снижается качество работы и работоспособность. Учитель инклюзивной школы может быть успешным, если:

- он достаточно гибок;
- ему интересны трудности, и он готов пробовать разные подходы;
- он уважает индивидуальные различия;
- он может слушать и применять рекомендации других членов команды;
- он чувствует себя уверенно в присутствии другого взрослого в классе;
- он согласен работать с другими специалистами в одной команде.

Рс – Ресурсы: все ресурсы, в которых нуждается ученик с особыми образовательными потребностями, как правило, сосредоточены в системе специального образования (особенно, если она хорошо развита). Это – материальные средства, подготовленные кадры, материально-техническое обеспечение. Необходимо перераспределить эти ресурсы, как это делается во многих странах, на основе принципа «ресурсы идут за учеником».

Рк – руководство: для того, чтобы все перечисленные компоненты инклюзивного образования работали, необходимо руководство на всех уровнях: правительственном, региональном, местном, а также на уровне директоров школ и учителей. Все участники процесса должны понимать и уметь объяснить идеологическую основу инклюзивного образования, а также своими действиями демонстрировать приверженность успешной реализации инклюзивного образования. Руководители школ вместе с учителями несут ответственность за развитие инклюзивной культуры в своих школах.

Инклюзивное образование, если реализуется должным образом, обеспечивает учащимся с особыми образовательными потребностями усвоение знаний, социальное развитие и повышение самооценки. Остальные учащиеся тоже успешно усваивают знания, а также учатся понимать и ценить многообразие общества, социальную справедливость равенство и лучше относиться друг к другу.

Хочется обратить внимание учителей на неверные представления об инклюзии:

- представление, что присутствие в школе само по себе достаточно;
- представление, что нормально бросать в воду не умеющего плавать;
- фокусирование не на целях, а на действиях;
- когда основной направленностью услуг является обучение программе, а не удовлетворение индивидуальных образовательных потребностей ребенка;
- представление, что молчаливое сидение – это нормальная альтернатива участию.

Качество психологического климата в классе предопределяет успеваемость учащихся. Они учатся лучше, если находятся в эмоционально-безопасном и предсказуемом окружении, которое их мотивирует и помогает ставить правильные цели.

Динара Ешпанова, глава Общества поддержки детей с кохлеарными имплантами и нарушением слуха «Дабыс» считает, что инклюзия должна дать детям с ограниченными возможностями шанс максимально интегрироваться в общество.

Дети с ограниченными возможностями, в основном общаясь в кругу семьи, не готовы к взрослой жизни. И общеобразовательная организация - это единственная возможность для детей обучаться в режиме инклюзии, общаться с другими детьми и узнавать мир, - поясняет она - Инклюзия заключается в том, чтобы дети с ограниченными возможностями обучались вместе с обычными детьми по государственной программе, получая такие же знания, как и другие дети. Единственное, в школах должны быть созданы дополнительные условия, учитывающие состояние здоровья этих детей.

Систему специального образования ни в коем случае нельзя подменять инклюзивным образованием. Эти две системы должны развиваться во взаимодействии друг с другом.

Вопрос не должен стоять, в том, чтобы махом закрыть все специальные школы. Мы должны понимать, что есть часть детей, которым будет не очень комфортно в обычной школе, которые нуждаются в очень серьезном психолого-педагогическо-дефектологическом сопровождении. Такое сопровождение и человеческое и техническое создано только в специальных организациях образования. И для обычной школы создавать такие условия для одного ребенка просто невозможно.

Инклюзивная политика - это правовая политика, в рамках которой родители должны иметь право выбора школы. Исследования, проводимые Центром, показывают, что сейчас не все родители желают отдавать своих детей в систему общего образования, так как понимают, что пока необходимые условия созданы только в системе специального образования.

Развивая инклюзивную политику нужно постепенно преодолевать барьеры, существующие в обычной школе.

Необходимо адекватное представление об этих детях. Сегодня далеко не все учителя массовой школы не готовы к обучению детей, имеющих отклонения в развитии. Важная потребность – введение в стандарты высшего педагогического образования инклюзивного компонента по всем специальностям, уделив особое внимание подготовке специалистов соответствующего профиля.

В организациях образования отсутствуют специальные устройства и обучающие материалы для детей, а также методические пособия для учителей.

В стране есть большая категория детей с ограниченной мобильностью, которые по уровню развития своего интеллекта смогли бы обучаться в общеобразовательной школе и быть успешными.

Введение широкой градуированной системы оценки достижения детей позволит включить в общий поток детей с различными отставаниями от нормы развития в интеллекте.

Специалисты выступают за планомерное развитие системы инклюзивного образования. При этом они отмечают невозможность полного закрытия

специальных школ и перевода всех детей с ограниченными способностями в общеобразовательную школу.

Нужно понимать, что у инклюзивного образования должны быть границы. Это не безграничное и не хаотичное пересаживание ребенка с любой проблемой в общий класс.

Массовый набор детей с ограниченными возможностями не возможен. Очень тяжело объяснять родителям, что не каждый ребенок может учиться в общеобразовательной школе. Родители должны также прилагать большие усилия в период получения ребенком дошкольного и школьного образования, чтобы в будущем увидеть своего ребенка в обществе.

«Мы должны понимать, что у любого ребенка есть право получить качественное образование. И если ребенок с какими-то серьезными проблемами в рамках образовательного процесса не дает реализовывать права здорового ребенка на образование, значит, нужно думать о том, может ли он учиться здесь? Полезно ли для него и для других детей такое включение? Для определенной части детей общеобразовательная среда иногда бывает чрезмерной. Ребенок с очень серьезными отклонениями в развитии более комфортно будет чувствовать себя в ситуации, где созданы особые условия», - поясняет Ирина Елисеева.

Сейчас остро стоит вопрос открытия детских садов с инклюзивной формой обучения. Именно они призваны помочь детям социализироваться и адаптироваться в среде сверстников.

«Американцы подсчитали, что один доллар, вложенный в раннюю коррекцию, возвращается восьмью долларами в школьном возрасте», - говорит Елисеева.

В 2011 году по инициативе Общества «Дыбыс» в Алматы в двух общеобразовательных школах была внедрена система инклюзивного образования.

На данный момент в школе № 116 в первых классах обучается трое детей с нарушением слуха, имеющих кохлеарные импланты.

Перед началом учебного года администрация школы провела разъяснительное собрание с родителями учеников о правилах поведения и отношении к новым ученикам. В частности, родителям рассказали о наличии у детей дорогостоящих кохлеарных аппаратов, к которым нужно бережно относиться.

«Я очень благодарна родителям детей, обучающихся вместе с нашими детьми. Родители отнеслись с большим пониманием. Никто из детей не передразнивает наших. Ведь дети - это зеркало родителей и общества в целом», - говорит родитель Динара Ешпанова.

По словам директора школы, специальные программы для детей, включенных в инклюзивное образование, не разработано. Дети посещают все уроки и выполняют весь государственный стандарт. На переменах они играют и бегают в буфет, также ходят на физкультуру и даже стараются на уроках подсказывать своим одноклассникам. Дети находятся внутри коллектива, принимая активное участие в различных конкурсах и мероприятиях.

«Они чувствуют себя в школе, как в своей стихии. Никаких комплексов у них абсолютно нет, это им и помогает. Они раскрепощенные, не боятся обращаться за помощью», - говорит руководитель кафедры начальной школы Алия Малаева.

В настоящее время в школе отсутствует тьютор, человек, который должен помогать корректировать какие-то знания ребенку, включенному в общее образование. Большим подспорьем для школы послужило открытие логопедического кабинета. Специалисты помогают учителям выстраивать правильные взаимоотношения с этими детьми.

Учителя младших классов, в которых внедрено инклюзивное обучение, отмечают, что в настоящее время дети справляются с государственной программой.

«Дети на данном этапе обучения, в общем, справляются. Основные затруднения вызывает слабый словарный запас. Так как дети несколько лет до операции не слышали, они некоторых вещей, конечно, не понимают. Им приходится объяснять на картинках», - делится преподаватель начальных классов Наталья Шубина.

В связи с недостаточным словарным запасом трудности у детей возникают с составлением рассказов и пересказом. Также детям тяжело дается распознавание звонких и глухих согласных. Но они хорошо читают, самостоятельно пишут под диктовку, решают задачи по математике.

«Мы не делаем детям особых скидок. В общем, мы их стараемся ничем не выделять. Наша задача состоит в том, чтобы они шли с нами на одном уровне, чтобы наши обычные дети не обращали на них особого внимания, чтобы эти дети чувствовали себя равными и ничем не ущемленными», - подчеркивает Шубина.

Директор школы Е. Анисимова отмечает, что учителям, в чьих классах учатся дети с нарушением слуха, необходимо постоянно полностью владеть собой. «Учитель не должен допускать никакой небрежности в речи. С этими детьми надо работать глаза в глаза. Учителю приходится бесконечно контролировать себя. Дети также обращают внимание на артикуляцию рта», поясняет она.

Большие надежды возлагает директор на родителей. «Доведут ли родители своих детей до конца? Ведь эти дети однозначно требуют к себе повышенного внимания», - размышляет Е. Анисимова.

По словам сурдопедагога-логопеда Гульбахрам Яхьяровой, ребенок с нарушенным слухом при вливании в общеобразовательную среду, где находятся слышащие дети, испытывает очень большой стресс, в первую очередь, психологический.

«Основная трудность - это трудность в коммуникации. Потому что коммуникативная деятельность в среде слышащих детей подразумевает активное владение устной речью в соответствии с ситуацией, ведением диалога, даже в таких простых ситуациях, как приветствие, прощание, выражение извинений, просьб и так далее. Дети знают, что они хотят сказать, но они не

могут этого сделать в устной форме, понятной для слышащих детей», - поясняет она.

Любой посторонний шум, будь то шаги в коридоре или трель птиц из окна, вызывают дополнительные помехи в восприятии материала. Однако эта проблема может быть решена установлением в кабинетах FM систем, приглушающих посторонние звуки.

По словам родителей, несмотря на все трудности, с которыми сталкиваются дети, обучающиеся в школе по программе инклюзивного образования, они с радостью идут на учебу, понимая, что для них это хороший шанс общения с обычными детьми.

«Мы не надеемся, что наш ребенок получит грамоту или окончит школу с медалью, мы, честно говоря, просто хотим, чтобы наш ребенок был среднестатистическим», - говорит мама Жансаи Махатаевой.

Инклюзивное образование только начинает развиваться в Казахстане. Пока школа не готова к серьезному реформированию, но медленные шаги она может и должна делать.

На начальном этапе главной задачей государства является проведение информационно-просветительской работы среди научно-педагогического сообщества и общества в целом. Создание нормативно-правовой базы, обучающих материалов, подготовка преподавательского состава, изучение отечественного и зарубежного опыта внедрения инклюзивного образования позволит Казахстану постепенно выстроить грамотную систему обучения.

Открытым также остается вопрос развития инклюзивного образования в казахоязычных школах.

У детей, обучающихся в условиях инклюзивного образования, появляется больше сочувствия, сопереживания и понимания (психологи называют это эмпатией), они становятся общительными и терпимыми, что особенно актуально для общества с крайне низким уровнем толерантности. Инклюзивное образование резко снижает иерархические проявления в учебном коллективе.

Важнейшей задачей развития инклюзивного образования является подготовка руководителей инклюзивных образовательных организаций, педагогов и специалистов, реализующих практику включающего (инклюзивного) образования.

Для создания эффективной, гибкой, ориентированной на ребенка системы сопровождения в условиях инклюзивной школы важным ресурсом становится тьюторство.

Тьютором в инклюзивном образовании сегодня принято считать и помощника-сопровождающего (просто осуществляющего физическое сопровождение), и педагога сопровождения, и специалиста, проводящего дополнительные занятия. Главная задача сопровождающего – поддерживать ребенка в его самостоятельных действиях, чтобы в дальнейшем он мог социализироваться и жить обычной жизнью среди сверстников.

Внедрение инклюзивного образования в Казахстане также сталкивается с рядом трудностей. Существует серьезная проблема совмещения темпов

преподавания и объема знаний, доступных детям с ОВЗ и детям здоровым. Ребенок с особенностями развития должен помещаться в ту среду, которая на данный момент соответствует возможностям его обучения. Кроме того, в случае необходимости к нему прикрепляется тьютор. Трудно и медленно выстраиваются контакты детей с ОВЗ и детей здоровых. Отсутствует специальное медицинское сопровождение в учебной организации, отсутствует автотранспорт для учеников с ОВЗ, который позволял бы им добираться до места учебы и домой. Слабо работает законодательство, регламентирующее права детей-инвалидов, не эффективны программы по трудоустройству выпускников с ограниченными возможностями.

По-прежнему остается ряд нерешенных проблем и барьеров на пути внедрения инклюзивного образования в стране:

- некорректное отношение к детям с ограниченными возможностями;
- отсутствие специально подготовленного педагогического состава;
- очень низкий уровень материально-технической и методической оснащенности учебных заведений;
- барьер физического доступа;
- жесткие требования государственного стандарта.

Инклюзивный подход к образованию детей с особыми образовательными потребностями можно проассоциировать с интегрированным или коррекционным подходом. Важным этапом формирования инклюзивного подхода в образовании является социальная интеграция учащихся с особыми образовательными потребностями. Суть этого – постепенный переход от концепции интеграции к концепции инклюзивной реорганизации школьной системы с прохождением цикла преобразований и приобретением возможности адаптироваться к особым образовательным потребностям учащихся. Коррекционный подход в инклюзивной практике предусматривает вариативные формы получения образования. Каждое направление коррекционной работы должно быть направлено на создание благоприятной психологически безопасной среды для каждого обучающегося.

Инклюзивное образование — это такая организация процесса обучения, при которой все дети, независимо от их физических, психических, интеллектуальных, культурно-этнических, языковых и иных особенностей, включены в общую систему образования и обучаются по месту жительства вместе со своими сверстниками без инвалидности в одних и тех же общеобразовательных школах – в таких школах общего типа, которые учитывают их особые образовательные потребности и оказывают своим ученикам необходимую специальную поддержку.

Для включения их в образовательный процесс, исходя из приобретённых знаний об инклюзивном образовании, им необходимо содействие: сформированность нормативно-правовой базы, программно-методическое обеспечение инклюзивного обучения; переподготовки административного и педагогического персонала; обеспечение школы учителем-дефектологом, педагогом-психологом, учителем-логопедом, тьюторами; связь с ПМПК, с лечебно-профилактическими организациями здравоохранения; доступность

здания и кабинетов школы; соответствующее оборудование; индивидуальная учебная программа, учебно-тематические планы для обучения каждого ребёнка с ОВЗ; ведением документации, позволяющую отследить прохождение образовательной программы, динамику обучения ребёнка, коррекционную работу с ним.

Для оценки качества инклюзивного процесса в системе образования необходим комплекс программ мониторинговых исследований. В профессиональной деятельности использовать такие элементы мониторинга, которые помогли бы получить информацию о категориях детей, включённых в инклюзивный процесс, их анализ; о формах инклюзии; об образовательных и социальных потребностях детей с ОВЗ; о методической обеспеченности; о степени готовности себя к реализации инклюзивного подхода; об отношениях учителя и ребёнка, учителя и родителей. Перед проведением мониторинга рассмотреть подготовительные работы: сформировать план, проблемы, цели, задачи, подобрать методы, установить сроки, график мониторинга. После проведения мониторинга обработать информацию, проанализировать их в форме отчёта, подготовить рекомендации.

В рамках изучения, например, русского языка выяснить развитие речи ребёнка, насколько понятно говорит ребёнок, как использует речь для общения, как строит связное высказывание, выяснить словарный запас, грамотность, как использует речь в своей деятельности, выяснить кругозор, темп чтения, письма, выполнения заданий, запоминание орфограмм, правил, применение своих знаний при выполнении упражнений, самостоятельных или контрольных работ, творческих работ, выяснить особенности поведения на уроке, степень самостоятельности, владение гигиеническими навыками, особенности взаимодействия с другими детьми и взрослыми, адекватность, заинтересованность к уроку, активность.

При планировании и организации уроков в рамках инклюзивного обучения необходимо: включать как общеобразовательные задачи так и коррекционно-развивающие задачи, выяснить, какая деятельность приносит ребёнку удовольствие (чтение, письмо, рисование и др.), каковы его результаты, каковы возможности, способности ребёнка, выяснить его сильные стороны, характер ожидаемого результата от познавательных действий, какие могут возникнуть препятствия, как их устранить, выбрать мотив к заинтересованности уроком, методов, форм, содержания обучения, уровень сложности заданий, учитывать психологическую особенность, задачи коррекционно-развивающей работы, содержание программы, уровень подготовленности ребёнка, состояние здоровья, сведения об актуальном психолого-педагогическом сопровождении, режим и длительность занятий, использовать тактильные, зрительные поддержки, правильно подобрать тактику, приёмы деятельности учителя. Планирование должно быть направлено на развитие ребёнка.

В ход урока включаются повторение пройденного, контроль знаний, умений, изложение нового материала. При фронтальной форме обучения учитывается уровень знаний. Повторение или закрепление строится на разном,

индивидуально подобранном дидактическом материале (карточки, тексты, упражнения). Если совместная работа невозможна, то сначала объясняется новый материал для детей без ограничения здоровья, а детям с ОВЗ можно дать самостоятельную работу на закрепление ранее пройденной темы. Затем самостоятельную работу на закрепление нового материала выполняют дети без ограничения здоровья, а с детьми с ОВЗ производится проверка выполненных работ, объяснение ошибок, помощь в их ликвидации и дальше объясняется новый материал, используя наглядность, речевое сопровождение, постепенный переход от одного к другому, пошаговое выполнение заданий и т.п.

Целью психолого-медико-педагогической комиссии (ПМПК) является обеспечение диагностико-коррекционного психолого-медико-педагогического сопровождения обучающихся, воспитанников с отклонениями в развитии, исходя из реальных возможностей образовательной организации и в соответствии со специальными образовательными потребностями, возрастными и индивидуальными особенностями, состоянием здоровья обучающихся, воспитанников.

В состав специалистов ПМПК организации образования должны входить завуч по инклюзии или старший воспитатель, руководитель организации образования, психолог, логопед, дефектолог, учителя или воспитатели, непосредственно работающие с ребёнком, тьютор, соцпедагог, педагоги дополнительного образования, педагог продлённого дня, медработник.

Создание психолого-медико-педагогического консилиума в школе является необходимым условием приёма детей с ОВЗ и реализации инклюзивной практики. Консилиум ставит общие комплексные задачи по включению ребёнка с ограничением здоровья в образовательный процесс. Консилиум необходим для грамотного, профессионального подхода к ребёнку и его семье, для достоверного информирования о продвижении ребёнка, динамики его развития, для чёткой организации действий в ситуациях, для привлечения дополнительных методических, материальных и других ресурсов. Консилиум осуществляет консультативную, диагностико-аналитическую, развивающую, коррекционную, учебно-воспитательную, профилактическую, просветительскую работу, создают условия для адаптации, обучения, социализации детей с ОВЗ в общеобразовательной школе. Консилиум необходим для разработки и принятия Программы коррекционной работы как части образовательной программы начального общего образования (в соответствии с требованиями ГОС НО), Индивидуальной образовательной программы для ребёнка с ОВЗ.

Консилиум необходим для детей с временной задержкой психического развития, для детей, испытывающих трудности при адаптации, в обучении, для детей с нервно-психическими расстройствами, с отклонениями в развитии, для детей с дефектами речи, для детей из семей «группы риска», для детей с нарушением эмоционально-волевой сферы, с отклонением поведения.

При выборе педагогических методов в профессиональной деятельности придерживаться классификации М.А.Данилова и Б.П.Есилова. Применять такие методы как: метод приобретения новых знаний, метод формирования умений и

навыков, метод применения умений на практике, метод проверки и оценки знаний, умений, навыков. Так же методы словесные, наглядные, практические. Учитывать возможности каждого обучающегося, создавать щадящий режим нагрузок, оценивать результаты действия ученика.

Выбирая педагогические технологии, необходимо помнить, что – это система функционирования всех компонентов педагогического процесса, построенная на научной основе, запрограммированная во времени и в пространстве и приводящая к намеченным результатам. Это: метатехнологии, макротехнологии, мезотехнологии, микротехнологии (технология развивающего обучения, технология преподавания учебного предмета, технология изучения темы, повторения, усвоения, техника формирования навыков письма, тренингов по коррекции отдельных качеств), научные технологии, формально-описательные, процессуально-действенные (описание целей, решение определённых проблем, анализ результатов). Учитывать критерии: системность, научность, структурированность, воспроизводимость, эффективность, управляемость; уровни: концептуальный, технологический, инструментальный, процедурный.

Наиболее подходящей, в инклюзивном образовании является технология «портфолио». Она позволяет качественно и тактично реализовать дифференцированный подход, осуществлять индивидуализацию учебного процесса с учётом умственных, физических данных учеников, не акцентируя на этом их внимание, не выделяя их «ограниченные возможности».

Считаю, что применение данных методов и технологий обеспечит каждому ученику условия для максимального развития его способностей, удовлетворения познавательных потребностей, развития личностных компетенций в процессе освоения содержания образования.

Включение детей с аутизмом в массовую образовательную систему в дошкольном и школьном возрасте может внести большой вклад в их развитие, включая повышение уровня речевых и коммуникативных навыков, навыков социализации и интеллектуального уровня. Многие эксперты считают инклюзию гражданским правом, ответственным за формирование соответствующего социального развития, но для того, чтобы инклюзия и обучение в среде нормативно развивающихся сверстников были успешными, многим детям с аутизмом требуется специализированная помощь [6-8].

Уровень предоставляемой поддержки и сопровождения должен варьироваться на основе тяжести диагностических симптомов и нарушений в развитии ребенка с аутизмом, а также меняться с течением времени, как функция продвижения ребенка и приобретения им необходимых навыков для обучения в натуральной среде. Дети с аутизмом характеризуются специфическим видом расстройств речи и коммуникации, способности и мотивации к сотрудничеству, сенсорным восприятием, и одним из ключевых факторов в успешной инклюзии таких детей является понимание сути данного расстройства и выбор педагогических методов для их обучения.

Характерные особенности детей с аутизмом

В отличие от детей с другими видами расстройств (например, с умственной отсталостью) большая часть детей с аутизмом могут успешно обучаться по общей школьной программе. Сохраненный интеллект, хорошая память, хорошее визуальное восприятие позволяют ребенку успешно осваивать академический материал.

Аутичный ребенок может преуспевать в математике, а иногда и опережать своих сверстников в этой области. Некоторые дети очень успешны в рисовании (те, у которых нет проблем с мелкой моторикой). Также большинство детей довольно быстро приобретают навыки чтения и обучаются бегло читать, но чаще всего вне связи с пониманием прочитанного. Некоторые дети имеют специфические области интереса, которые прекрасно вписываются в рамки школьной программы: ребенок может быть экспертом в истории Древнего Рима или астрономии.

С другой стороны, аутичные черты и проблемы восприятия могут стать серьезным препятствием при обучении в школе. Затруднения в установлении контакта со сверстниками, поверхностные и специфические межличностные отношения могут стать причиной социальной отстраненности как со стороны одноклассников, так и учителей. Ребенок, который игнорирует интересы сверстников и характеризуется чрезмерно навязчивым поведением, может оказаться изгоем в классе. Ребенок, которому свойственно проблемное поведение и который является «неприятным стимулом» для учителя, станет «необучаемым», «несносным» или «ненормальным». Неадекватное поведение, даже в самой легкой форме — выкрикивания в классе или раскачивание на стуле — может раздражать учителя и мешать вести урок. Не говоря уже о более серьезных формах проблемного поведения, таких как агрессия или аутоагрессия.

Также аутичным детям свойственны многочисленные речевые нарушения. У ребенка могут присутствовать серьезные проблемы с прагматикой (правильным использованием речи), семантикой (ограниченный словарный запас) и грамматикой (синтаксис и морфология). Также часто наблюдаются нарушения в просодике и интонации. Ребенок может разговаривать монотонно, или не уметь использовать вопросительные интонации, или в процессе разговора использовать неподходящую жестикуляцию (Доленко, 2010).

Помимо коммуникативных и речевых расстройств, аутичные дети страдают нарушениями в сенсорном восприятии и обработке сенсорных стимулов (Aune, Burt & Gennaro, 2010). Данные нарушения могут стать причиной тревоги или привести к истерике, агрессии и крикам.

Инклюзивная среда обучения — это именно та среда, в которой сенсорные особенности аутичного ребенка могут не найти поддержки. Большое количество учеников в классах и маленькие пространства могут только усилить желание аутичного ребенка избежать прикосновений, и даже случайное

прикосновение одноклассника может восприниматься как нападение и вызвать агрессивную реакцию.

Многие аутичные дети чрезвычайно чувствительны к шуму и громким звукам. Крики других детей на перемене или шум в классе может стать причиной ответных криков или вызвать самостимулятивное поведение, которое помогает ему отвлечься и успокоиться. Громкий голос учителя или плач другого ученика в классе может вызвать ответную эмоциональную реакцию, и аутичный ученик может начать плакать или кричать или, в худшем случае, начать разбрасывать предметы или толкаться.

Также можно встретить детей, которые отказываются выполнять различные художественные задания — из-за отвращения к клею, краскам. Ребенок будет пытаться всеми силами избегать данных заданий — начиная от убегания с урока и заканчивая целенаправленной агрессивностью [9].

Сенсорные проблемы часто сопровождаются недоразвитием моторики и затруднениями в координации движений. Дети затрудняются чувствовать границы собственного тела и не осознают собственного месторасположения в пространстве, затрудняются с организацией в пространстве, имеют неправильную осанку и с трудом выполняют моторные движения (например, на уроке физкультуры аутичный ребенок тяжело и медленно бежит и в процессе машет руками). Ребенок может затрудняться играть в мяч, классики и другие подвижные игры с одноклассниками — вовсе не из-за социальной отстраненности, а из-за плохой моторики.

Отсутствие гибкости мышления также является характерной чертой детей аутистического спектра. Вследствие ригидности мышления ученики могут заикливаться, затрудняются приспособиться к изменениям, исправлять ошибки, им сложно справляться с частичной успешностью или неудачами. Затруднения в абстрактном мышлении и понимании скрытых и абстрактных предпосылок, неорганизованность, затруднения в понимании прочитанного, в поиске способов для решения проблем, произведении выводов и выражении значимого мнения — все это может стать причиной плохой успеваемости, подавленности и депрессии. Поэтому для аутичного ребенка, который обучается по инклюзивной программе, часто требуется дополнительная психологическая или эмоциональная поддержка как в рамках школы, так и вне ее (Aune, Burt & Gennaro, 2010).

Оценка сформированности начальных навыков в инклюзивной среде

Осознание и понимание специфических особенностей, характеризующих детей с расстройством аутистического спектра, является первым и ключевым этапом в процессе включения их в среду нормативно развивающихся сверстников. Однако возможность присутствия тех или иных характерных особенностей для аутизма не говорит о том, что полный комплекс этих проблем действительно заложен в каждом аутичном ребенке. Выбор целей и стратегий для обучения требует индивидуального подхода и оценки как начального уровня навыков, так и тех или иных дефицитов развития. Протокол оценки

речевых и социальных навыков для детей с аутизмом и другими нарушениями развития VBMAP (Sundberg, 2008) позволяет не только определить уровень развития функциональных навыков, но и является инструментом для оценки и мониторинга прогресса ребенка.

Оценка навыков происходит в нескольких областях.

Навык обращения и общения. Может ли ребенок обращаться с просьбами к окружающим? Умеет ли он обращаться с просьбами к детям или только к взрослым? Каким образом ребенок выражает свои просьбы — словами, фразами, жестами, карточками PECS? Интересуется ли ребенок только конкретными и одиночными стимулами, или его интересуют более социально значимые стимулы — внимание сверстников, социальное одобрение, информация и т.д.?

Навык понимания речи. Насколько ребенок понимает обращенную к нему речь? Понимает ли он инструкции только в контексте ситуации или может ориентироваться на словесные стимулы и вне контекста? Умеет ли ребенок реагировать на обращения сверстников или только взрослых? Должны ли инструкции быть обращены напрямую к нему, или он может понять и выполнить инструкции, обращенные к группе?

Навык диалогической речи. Умеет ли ребенок отвечать на вопросы, или он повторяет фразы, сказанные другим человеком? Может ли ребенок спонтанно комментировать различные события? Может ли он включиться в разговор на определенную тему? Может ли поддерживать тему разговора или всегда переводит разговор на тему, которая интересует только его?

Навыки игры. В какие игры умеет играть ребенок — настольные, подвижные, сюжетные? Может ли он играть совместно со сверстниками или параллельно, не взаимодействуя? Может ли он в свободное время занять себя игрой или занимается самостимуляциями?

Академические навыки. Приобрел ли ребенок начальные навыки счета, письма, чтения, и насколько уровень этих навыков соответствует уровню знаний сверстников?

Навыки обучения. Умеет ли ребенок обучаться в групповом формате, или до настоящего момента он обучался только в индивидуальном формате? Есть ли у ребенка навык имитации, и может ли он копировать действия сверстников или обучаться с помощью навыка имитации?

Проблемное поведение. Присутствует ли у ребенка проблемное поведение и в какой форме оно проявляется? В каких ситуациях может возникнуть нежелательное поведение и какова его функция?

Параллельно с оценкой интеллектуальных и речевых способностей проводится оценка *развития навыков самостоятельности*: может ли ребенок выполнять самостоятельно учебные задания, как быстро он приспособливается к изменениям в окружающей среде, достаточно ли развиты навыки самопомощи и личной гигиены?

Также оценивается способность ребенка к *обобщению полученных навыков*, скорость приобретения им новых навыков и потребность в сопровождении взрослым в процессе инклюзии.

Процесс обучения в инклюзивной среде подразумевает, что аутичный ребенок будет приобретать академические навыки — чтение, счет, письмо и другие — наравне со своими нормативно развивающимися сверстниками. Однако целью инклюзии в случае включения ребенка с аутизмом не является приобретение знаний по общеобразовательной программе. Данный уровень доступен и при индивидуальном обучении. Инклюзивная среда позволяет ребенку с аутизмом приобрести не только знания, соответствующие учебной общеобразовательной программе, но и преодолеть сложности и проблемы, которые сопровождают его развитие (Harrower & Dunlap, 2001). На основе данного восприятия оценка начального уровня навыков позволяет дополнить индивидуальный план обучения ребенка и акцентировать педагогическую работу на развитии навыков речи, коммуникации, социального взаимодействия и других.

Низкий уровень развития того или иного навыка либо его отсутствие не является показателем того, что ребенок не способен к инклюзии. Оценка навыков ребенка предоставляет педагогу возможность включить в программу обучения работу над развитием отсутствующих навыков либо слабых сторон и учесть данные затруднения при выборе методов и стратегий обучения в инклюзии (Sundberg, 2008).

Работа по ликвидации пробелов в знаниях обучающихся начальной школы, страдающих ДЦП.

Говоря о пробелах в знаниях младших школьников с ДЦП, необходимо отметить, что поступая в 1 класс, наши ученики уже имеют огромные пробелы в знаниях. Мы понимаем, что двигательные нарушения детей с ДЦП задерживают и их психическое развитие, речь, мышление. И к началу школьного обучения наши дети не имеют достаточного запаса знаний об окружающем мире (обычно он ограничивается бытовой тематикой), речевые нарушения проявляются на всех уровнях – фонетическом, лексическом и грамматическом. Почти у всех наших ребят отмечается низкая познавательная активность, истощаемость психических процессов, быстро нарастающая утомляемость при выполнении интеллектуальных заданий. А так же для всех наших учеников характерна медлительность, трудность в формировании алгоритмов действий. Поэтому работа над пробелами в знаниях наших ребят ведётся на протяжении всех четырёх лет их учёбы в начальной школе. Она ведётся и на уроках, и на коррекционных занятиях, на самоподготовке во время выполнения домашних заданий.

Обучение подразумевает не столько передачу знаний, сколько всестороннее развитие личности обучающегося. Информацию о том, насколько успешно проходит обучение, и в чем обучающиеся испытывают затруднения должна предоставлять эффективная система школьного оценивания. Для этого при внедрении обновленного содержания образования используется система критериального оценивания.

В ходе оценивания результатов обучения введена форма - суммативное оценивание с выставлением баллов.

В помощь учителю при планировании и организации процессов суммативного оценивания учебных достижений обучающихся подготовлены практические рекомендации. В частности, набор примеров использования суммативного оценивания, составления критериев оценивания, предоставления обратной связи, выставления оценок и др.

Таким образом, введение новых инструментов оценивания: критерии, разноуровневые задания, дескрипторы, уровни учебных достижений, баллы, оценки и др. – позволяет значительно расширить возможности учителя и обучающихся в обучении.

По результатам суммативного оценивания за год при переводе учащихся в другой класс необходимо учитывать, что обучающиеся с особыми образовательными потребностями на начальной ступени образования, имеющие по итогам учебного года академические задолженности по 1-2 предметам, переводятся в следующий класс после выполнения ими летних заданий и сдачи экзаменов. Не освоившие программу учебного года по трем и более предметам, оставляются на повторное обучение или по желанию родителей и заключению ПМПК переводятся в специальные классы [10].

К основным принципам государственной политики в области образования относятся равенство прав всех на получение качественного образования и доступность образования всех уровней для населения с учетом интеллектуального развития психофизиологических и индивидуальных особенностей каждого гражданина (пункты 1,2 статьи 3 Закона РК «Об образовании»).

Инклюзивное образование является одним из процессов трансформации системы образования, ориентированным на формирование условий доступности качественного образования для всех. Оно предполагает включение детей с особыми образовательными потребностями независимо от их физических, психических, интеллектуальных, культурно-этнических, языковых особенностей в общеобразовательную среду, устранение всех барьеров для получения ими качественного образования, их социальную адаптацию и интеграцию в социум.

На сегодня в Казахстане доминирует инклюзивное образование в отношении лиц с ограниченными возможностями, предусматривающее совместное обучение и равный доступ с иными категориями обучающихся.

При планировании и организации уроков в рамках инклюзивного обучения необходимо: включать как общеобразовательные задачи так и коррекционно-развивающие задачи, выяснить, какая деятельность приносит ребёнку удовольствие (чтение, письмо, рисование и др.), каковы его результаты, каковы возможности, способности ребёнка, выяснить его сильные стороны, характер ожидаемого результата от познавательных действий, какие могут возникнуть препятствия, как их устранить, выбрать мотив к заинтересованности уроком, методов, форм, содержания обучения, уровень сложности заданий, учитывать психолого-педагогическую характеристику на ребёнка, задачи коррекционно-развивающей работы, содержание программы, уровень подготовленности ребёнка, состояние здоровья, сведения об

актуальном психолого-педагогическом сопровождении, режим и длительность занятий, использовать тактильные, зрительные поддержки, правильно подобрать тактику, приёмы деятельности учителя. Планирование должно быть направлено на развитие ребёнка.

Дети с ограниченными возможностями нуждаются в изменении способов подачи информации с целью более успешного освоения общеобразовательные задачи, так и коррекционно – развивающие задачи.

Необходимые изменения способов подачи информации включены в индивидуальный образовательный план учащегося. Эти изменения следует применять так, чтобы они отражали индивидуальные нужды учащихся с особыми потребностями.

При планировании суммативного оценивания за раздел/сквозную тему учитель формирует критерии оценивания, отражающие цель обучения и соотносит их с уровнем мышления.

В помощь учителю при планировании и организации процессов суммативного оценивания учебных достижений обучающихся подготовлены практические рекомендации учителей начальных классов школы-гимназии №65 г.Астаны.

В данной школе в начальных классах обучаются 57 детей с ограниченными возможностями. Из них, 14 детей с диагнозом тугоухость (со сниженным слухом), 43 ученика – с диагнозом детский церебральный паралич (ДЦП).

Предложенные задания по суммативному оцениванию за разделы/сквозные темы учителя откорректировали и адаптировали с учетом особенностей своих обучающихся (Приложение 6) . Это поможет проследивать успеваемость детей и привить у них навыки самостоятельной работы в классе. Например, в разделе «Геометрические фигуры и взаимное их расположение» по предмету «Математика» для суммативного оценивания взяты не все задания. По мнению учителей, с первым заданием - группировать многоугольники по их признакам ученик может справиться самостоятельно, а во 2 заданий ученик может без помощи тьютора начертить только отрезок и любой четырехугольник. Другие задания как, изобразить отрезок, прямую, многоугольники на точечной бумаге вызывают затруднения у таких детей.

В данном пособии предлагаются разработки суммативных заданий, разработанные АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы» для учителей начальных классов [11].

В таблице показаны варианты заданий по суммативному оцениванию по учебному предмету «Математика» (таблица 15).

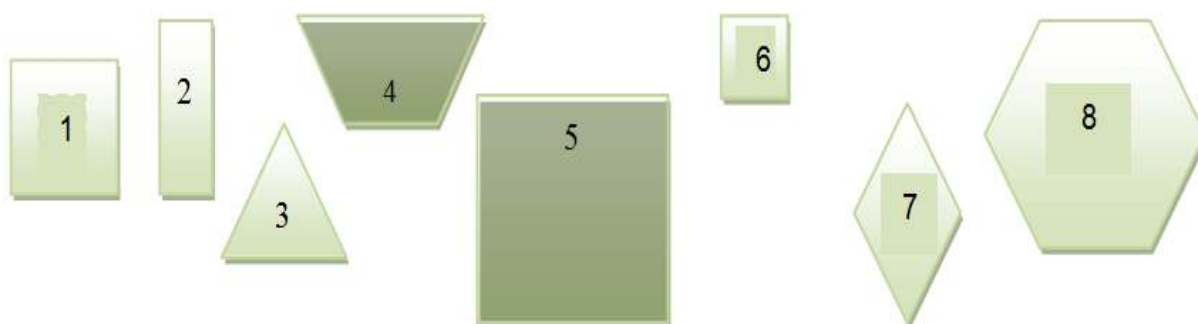
Таблица 15 Примерные задания для суммативного оценивания

Подраздел	3.1 Геометрические фигуры и их классификация 3.2 Изображение и построение геометрических фигур
Цели обучения	2.3.1.2 Классифицировать многоугольники. 2.3.2.1 начертить отрезок и геометрическую

	фигуру.
Уровни мыслительных навыков	Знание и понимание Применение
Критерий оценивания	<i>Обучающийся</i> - группирует многоугольники по их общим признакам. - изображает отрезок, прямую, многоугольники на точечной бумаге, следуя инструкции об их взаиморасположении.
Время выполнения	15 минут

Задания

1. Рассмотрите фигуры. Запишите номера в соответствии с их названиями.

Квадраты _____
 Прямоугольники _____

2. Следуйте инструкции. Используйте чертежные инструменты.

- начертите в центре отрезок длиной 3 см, расположите его вертикально.
- слева от отрезка начертите любой четырехугольник.

Почти у всех учащихся с диагнозом ДЦП отмечается низкая познавательная активность, истощаемость психических процессов, быстро нарастающая утомляемость при выполнении интеллектуальных заданий. А так же для всех таких детей характерна медлительность, трудность в формировании алгоритмов действий. Поэтому уроке учителя применяют следующие коррекционные методы, как информационные (беседа, консультирование), практические (приучение, упражнение). Моторика рук у детей очень слаба и всегда на помощь приходит педагог сопровождения.

Устные задания выполняются по следующему алгоритму: учитель проговаривает само задание (то, что будет делаться на уроке), а дальше учащиеся выполняют задания при помощи педагога-тьютора.

Задания за суммативное оценивание раздела «Умножение и деление. Задачи» по математике:

1 –задание: составить четыре равенства на умножение, используя представленные числа 3, 27, 9 самостоятельно не сможет, т.к. взаимобратные действия с умножением и делением и определение зависимости между

компонентами вызывают затруднения;

2-задание: вставить пропущенные числа сможет при помощи педагога-тьютора;

3-задание: записать решение и ответ задачи по рисунку ученик выполнит самостоятельно;

4-задание: с такими заданиями как, записать недостающие данные в условие обратной задачи деления по содержанию, записать выражение для решения задачи учащиеся могут справиться самостоятельно.

С заданиями суммативного оценивания за раздел «Числовые и буквенные выражения. Уравнения, Задачи»: находить значение буквенного выражения в два действия при заданном значении буквы; решать простейшие уравнения на умножение и деление, уравнения сложной структуры; моделирование и решение задач в 2 действия учащиеся могут с помощью педагога-тьютора.

В суммативном оценивании по предмету «Математика» за 3 четверть используются различные типы заданий: вопросы с множественным выбором ответа, вопросы, требующие краткого, развернутого ответов.

С 1, 2, 3 заданиями ученик может справиться только с помощью педагога-тьютора.

4-задание: моделировать и решать задачи в 2 действия (разные комбинации простых задач на увеличение/уменьшение в несколько раз; кратное сравнение) ученик и 5-задание: использовать названия компонентов действий умножения и деления при чтении и записи выражений сложны для выполнения. Эти задания детям не даются.

Задания для суммативного оценивания для учащихся охваченных инклюзивным образованием составлены учителями начальных классов школы – гимназии № 65 города Астаны с инклюзивным обучением: Файзуллина С.У., Эмбердиева З.Б., Акылбекова Л.М., Сейтбекова А.Ж., Мурзагулова М.С., Нургалиева А.К., Баймагамбет М.К.

Предмет «Литературное чтение». 2 класс. Раздел «Моя школа»

Вид речевой деятельности: Слушание и говорение

Цель обучения: 2.1.1.1 Определять с помощью учителя опорные слова, фиксировать их; отвечать на закрытые вопросы.

Уровень мыслительных навыков: Применение

Критерий оценивания: *Обучающийся*

– Определяет опорные слова из услышанного текста.

– Отвечает на вопросы по содержанию текста.

Время выполнения: 20 минут

1. Прослушайте текст. Выполните задания.

1. Кто обучал дядю Федора пользоваться Интернетом?

А) Катя В) Шарик С) Печкин D) Матроскин

2. Отметьте верные высказывания зелёным карандашом, ложные – красным карандашом:

- мы можем вызвать на экран страницы любой книги;
- в руках у Кати была пластмассовая «черепашка»;
- такой способ ходить в музей никому не понравился;
- можно наладить переписку с любым человеком.

3. Чем пользовалась Катя, когда искала нужную информацию?

4. Добавьте необходимое слово в предложение. когда Катя катала эту «мышку» по столу, на синем экране бегала черная ...

А) точка В) кошка С) стрелка D) черепашка

Критерии оценивания	Дескриптор	Балл
	Обучающийся:	
Слушает текст. Отвечает на вопросы по содержанию текста.	Отвечает на первый вопрос по содержанию текста.	1
	Определяет верные и ложные высказывания.	2
	Отвечает на третий вопрос по содержанию текста, определяет верную картинку.	1
	Отвечает на четвертый вопрос по содержанию текста.	1
Всего баллов		5

Раздел «Мой родной край»

Вид речевой деятельности: Чтение, письмо

Цель обучения:

2.2.5.1 Находить информацию по одному источнику (детская энциклопедия) на определенную тему.

2.3.7.1 Писать правильно в словах сочетания жи-ши, ча-ща, чу-щу, чк, чн, нщ, рщ, шн.

2.3.7.4 Обозначать парные глухие/звонкие согласные на конце и середине слова, применяя способы их проверки.

2.3.7.2 Определять значимые части слова; находить и проверять безударные гласные в корне, изменяя форму слова.

Уровень мыслительных навыков: Применение

Критерий оценивания: *Обучающийся*

- Определяет тему текста.
- Находит лексическое значение слов в детской энциклопедии.
- Называет правила правописания слов: жи-ши, ча-ща, чу-щу, чк, чн, нщ, рщ, шн.

- Записывает в словах сочетания жи-ши.

- Правильно пишет слова с парным согласным на конце и в середине слова, используя правило проверки правописания парных согласных.

- Пишет безударные гласные в корне слова, изменяя форму слова как способ проверки.

Время выполнения: 20 минут

Задание

1. Самостоятельно прочитайте текст из детской энциклопедии. Текстовым маркером выделите информацию на тему «Ёж - зверёк». (Можно найденную информацию подчеркнуть) (Текст из детской энциклопедии)

Ёж- общеизвестный по внешности зверек, чья спина и бока покрыты короткими темными иглами. Иглы длиной до 3 см; у взрослых ежей их 5000-6000, у молодых – всего 3000. Мех на мордочке, ногах и брюшке ежа жесткий; в Казахстане чаще всего встречается его серая окраска. Мордочка вытянутая, подвижная; нос острый и постоянно влажный. Глаза черные, круглые. Уши короткие. Питается еж в основном насекомыми и их личинками, слизнями, улитками, дождевыми червями. Из растительных кормов он предпочитает желуди, грибы, ягоды и фрукты. Ежи содержащиеся в неволе как домашние животные, охотно едят мясо, яйца и хлеб. Вопреки распространенному мнению, молоко ежам вредно и их не следует кормить молочными продуктами.

2. Прочитайте предложение. Вставьте пропущенные буквы. Подчеркните в предложении сочетания жи- ши. Сколько в предложении таких сочетаний? Подчеркните цифру.

Ёж_к в опаши_х листьях шури_т, ёж_к с полянки уйти не спеш_т.
0 4 5 2

3. Какую букву надо добавить в слово. Допишите проверочное слово.

ла_ка ( ) мы_ка ( )
ё_ ( ) медве_ь ( )

4. Запишите проверочное слово, обозначьте корень поставьте ударение. Вставьте пропущенные буквы.

_____ - в_да
_____ - л_са
_____ - з_рно

Критерии оценивания	Дескриптор	Балл
	Обучающийся:	
Находит информацию в детской энциклопедии на определенную тему.	Находит значение слова и выделяет информацию.	1
	Читает значение найденного слова.	1
Пишет правильно в словах сочетания жи-ши	Вставляет пропущенные буквы, применяя правила написания сочетаний жи –ши.	2
Правильно пишет слова с парным согласным на конце и в середине слова, используя правило проверки правописания парных согласных	-правильно пишет слова с парным согласным на конце слова, подбирает проверочное слово; - правильно пишет слова с парным согласным в середине слова, подбирает проверочное слово;	2

Пишет безударные гласные в корне слова, изменяя форму слова как способ проверки.	- подбирает проверочные слова, изменяя форму слова; -обозначает корень в словах с безударной гласной в корне;	2
Всего баллов		8

Суммативное оценивание за 2 четверть.

Цель суммативного оценивания за четверть: суммативное оценивание направлено на проверку достижения обучающимися целей обучения и выявление их уровня знаний, умений и навыков, приобретенных в течение четверти в рамках обновления содержания среднего образования.

Продолжительность - 45 минут

Слушание и говорение проверяется отдельно.

Количество баллов – 20

Задание

Слушание и говорение

1. Прослушайте название текста и опорные слова.

Определите тему текста.

2. Назовите основную мысль текста. Расскажите, о чем может идти речь в таком тексте.

Зимой.

Опорные слова: вчера, снег, сегодня, ковёр, пушистый, весёлые, сугроб, много, ребята, дети, лопатка, ледяная, снежная, гора, лёд, снежки, коньки, санки, лыжи.

3. Работа в малых группах по 3 человека. Рассмотрите картинки. О чем может идти разговор между участниками диалога? Расскажите.

Схема выставления баллов

№	Ответ	Балл	Дополнительная информация
1	Зимой / Зима / Зимние забавы	1	Принимаются другие ответы учащихся, которые соответствуют указанной теме
	Основная мысль: в диалоге должна идти речь о видах зимних развлечений детей.	1	
2	Слушает участников диалога.	1	Ответы должны соответствовать теме.
	Дает ответы в соответствии с темой	1	

Задания суммативного оценивания по видам речевой деятельности

Чтение

Задание 1.

Прочитайте два текста, выполните к ним задания.

1. Сугроб Наметанная ветром куча снега. Снежный с. С. Выше дома. Намело большие сугробы. Провалиться в с. Спасаться в сугробе от пурги. Снег лежит, возвышается сугробами. 2. О большой куче чего- л. С. Листвы. Песчаные сугробы, -а; м. Уменьш.-ласк. Дорога покрылась сугробиками		Белые сугробы По краям дорожки, А в сугробе дырки: Маленькие ножки. Кто хотел забраться... На сугроб, как горку? Да застряли ножки... Маленький Егорка!
Художественный текст	Статья из толкового словаря	Нехудожественный текст
Рассказ		Стихотворение

Задание 2.

1. Прочитайте два текста.
2. Сравните (в паре) прочитанные тексты. Какой из них относится к художественным текстам, а какой – к нехудожественным? Проведите соответствие стрелочкой.
3. Определите к какому жанру относится первый текст. Проведите соответствие стрелочкой.
4. Определите к какому жанру относится второй текст. Проведите соответствие стрелочкой.

Схема выставления баллов

№	Ответ	Балл	Дополнительная информация
1	Текст 1. Нехудожественный Текст 2. Художественный	2	
2.	Текст 1. Статья из толкового словаря Текст 2. Стихотворение	2	

Письмо

Задание

1. Вставь пропущенные буквы в опорных словах.

Опорные слова: вч__ра, сне__, с_годня, к_вер, пуш_стый, в_селые, сугро_, много, р_бята, дети, мальчики, девочки, лопа__ка, ледяная, снежная, г__ра, лё__, сне__ки, к__ньки, санки, лыж__.

2. По опорным словам составьте и запишите текст из 4-5 предложений на тему «Зимние забавы».

Схема выставления баллов

№	Ответ	Балл
---	-------	------

1	Вставляет пропущенные буквы соответственно правилам	
	Сочетания с жи-ши	1
	Слова с парными согласными на конце и в середине слова.	1
	Слова с непроверяемой безударной гласной	1
2	По опорным словам составьте и запишите текст из 4-5 предложений на тему «Зимние забавы».	
	Составляет предложения по заданной теме.	1
	Использует опорные слова	1
	Соблюдает логическую последовательность.	1

Выводы:

- все задания по каждому предмету отслеживаются и рассматриваются индивидуально на каждого ученика учителем и сопровождающим педагогом;
- так как у многих детей с диагнозом ДЦП сопутствующим диагнозом ставят ЗПР (задержка психического развития) нужно задания на логическое мышление сократить;
- при оценивании учитывать физиологические особенности каждого ученика (дети у которых не развиты навыки письма) и по количеству выполненных заданий выводить соответствующую оценку;
- в критерии оценивания внести изменения с учетом диагноза и психофизиологических особенностей каждого ученика;
- увеличить время для выполнения задания, если для основного контингента 15-20 минут, для инклюзивных обучающихся 30 – 40 минут.

Автором одной из первых схемы педагогических целей американский учёный Б. Блум в первой части «Таксономии» (1956 г.) описаны цели познавательной (когнитивной) области, которые можно адаптировать и к обучающимся с особыми потребностями [12]:

1. Когнитивная (познавательная) область.
2. Аффективная (эмоционально-ценностная) область.
3. Психомоторная область.

В последующие десятилетия Д. Кратволем и другими учёными была создана вторая часть «Таксономии» (в аффективной области). М. В. Кларин приводит основные категории наиболее разработанных и общеупотребительных областей таксономии, охватывающих когнитивные и аффективные цели [13].

Формирование навыков, соответствующих всем уровням мыслительной деятельности по таксономии Блума, требует учета особенностей развития детей с особыми потребностями в условиях инклюзивного образования [14-18]. В этом случае важно развитие института тьюторства, ресурсных центров и коррекционных кабинетов в условиях массовой школы.

Суммативное оценивание позволяет учитывать особенности детей с ограниченными возможностями, но в этом случае необходима соответствующая подготовка учителя [19-24].

По проекту Общественного Фонда (ОФ) «Ашык Алем» инклюзия детей с аутизмом в общеобразовательную среду по модели «Ресурсный класс» осуществляется уже 4 года в Алматы, 3 года в Астане. Проект показал, что инклюзия возможна для всех. Апробация проекта проходит успешно, абсолютно у всех участников проекта отмечается значительный прогресс как в академических, так и в социальных навыках.

В СШ № 23 г.Астаны с поддержкой ресурсного класса обучаются 5 учеников с диагнозом аутизм. В первом классе 1 ученик, во втором общеобразовательном -2 ученика, во втором классе для детей с ЗПР – 1 ученик и в 5-м классе для детей с ЗПР – 1 ученик. Все дети обучаются с сопровождением тьютора (ассистента педагога). В школе-лицее № 79 г.Астаны также обучаются 5 учеников с диагнозом аутизм, 3 в первых классах и 2 во втором, также в сопровождении тьюторов.

Куратор ресурсных классов СШ № 23 и ШЛ № 79, созданных по проекту ОФ «Ашык Алем», поведенческий специалист, закончившая полную программу обучения АВА уровня ВСаВА, Калиева Жанара представляет свое видение об инклюзии детей с аутизмом в общеобразовательную среду:

«Процесс инклюзии я вижу с двух сторон: с одной стороны – как мама, воспитывающая дочь-второклассницу с аутизмом, с другой – как специалист, куратор ресурсного класса. И с обеих сторон я вижу большое количество преимуществ обучения в обычной школе.

У большинства детей с аутизмом наблюдается задержка развития в той или иной степени и академические знания усваиваются ими гораздо лучше на индивидуальных занятиях. Кроме того, у детей с аутизмом часто присутствуют различные виды нежелательного поведения, а также бывают некоторые виды самостимуляций, проявления которых могут отвлекать учеников обычного класса от работы. Это служило основанием для определения таким ученикам домашнего обучения или обучения в специализированных учреждениях. Так почему же мы, родители и специалисты, непосредственно занимающиеся с такими детьми, так ратуем за инклюзию? За обучение в обычной среде, в которой многим детям с расстройствами аутистического спектра (РАС) даже находиться бывает сложно? Попробую объяснить.

Какие симптомы характеризуют расстройства аутистического спектра? Основные симптомы – это нарушения коммуникации и ограниченные интересы. Большинству детей с аутизмом сложно понять и принять нормы поведения в обществе, сложно научиться коммуницировать с другими людьми. И если на индивидуальных занятиях мы можем научить многим академическим навыкам и даже социальным нормам в теории, но не закрепим и не обобщим усвоенный материал в обычной среде, эти дети так и не научатся применять эти знания в дальнейшей жизни. И, умея читать, писать и считать и обладая обширными познаниями во многих дисциплинах, взрослые с аутизмом после окончания школы не могут найти работу, становятся ментальными инвалидами. И остаются на попечении государства на всю оставшуюся жизнь. Между тем, опыт многих стран, таких, как например, США, показывает, что раннее вмешательство в сочетании с инклюзией детей с аутизмом в

общеобразовательную среду значительно повышает уровень социализации их во взрослой жизни и, как следствие, уровень жизни. А также, несмотря на большие затраты в начале жизни на детей с аутизмом, в будущем ранее вмешательство и инклюзивное образование могут быть гораздо более рентабельными в целом для государства, поскольку помогают вырастить социально адаптированных, способных к самостоятельной жизни и работе людей.

Мы в своих школах используем модель инклюзии «Ресурсный класс», которая основана на Прикладном анализе поведения. Прикладной анализ поведения или АВА (Applied behavior analysis) – единственная в настоящее время научно-прикладная дисциплина, эффективность которой при коррекции аутизма доказана в научных исследованиях[25-27]. Структура ресурсного класса выстраивается таким образом: тьюторы – специалисты, непосредственно работающие с ребёнком, учитель ресурсного класса, куратор и супервизор.

Работа команды ресурсного класса заключается в тестировании ребёнка, определении его сильных и слабых сторон, разработке индивидуальной программы развития, наблюдении за нежелательным поведением (если оно есть) и составлением плана коррекции поведения, подготовке к инклюзии и непосредственно осуществлению постепенной инклюзии, помощь в адаптации ребёнка к классу, налаживании контакта со сверстниками и так далее. Таким образом, ребёнок приходит в обычный класс подготовленным, без нежелательного поведения, которое будет мешать окружающим.

Хотелось бы поделиться своими наблюдениями в рамках нашего проекта.

Не все мамы были уверены в положительном результате инклюзии. Некоторые, видя нежелательное поведение своих детей в условиях школы в первые дни, порой даже нежелание заходить в класс, на какой-то момент пожалели о принятом решении участвовать в проекте. Сейчас, спустя три года с начала нашего проекта, с уверенностью могу сказать, что всем нам очень повезло. Мы видим, как изменились наши дети, какой прогресс у них и в социальных навыках, и в развитии речи, и в академических навыках. Например, мальчик, который не мог зайти в незнакомое помещение, истерил при попытке завести его туда, сейчас самостоятельно ходит с классом по школе, заходит в любые кабинеты, и даже ездил с ребятами из класса в лагерь без индивидуального сопровождения. Абсолютно у всех значительно улучшилось поведение. Не всегда зайдя в обычный класс, вы сможете определить, у кого из учеников аутизм, настолько они влились в среду.

Суть инклюзии для нас это не усваивание школьной программы, а развитие навыков общения, социальных навыков у детей, подготовка их к взрослой жизни. А для нормотипичных сверстников – это, в первую очередь, формирование толерантности, доброты, понимание равенства людей, независимого от их особенностей. Ребёнок, проучившийся бок о бок с аутистом, с ребёнком в инвалидной коляске, слабослышащим или слабо слышащим, не бросит своих престарелых родителей без помощи, всегда протянет руку помощи нуждающимся и более слабым.

Суммативное оценивание обучающихся с аутизмом (возможно применять к учащимся с другими особенностями развития).

Дети с аутизмом могут иметь очень широкий спектр интеллектуального развития: от глубокой умственной отсталости до уровня интеллектуального развития выше среднего. Общим для большинства детей с аутизмом являются затруднение в понимании прочитанного; буквальное восприятие метафор, иносказаний; трудности с пониманием речи на слух; сниженная скорость обработки информации; бедность активного словарного запаса (даже при нормальном пассивном словарном запасе). Характерно для детей с аутизмом мозаичное развитие, когда некоторые навыки могут находиться на нормальном или даже высоком уровне, например, математические способности, музыкальные или способности в живописи, а некоторые на очень низком уровне, например, могут быть плохо развиты мелкая или крупная моторика, восприятие речи и другие.

Поэтому при проведении оценивания не стоит ограничивать учащихся с аутизмом во времени. Оценивать можно только детей с полностью сохранным интеллектом. Если в заключении ПМПК рекомендовано обучение по индивидуальным программам, то предлагаю разрабатывать индивидуальный маршрут обучения (с учетом количества посещения каждого предмета) и индивидуальную программу обучения для каждого ученика с учетом его особенностей, сильных и слабых сторон и оценивать критерии освоения им данной программы.

Если всё-таки настаивать на суммативном оценивании, разработанном для нормотипичных учеников, то предлагаю следующее. Оценивание проводить без ограничения во времени. Или давать возможность выполнения заданий за время как минимум в 2 раза большее, чем у нормотипичных сверстников. При затруднении в понимании стоящей перед ним задачи ребёнок с аутизмом должен иметь возможность обратиться за помощью или разъяснением к педагогу или ассистенту педагога (тьютору). Если у ребёнка какое-то специальное поощрение или режим занятий и отдыха, то данный режим не должен меняться и на тестировании.

Учебный предмет «Математика»

Методические рекомендации к суммативному оцениванию по математике 2 класс для детей с аутизмом

Дети с аутизмом могут иметь очень широкий спектр интеллектуального развития: от глубокой умственной отсталости до уровня интеллектуального развития выше среднего. Общим для большинства детей с аутизмом являются затруднение в понимании прочитанного; буквальное восприятие метафор, иносказаний; трудности с пониманием речи на слух; сниженная скорость обработки информации; бедность активного словарного запаса (даже при нормальном пассивном словарном запасе). Характерно для детей с аутизмом

мозаичное развитие, когда некоторые навыки могут находиться на нормальном или даже высоком уровне, например, математические способности, музыкальные или способности в живописи, а некоторые на очень низком уровне, например, могут быть плохо развиты мелкая или крупная моторика, восприятие речи и тд

Поэтому при проведении тестирования не следует ограничивать учащихся с аутизмом во времени. Оценивать можно только детей с полностью сохранным интеллектом. Если в заключении ПМПК рекомендовано обучение по индивидуальным программам, то лучше разрабатывать индивидуальный маршрут обучения (с учетом количества посещения каждого предмета) и индивидуальную программу обучения для каждого ученика с учетом его особенностей, сильных и слабых сторон. И оценивать критерии освоения им данной программы.

Методические рекомендации к суммативному оцениванию по математике за 2 класс 2 четверть

Рекомендуем оценивание проводить без ограничения во времени или давать возможность выполнения заданий за время как минимум в 2 раза большее, чем у нормотипичных сверстников. При затруднении в понимании стоящей перед ним задачи ребёнок с аутизмом должен иметь возможность обратиться за помощью или разъяснением к педагогу или ассистенту педагога (тьютору). Если у ребёнка какое-то специальное поощрение или режим занятий и отдыха, то данный режим не должен меняться и на тестировании.

Поскольку у большинства детей с аутизмом затруднено понимание прочитанного, наибольшее затруднение в математике вызывает решение задач. Поэтому предлагать для оценивания решать задачи представляется возможным только детям с полностью сохранным интеллектом. Некоторые дети должны иметь возможность пользоваться калькуляторами.

***Суммативное оценивание за раздел
«Сложение и вычитание двузначных чисел. Сотни. Задачи»***

Подраздел:	1.2 Операции над числами 4.3 Последовательности 5.1 Задачи и математическая модель
Цели обучения:	2.1.2.5**Выполнять устно сложение и вычитание сотен. 2.1.2.8 Применять алгоритмы сложения и вычитания двузначных чисел в таких случаях, как $34+23$, $57-23$, $27+34$, $61-27$, $47+33$, $80-47$. 2.4.3.1 Определять закономерность в последовательности чисел до 100, сотнями до 1000. 2.5.1.7**Моделировать и решать задачи в 2 действия.
Уровни мыслительных навыков:	Применение Анализ

Критерий оценивания:	<p><i>Обучающийся</i></p> ☐ ☐ Выполняет сложение и вычитание круглых сотен в пределах 1000. ☐ ☐ Находит значения выражений вида: $34+23$, $57-23$; $27+34$, $61-27$; $47+33$, $80-47$. ☐ ☐ Находит закономерность и продолжает ряд двузначных чисел до 100 и сотен до 1000. ☐ ☐ Решает составные задачи.
Время выполнения:	20 минут
Задание	
<p>1. Вычислите и запишите ответ.</p> <p>$800 - 500 =$ $200 + 400 =$</p> <p>2. Найдите и запишите пропущенные числа.</p> <p>$17 + 76 =$ <input type="text"/> <input type="text"/> $90 - 36 =$</p> <p>3. Найдите закономерность и продолжите ряд на 3 числа.</p> <p>27, 33, 39, ...</p> <p>710, 610, 510, ...</p> <p>4. Решите задачу.</p> <p>В спортивном зале школы в шкафу лежали 24 футбольных мяча, а теннисных мячей было на 13 штук больше. Сколько всего теннисных и футбольных мячей лежало в шкафу?</p>	

Критерий оценивания	Дескриптор	Балл
	Обучающийся	
Выполняет устное сложение и вычитание круглых сотен в пределах 1000.	находит значение разности круглых сотен;	1
	находит значение суммы круглых сотен;	1
Находит значения выражений вида: $34+23$, $57-23$; $27+34$, $61-27$; $47+33$, $80-47$.	находит и записывает значение суммы двузначных чисел;	1
	вычитает из круглого десятка двузначное число;	1
Определяет закономерность в последовательности двузначных чисел до 100 и сотен до 1000.	продолжает ряд на три числа, верно определяя закономерность последовательности двузначных чисел;	1
	продолжает ряд на три числа, верно определяя закономерность последовательности трехзначных чисел;	1
Решает составную задачу.	чертит схему/составляет краткую запись условия задачи;	1
	выбирает знак действия и записывает выражение первого действия;	1
	находит значение выражения первого	1

	действия;	
	выбирает знак действия и записывает выражение второго действия;	1
	находит значение выражения второго действия;	1
	записывает ответ задачи.	1
Всего баллов		12

Из данной работы возможно предлагать для оценивания задания 1 и 2.

Суммативное оценивание за раздел «Величины и их единицы»

Подраздел:	1.3 Величины и их единицы измерения
Цели обучения:	2.1.3.3 Сравнить значения величин длины: см, дм, м/ массы: кг, ц/ объема (емкости): л / времени: ч, мин, месяц, год и выполнять действия сложения/вычитания/ умножения/деления над значениями величин. 2.1.3.5 Определять время по циферблату: часы и минуты.
Уровни мыслительных навыков:	Применение
Критерий оценивания:	<i>Обучающийся</i> ☐ Сравнивает именованные числа, используя соотношение величин. ☐ Выполняет действия сложения/вычитания над значениями величин. ☐ Использует циферблат для определения указанного времени.
Время выполнения:	10 минут
Задание	
<p>1. Сравните.</p> <p>5 м 1 см ☐ 5 дм 11 кг ☐ 1 ц 1ч 6 мин ☐ 76 мин 88 л ☐ 98 л</p> <p>2. Найдите значения выражений.</p> <p>8 дм + 30 см = 1 м – 56 см = 3 ч 20 мин – 20 мин = 24 кг + 76 кг =</p> <p>3. Запишите, который час показывают часы.</p>	

Нарисуйте стрелки на циферблате так, чтобы часы показывали 17 часов
10 минут

Критерий оценивания	Дескриптор	Баллы
	Обучающийся	
Сравнивает именованные числа, используя соотношение величин.	сравнивает значение величин длины;	1
	сравнивает значение величин массы;	1
	сравнивает значение величин времени;	1
	сравнивает значение величин объема;	1
Выполняет действия сложения/вычитания над значениями величин	записывает результат сложения величин длины;	1
	записывает результат разности величин длины;	1
	записывает результат разности величин времени;	1
	записывает значение суммы величин массы;	1
Использует циферблат для определения указанного времени.	записывает время, которое изображено на часах;	1
	рисует стрелки, в соответствии с заданным временем.	1
Всего баллов		10

Из данной работы возможно предлагать для оценивания задания 1, 2 и 3.

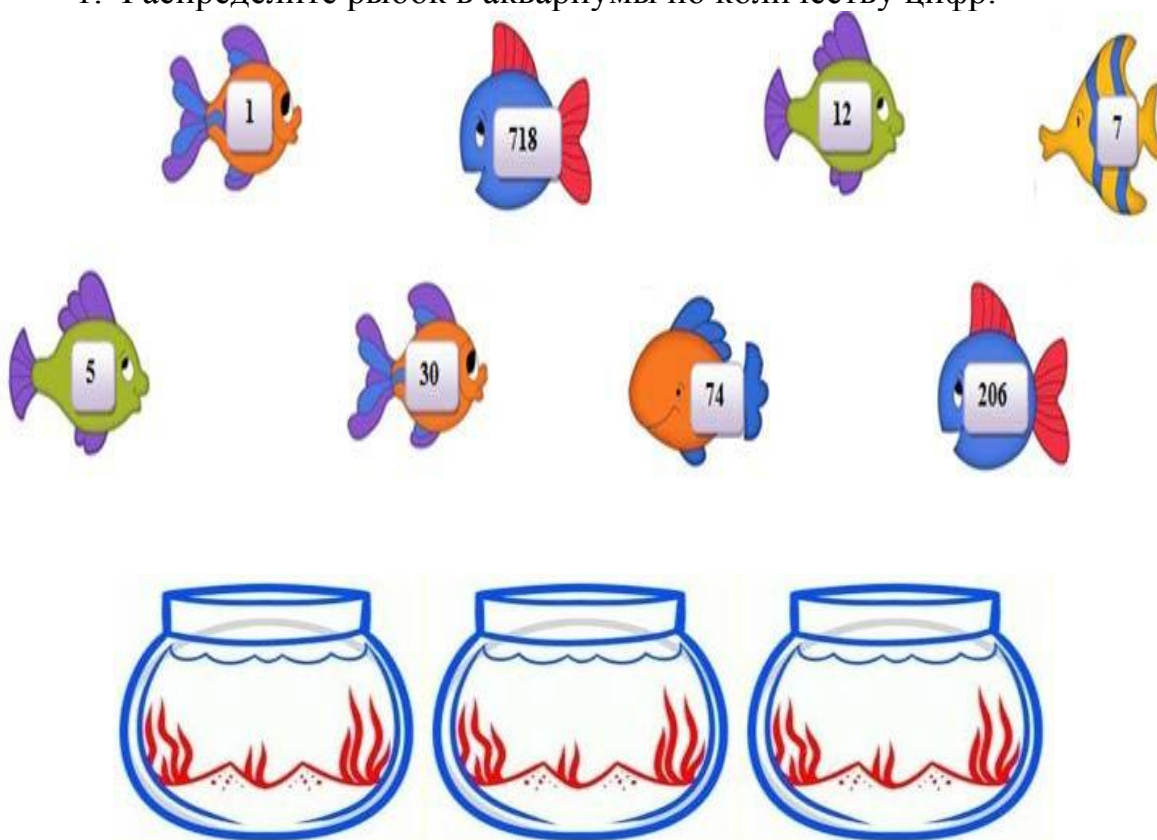
Суммативное оценивание за раздел «Обозначение множества и его элемента. Знаки $\square$ и $\square$ »

Подраздел:	4.1 Множества и операции над ними 4.4 Комбинации объектов 5.2 Математический язык
Цель обучения:	2.4.1.2 Составлять и классифицировать (разбивать) числовые множества по количеству цифр в записи чисел, делимости числа на 2, месту занимаемому в числовой последовательности и др. 2.4.4.1 Составлять варианты комбинаций «по три» из предметов окружающего мира. 2.5.2.2 Использовать заглавные буквы латинского алфавита для обозначения множества, его элементов - строчные буквы; принадлежности и непринадлежности элемента множеству знаки $\square$ и $\square$.

Уровень мыслительных навыков:	Применение Анализ
Критерий оценивания:	<p><i>Обучающийся</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Определяет группы чисел по количеству цифр в записи числа. ☐ Составляет и записывает группы четных и нечетных чисел. ☐ Классифицирует числа по их месту в числовой последовательности. ☐ Создает комбинации, используя по три элемента любого множества. ☐ Обозначает множества заглавными буквами, элементы множества строчными буквами латинского алфавита. ☐ Применяет знаки $\in$ и $\notin$ для обозначения принадлежности и не принадлежности элемента множеству.
Время выполнения:	15 минут

Задания

1. Распределите рыбок в аквариумы по количеству цифр.

2. Запишите нечетные числа от 1 до 20

Запишите четные числа от 1 до 20

---

3. Запишите числа 20, 122, 482, 2, 605, 208, 900, 57 в группы: предыдущие и последующие числу 200.

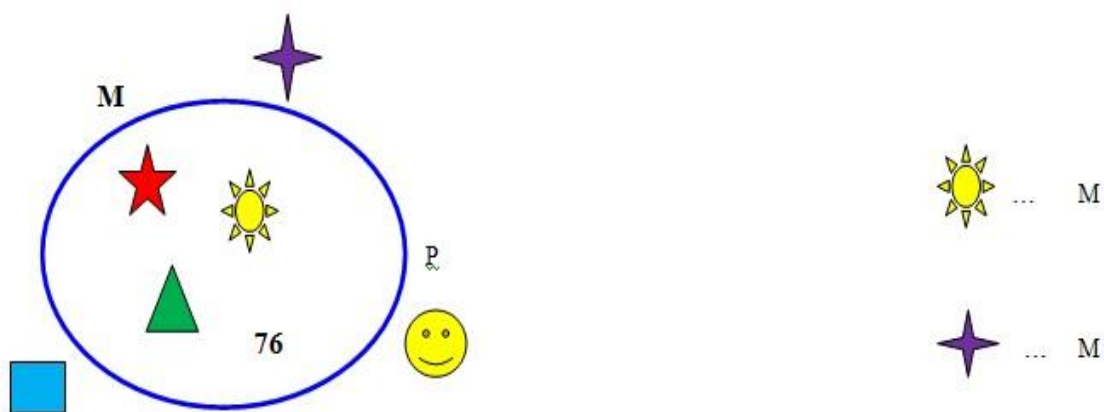
4. Зайчик, тигренок и лисичка решили встать в ряд. Сколькими способами их можно переставить? Запишите эти способы _____.

5. Объедините элементы в два множества. Обозначьте множества латинскими буквами.

33	66	400
	44	600
99	700	100

6. Рассмотрите элементы множества M . Определите принадлежность и непринадлежности элементов множеству M , используя знаки $\square$ и $\square$.

Критерий оценивания	Дескриптор		Баллы
	Обучающийся		
Определяет группы чисел по количеству цифр в записи числа.	группирует рыбок с однозначными числами в одном аквариуме;	1	
	группирует рыбок с двузначными числами в другом аквариуме;	1	
	группирует рыбок с трехзначными числами в третьем аквариуме;	1	
Составляет и записывает группы четных и нечетных чисел.	записывает нечетные числа в пределах 20;	1	
	записывает четные числа в пределах 20;	1	
Классифицирует числа по их месту в числовой последовательности.	определяет и записывает числа последующие числу 200;	1	
	определяет и записывает числа предыдущие числу 200;	1	
Создает комбинации, используя по три элемента любого множества.	определяет количество способов (6 способов);	1 1	
	перечисляет комбинации (не менее трех);		
Обозначает множества заглавными буквами, элементы множества строчными буквами латинского алфавита.	объединяет элементы в два множества;	1	
	обозначает их заглавными латинскими буквами;	1	
Применяет знаки $\square$ и $\square$ для обозначения принадлежности и не принадлежности элемента множеству.	определяет принадлежность элемента множеству и записывает соответствующий знак;	1	
	определяет не принадлежность элемента множеству и записывает соответствующий знак.	1	
Всего баллов		13	

Из данной работы возможно предлагать для оценивания задания 1, 2. В 3-м задании рекомендуется заменить слова «последующие» и «предыдущие» на «до 200» и «после 200».

Учебный предмет «Литературное чтение»

Методические рекомендации к суммативному оцениванию по литературному чтению за 2 четверть 2 класса для детей с аутизмом

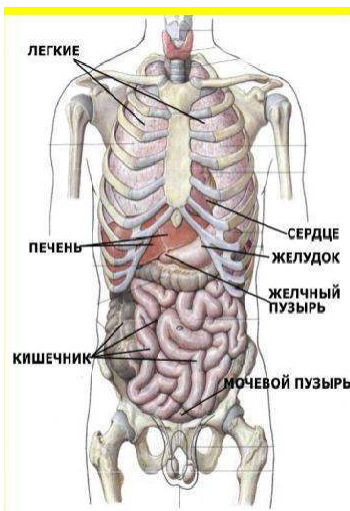
Дети с аутизмом могут иметь очень широкий спектр интеллектуального развития: от глубокой умственной отсталости до уровня интеллектуального развития выше среднего. Общим для большинства детей с аутизмом являются затруднение в понимании прочитанного; буквальное восприятие метафор, иносказаний; трудности с пониманием речи на слух; сниженная скорость обработки информации; бедность активного словарного запаса (даже при нормальном пассивном словарном запасе). Для детей с аутизмом характерно мозаичное развитие, когда некоторые навыки могут находиться на нормальном или даже высоком уровне, например, математические способности, музыкальные или способности в живописи, а некоторые на очень низком уровне, например, могут быть плохо развиты мелкая или крупная моторика, восприятие речи и другое.

Оценивание проводить без ограничения во времени. Или давать возможность выполнения заданий за время как минимум в 2 раза большее, чем у нормотипичных сверстников. При затруднении в понимании стоящей перед ним задачи ребёнок с аутизмом должен иметь возможность обратиться за помощью или разъяснением к педагогу или ассистенту педагога (тьютору). Если у ребёнка какое-то специальное поощрение или режим занятий и отдыха, то данный режим не должен меняться и на тестировании.

При обучении детей с аутизмом литературе используется, в основном, адаптированный материал: текст максимально сокращается, упрощается и иллюстрируется. Например, рассказ размером на 2-3 страницы сокращаем детям с аутизмом до 4-5 предложений, при этом каждое предложение иллюстрируется подходящей по смыслу картинкой. Для оценивания предлагать такие адаптированные тексты, задавать вопросы по написанным предложениям.

Методические рекомендации к суммативному оцениванию по естествознанию за 2 класс 2 четверть

Суммативное оценивание за раздел «Живая природа» (в контексте сквозной темы «Моя школа»)

Подраздел:	2.3 Человек
Цель обучения:	2.2.3.1 Определять функции опорно-двигательной системы человека. 2.2.3.4 Определять роль личной гигиены в сохранении здоровья.
Уровень мыслительных навыков:	Знание и понимание
Критерии оценивания:	<i>Обучающийся</i> ☐ Называет строение скелета человека. ☐ Объясняет функции опорно-двигательного аппарата. ☐ Использует необходимость соблюдения правил личной гигиены для сохранения здоровья. ☐ Составляет правила выполнения личной гигиены.
Время выполнения :	15 минут
Задания	1. Посмотрите на картинки и запишите функции опорно-двигательной системы.
<div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: flex-start;"> <div style="text-align: center;"> </div> <div style="text-align: center;"> </div> <div style="text-align: center;"> </div> </div>	

2. Зачеркните картинку, которая не соответствует правилам личной гигиены человека.

3. Составьте правила выполнения утреннего туалета.

1. _____ .
2. _____ .
3. _____ .

Критерий оценивания	Дескриптор	Балл
	Обучающийся	
Называет строение скелета человека. Объясняет функции опорно-двигательного аппарата.	определяет функцию скелета и записывает – придаёт форму;	1
	определяет функцию мышц и записывает - мышцы приводят в движение скелет;	1
	определяет функцию грудной клетки и записывает – защищает внутренние органы;	1
Использует необходимость соблюдения правил личной гигиены для сохранения здоровья. Составляет правила выполнения личной гигиены.	определяет несоответствие и зачёркивает вторую картинку;	1
	умыться;	1
	почистить зубы;	1
	расчесаться.	1
Всего баллов		7

Оценивание проводить без ограничения во времени. Или давать возможность выполнения заданий за время как минимум в 2 раза большее, чем у нормотипичных сверстников. При затруднении в понимании стоящей перед

ним задачи ребёнок с аутизмом должен иметь возможность обратиться за помощью или разъяснением к педагогу или ассистенту педагога (тьютору). Если у ребёнка какое-то специальное поощрение или режим занятий и отдыха, то данный режим не должен меняться и на тестировании.

Из данной работы возможно предлагать для оценивания задания 2, 3. Но в задании 3 для некоторых детей с аутизмом потребуется упростить формулировку, например «Что ты делаешь утром?» (упростить формулировку в случае необходимости может ассистент педагога (тьютор)).

Суммативное оценивание за раздел «Вещества и их свойства» (в контексте сквозной темы «Мой родной край»)

Подраздел:	Воздух Вода
Цель обучения:	2.3.2.2. Описывать некоторые свойства воздуха (агрегатное состояние, наличие цвета, запаха). 2.3.3.1. Определять физические свойства воды (без вкуса, без запаха, без определенной формы, текучесть).
Уровень мыслительных навыков:	Знание и понимание
Критерии оценивания:	<i>Обучающийся</i> ☐ Определяет и описывает свойства воздуха. ☐ Исследует и описывает физические свойства воды.
Время выполнения:	15 минут
Задания	
1. Запишите ответы на вопросы	
1. Что такое воздух? _____	
2. Какого цвета воздух? _____	
3. Какого запаха воздух? _____	
4. Воздух прозрачен или нет? _____	

2. На картине вы видите, как можно исследовать свойства воды. Определите свойства воды и дополните предложения.

1. У воды _____.
2. У воды _____.
3. У воды _____.
4. 4. Вода- _____.

Критерий оценивания	Дескриптор	Балл
	Обучающийся	
Определяет и описывает свойства воздуха.	записывает, что воздух – это смесь газов/ газы/ азот, кислород, углекислый газ;	1
	записывает - воздух не имеет цвета/ бесцветен;	1
	записывает - воздух не имеет запаха/ без запаха;	1
	Записывает - воздух прозрачен;	1
Исследует и описывает физические свойства воды	записывает, что у воды нет вкуса;	1
	записывает, что вода не имеет формы;	1
	записывает, что у воды нет запаха;	1
	записывает, что вода текучая.	1
Всего баллов		8

Оценивание проводить без ограничения во времени. Или давать возможность выполнения заданий за время как минимум в 2 раза большее, чем у нормотипичных сверстников. При затруднении в понимании стоящей перед ним задачи ребёнок с аутизмом должен иметь возможность обратиться за помощью или разъяснением к педагогу или ассистенту педагога (тьютору). Если у ребёнка какое-то специальное поощрение или режим занятий и отдыха, то данный режим не должен меняться и на тестировании.

Из данной работы возможно предлагать для оценивания задания 1 и 2. Для некоторых учеников потребуется упростить формулировку

заданий(упростить формулировку в случае необходимости может ассистент педагога (тьютор)).

Познание мира

2 класс, 2 четверть, раздел «Моя школа» предлагать для оценивания задания 1, 2, 3. Для некоторых учеников потребуется упростить формулировку заданий (упростить формулировку в случае необходимости может ассистент педагога (тьютор)).

Суммативное оценивание обучающихся 1 класса с аутизмом (из опыта работы педагогов школы-лицея №71 г.Астаны)

Методические рекомендации к суммативному оцениванию по Обучению грамоте за 1 класс 4 четверть

Задания суммативного оценивания за 4 четверть по предмету «Обучение грамоте»

Слушание и говорение

Прослушайте стихотворение «Овощной спор». Выполните задания.

Вели однажды жаркий спор
Горох, морковь и помидор.
Кто для людей всего важней,
Кто полезней, кто вкусней?
Краснощёкий помидор
Сказал всем остальным в укор:
– Из всех известных овощей
Я – самый нужный для людей!
Но возразил ему горох:
– Не понимаю, я чем плох?
Мне не дают покоя мышки,
И очень любят ребятишки.
Я слаще мёда и конфет,
Замены мне сегодня нет!
Морковь с достоинством казала:
– У меня заслуг немало!
Во мне особый витамин
– Незаменимый каротин.
Чтоб кожа бархатной была,
Чтоб слепота не подвела,
Всегда останусь я в цене,
Я всем нужна, поверьте мне!

1. Отметьте, какие овощи спорили?

- А) фасоль, морковь и помидор   В) капуста, морковь и помидор
С) горох, морковь и помидор   Д) горох, морковь и огурец

2. Ответьте на вопросы:

1. Определите причину спора овощей?
2. Как Вы считаете, какой из овощей самый полезный?

Чтение

1. Прочитайте текст. Соедините части рассказа с началом, серединой и концом текста.

Тогда бабушка рассказала мне историю об удивительных превращениях пирожка: «Внучек, ты берешь пирожок и откусываешь кусочек. Во рту кусочек пищи смачивается слюной и пережевывается зубами. Пирожок разжевали и проглотили. Он попал в желудок. Потом кашка движется дальше. Превращения пирожка занимают несколько часов. Поэтому через какое-то время мы опять хотим есть – это значит, что организму нужна пища».	начало
Вот почему надо есть регулярно, а особенно завтрак. Завтрак-это энергия и бодрость на весь день!	середина
Однажды я поехал к бабушке на дачу. Бабушка испекла пирожки с капустой. Но я не хотел есть.	конец

Вопросы по содержанию текста:

Озаглавьте прочитанный текст из 1 задания.

Запишите. _____
_____.

Объясните, почему автор написал данный текст? _____.

Определите жанр текста из 1 задания. _____.

Письмо.

1. Замените иллюстрации словом. Составьте и запишите три предложения из данных слов.

, меня, у, живёт, Мурка

люблю, я, с, играть, Муркой

любит, , очень, меня,

Схема выставления баллов

№ вопроса	Ответ	Балл	Дополнительная информация
1	С)	1	
2	Овощи хотели узнать, кто самый полезный / вкусный / важней. Они хотели узнать, кто для людей всего полезней.	1	Принимаются другие варианты ответа, соответствующие тексту.
	Овощи полезны / Все овощи полезны по-своему.	1	
Всего баллов		3	

Слушание и говорение

Чтение

№ вопроса	Ответ	Балл	Дополнительная информация
1	Соблюдает структуру рассказа – завязка.	1	
	Соблюдает структуру рассказа – развитие событий.	1	
	Соблюдает структуру рассказа – развязка.	1	
2	Определяет тему текста.	1	
	Определяет основную мысль текста.	1	
	Определяет жанр текста.	1	
Всего баллов		6	

Письмо
Схема выставления баллов

№ вопроса	Ответ	Балл	Дополнительная информация
1	Обучающийся записывает начало предложения и собственные имена с заглавной буквы. 1 предложение: У меня живет кошка Мурка. 2 предложение: Я люблю играть с Муркой. 3 предложение: Мурка очень любит меня.	1 1 1	
Всего баллов		3	

Методические рекомендации к работе, ориентированной на детей с РАС.

Детям, владеющими навыками аудирования и слушания, рекомендуется задание №1. При чтении рекомендуется только одна из частей. В силу психофизиологических особенностей ребёнка. Детям, имеющим отклонения логопедического характера, предлагается выполнить все задания частично: только то, что нужно выполнить без комментирования или устной передачи требуемого.

Задания выполняются с комментированием последовательных действий. Также, предлагается варьировать материалом в соответствии с особенностями заболевания данных детей.

Учебный предмет «Математика»

Задания суммативного оценивания за 4 четверть по предмету «Математика».

Отвечая на первый вопрос, дайте краткий ответ.

1. Мама попросила сына сходить в магазин за рогаликом. Рогалик стоит 16 тенге. Запишите, какие монеты сын отдаст продавцу, чтобы заплатить за рогалик?

*Укажите два варианта. Используйте следующие монеты:
Одинаковые монеты можно использовать несколько раз.*

1 вариант _____

2 вариант _____

5. Внимательно рассмотрите картинки. Соедините стрелкой результат и высказывание.

Объединение множеств

Удаление части множества

6. Сравните. Поставьте знаки $>$ $=$ $<$

30 см 3 дм

12 л 21 л

6 кг 60 кг

2 ч 1ч

7. Выполните действия.

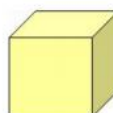
$$70 \text{ кг} - 60 \text{ кг} =$$

$$100 \text{ л} - 40 \text{ л} =$$

$$1 \text{ дм} - 8 \text{ см} =$$

8. Нарисуйте одну плоскую фигуру и одно пространственное тело.

9. На какие из геометрических фигур похожи формы предметов, изображенных на рисунке. Соедините стрелками.

Схема выставления баллов

№	Ответ	Балл	Дополнительная информация
1	10+ 2+2+2 5+5+1+1+2+2 10+1+1+1+1+1+1 2+2+2+2+2+2+2+2	2	1) В задании предлагается выполнить два способа набора монет, каждый из них оценивается по 1 баллу. 2) Принимаются любые другие правильные способы получения 14 тенге.
2	Мальчиков -7 ч. Девочек-?, на 4 меньше.	1	Учащийся может начертить схему к задаче.
	7-4 – верно выбирает знак действия	1	
	7-4=3 (д.) – находит значение выражения.	1	
	Ответ: 3 девочки пришли на пляж.	1	
3	В)	1	
4	1,4,5	1	Принимаются другие возможные множества.
	2,3	1	
5	Объединение множеств	1	
6	=	1	
	<	1	
	<	1	
	>	1	
7	10 кг	1	
	60 л	1	
	2 см	1	
8	Чертит плоскую фигуру.	1	
	Чертит пространственное тело.	1	
9	Соотносит форму бочки с цилиндром.	1	
	Соотносит форму дома с цилиндром.	1	
Всего баллов		21	

Методические рекомендации к суммативному оцениванию по математике 1 класса за 4 четверть для детей с РАС

Учитывая особенности заболевания детей с РАС, задания для таких детей дифференцируются. Из предложенных 9 заданий акцент делается на задания пониженной сложности, которые требуют поверхностного анализа без сопровождения синтезом. В силу доминанты визуального восприятия данных детей, необходимо предложить задания, сопровождаемые иллюстративно-наглядным материалом. Учащийся отвечает только на вопросы, требующие краткого ответа. Из данной работы для суммативного оценивания предлагаются задания №1, 3, 4, 9. Задания учащийся выполняет с комментированием последовательных действий.

Познание мира

Задания суммативного оценивания за 4 четверть по предмету «Познание мира», 1 класс

Задания.

1. К какому виду относятся продукты, изображённые на рисунке?

- А) вредные продукты   С) полезные продукты
В) молочные продукты   D) хлебные продукты

2. Укажите ряд вредных продуктов питания.

- А) апельсин, кефир, натуральный сок
В) майонез, газированный напиток, кетчуп
С) морковь, творог, газированный напиток
D) сметана, майонез, молочная каша

3. Содержание тела и одежды в чистоте – это ....

- А) успех   В) гигиена   С) счастье   D) иммунитет

4. Назовите основное правило личной гигиены.

- А) Каждый человек должен заниматься спортом.
В) Каждый человек должен иметь личные предметы.
С) Каждый человек должен красиво одеваться.

D) Каждый человек должен правильно питаться.

5. У Самата есть 100 тенге. Какие продукты питания он может купить на эту сумму? Помогите Самату выбрать три продукта. Запиши два разных варианта

1. _____
2. _____

20 тг

40 тг

10 тг

30 тг

60 тг

50 тг

6. Рассмотрите картинку о жизни древних людей. Ответьте на вопросы

1. Где жили древние люди? _____
2. Как они добывали пищу? _____
3. Из чего шили одежду? _____
4. Из чего делали орудия труда? _____
5. Как добывали огонь? _____

7. Какой вред наносит человек природе? Найдите и отметьте эти три рисунка.

рисунок 1

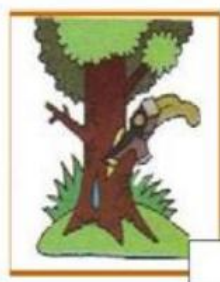

рисунок 2

рисунок 3

рисунок 4

рисунок 5

8. Какие правила поведения на природе изображены на рисунке?
Запишите их.

1. _____ цветы.
2. _____ ветки деревьев.
3. _____ гнезда птиц.
4. _____ животных.

9. а) Рассмотрите рисунок. Какая пословица соответствует данному рисунку?

- A) Делу – время, потехе – час.
- B) Друзья познаются в беде.
- C) Одна искра целый лес сжигает.
- D) Растение – земли украшение.

б) Что бы вы посоветовали ребятам? Запишите своё пожелание.

Методические рекомендации для детей с РАС

Предлагается исключить задания, требующие глубокого анализа. Учитывая доминирование визуального восприятия и наглядно-образного мышления данных детей, предлагается задание №1 без вопроса №5; №6 с предварительным объяснением каждого вопроса, №7. Вопросы, направленные на глубокие логические умозаключения, исключить.

Заключение

ОЭСР исходит из того, что мир все больше сталкивается с ранее неизвестными глобальными вызовами и становится все более непредсказуемым и уязвимым.

Мир VUCA (Volatile- изменчивый, Uncertain- неопределенный, Complex- сложный, Ambiguous – противоречивый). Мир VUCA– это быстро сменяемые технологии (мы живем в период 4-й технологической революции), природные катаклизмы, техногенные катастрофы, угроза новой мировой дестабилизации, глобальный демографический дисбаланс, нарастающая социальная нестабильность и диспропорции, увеличение доли безработных и поколения NEET.

Современный человек за 1 месяц получает и обрабатывает столько же информации, сколько человек XVII века за всю жизнь.

Для подготовки молодого человека для жизни в таких условиях, уже недостаточно академических знаний, функциональных навыков, личностных компетенций и отношений [28].

Передовые экономики требуют смены целей образования от «человека знающего» – к «человеку, способному творчески мыслить, действовать, саморазвиваться».

Неотъемлемой частью содержания образования является объективная и достоверная система оценки учебных достижений обучающихся.

На протяжении многих десятилетий оценивание заключалось в сравнении достижений обучающегося с результатами других обучающихся, и такой подход к оцениванию имеет целый ряд недостатков.

Для разработки новой системы оценивания учебных достижений обучающихся был изучен опыт АОО «НИШ», школы «Мирас» и прошла апробация новой системы оценивания в 30-ти пилотных школах страны.

Разработанная концепция внедрения системы критериального оценивания достижений обучающихся определила цели и задачи, этапы реализации, ожидаемые результаты, риски и практическую значимость.

В разработанном методическом пособии раскрыта суть критериальной системы оценивания, в том числе суммативного оценивания, которое проводится с целью предоставления учителям, обучающимся и родителям информации о прогрессе обучающихся по завершении изучения учебных программ и определенного учебного периода с выставлением баллов и оценок.

В работе также даны рекомендации по оцениванию обучающихся с особыми образовательными потребностями, при которой подчеркивается, что суммативное оценивание может основой для построения дальнейших шагов поддержки таких детей в образовательном процессе.

Такой подход к оцениванию дает возможность определить, насколько успешно усвоен тот или иной учебный материал, сформирован тот или иной практический навык у обучающихся, выявить существующие проблемы в образовательном процессе.

Методические рекомендации по суммативному оцениванию позволяют

учителю использовать их в планировании и организации процессов СО учебных достижений обучающихся, в том числе при оценивании обучающихся с особыми потребностями [29].

Сегодняшние школьники – это интеллектуальный потенциал нации, и от них будет зависеть будущее страны.

Глобальные преобразования и мировые тренды требуют ускоренных темпов обновления содержания школьного образования и новая система оценивания достижений обучающихся также является условием повышения качества образования.

Список используемой литературы

1. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии. -М.: Педагогика. 1989. - 190 с.
2. Березовин Н.А., Цырельчук Н.А., Чеховских М.И. Психология и педагогика. В 2 ч. Минск. -2002. Ч. 2 (по Керролла и Блуму)
3. сайт: <http://www.miras.kz/ru/component/content/article/24>
4. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 6 июня 2017 года № 265 «О внесении изменения в приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 18 марта 2008 года № 125».
5. Закон Республики Казахстан «Об образовании»// статья 56 с изменениями, внесенными законами РК от 13.11.2015 № 398-V (вводится в действие по истечении десяти календарных дней после дня его первого официального опубликования); от 03.12.2015 № 433-V (вводится в действие с 01.01.2016))
6. Karagiannis A., Stainback S., Stainback W. Historical overview of inclusion // A guide for educators / By ed. S. Stainback, W. Stainback. — Baltimore: Paul H. Brookes, 1996. — P. 17-28.
7. Harrower J.K, Dunlap G. Including Children With Autism in General Education Classrooms. A Review of Effective Strategies // Behavior modification. — 2001. — 25 (5). — 762-784.
8. Joseph R.M., Tager Flusberg H., Lord C. Cognitive profiles and social-communicative functioning in children with autism spectrum disorder // Journal of Child Psychology and Psychiatry. — 2002. — 43. — 807-821.
9. Aune B., Burt B., Gennaro P. Behavior Solutions for the Inclusive Classroom // Future Horizons. — 2010.
10. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 13 февраля 2017 года № 60 (О внесении изменений в приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 17 сентября 2013 года № 375 "Об утверждении Типовых правил деятельности по видам общеобразовательных организаций (начального, основного среднего и общего среднего образования).
11. сайт: <http://smk.edu.kz>
12. Блум Б.С. (1956). Классификация учебных целей. Нью Йорк: Лонгман.
13. Блум Б.С., Кратволь Д. (1956). Таксономия целей обучения. Нью Йорк: Лонгман.
14. Блэк П., Уильям Д. (2009). Педагогические исследования: формативное оценивание. Британский научный журнал исследований №29.
15. Вуд Д., Брунер, Дж. С., Росс, Г. (1976). Скаффолдинг, тьюторство и компьютерное сопровождение обучения. Журнал детской психологии и психиатрии, 17(2), 89-100.
16. Выготский Л.С. (1978). Развитие высших психических функций. Москва: изд. АПН РСФСР.
17. Глоссарий к уровневым Программам курсов повышения квалификации педагогических работников Республики Казахстан, разработанным Центром педагогического мастерства совместно с Факультетом

образования Кембриджского университета: учебно-методическое пособие (2012). Астана: Центр педагогического мастерства АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы».

18. Зимняя И.А. (1973). Психология слушания и говорения. Москва: Докторская диссертация.

19. Логвина И., Рождественская Л. Инструменты формирующего оценивания в деятельности учителя-предметника. Пособие для учителя. – Нарва, 2012. – 48 с.

20. Оценивание учебных достижений учащихся. Методическое руководство/Сост. Р. Х. Шакиров, А.А. Буркитова, О.И. Дудкина. – Б.: «Билим», 2012. – 80 с.

20. ОЭСР (2014). Обзор национальной образовательной политики. Среднее образование в Казахстане.

21. Пинская М.А. Формирующее оценивание: оценивание в классе: Учебное пособие. – М.: Логос, 2010. – 264 с.

22. Уигнис Г. и Тай Дж. (2011). Что такое «обратный дизайн»?

23. Уильям Д. (2008). Изменяя практику в классе. Заметки из исследований Ширли Кларка, Дилана Уильяма и Национальной стратегии.

24. Уильям Д. и Томсон М. (2007). *5 основных стратегий для формативного оценивания.*

25. Фишман И.С., Голуб Г.Б. Формирующая оценка образовательных результатов учащихся: Методическое пособие. - Самара: Издательство «Учебная литература», 2007. - 244 с.

26. Шамова Т.И. Современные средства оценивания результатов обучения в школе. - Москва: Педагогическое общество России/2007.-176 с

27. Д. Митчелл. Эффективные педагогические технологии специального и инклюзивного образования. М.: Перспектива, 2011 г.

28. Руководящие принципы политики в области инклюзивного образования. Париж: ЮНЕСКО, 2009 г.

29. Специальная педагогика.//Под ред. Н.М.Назаровой. – М.: Академия, 2000 г.

Содержание

Введение	123
1. Итоговая суммативная работа в рамках критериальной системы оценивания.....	125
2. Процедуры суммативного оценивания.....	140
3. Методические рекомендации по итоговой суммативной работе по учебным предметам начальной школы, с учетом инклюзивного образования	150
Заключение.....	210
Список используемой литературы.....	212
Приложения.....	215

Инструкции для учителя по проведению суммативного оценивания за четверть

Как только обучающиеся будут рассажены и готовы приступить к выполнению суммативной работы за четверть, учителю необходимо сделать следующее:

– Разложить задания на парты обучающихся лицевой стороной вниз и попросить не переворачивать страницы.

– Разъяснить обучающимся, что они должны следовать правилам проведения оценивания.

– Напомнить обучающимся, что они не должны разговаривать друг с другом, просить помощи или помогать другим во время проведения оценивания.

– Убедиться, что у обучающихся есть необходимые принадлежности для выполнения заданий.

– Попросить обучающихся перевернуть листы с заданием и заполнить данные о себе: фамилия, имя обучающегося и класс (школа).

– Прочитать вслух инструкции на первой странице и объявить, сколько времени им выделено для выполнения работы. Напомнить обучающимся, что они не должны разговаривать друг с другом во время проведения оценивания.

– Убедиться, что все обучающиеся поняли инструкции. Если возникли вопросы, необходимо ответить на них до начала выполнения суммативной работы.

– Написать время начала и время окончания на доске и дополнительно озвучить его, чтобы все обучающиеся были проинформированы.

– Убедиться, что обучающиеся работают самостоятельно во время проведения оценивания. Они не должны разговаривать или списывать друг у друга.

– Убедиться, что у обучающихся нет доступа к дополнительным источникам, которые могут помочь им при выполнении заданий, например, словари или калькуляторы (если наличие этих предметов не предусмотрено в спецификации по суммативному оцениванию за четверть).

– По таким предметам как, например, «Математика», «Естествознание» объяснить обучающимся, что они должны показать ход решения и только потом написать окончательный ответ в графе ответа.

– Во время проведения оценивания учитель может ответить на вопросы, касающиеся инструкций или времени выполнения работы. Учитель не должен подсказывать обучающимся, помогать с правописанием, перефразировать вопросы или давать информацию.

– Необходимо отметить, кто из обучающихся присутствует и кто отсутствует. В зависимости от возраста обучающихся важно информировать их в определенные промежутки времени о том, сколько времени осталось до конца

выполнения работы. Необходимо всегда напоминать обучающимся о том, что осталось 5 минут до окончания оценивания.

– Если некоторые обучающиеся выполнили суммативную работу раньше отведенного времени, необходимо попросить их еще раз проверить свои ответы. По завершении времени для выполнения суммативной работы попросить обучающихся прекратить выполнение работы и сразу же положить ручки/карандаши на парту. Очень важно, чтобы в это время обучающиеся сидели тихо и не разговаривали друг с другом, пока не будут собраны все работы.

Информация для родителей по итогам суммативного оценивания за раздел/сквозную тему (рубрики)

ФИО обучающегося	_____		Предмет	_____
	_____		Класс	_____
Четверть _____				
Суммативное оценивание за раздел/сквозную тему « _____ »				
Критерий оценивания	Уровень учебных достижений			
	Низкий	Средний	Высокий	
(формулировка критерия оценивания)	 (описание низкого уровня учебных достижений обучающегося по критерию оценивания)	 (описание среднего уровня учебных достижений обучающегося по критерию оценивания)	 (описание высокого уровня учебных достижений обучающегося по критерию оценивания)	
(формулировка критерия оценивания)	 (описание низкого уровня учебных достижений обучающегося по критерию оценивания)	 (описание среднего уровня учебных достижений обучающегося по критерию оценивания)	 (описание высокого уровня учебных достижений обучающегося по критерию оценивания)	
Дополнительные комментарии учителя:	(комментарии учителя)			

ФИО учителя _____

Подпись _____

Дата _____

Распределение критериев оценивания согласно таксономии Б. Блума

Для определения степени достижения целей обучения составляются критерии оценивания, которые распределяются по уровням мыслительных навыков согласно таксономии учебных целей Б. Блума.

Таксономия Блума – классификация педагогических целей обучения в когнитивной сфере, предложенная в 1956 году американским психологом Бенджамином Блумом и предполагающая шесть уровней мыслительных навыков: знание, понимание, применение, анализ, синтез, оценка.

Умение точно оценивать определённые навыки является важным аспектом критериального оценивания. Уровни мыслительных навыков представлены в разрезе трёх групп:

- знание и понимание;
- применение;
- навыки высокого порядка (анализ, синтез, оценка).

Характеристика оцениваемых навыков

Группы мыслительных навыков	Описание	Глаголы
Знание и понимание	Оценка способности воспроизводить или запоминать конкретные факты, информацию и описания, понимать и интерпретировать освоенный материал через правильное воспроизведение, прогнозирование или объяснение информации.	перечисляет, запоминает, называет, обсуждает, определяет, рассказывает, записывает, повторяет, показывает, сообщает
Применение	Оценка способности использовать изученный материал в конкретных условиях и в новых ситуациях для решения проблем. Способами демонстрации применения знаний являются практическая работа, эксперименты, проектные работы, решение проблем и создание новых и/или различных продуктов.	применяет, вычисляет, изменяет, выбирает, классифицирует, завершает, демонстрирует, находит, инсценирует, задействует, исследует, проводит эксперимент, иллюстрирует, интерпретирует, модифицирует, соотносит, планирует, показывает, решает, использует, строит, употребляет
Анализ, синтез и оценка	Оценка способности: - разбивать информационные материалы на составные части, изучать информацию для получения различных выводов путем определения мотивов или причин,	анализирует, оценивает, группирует, вычисляет, категоризирует, классифицирует, сравнивает, связывает, противопоставляет, критикует,

	<p>умозаключений, нахождения доказательств для обоснования общих правил;</p> <p>- соединять, комбинировать части (идеи, элементы) в новый контекст, например, сообщение (выступление, доклад), план действий, схемы, упорядочивающие имеющиеся сведения;</p> <p>- оценивать значение того или иного материала (утверждений, художественных произведений, исследовательских данных).</p>	<p>обсуждает, дифференцирует, различает, разделяет, исследует, проводит эксперимент, объясняет, выводит, соотносит, выбирает, разделяет, проверяет, выделяет</p>
		<p>группирует, собирает, комбинирует, составляет, создает, разрабатывает, формулирует, обобщает, объединяет, модифицирует, организует, планирует, предлагает, группирует, устанавливает, интегрирует, аргументирует, обосновывает, согласовывает, сравнивает, разрабатывает</p>
		<p>доказывает, выбирает, сравнивает, делает вывод, убеждает, обосновывает, объясняет, измеряет, предсказывает, прогнозирует, ранжирует, рекомендует, выделяет, суммирует, поддерживает, проверяет, оценивает, интерпретирует</p>

При составлении критериев оценивания учитель может использовать глаголы, которые отражают каждый из уровней мыслительных навыков.

Пример составления критериев оценивания по предмету «Математика», 1 класс

Цель обучения	Критерий оценивания	Группа мыслительных навыков
	<i>Обучающийся</i>	
Различать плоские фигуры (треугольник, круг, квадрат, прямоугольник)/ пространственные фигуры (куб, шар, цилиндр, конус, пирамида) и соотносить их с предметами окружающего мира	Распознает и называет плоские фигуры (треугольник, круг, квадрат, прямоугольник) /пространственные фигуры (куб, шар, цилиндр, конус, пирамида).	Знание и понимание
	Различает плоские и пространственные фигуры.	
	Соотносит фигуры с предметами окружающего мира.	Применение

Вопросы для рефлексии учителя о деятельности по оцениванию учебных достижений обучающихся

До урока (планирование)

– Мой план урока содержит цели обучения и четкие ожидаемые результаты.

– Я смогу определить потребности и способности своих обучающихся, и у меня есть план, как это выяснить.

На уроке

– Мои обучающиеся знают цели обучения и ожидаемые результаты урока.

– Я сначала определяю существующий уровень знаний, навыков и понимания обучающихся по теме.

– Задания соответствуют целям обучения.

– Каждый обучающийся знает критерии оценивания выполняемых им заданий и что от него ожидается.

– Я использую результаты обучающихся по выполнению заданий для внесения изменений в ходе урока и при планировании последующих уроков.

– Я создаю возможность обучающимся брать ответственность за свое обучение, учиться друг у друга и оценивать результаты.

– Открытые вопросы используются для постоянной проверки понимания обучающихся.

– Обучающимся предоставляется время на раздумье, когда они отвечают на вопросы.

– Я использую различные методы формативного оценивания для проверки знаний и понимания.

– Я фиксирую результаты оценивания для мониторинга прогресса обучающихся.

– У обучающихся есть возможность оценить свою работу и свой собственный прогресс.

– Результаты оценивания используются для определения пробелов в обучении обучающихся.

– Я предоставляю конструктивную обратную связь обучающимся о выполненной ими работе.

После урока

– Я анализирую:

- была ли достигнута цель обучения и как;

- что было сделано, что не нужно было делать;

- что не было выполнено;

- что можно сделать по-другому в следующий раз;

- что нужно повторить;

- чему еще научились обучающиеся, помимо запланированного обучения;

- все ли обучающиеся были вовлечены в процесс обучения и оценивания.

План проведения суммативного оценивания
на 20____ - 20____ учебный год

Предмет _____ **Класс** _____

Четверть	Количество недель в четверти	Наименование процедуры суммативного оценивания (тема для суммативного оценивания за раздел)	Неделя	Форма проведения оценивания	Продолжительность выполнения процедуры суммативного оценивания	Сроки			Примечание
						разработка	экспертиза	тиражирование	

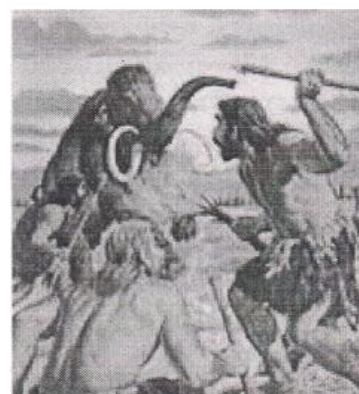
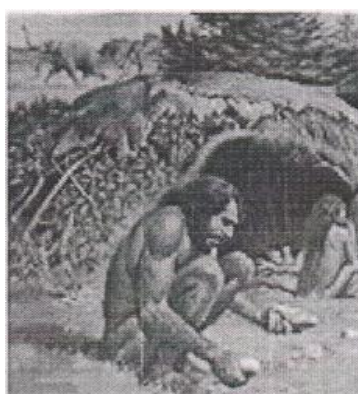
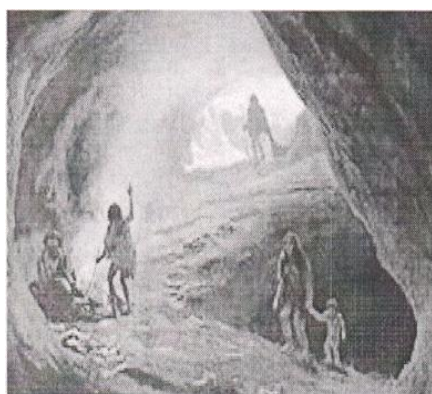
Разработки по суммативному оцениванию по предметам начальной школы

Суммативное оценивание за сквозную тему «Путешествия»

Время выполнения 20 минут

Задания

1. Рассмотрите картинки и используя их допишите предложения.

1. Первобытные люди жили .....
2. Они ..... на диких зверей
3. .... самое первое орудие древнего человека.

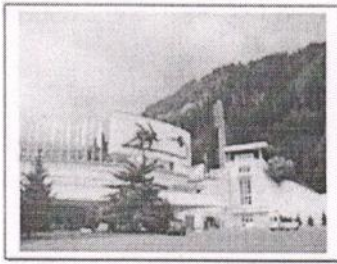
Слова для справок: охотились, рубило, в пещере.

2. Прочитайте и укажите предложения, в которых содержатся верные утверждения о Томирис.

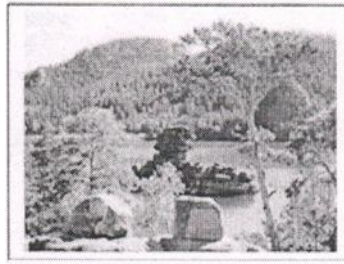

- Сакская царица была отважной девушкой.
- Она защитила Родину от врагов.
- Она была отважной персидской царицей.
- Она победила персидского царя Кира.

3. Рассмотрите рисунки и выберите те места, куда Вы хотели бы поехать? Напишите, почему Вы выбрали эту местность

Спортивный комплекс Медеу

Курорт Боровое

Город Астана

Прочитайте предложения и пронумеруйте действия (1-5), которые нужно выполнить, отправляясь в путешествие.

- Собрать вещи.
- Выбрать маршрут.
- Купить билет.
- Определить цель путешествия.
- Отправиться в путешествие.

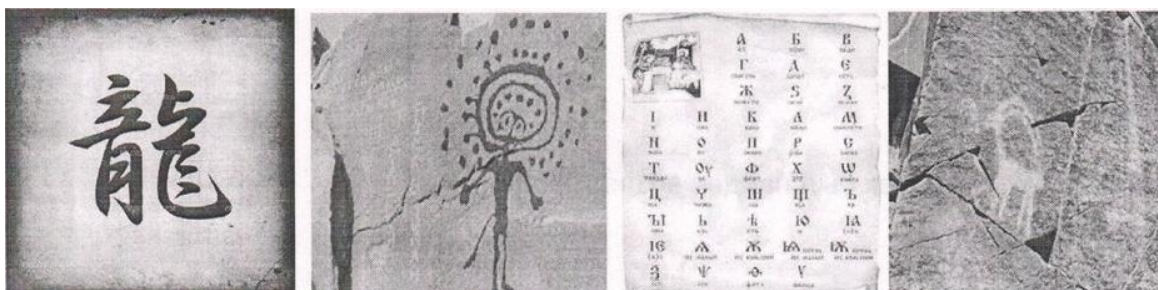
Критерий оценивания	№ задания	Дескриптор	Балл
		Обучающийся	
Используя наглядные материалы, рассказывает о жизни древних людей.	1	Определяет, где жили первобытные люди;	1
		Определяет род деятельности первобытных людей;	1
		Называет древнее орудие труда;	1
Находит информацию о Томирис.	2	Указывает первое правильное предложение о Томирис;	1
		Указывает второе правильное предложение о Томирис;	1
		Указывает четвертое правильное предложение о Томирис;	1
Определяет основные цели туриста с помощью рисунков и предложений .	3	Определяет название выбранной местности для путешествия;	1
		Описывает причину выбора данной местности;	1
		Указывает правильную последовательность действий.	1
Всего баллов			9

Суммативное оценивание за сквозную тему «Традиции и фольклор»

Время выполнения 20 минут

Задания

1. Найдите и укажите древнюю письменность на территории Казахстана.

□

□

□

□

2. Напишите любое слово с использованием древних символов. Запишите это слово.

Например

слово	КОТ
СИМВОЛ КОД	☉ К ☽ О ☿ Т

ваше слово	
СИМВОЛ КОД	

Ɔ	А	М	А	І	И	Я	Н	Ү	С	П	Х	А	Ш	Э
В	Б	Ү	Е	☉	К	☽	О	☿	Т	Ц	Ү	Ь	Ү	Ю
Г	В	Х	Ж	Һ	А	Ү	П	И	У	Н	Ч	Ү	Ы	Я
☿	Г	Ү	З	Ү	М	К	Р	↑	Ф	А	Ш	Э	Ь	

3. Выберите верный ответ.

Золотой человек был.....

- A) мастером
- B) пастухом
- C) ювелиром
- D) воином

В легенде о Золотом человеке говорится о том, что его звали.....

- A) Алтын батыр
- B) Алтын Айдар
- C) Алтын дулыга
- D) Алтын семсер

Первый Золотой человек был найден возле города....

- A) Актобе
- B) Алматы
- C) Атырау
- D) Актау

Критерий оценивания	№ задания	Дескриптор	Балл
		Обучающийся	
Определяет древние письменности на территории Казахстана.	1	определяет петроглиф с изображением человека;	1
		определяет петроглиф с изображением животного;	1
Изображает древние письменна, используя древние символы.	2	записывает слово;	1
		находит и записывает символы, соответствующие буквам в слове;	1
Определяет, известные исторические памятники Казахстана.	3	определяет, кем был Золотой человек;	1
		определяет имя Золотого человека;	1
		определяет город, близ которого найдено захоронение Золотого человека.	1
Всего баллов			7

**Задания суммативного оценивания за 3 четверть по предмету
«Познание мира»**

1. Первые люди появились в .....

- A) Азии
- B) Австралии
- C) Африке
- D) Америке

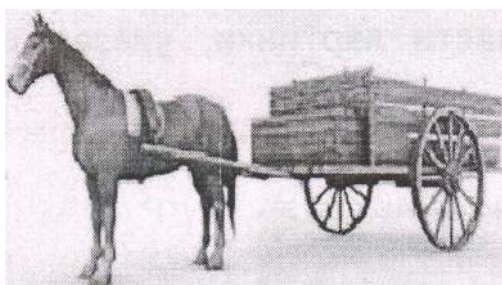
2. Как называлась земля, где зародилась древняя цивилизация?

- A) Евфрат
- B) Греция
- C) Тигр
- D) Месопотамия

3. Первые орудия труда первобытного человека были сделаны из....

- A) дерева
- B) камня
- C) металла
- D) стекла

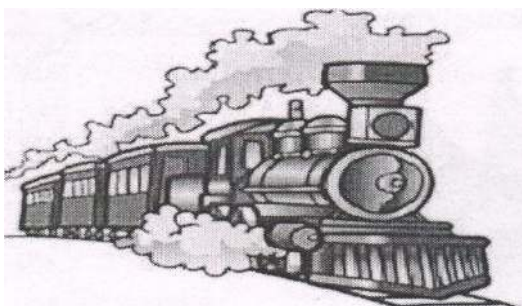
4. Каким транспортом пользовались наши древние предки-саки для перевозки грузов?

A

B

C

D

5. Как звали знаменитую царицу саков?

- A) Алтын Айдар
- B) Сулушаш
- C) Томирис
- D) Клеопатра

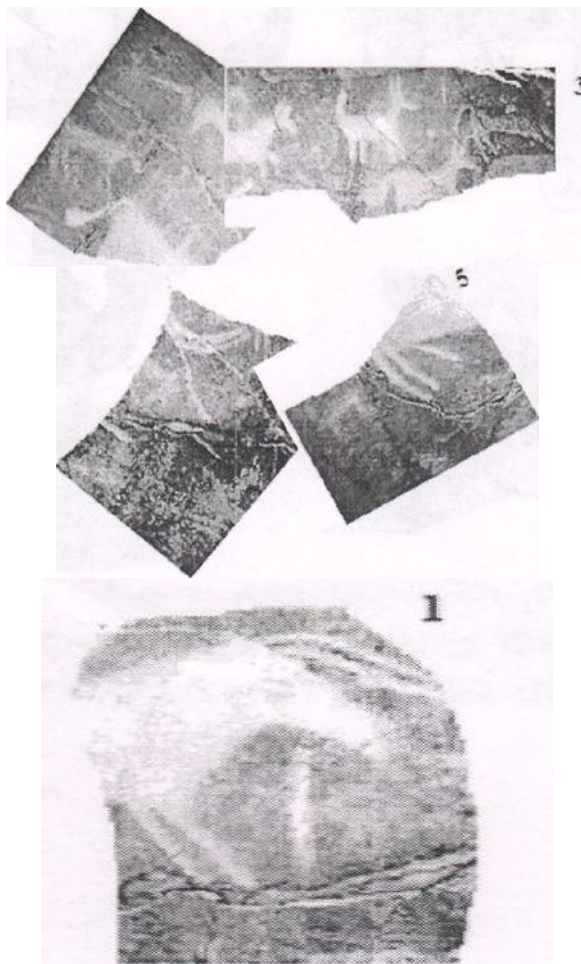
6. Найдите и отметьте 3 словосочетания о туризме.

1. Поход в горы	
2. Путешествие в Казахстан	
3. Урок в школе	
4. Фотографии на память	
5. День рождения	
6. Покупка сувениров	
7. Работа за компьютером	

7. В глубокой древности люди писали на ....

- A) бумаге
- B) картоне
- C) камнях
- D) компьютере

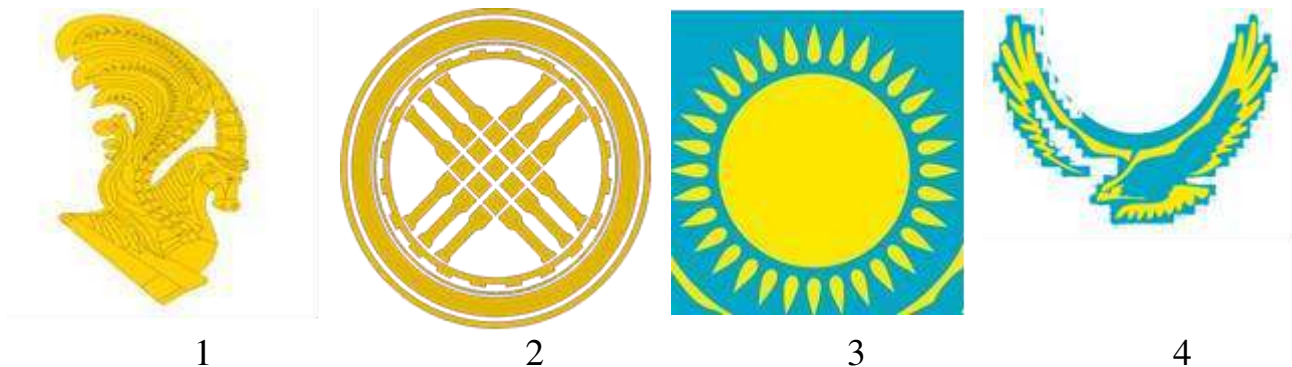
8. Определите расположение каждой части картинki, указав ее номер в таблице.

9. Определите государственные символы независимого государства Казахстан.

- А) Астана, тенге, флаг
- В) герб, гимн, флаг
- С) тенге, Конституция, герб
- Д) гимн, Астана, Конституция

10. Обведите цифры, указывающие на элементы герба нашей страны.

11. Заполните пропущенные слова в тексте.

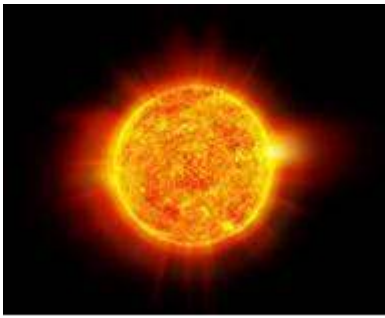
Это _____. Он был воином саков. Его одежда
сделана из _____. Этот экспонат можно увидеть в _____.

Суммативное оценивание за раздел «Земля и космос» (в контексте сквозной темы «Путешествия»)

Время выполнения 10 минут
Задания

1. Напишите название космического тела, изображенного на рисунке:

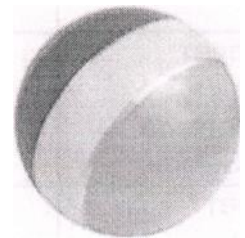
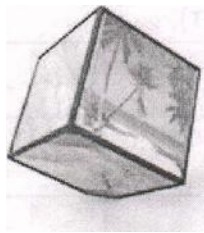

Это-_____

Обведите слова, описывающие космическое тело, изображенное на рисунке:

имеет форму круга   излучает свет   твердое тело   шарообразное

2. а) Из предложенных предметов найдите и отметьте «» предмет, который похож на форму Земли.

3. б) Найдите и отметьте «» искусственную модель Земли.

3. Соотнесите инструменты измерения с единицами измерения времени.

час
 месяц
 неделя
 день
 минута

Критерий оценивания	№ задания	Дескриптор	Балл
		Обучающийся	
Называет космическое тело и описывает его.	1	Записывает название космического тела (солнце);	1
		Определяет форму космического тела (шарообразное);	1
		Определяет характеристику космического тела (излучает свет);	1
Определяет форму и искусственную модель Земли.	2	Отмечает картинку с изображением мяча;	1
		Отмечает картинку с изображением глобуса	1
Различает единицы измерения времени.	3	Соотносит часы с единицей измерения «минута»	1
		Соотносит часы с единицей измерения «час»	1
		Соотносит календарь с единицей измерения «день»	1
		Соотносит календарь с единицей измерения «неделя»	1
		Соотносит календарь с единицей измерения «месяц»	1
Всего баллов			10

Рубрика для предоставления информации родителям по итогам суммативного оценивания за раздел «Земля и космос»

ФИО обучающегося:

Критерий оценивания	№ задания	Уровень учебных достижений		
		Низкий	Средний	Высокий
Называет космическое тело и описывает его.	1	Затрудняется в названии и описании космического тела. ☐	Допускает ошибки в названии/описании космического тела. ☐	Верно называет и описывает космическое тело. ☐
Определяет форму и искусственную модель Земли.	2	Затрудняется в определении формы и искусственной модели Земли ☐	Допускает ошибки в определении формы/искусственной модели Земли. ☐	Верно определяет форму и искусственную модель Земли ☐
Различает единицы измерения времени	3	Затрудняется в определении средств и единиц измерения времени. ☐	Допускает ошибки в соотнесении инструментов измерения (часы/календарь) с единицами измерения времени ☐	Верно определяет средства и единицы измерения времени ☐

Суммативное оценивание за раздел «Физика природы» (в контексте темы «Традиции и фольклор»)

Время выполнения 15 минут

Задания

1. Выберите и отметьте « » приборы тепла.

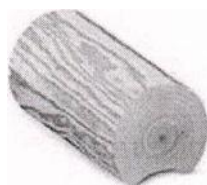
2. Ответьте на вопросы.

Что может произойти, если в доме отключили электричество?

1. _____

2. _____

3. Выберите и запишите название двух предметов, обладающих свойствами магнита: _____

Критерий оценивания	№ задания	Дескриптор	Балл
		Обучающийся	
Указывает приборы для получения тепла.	1	Отмечает прибор тепла (камин);	1
		Отмечает прибор тепла (обогреватель);	1
Рассказывает о важности электроэнергии.	2	Приводит первый пример последствия при отключении электричества;	1
		Приводит второй пример последствия при отключении электричества;	1
Выбирает тела, обладающие магнитными свойствами.	3	Записывает название предмета (ложка);	1
		Записывает название предмета (ножницы).	1
Всего баллов			6

**Рубрика для предоставления информации родителям по итогам суммативного оценивания за раздел
«Физика природы»**

ФИО обучающегося:

Критерий оценивания	№ задания	Уровень учебных достижений		
		Низкий	Средний	Высокий
Указывает приборы для получения тепла.	1	Затрудняется в определении приборов для получения тепла ☐	Допускает ошибки в определении приборов для получения тепла: камин/обогреватель ☐	Верно указывает приборы для получения тепла. ☐
Рассказывает о важности электроэнергии.	2	Затрудняется в приведении примеров последствий отключения электричества. ☐	Допускает ошибки в приведении одного из двух примеров последствий отключения электричества. ☐	Верно определяет последствий отключения электричества. ☐
Выбирает тела, обладающие магнитными свойствами.	3	Затрудняется в выборе предметов, обладающих магнитными свойствами. ☐	Допускает ошибки в выборе предметов ложка/ножницы, обладающих магнитными свойствами. ☐	Верно выбирает предметов обладающих магнитными свойствами. ☐

**Задания суммативного оценивания за 3 четверть по предмету
«Естествознание»**

1. Найдите и укажите картинку, которая описывает науку «Астрономия».

A)

B)

C)

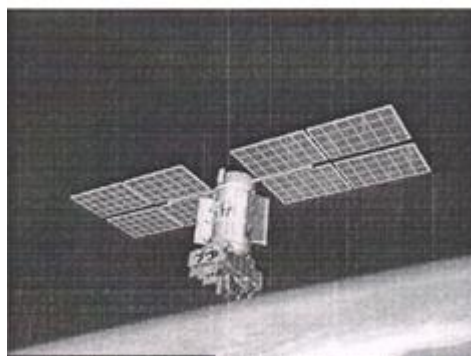
D)

2. Ответьте на вопросы.

1. Сколько планет в солнечной системе? _____

2. Какие планеты вы знаете? Напишите название двух планет
_____, _____.

3. Как называется летающий аппарат, изображенный на картинке?
Запишите ответ.

4 а) Определите форму планеты Земля.

- A) Овальная
- B) Плоская
- C) Шарообразная
- D) Прямоугольная

Б) Выберите правильный ответ: Глобус-это....

- A) Карта планеты Земля.
- B) Чертеж планеты Земля.
- C) Таблица планеты Земля.
- D) Искусственная модель Земли.

5. Ответьте на вопросы по картинке.

Что произошло с ребятами? _____

_____

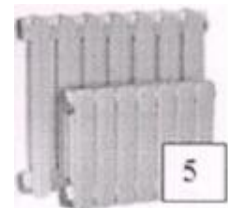
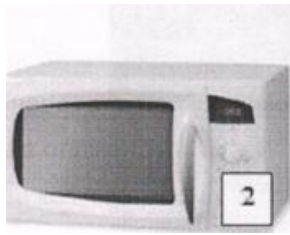
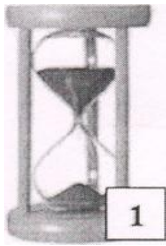
Почему? _____

_____

6. Что не используется для измерения времени?

- A) Таймер
- B) Календарь
- C) Весы
- D) Часы

7. Выберите прибор для получения тепла. Запишите его номер.

Номер прибора _____

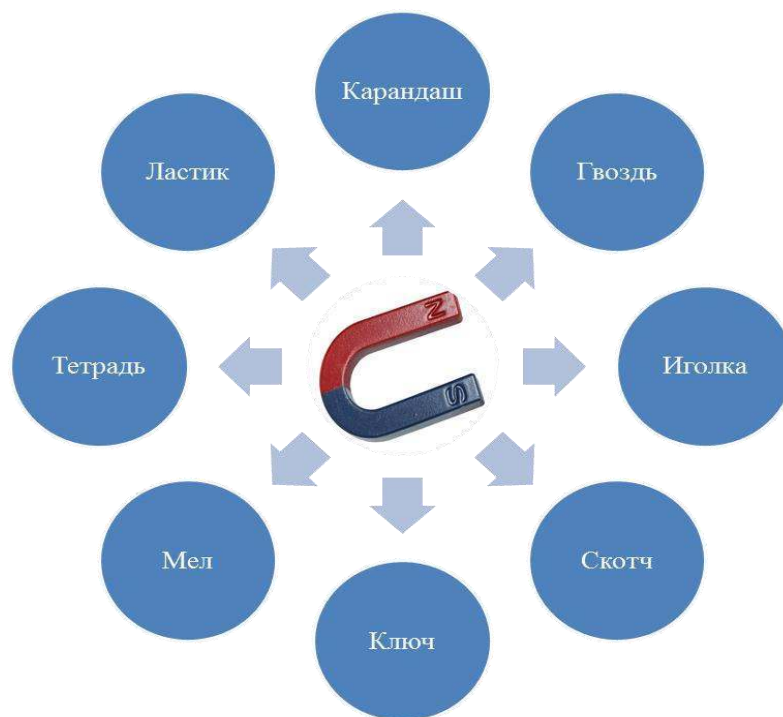
Какой другой прибор для получения тепла вы знаете? _____

8. Выберите три верных ответа на вопрос.

Что люди не могут делать без электричества?

- A) смотреть телепередачи по телевизору.
- B) отдыхать на пляже
- C) работать за компьютером
- D) хранить продукты в холодильнике
- E) ходить в поход

9. Вычеркните названия предметов, которые не обладают магнитными свойствами.

Суммативное оценивание за раздел ЗВ «Величины. Ориентирование во времени».

Цель обучения:

1.1.3.5. Определять время в часах по циферблату/различать единицы измерения времени: минута, час, день, неделя, месяц.

Уровень мыслительных навыков

1.1.3.2. **Производить измерение величин, используя единицы измерения: час

Применение

Критерий оценивания:

Обучающийся

- Определяет время по циферблату.
- Различает единицы измерения времени: минута, час, день, неделя, месяц.
- Измеряет временной отрезок, используя единицу измерения-час.

Время выполнения

10 минут

Задания

1. Отметьте часы, которые показывают 08.00 и 08.30.

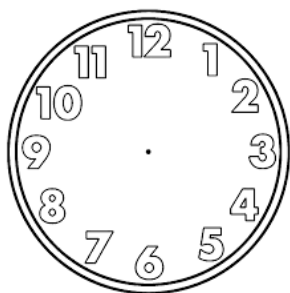

□

2. Пронумеруйте в порядке возрастания единицы измерения времени.

Час	Неделя	Минута	Месяц	День
□	□	□	□	□

3. Часы на городской башне показывают 12.00 дня. Нарисуйте, как будут расположены стрелки часов через 1 час. Запишите это время.

Критерий оценивания	№ задания	Дескриптор	Балл
		Обучающийся	
Определяет время по циферблату	1	Отмечает часы, которые показывают 08.00;	1
		Отмечает часы, которые показывают 08.30;	1
Различает единицы измерения времени: минута, час, день, неделя, месяц.	2	Определяет единицу измерения времени-минута;	1
		Определяет единицу измерения времени-час;	1
		Определяет единицу измерения времени-день;	1
		Определяет единицу измерения времени-неделя;	1
		Определяет единицу измерения времени-месяц;	1
Измеряет временной отрезок, используя единицу измерения-час.	3	Рисует стрелки, соответствующие заданному времени;	1
		Записывает заданное время (13.00) цифрами	1
Всего баллов			9

Суммативное оценивание за раздел 3С «Равенства и неравенства. Уравнения»

Время выполнения 20 минут
Задания

1. Закрасьте уравнение, равенство и неравенство в соответствии с цветом светофора.

$90-30=60$
$0+17<20$
$x+10=60$

2. Вставьте такие числа, чтобы одно равенство было верным, а другое неверным.

Верное	Неверное
$40-\square=20$	$20-\square=10$

3. Найдите значение выражений, если $c=4$.

$c-3$ $c+6$

4. Сравните выражения.

$4+c \square 6+c$ $10-a \square 6-a$ $10-6 \square 4+2$

5. Решите задачу.

У козы было 7 козлят. 5 из них вышли погулять. Сколько козлят осталось дома?

Критерий оценивания	№ задания	Дескриптор	Балл
		Обучающийся	
Различает равенство, неравенство, уравнение.	1	Закрашивает красным цветом уравнение;	1
		Закрашивает желтым цветом равенство;	1
		Закрашивает зеленым цветом неравенство;	1
Определяет верные	2	Вставляет число, получает	1

и неверные равенства.		верное равенство.	
		Вставляет число, получает неверное равенство.	1
Находит значение буквенного выражения при заданном значении буквы.	3	Находит значение разности буквенного выражения;	1
		Находит значение суммы буквенного выражения;	1
Сравнивает числовые, буквенные выражения.	4	Сравнивает буквенные выражения суммы;	1
		Сравнивает буквенные выражения разности;	1
		Сравнивает числовые выражения с одним действием;	1
Решает задачи на нахождение суммы и остатка.	5	Записывает ключевые слова краткой записи или чертит схему задачи;	10

Задания суммативного оценивания за 3 четверть по предмету «Математика».

К вопросам 1-7 дайте краткий ответ.

1. Сравните числа.

$7 \square 8$ $1 \square 11$ $20 \square 10$ $13 \square 12$

2. Расставьте порядок действий и вычислите значение числовых выражений.

$k+(y-a)$ $4-2+8$ $3+(7-6)$

2

1

3. Вычислите

$1+8=$ $7-0=$ $0+2=$

4. На картинке изображены часы. Определите время и запишите.

5. Закончите предложения.

Единица измерения времени меньше часа-это _____

Единица измерения времени больше недели-это _____

6. Найдите значение выражений при $a=2$.

$8-a=$ $5+a=$

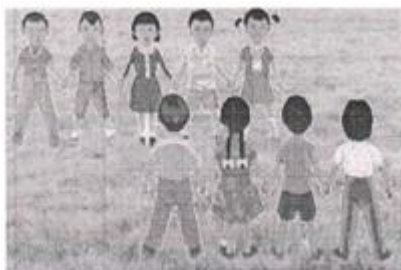
7. Сравните выражения. Поставьте знаки: $>$, $<$, $=$.

$5+c \square 7+c$ $6-3 \square 5-4$

3 1

Отвечая на вопрос 8, запишите полное решение

8. Решите задачу.

Ребята играли на поляне в игру «Цепи кованные». В одной команде 5 ребят, а в другой 4 ребят. Сколько всего ребят играли в игру «Цепи кованные»?

Схема выставления баллов

№	Ответ	Балл	Дополнительная информация
1	$<$	1	
	$<$	1	
	$>$	1	
	$>$	1	
2	$2 \quad 1$ $k+(y-a)$	1	Цифры, обозначающие порядок действий, записываются над знаками действий.
	$1 \quad 2$ $4-2+8$	1	
	$2 \quad 1$ $3+(7-6)$	1	
3	9	1	
	7	1	
	2	1	
4	08.00	1	Принимается 8/8 часов
5	минута	1	Принимается секунда
	месяц	1	Принимается год
6	$8-2=6$	1	
	$5+2=7$	1	

7	<	1	
	>	1	
8	1 команда – 5р 2 команда – 4р 5р+4р=?	1	Принимается схема к задаче.
	5+4-верно выбирает знак действия	1	
	5+4=9 (р)-находит значение выражения.	1	
	Ответ: играли 9 ребят	1	
Всего баллов		21	

**БАСТАУЫШ МЕКТЕПТІҢ ОҚУ ПӘНДЕРІ БОЙЫНША ҚОРЫТЫНДЫ ЖИЫНТЫҚ
ЖҰМЫС БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР ӘЗІРЛЕУ**

Әдістемелік ұсынымдар

**РАЗРАБОТКА МЕТОДИЧЕСКИХ РЕКОМЕНДАЦИЙ ПО ИТОГОВОЙ
СУММАТИВНОЙ РАБОТЕ ПО УЧЕБНЫМ ПРЕДМЕТАМ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ**

Методические рекомендации

Басуға 20.06.2017 ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/16.
Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.
Қаріп түрі «Times New Roman». Шартты баспа табағы 7,5

Подписано в печать 20.06.2017 г. Формат 60×84 1/16.
Бумага офсетная. Печать офсетная.
Шрифт Times New Roman. Усл. п.л. 7,5

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
«Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы» РМҚК
010000, Астана қ., Мәңгілік Ел 4, «Алтын Орда» БО, 15-кабат

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина
010000, г. Астана, ул. Мәңгілік Ел 4, БЦ «Алтын Орда», 15 этаж